

THE AIRE CENTRE

Advice on Individual Rights in Europe

VRHOVNI SUD CRNE GORE

British Embassy
Podgorica

Pravo ličnosti na slobodu i sigurnost

Praksa Evropskog suda za ljudska prava

THE AIRE CENTRE
Advice on Individual Rights in Europe

VRHOVNI SUD CRNE GORE

**British Embassy
Podgorica**

Pravo ličnosti na slobodu i sigurnost

Praksa Evropskog suda za ljudska prava

Urednici

Biljana Braithwaite, programska menadžerka za Zapadni Balkan, AIRE centar
Catharina Harby, viša stručna pravna savjetnica, AIRE centar

Glavni autori priloga

Nuala Mole, osnivač i viši pravni savjetnik, AIRE centar
Niamh Grahame, pravnik-istraživač, AIRE centar
Ishaani Shrivastava, advokatica, advokatska kancelarija Devereux London

Domaći ekspert

Miraš Radović, sudija Vrhovnog suda Crne Gore

Posebno se zahvaljujemo na doprinosu koji su dale kolege

Ledi Bianku, bivši sudija Evropskog suda za ljudska prava
Krešimir Kamber, Direktorat Jurisconsult, Evropski sud za ljudska prava

Takođe se zahvaljujemo na doprinosu koji su ovoj publikaciji dali Patricia Cabral i Michael Malvenda.

© 2020 AIRE Centre

Originalna verzija ovog teksta na engleskom jeziku prevedena je i na bosanski/hrvatski/crnogorski/srpski, albanski i makedonski jezik.

Dizajn
Kliker Dizajn

Predgovor

Pravom na slobodu zajemčenim članom 5 Evropske konvencije o ljudskim pravima pruža se osnovna zaštita od proizvoljnog vršenja državnih ovlašćenja. To pravo sadrži i materijalne i procesne garancije, koje imaju za cilj da spriječe da bilo ko bude lišen slobode osim pod određenim, ograničenim uslovima i uz postojanje određenih procesnih jemstava. U ovoj publikaciji je dat pregled ključnih načela koja je Evropski sud za ljudska prava razvio prilikom tumačenja i primjene člana 5, kao i prikazi njegove najrelevantnije prakse o ovoj temi.

Pravo na slobodu je od značaja za razne kontekste koji se stalno razvijaju. Jedan od primjera je izuzetak iz člana 5 kojim se dozvoljava lišenje slobode tražilaca azila i ostalih migranata do njihove deportacije ili izručenja ili prije no što im država dozvoli ulazak na svoju teritoriju. Ovo je jedan od konteksta u kojem razumijevanje člana 5 sve više dobija na važnosti s obzirom na značajan rast broja migranata i izbjeglica koje dolaze u Evropu, uvođenje strože granične kontrole od strane država članica Evropske unije i sve veći broj zahtjeva za azil koji se podnose u zemljama Zapadnog Balkana.

Šta „lišenje slobode” tačno predstavlja zavisi od određenih činjenica i konteksta predmeta o kojem je riječ. Stoga je za sve koji nastoje da ustanove kada pravo na slobodu važi u praksi od suštinskog značaja da razumiju sudsku praksu o članu 5. Prikazom jurisprudencije o članu 5 takođe se razjašnjava obim izuzetaka od člana 5. Shvatiti kada tačno ti izuzeci važe od ključnog je značaja za obezbjeđivanje poštovanja člana 5, s obzirom na to koliko je često Sud naglasio da su ovi izuzeci iscrpno navedeni, te da nijedno lišenje slobode nije dozvoljeno ako do njega nije došlo po jednom od tih osnova.

Značaj člana 5 u globalnoj borbi protiv pandemije COVID-19 vjerovatno predstavlja najaktuelniji primjer važnosti razumijevanja obima člana 5. Većina evropskih država je usvojila neke oblike karantina, izolacije i/ili socijalnog distanciranja kako bi spriječila širenje tog virusa. Te mjere u većini slučajeva podrazumijevaju ograničenje slobode kretanja (zaštićene članom 2 Protokola br. 4), a – u zavisnosti od težine mjera – mogu predstavljati i zadiranje u prava iz člana 5. Razlika između ograničenja kretanja i lišenja slobode odnosi se na stepen i intenzitet, a pandemija je u prvi plan stavila pitanje gdje bi trebalo povući liniju između ta dva prava. Ta odluka ima značajne praktične posljedice: nijesu sve države ratifikovale Protokol br. 4, a uslovi pod kojima se kretanje može ograničiti širi su od usko tumačenih ograničenja koja su dozvoljena shodno članu 5. Dok je prema članu 5 st. 1 (e) dozvoljeno lišenje slobode

kako bi se spriječilo širenje zaraznih bolesti, postojećom sudskom praksom je ustanovljeno da do njega može doći samo u krajnjom nuždi.

Pandemija će verovatno dovesti do daljeg razvoja sudske prakse o članu 5 st. 1 (e) u mjeri u kojoj se odnosi na sprječavanje širenja zaraznih bolesti, kao i do postavljanja širih pitanja o primjeni člana 15 od strane država ugovornica radi odstupanja od EKLJP-a u vanrednim situacijama. Postojeće potreba za razumijevanjem načela koja je Sud već utvrdio radi povlačenja razlike između lišenja slobode i ograničenja slobode kretanja kako bi se shvatilo kako se prava iz člana 5 mogu, i kako ih treba, štiti u takvim izuzetnim vremenima. U ovoj publikaciji je dat pregled sudske prakse o ovom ključnom pitanju, kao i o članu 5 st. 1 (e).

Ova publikacija se sastoji iz četiri dijela. Prvi dio je uvod koji sadrži pregled pozitivnog zakonodavstva i prakse sudova u Crnoj Gori u kontekstu svih aspekata člana 5 EKLJP-a. Posebnu zahvalnost dugujemo sudiji Vrhovnog suda Crne Gore Mirašu Radoviću koji je pripremio uvodni dio ove publikacije. U drugom se daje pregled ključnih načela člana 5. U trećem su dati prikazi relevantnih odluka Evropskog suda za ljudska prava. U četvrtom dijelu je dat prikaz relevantnih odluka u pogledu zemalja Zapadnog Balkana.

Nadamo se da ćemo u ovoj publikaciji pojasniti zahtjeve člana 5 i da će prikazi presuda poslužiti kao praktični primjeri zadovoljavanja tih zahtjeva u praksi. Ova publikacija je pripremljena u okviru Platforme o vladavini prava, širem projektu pokrenutom kako bi se pružio sveobuhvatan uvid u vladavinu prava i zaštitu pojedinačnih prava na Zapadnom Balkanu. Razvojem resursa poput ovog nastojimo da unaprijedimo znanja i kapacitete pravosudnih organa na Zapadnom Balkanu kako bi mogli da osiguraju valjanu primjenu međunarodnih standarda na domaćem nivou. Nadamo se da će ova publikacija služiti kao priručnik nosiocima pravosudnih funkcija, kao i državnim službenicima, službenicima policije i advokatima koji žele da saznaju više o kontekstima u kojima može doći do lišenja slobode, kada je lišenje slobode opravdano, kao i o nužnim procesnim jemstvima.

Biljana Braithwaite

Programska menadžerka za Zapadni Balkan
AIRE centar

Sadržaj

Predgovor	3
Uvod	12
(1) Pravo na slobodu i sigurnost u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima	31
(2) Član 5 i ostalo mjerodavno međunarodno pravo i pravo EU	34
(3) Zakonitost lišenja slobode	36
(i) Poštovanje nacionalnog zakonodavstva	37
(ii) Pravna izvjesnost	37
(iii) Zabrana proizvoljnosti	39
(iv) Obrazloženje	40
(v) Procesne manjkavosti	40
(4) Dozvoljeni osnovi za lišenje slobode	41
(i) Lišenje slobode na osnovu osuđujuće presude	41
(ii) Lišenje slobode zbog neizvršenja sudske odluke/zakonske obaveze	43
(iii) Pritvor ili lišenje slobode kako bi se preduprijedilo izvršenje krivičnog djela	44
(iv) Lišenje slobode maloljetnika	47
(v) Lišenje slobode iz medicinskih ili društvenih razloga	49
(vi) Imigracioni pritvor	52
(5) Garancije za lica lišena slobode	54
(i) Predočavanje razloga hapšenja	55
(ii) Pravo na izvođenje pred sudiju bez odlaganja	56
(iii) Pravo na suđenje u razumnom roku ili puštanje na slobodu do okončanja suđenja	58
(iv) Pravo na hitno ispitivanje zakonitosti lišenja slobode od strane suda	62
(v) Pravo na naknadu za nezakonito lišenje slobode	64
(6) Odstupanja u vanrednim okolnostima koje prijete opstanku nacije	66
(7) Zaključak	67

Sažeci presuda..... 68

Dio lišenja slobode podnosioca predstavke nije bio u skladu sa članom 5 st. 1, jer nije bio u toku postupak protjerivanja, a opšta prevencija ne predstavlja osnov po kojem je dozvoljeno lišenje slobode – povreda člana 5
AL HAMDANI PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE..... 68

Zadržavanje u policijskom kordonu tokom nasilnih demonstracija nije predstavljalo lišenje slobode
AUSTIN I DRUGI PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA.....72

Neadekvatni uslovi pritvora, predugi periodi pritvora u odsustvu naloga o produženju pritvora i nedovoljna obrazloženja razloga za pritvor doveli su do povrede člana 3, člana 5 st. 1 i člana 5 st. 3
BIGOVIĆ PROTIV CRNE GORE.....76

Propust države da maloljetniku u privremenom pritvorskom centru obezbijedi odgovarajuću zdravstvenu zaštitu i vaspitni nadzor bio je protivan članu 3 i članu 5, dok su njegovo saslušanje i postupak protiv njega doveli do povrede člana 6
BLOKHIN PROTIV RUSIJE..... 81

Lišenja slobode maloljetnika u istražnom zatvoru bila su u suprotnosti sa članom 5 st. 1 (d), dok je njegova nemogućnost da osporava pritvor bila protivna 5 st. 4
BOUAMAR PROTIV BELGIJE 86

Prinudno prebacivanje podnosioca predstavke iz Francuske u Švajcarsku predstavljalo je prikiveni oblik izručenja, a ne mjeru u cilju deportacije, što je dovelo do povrede člana 5 st. 1 (f)
BOZANO PROTIV FRANCUSKE.....90

Povreda člana 5 st. 4 Konvencije jer Ustavni sud nije odlučio o pritvoru podnosioca predstavke
ČOVIĆ PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE94

Lišenje slobode službenika policije vezano za istragu o korupciji nije bilo propisano zakonom i predstavljalo je povredu člana 5
CREANGĂ PROTIV RUMUNIJE.....97

- Pritvor podnosioca predstavke, uključujući i u periodima nakon što su ukinute presude protiv njega, nije bio u skladu sa članom 5 st. 3*
ĐERMANOVIĆ PROTIV SRBIJE 101
- Odugovlačenje u ispitivanju dokaza, dug period bez ikakvog napretka u postupku i činjenica da organi nikada nijesu razmotrili mogućnosti izricanja drugih preventivnih mjera nijesu bili u skladu sa zahtjevom vezanim za „posebnu savjesnost”, te je prekršen član 5 st. 3*
DERVISHI PROTIV HRVATSKE 105
- Povreda prava na slobodu kretanja zajemčenog članom 2 Protokola br. 4, jer u domaćem zakonodavstvu nije bio dovoljno jasno preciziran sadržaj preventivnih mjera koje se mogu odrediti*
DE TOMMASO PROTIV ITALIJE 109
- Lišenje slobode tri belgijska državljanina jer su „skitnice”, a u odsustvu pravnog lijeka kojim bi osporili odluke o lišenju slobode, bilo je protivno članu 5 st. 4*
DE WILDE, OOMS I VERSYP PROTIV BELGIJE 114
- Odlaganje datuma oslobađanja podnositeljke predstavke iz zatvora nakon promjene sudske prakse do koje je došlo poslije njene osude predstavljalo je povredu članova 5 i 7*
DEL RÍO PRADA PROTIV ŠPANIJE..... 119
- Povreda Konvencije zbog nepriznatog lišenja slobode i transfera podnosioca predstavke*
EL-MASRI PROTIV BIVŠE JUGOSLOVENSKE REPUBLIKE MAKEDONIJE 123
- Prinudna izolacija lica zaraženog HIV-om bila je protivna pravu na slobodu iz člana 5*
ENHORN PROTIV ŠVEDSKE 128
- Odobrenje Skupštine da se protiv podnosioca predstavke, poslanika u Skupštini, vode dva od tri krivična postupka bilo je dovoljno da njegovo lišenje slobode bude zakonito*
FRROKU PROTIV ALBANIJE 132

<i>Povreda člana 5 zbog nepostojanja pravnog osnova za pritvor podnosioca predstavke u vezi sa validiranjem presude koja mu je izrečena u Italiji</i>	
GRORI PROTIV ALBANIJE	134
<i>Maksimalno trajanje pritvora razjašnjeno je u praksi Vrhovnog suda, koja je bila dostupna i u dovoljnoj mjeri predvidljiva – nije bilo povrede člana 5 st. 1</i>	
GRUBIĆ PROTIV HRVATSKE	138
<i>Prinudni boravak podnosioca predstavke u malom dijelu udaljenog italijanskog ostrva predstavljao je lišenje slobode protivno članu 5 st. 1</i>	
GUZZARDI PROTIV ITALIJE	141
<i>Smještanje starijeg lica u starački dom zbog teškog zanemarivanja nije predstavljalo lišenje slobode iz člana 5</i>	
H. M. PROTIV ŠVAJCARSKJE	146
<i>Tražioc azila zadržani u tranzitnoj zoni između Srbije i Mađarske nijesu bili lišeni slobode u smislu člana 5, ali je njihovo udaljenje u Srbiju predstavljalo povredu člana 3</i>	
ILIAS I AHMED PROTIV MAĐARSKE	148
<i>Lišenje slobode migranata koji su nezakonito stigli u Italiju u septembru 2011. godine bilo je protivno članu 5</i>	
KHLAIFIA I DRUGI PROTIV ITALIJE	154
<i>Lišenje slobode alžirskog državljanina na Malti do njegove deportacije bilo je nezakonito i protivno članu 5</i>	
LOULED MASSOUD PROTIV MALTE	158
<i>Pritvor podnosioca predstavke, tražioca azila iz Sirije, bio je protivan članu 5, a on nije imao na raspolaganju djelotvorni pravni lijek kojim bi osporavao deportaciju koja mu je određena</i>	
M. A. PROTIV KIPRA	162
<i>Izuzetno visoki iznos jemstva nije bio protivan Konvenciji u konkretnim okolnostima ovog predmeta</i>	
MANGOURAS PROTIV ŠPANIJE	167

- Povreda člana 5 st. 3 zbog nedostatka sudske kontrole nad lišenjem slobode*
MILOŠEVIĆ PROTIV SRBIJE..... 170
- Produženje pritvora podnosioca predstavke nije bilo protivno članu 5*
MINJAT PROTIV ŠVAJCARSKJE..... 173
- Odluka Apelacionog suda da ne ukine manjkav nalog za lišenje slobode nije bila nezakonita, ali su kašnjenja prouzrokovana njegovom odlukom da predmet vrati prvostepenom sudu bila protivna članu 5 st. 4*
MOOREN PROTIV NJEMAČKE 175
- Predugo trajanje postupka sudskog preispitivanja produžetka lišenja slobode podnosioca predstavke u psihijatrijskoj bolnici bilo je protivno članu 5 st. 4*
MUSIAL PROTIV POLJSKE..... 179
- Pritvor podnositeljke predstavke bez njenog izvođenja pred nezavisno službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije i bez adekvatnog preispitivanja zakonitosti pritvora bio je protivan članu 5 st. 3 i 4*
NIKOLOVA PROTIV BUGARSKJE 183
- Lišenje slobode podnosioca predstavke kako bi se preduprijedilo njegovo izvršenje konkretnih krivičnih djela u vezi sa fudbalskom utakmicom bilo je opravdano shodno članu 5 st. 1 (b)*
OSTENDORF PROTIV NJEMAČKE..... 187
- Lišenje slobode podnosioca predstavke tokom saslušanja u policiji bilo je protivno članu 5 st. 1, a njegov predugačak pritvor je doveo do povrede člana 5 st. 3*
OSYPENKO PROTIV UKRAJINE..... 191
- Prinudno smještanje podnosioca predstavke u psihijatrijsku bolnicu radi sprječavanja pogoršanja njegovog zdravstvenog stanja nije bilo opravdano i bilo je protivno članu 5 st. 1*
PLEŠÓ PROTIV MAĐARSKJE..... 195
- Pritvor i ekstradicioni pritvor podnosioca predstavke bili su nezakoniti i predugi, te su bili protivni članu 5 st. 1*
QUINN PROTIV FRANCUSKE..... 199

- Povreda članova 3 i 5 st. 1 (a) jer država nije uklonila jezičke prepreke za individualizovano liječenje prinudno hospitalizovanog pacijenta sa psihičkim poremećajem*
ROOMAN PROTIV BELGIJE203
- Kontinuirano lišenje slobode podnosioca predstavke bilo je protivno članu 5 st. 3 usljed nepostojanja dovoljnih i mjerodavnih osnova*
ŠOŠ PROTIV HRVATSKE 207
- Sedmočasovno lišenje slobode lica bez krivične optužbe kako bi bila spriječena da izazovu nasilje na dan održavanja fudbalske utakmice nije predstavljalo povredu člana 5*
S., V. I A. PROTIV DANSKE 210
- Lišenje slobode podnosioca predstavke u psihijatrijskoj ustanovi bilo je protivno Konvenciji*
STANEV PROTIV BUGARSKJE 214
- Lišenje slobode podnosioca predstavke kao „zabranjenog imigranta” bilo je suprotno članu 5 zbog nepostojanja pravnog lijeka kojim bi on osporio zakonitost lišenja slobode, predugog trajanja lišenja slobode i ponižavajućih uslova – Malti je naloženo da usvoji opšte mjere u skladu sa članom 46*
SUSO MUSA PROTIV MALTE..... 219
- Došlo je do povrede člana 5 jer je podnositeljki predstavke produžavan pritvor, a ona nije bila u mogućnosti da iskoristi pravni lijek*
SVIPSTA PROTIV LETONIJE224
- Kontinuirano držanje podnosioca predstavke u psihijatrijskoj bolnici bilo je pogrešno zasnovano na izvještajima policije, a ne na medicinskim dokazima, te je bilo protivno članu 5 st. 1 (e)*
TRAJČE STOJANOVSKI PROTIV BIVŠE JUGOSLOVENSKE REPUBLIKE MAKEDONIJE 228
- Povreda člana 5 st. 1 (b), st. 2 i st. 5 zbog preinačenja novčane kazne u kaznu zatvora iako je podnosilac predstavke platio novčanu kaznu i zbog postupka za naknadu štete*
VELINOV PROTIV BIVŠE JUGOSLOVENSKE REPUBLIKE MAKEDONIJE.....232

<i>Lišenje slobode u centru za triježenje bez razmatranja preduzimanja blažih mjera u odnosu na pijano lice predstavljalo je povredu člana 5</i> WITOLD LITWA PROTIV POLJSKE	236
<i>Lišenje slobode četiri podnosioca predstavke u tranzitnoj zoni aerodroma „Šeremetjevo” predstavljalo je povredu članova 3 i 5</i> Z. A. I DRUGI PROTIV RUSIJE.....	239
Pregled presuda Suda po članu 5 u pogledu zemalja u regionu	243

Uvod

Pravo na ličnu slobodu garantovano je Ustavom Crne Gore („Sl. list CG”, br. 01/17 i 38/17), kao jedno od osnovnih ljudskih prava. Ustav propisuje da je lišavanje slobode dopušteno samo iz razloga i u postupku koji je predviđen zakonom. Lice lišeno slobode mora odmah biti obaviješteno na svom jeziku ili jeziku koji razumije o razlozima lišenja slobode, kao i upoznato sa tim da nije dužno ništa da izjavi. Na zahtjev lica lišenog slobode, organ je dužan da o lišenju slobode odmah obavijesti lice koje lišeni slobode sam odredi. Takođe, Ustavom je propisano da lice lišeno slobode ima pravo da njegovom saslušanju prisustvuje branilac.

U ustavno-pravnom poretku Crne Gore, pritvor je definisan kao izuzetna mjera za obezbjeđenje prisustva okrivljenog i nesmetano vođenje krivičnog postupka i određuje se samo u slučajevima propisanim zakonom i samo ako se ista svrha ne može ostvariti drugom mjerom. Među mjerama koje poznaje naše zakonodavstvo, pritvor je najteža mjera, koja kao takva ograničava pravo na slobodu i sigurnost ličnosti.

Ustav uređuje pritvor, predviđajući da lice za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično djelo može, na osnovu odluke nadležnog suda, biti pritvoreno i zadržano u pritvoru samo ako je to neophodno radi vođenja krivičnog postupka. Pritvorenom licu mora se uručiti obrazloženo rješenje u času pritvaranja ili najkasnije u roku od 24 časa od vremena pritvaranja, a protiv rješenja o pritvoru pritvoreno lice ima pravo žalbe, o kojoj sud odlučuje u roku od 48 časova. Ustav predviđa da trajanje pritvora mora biti svedeno na najkraće moguće vrijeme. Po odluci prvostepenog suda pritvor može najduže trajati tri mjeseca od dana pritvaranja, a odlukom višeg suda može se produžiti za još tri mjeseca. Ako se do isteka tih rokova ne podigne optužnica, okrivljeni se pušta naslobodu. Pritvor maloljetnika ne može trajati duže od 60 dana.

Zakonik o krivičnom postupku (u daljem tekstu – ZKP) propisuje da su svi organi koji učestvuju u krivičnom postupku i organi koji im pružaju pravnu pomoć dužni da postupaju sa posebnom hitnošću ako se okrivljeni nalazi u pritvoru, kao i da će se pritvor ukinuti čim prestanu razlozi na osnovu kojih je bio određen. ZKP-om su propisani i razlozi za određivanje pritvora, način određivanja pritvora, trajanje pritvora, ukidanje i kontrola pritvora.

ZKP propisuje razloge zbog kojih je moguće izricanje mjere pritvora. Prije svega, kako bi licu bio određen pritvor, mora postojati materijalno-pravna

pretpostavka za lišenje slobode koja se ogleda u postojanju osnovane sumnje da je određeno lice učinilo krivično djelo, kao i razlozi za lišenje slobode čije postojanje utvrđuje nadležni organ.

Razlozi za određivanje pritvora, shodno ZKP-u, jesu:

- 1) ako se lice krije ili ako se ne može utvrditi njegov identitet ili ako postoje druge okolnosti koje ukazuju na opasnost od bjekstva;
- 2) ako postoje okolnosti koje ukazuju na to da će lice uništiti, sakriti, izmijeniti ili falsifikovati dokaze ili tragove krivičnog djela ili da će ometati postupak uticanjem na svjedoke, saučesnike ili prikrivače;
- 3) ako postoje okolnosti koje ukazuju na to da će lice ponoviti krivično djelo ili dovršiti pokušano krivično djelo ili da će učiniti krivično djelo kojim prijeti;
- 4) ako je pritvor nužan radi nesmetanog vođenja postupka, a u pitanju je krivično djelo za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora od deset godina ili teža kazna i koje je posebno teško zbog načina izvršenja ili posljedica;
- 5) ako uredno pozvani optuženi izbjegava da dođe na glavni pretres.

ZKP predviđa i trajanje pritvora, koje zavisi od faze u kojoj se nalazi krivični postupak. Na osnovu rješenja sudije za istragu, okrivljeni se može zadržati u pritvoru najduže mjesec dana od dana lišenja slobode. Nakon tog roka, okrivljeni se može zadržati u pritvoru samo na osnovu rješenja o produženju pritvora. Pritvor se po odluci vanraspravnog vijeća može, na obrazloženi predlog državnog tužioca, produžiti najviše za dva mjeseca. Protiv rješenja vijeća dozvoljena je žalba koja ne zadržava izvršenje rješenja. Ako se postupak vodi za krivično djelo za koje je propisana kazna zatvora od preko pet godina, vijeće Vrhovnog suda može, na obrazloženi predlog državnog tužioca, iz važnih razloga, produžiti pritvor najviše za još tri mjeseca. Ukoliko optužnica ne bude podignuta do najduže tri, odnosno šest mjeseci dok traje pritvor u istrazi, pritvoreno lice mora biti pušteno na slobodu. Predviđeno je da od podizanja optužnice do donošenja prvostepene presude pritvor može trajati najduže tri godine. Ono što je značajno napomenuti jeste obaveza vijeća da, po predlogu stranaka ili po službenoj dužnosti, ispita da li još postoje razlozi za pritvor i da donese rješenje o produženju ili ukidanju pritvora, po isteku svakih 30 dana do dana stupanja optužnice na pravnu snagu, a svaka dva mjeseca nakon stupanja optužnice na pravnu snagu. Pritvor koji je određen ili produžen nakon izricanja presude može trajati do pravosnažnosti presude, a najduže dok ne istekne vrijeme trajanja kazne izrečene u prvostepenoj presudi.

Pravu na slobodu i sigurnost ličnosti pridaje se izuzetan značaj u demokratskom društvu, zbog čega je njegova zaštita podignuta na nivo univerzalnih međunarodnih standarda u najvažnijim multilateralnim pravnim sporazumima – član 9 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i član 5 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu – Konvencija).

Pojam prava na slobodu i sigurnost ličnosti, prema Konvenciji, podrazumijeva da je riječ o jedinstvenom pravu, pri čemu se pod sigurnošću shvata pravna sigurnost u kontekstu fizičke slobode nekog lica. Riječ je o pravnoj sigurnosti koja podrazumijeva potrebu za poštovanjem materijalno-pravnih i procesno-pravnih pretpostavki kada je riječ o lišenju slobode.

Ključni cilj propisivanja pomenutog prava u navedenim međunarodnim pravnim dokumentima i u njima *numerus clausus* uređivanja uslova za lišenje slobode jeste da se obezbijedi da se lišenje slobode mora zasnivati na zakonitim osnovima i da niko ne može biti proizvoljno lišen slobode.

Lišenje slobode nužno obuhvata ograničenje slobode kretanja, a u određenim slučajevima podrazumijeva i situacije kada se ne sprovodi u prostoru predviđenom za tu namjenu. Nekada se može javiti potreba za razlikovanjem lišenja slobode i ograničenja slobode kretanja iz člana 2 Protokola br. 4 uz Konvenciju. Razlika je više u stepenu i intenzitetu, a manje u prirodi i suštini preduzete mjere i u tom smislu važni su stavovi iz presude *De Tommaso protiv Italije* [VV], br. 43395/09, od 23.2.2017. godine, na koju se ukazuje u ovoj publikaciji. Bitni kriterijumi za razlikovanje lišenja slobode od ograničenja slobode kretanja jesu vrsta, trajanje, efekti i način sprovođenja predmetne mjere, a među odlučujuće faktore u odnosu na način sprovođenja spadaju prostor izolacije, stepen obezbjeđenja od strane državnih organa, obim kontakata sa spoljnim svijetom, stepen učestalosti nadzora od strane predstavnika države, te odgovor na pitanje da li je licu koje je mjeri podvrgnuto onemogućeno da napusti određeno mjesto.

Prema Konvenciji, država u pogledu poštovanja prava na slobodu i sigurnost ličnosti ima negativnu obavezu da se uzdrži od kršenja ovog prava, a i pozitivne obaveze da obezbijedi njegovu zaštitu za lica unutar svoje jurisdikcije, pa i u slučaju kada je lišenje slobode preduzeto od strane privatnih lica.

Kao što je već navedeno, odlučno pitanje za odstupanje od prava na slobodu i sigurnost ličnosti odnosi se na zakonitost lišenja slobode, koja se procenjuje sa stanovišta primjene konvencijskih standarda i nacionalnog zakonodavstva, u svrhu da se spriječi proizvoljno ili neopravdano lišenje slobode.

Osnovi za lišenje slobode taksativno su uređeni u odredbama člana 5 st. 1 tačke od (a) do (f) Konvencije, koja je uvela minimum standarda u zaštiti ljudskih prava, tako da država ugovornica Konvencije ne može svojim zakonodavstvom predvidjeti dodatne osnove za lišenje slobode.

Treba naglasiti da je primjenljiv restriktivni pristup pri tumačenju osnova i razloga za lišenje slobode i da kao takav on nužno proističe iz pretpostavke prava na slobodu i sigurnost.

Mimo nabiranja osnova po kojima se neko može lišiti slobode, u članu 5 st. 1 Konvencije stavlja se naglasak i na to da lišenje slobode mora biti saglasno „postupku propisanom zakonom”, čime se uz primjenu međunarodnih standarda upućuje i na dosljednu primjenu nacionalnog prava. To znači da je lišenje slobode zakonito ako je u pogledu poštovanja materijalno-pravnih i procesno-pravnih pretpostavki u skladu sa nacionalnim pravom i međunarodnim standardima. Nepoštovanjem nacionalnog zakonodavstva koje je usklađeno sa Konvencijom dolazi do kršenja Konvencije, kao što će doći i do povrede konvencijskih odredbi u slučaju kada se nacionalni organi pridržavaju svog zakonodavstva koje u odnosu na dotično pravo nije usaglašeno sa Konvencijom i pri tome zanemaruju njene standarde. Prema tome, nacionalno zakonodavstvo mora biti u skladu sa Konvencijom. Međutim, lišenje slobode može biti zakonito u smislu nacionalnog prava, ali ipak proizvoljno i protivno Konvenciji.

U praksi se nailazi na brojne primjere kršenja zakonitosti kod lišenja slobode, kao što su: samo formalna pokrivenost nacionalnim zakonom, korišćenje stereotipnih formulacija uz odsustvo relevantnih i dovoljnih razloga u odluci o lišenju slobode, nepreispitivanje primjene blažih mjera, nepoštovanje zakonskih rokova za produženje pritvora, nepoštovanje odluke Ustavnog suda o nezakonitosti pritvora od strane raspravnog suda i sl.

Bitan element načela zakonitosti jeste princip pravne sigurnosti, koji podrazumijeva da nacionalni zakon mora ispuniti uslove kvaliteta, time što će na pristupačan, precizan i predvidljiv način definisati materijalne i procesne uslove za dozvoljenost lišenja slobode, rokove za produženje lišenja slobode i djelotvorno pravno sredstvo za osporavanje zakonitosti lišenja slobode.

Za predvidljivost zakona od odlučnog je značaja dosljedno i ujednačeno tumačenje njegovih odredbi, jer u protivnom nacionalno pravo neće ispuniti zahtjev zakonitosti (presuda *Mugoša protiv Crne Gore*, br. 76522/12, 21.06.2016. godine).

Kao što je navedeno u tačkama od (a) do (f) stava 1 člana 5 Konvencije, iscrpno su navedeni slučajevi dopuštenja lišenja slobode.

Član 5 st. 1 (a) Konvencije – Lišenje slobode na osnovu presude nadležnog suda.

U ovom slučaju riječ je o lišenju slobode na osnovu presude u krivičnom ili drugom sudskom postupku, bilo da se radi o proglašenju krivice ili o izricanju kazne ili druge mjere koja podrazumijeva lišenje slobode. Pri tome nije od značaja da li je u pitanju pravosnažna ili nepravosnažna presuda, imajući u vidu da je tokom suđenja utvrđena krivica nekog lica.

Uslov za zakonitost ovog oblika lišenja slobode jeste da je presudu donio nadležni sud koji je nezavisan od izvršne vlasti i stranaka, obrazovan na osnovu zakona i koji pruža garancije pravičnog sudskog postupka.

Usvojeni standardi za ovaj oblik lišenja slobode uglavnom ne otvaraju neka složenija pitanja u odnosu na rad pravosudnih organa u Crnoj Gori, imajući u vidu da je donošenje odluka u krivičnim i prekršajnim stvarima povjereno redovnim sudovima, čije se odluke u najvećem broju slučajeva izvršavaju nakon njihove pravosnažnosti. Međutim, može postojati izazov kod pružanja međunarodne pravne pomoći u odnosu na priznanje i izvršenje strane sudske odluke koja je rezultat postupka koji je „očigledno” bio suprotan garancijama pravičnog suđenja iz člana 6 Konvencije. Takvo lišenje slobode ne bi bilo u skladu sa članom 5 st. 1 (a) Konvencije.

Takođe, mogu se pojaviti neka sporna pitanja u vezi sa dužinom trajanja mjere bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja učinioca krivičnog djela u zdravstvenoj ustanovi, a naročito u dijelu elemenata koji opravdavaju zaključak da je dotično lice i dalje opasno po okolinu i, s tim u vezi, pravovremenosti medicinskog vještačenja za te potrebe.

Član 5 st. 1 (b) Konvencije – Lišenje slobode zbog neizvršavanja sudske odluke ili zakonite obaveze.

Evidentno je da je riječ o dva aspekta, kroz dvije sintagme iz iste konvencijske odredbe: neizvršavanje sudske odluke ili neizvršavanje zakonite obaveze.

Uslov za primjenu prve situacije jeste da je licu data prilika da poštuje odluku suda i da ono to nije učinilo, a nacionalne vlasti moraju uspostaviti pravičnu ravnotežu između poštovanja zakonite sudske odluke i prava na slobodu i sigurnost ličnosti.

Kao primjeri u kojima se Evropski sud za zaštitu ljudskih prava (u daljem tekstu – Evropski sud) bavio lišenjem slobode zbog neizvršenja zakonite sudske odluke u ovoj publikaciji navode se: neplaćanje novčane kazne koju je odredio sud, kršenje uslovne osude, odbijanje lica da se podvrgne ljekarskom pregledu i nepostupanje u skladu sa mjerom ograničenja boravka. U praksi Evropskog suda nailazi se i na druge situacije, kao što su odbijanje naloga za testiranje krvi, neizvršavanje odluke o predaji djece roditelju i sl.

U domaćem pravnom sistemu, mimo neplaćanja novčane kazne i opozivanja uslovne osude, ne nailazimo na primjere slične drugim primjerima iz prakse Evropskog suda.

Pomenuta konvencijska odredba dopušta lišenje slobode „radi obezbjeđenja ispunjenja neke zakonom propisane obaveze”, u čemu se i ogleda svrha ovog lišenja slobode, a ne u kažnjavanju dotičnog lica, tako da u trenutku kada se obaveza ispuni prestaje pravni osnov za lišenje slobode. Obaveza mora biti propisana zakonom, te biti specifična i konkretna.

I u ovom slučaju se mora poštovati princip srazmjernosti i supsidijarnosti, odnosno mora postojati ravnoteža između važnosti ispunjenja obaveze u demokratskom društvu i važnosti prava na slobodu i sigurnost ličnosti, te dužnost procjene da li se ispunjenje obaveze može obezbjediti primjenom blaže mjere.

Kao primjeri u kojima se Evropski sud bavio lišenjem slobode radi obezbjeđenja izvršenja zakonite obaveze u ovoj publikaciji navodi se: podvrgavanje bezbjednosnoj provjeri prilikom ulaska u zemlju, podvrgavanje psihijatrijskom pregledu, odlazak u stanicu policije na saslušanje i obaveza boravka na određenoj lokaciji. Nailazimo i na druge situacije u praksi, kao što su obaveza davanja podataka o ličnom identitetu, obaveza napuštanja određene oblasti, obaveza boravka na određenoj lokaciji, obaveza očuvanja mira neizvršenjem krivičnog djela i sl.

Posebno je interesantan zadnji primjer, za koji se može reći da se radi o lišenju slobode iz preventivnih razloga, a na koji se odnosi presuda *Ostendorf protiv Njemačke*, br. 15598/08, od 7.3.2013. godine (prikazana u ovoj publikaciji), u kojoj nije utvrđena povreda Konvencije. Ova presuda i stavovi u njoj usvojeni dragocjeni su kod primjene Zakona o sprječavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama („Sl. list CG”, br. 51/17).

Razmatranje primjera vezanih za odredbu člana 5 st. 1 (b) Konvencije od značaja je za budući zakonodavni rad i praksu državnih organa na nacionalnom nivou. Kao primjer neispunjenja zakonite obaveze navodimo i situaciju kada svjedok odbija da svjedoči. S tim u vezi treba naglasiti da je odlukom Ustavnog suda Crne Gore U-I br. 34/18 od 27.9.2019. godine ukinuta odredba člana 119 st. 2 ZKP-a u dijelu kojim je bila propisana mogućnost zatvaranja svjedoka zbog odbijanja dužnosti da svjedoči, a interesantno je da je slična odredba ostala u Zakonu o parničnom postupku (član 181 st. 2).

Član 5 st. 1(c) Konvencije – Pritvor.

Pritvor je zakonito lišenje slobode (hapšenje ili pritvaranje) u kontekstu krivičnog postupka, odnosno radi dovođenja lica lišenog slobode pred nadležnu sudsku vlast.

Za pritvor moraju biti ispunjene materijalno-pravne i procesno-pravne pretpostavke. Osnovni uslov za određivanje pritvora jeste postojanje osnovane sumnje da je lice počinilo krivično djelo, a za produženi pritvor pored osnovane sumnje moraju postojati i drugi legitimni razlozi.

Dakle, osnovana sumnja da je izvršeno krivično djelo jeste temeljna pretpostavka za određivanje pritvora. Ona podrazumijeva postojanje činjenica i informacija koje bi objektivnog posmatrača uvjerile u pogledu mogućnosti da je lice o kome se radi možda izvršilo krivično djelo.

Osnovana sumnja se dokazuje činjenicama koje ne moraju biti istog nivoa izvjesnosti kao činjenice potrebne za optužnicu.

Krivično djelo u smislu člana 5 st. 1 (c) Konvencije mora biti konkretno i specifično, a lišenje slobode se mora sprovesti u svrhu dovođenja lica lišenog slobode pred nadležnu sudsku vlast. Preventivno pritvaranje lica zbog njegove stalne sklonosti ka krivičnim djelima nije dopušteno.

Pojam „sudska vlast” podrazumijeva tijelo sa odlikama suda u smislu člana 6 Konvencije koje ima ovlašćenje za donošenje pravno obavezujuće odluke u pogledu puštanja na slobodu lica lišenog slobode.

Prema praksi Evropskog suda, postojanje osnovane sumnje sa protekom vremena prestaje da bude dovoljan razlog za produženi pritvor, već je potrebno postojanje i drugih razloga. Odredba člana 5 st. 1 Konvencije kao razloge za

pritor izričito pominje sprječavanje izvršenja krivičnog djela i opasnost od bjekstva, ali u praksi Evropskog suda kao prihvatljivi razlozi utvrđeni su i rizik od nedopuštenog uticaja na sprovođenje pravde i opasnost od narušavanja javnog reda u slučaju da lice bude pušteno na slobodu.

Razlozi za produženi pritor moraju biti relevantni i dovoljni i moraju biti sadržani u odluci o pritvoru. Odsustvo takvih razloga u obrazloženju odluke nije rijedak primjer u nacionalnim pravnim sistemima. Zbog toga je potrebno navesti šta se u praksi Evropskog suda smatralo relevantnim i dovoljnim razlozima.

Prema tome, opasnost od bjekstva ne može se temeljiti isključivo na težini zapriječene kazne, već se moraju uzeti u obzir i drugi relevantni faktori vezani za karakter dotičnog lica, njegov moral, dom, zanimanje, imovinu, porodični status, veze sa zemljom u kojoj se krivično gonjenje sprovodi, veze (pravne, ekonomske i socijalne) sa stranom državom, raniji slučajevi bjekstva, nepojavljivanje pred sudom, traženje izručenja od strane države, pripadnost kriminalnoj organizaciji i sl. Okolnosti moraju biti konkretne i podržane dokazima.

Opasnost od ometanja sprovođenja pravde kroz rizik ugrožavanja materijalnih i ličnih dokaza mora biti konkretna, a ne apstraktna i paušalna. Sud mora navesti konkretne okolnosti koje se pojavljuju kao osobite i koje ukazuju na ozbiljnu opasnost da bi okrivljeni, ako se nađe na slobodi, mogao uticati na davaoce izjava. Ova opasnost se može prihvatiti u početnim fazama postupka i sa saslušanjem saokrivljenih, svjedoka i vještaka ona po pravilu prestaje ili se smanjuje. U slučajevima organizovanog kriminala, rizik od pritiska na svjedoke, saučesnike ili od nekog drugog načina ometanja postupka izrazito je visok (presuda *Luković protiv Srbije*, br. 43808/07, 26.3.2013. godine, st. 46).

Opasnost od ponavljanja krivičnog djela procjenjuje se na osnovu okolnosti predmeta, a posebno sagledavanjem ranijeg ponašanja i ličnosti dotičnog lica. Prethodne osude mogu predstavljati opravdanu bojazan da bi okrivljeni mogao izvršiti novo krivično djelo. Uz ovu okolnost značajni su i sledeći faktori: pripadnost kriminalnoj organizaciji, psihičke osobine dotičnog lica (zloupotreba alkohola, opojnih droga i sl.), realne i ozbiljne prijetnje, odnos sa oštećenim, iskazana namjera za vršenje krivičnih djela, ozbiljnost motiva za ponavljanje krivičnih djela, beskrupuloznost i podmuklost pri izvršenju krivičnog djela za koje postoji osnovana sumnja da je učinjeno i sl. Treba naglasiti da se ne može zaključiti da je neko lice sklono vršenju krivičnih djela zbog toga što nema posao ili porodicu.

Razlog zaštite javnog reda u izuzetnim okolnostima oblikovan je u praksi Evropskog suda (presuda *Letellier protiv Francuske*, br. 12369/86, od 26.6.1991. godine). Evropski sud je prihvatio da pojedina krivična djela, zbog svoje težine i reakcije javnosti na njih, mogu izazvati uznemirenje javnosti koje bi za neko vrijeme moglo opravdati pritvor.

Opasnost od narušavanja javnog reda mora neposredno proizlaziti iz činjenica.

Zaštita javnog reda je posebno relevantna u slučajevima koji se odnose na optužbe za teška kršenja ljudskih prava, kao što su ratni zločini protiv civilnog stanovništva (presuda *Šuput protiv Hrvatske*, br. 49905/07, od 31.5.2011. godine).

Načela srazmjernosti i supsidijarnosti u pogledu pritvora posebno dolaze do izražaja pri njegovom produžavanju, jer u kontekstu poštovanja načela srazmjernosti Evropski sud zahtijeva postojanje dovoljnih i relevantnih razloga za zaštitu javnog interesa, koji i pored pretpostavke nevinosti pretežu nad pravom okrivljenog da se brani sa slobode. S druge strane, načelo supsidijarnosti podrazumijeva da su vlasti dužne razmotriti primjenu jemstva koje može osigurati pojavljivanje na suđenju. Neuzimanje u obzir principa supsidijarnosti i izostanak argumentacije u obrazloženju odluke u tom smislu predstavljaju kršenje Konvencije.

Član 5 st. 1 (d) Konvencije – Lišenje slobode maloljetnika.

Pomenuta konvencijska odredba dopušta lišenje slobode maloljetnog lica u svrhu: a) njegovog vaspitnog nadzora ili b) zakonitog lišenja slobode radi privođenja nadležnom organu.

Prvi dio odredbe daje ovlašćenje za lišenje slobode maloljetnika u njegovom interesu, bez obzira na to da li postoji osnovana sumnja da je učinio krivično djelo ili je izložen riziku.

Drugi dio odredbe ne odnosi se na pritvor maloljetnika osumnjičenog da je izvršio krivično djelo, već je riječ o lišenju slobode u kontekstu građanskog ili upravnog postupka.

Postoji potreba da se u toku rada na kodifikaciji Građanskog zakonika Crne Gore, u opštem dijelu o porodičnim odnosima, sagleda kompatibilnost člana

83 sada važećeg Porodičnog zakona sa praksom Evropskog suda u odnosu na stavove vezane za član 5 st. 1 (d) Konvencije.

Član 5 st. 1 (e) – Lišenje slobode iz medicinskih i socijalnih razloga.

Ovaj pravni osnov lišenja slobode odnosi se na pet kategorija lica za koje je zajedničko da se mogu lišiti slobode iz medicinskih ili socijalnih razloga. Važan predmet u tom smislu jeste *Enhorn protiv Švedske*, br. 56529/00, od 21.5.2005. godine, na koji se ukazuje u ovoj publikaciji. Razlog što se ova lica mogu lišiti slobode ne leži samo u činjenici da predstavljaju opasnost po javnu bezbjednost, već to može biti nužno radi zaštite njihovih sopstvenih interesa.

Aktuelnost vremena nalaže da se, vezano za lišenje slobode u cilju sprječavanja u širenju zaraznih bolesti, ukaže na dva odlučujuća kriterijuma utvrđena u praksi Evropskog suda:

- Da li je širenje zaraznih bolesti opasno po zdravlje i javnu bezbjednost; i
- Da li je lišenje slobode krajnja mjera kojom se može spriječiti širenje zarazne bolesti jer blaže mjere nijesu dovoljne da zaštite javni interes.

Osnov lišenja slobode prestaje kada pomenuti kriterijumi prestanu biti ispunjeni.

Lišenje slobode kako bi se spriječilo širenje zaraznih bolesti i primjena navedenih kriterijuma u tom smislu posebno se aktuelizuju u vremenu epidemije, odnosno pandemije neke zarazne bolesti, kakav je slučaj sa virusom COVID-19. Praksa tek treba da odgovori na pitanje u kojoj su mjeri poštovane garancije ljudskih prava iz Konvencije, pa i pravo na slobodu i sigurnost, odnosno prava na slobodu kretanja iz člana 2 Protokola br. 4 uz Konvenciju. Naime, u evropskim državama u borbi protiv zaraznih bolesti primjenjuju se mjere izolacije i karantina. Mjera izolacije obično podrazumijeva ograničenje slobode kretanja kao opštu mjeru za stanovništvo u cjelini, koja važi za sve bez obzira na to da li se sumnja da su nosioci virusa ili ne. S druge strane, karantin je mjera koja se preduzima prema određenim pojedincima ili članovima čitavih grupa za koje je utvrđeno ili se sumnja da boluju od virusa ili da su njegovi nosioci.

Lica u karantinu obično su zatvorena u određenom prostoru i ne dozvoljava im se da ga napuste dok ne prođe opasnost po druga lica. Karantin je obično jačeg stepena i intenziteta u odnosu na ograničenja koja važe za izolaciju. On

može predstavljati lišenje slobode ili ograničenje slobode kretanja, što zavisi od više faktora (vidi gore pozivanje na presudu *De Tommaso protiv Italije*). Kada je u pitanju javno zdravlje, tj. interesi opšteg dobra dozvoljeno je ne samo ograničenje kretanja već i lišavanje slobode pod uslovom da se ono sprovedi u skladu sa zakonom propisanim postupkom i da su mjere neophodne i proporcionalne, odnosno da se zaštita javnog zdravlja ne može ostvariti nekom blažom mjerom.

U pogledu primjene standarda Konvencije u ovoj oblasti, nužno je sagledati odredbe Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti („Sl. list CG”, br. 12/18) i njegovu primjenu u praksi rada državnih organa.

Konvencija dozvoljava mogućnost lišenja slobode duševno oboljelih lica. U ovoj publikaciji je ukazano na to da moraju biti ispunjena tri uslova za lišenje slobode duševno poremećenog lica, i to:

- Mora se na osnovu objektivnog nalaza i mišljenja medicinskih stručnjaka dokazati da je lice duševno poremećeno, osim u slučajevima kada je hitno potrebno njegovo lišenje slobode.
- Duševni poremećaj mora biti takve vrste i stepena da opravdava prinudnu hospitalizaciju, odnosno mora se dokazati da je lišenje slobode neophodno u datim okolnostima.
- Duševni poremećaj mora trajati tokom cijelog lišenja slobode.

Takođe, u publikaciji je ukazano na procesne garancije u vezi sa sudskim odlukama kojima se određuje prinudna hospitalizacija. Posebno se insistira na načelu zakonitosti, koje podrazumijeva pravičan i pravilan postupak i odsustvo proizvoljnog lišavanja slobode ranjivog lica koje pati od duševnog poremećaja. Mora biti obezbijeđen pristup sudu uz mogućnost da lice bude lično saslušano ili pak posredstvom zastupnika kada je to neophodno, te da mu se osigura djelotvorna pravna pomoć u postupcima produžavanja, privremenog prekida i prestanka zadržavanja.

Prisilna hospitalizacija duševno poremećenog lica u pravnom sistemu Crne Gore uređena je Zakonom o vanparničnom postupku. Na sudu je da kod primjene zakona vodi računa o usvojenim stavovima Evropskog suda u ovoj oblasti.

Konvencija dozvoljava i lišenje slobode alkoholičara i uživalaca opojnih droga. U ovoj publikaciji je naznačeno da Evropski sud pod „alkoholičarem” ne

smatra samo lica sa kliničkim stanjem alkoholizma, već i lica koja zloupotrebom alkohola mogu uzrokovati štetu sebi ili javnosti ili koja pokazuju opasno ponašanje nakon konzumiranja alkohola. To ne znači da je dozvoljeno lišenje slobode nekog lica samo zato što je konzumiralo alkohol. Za lišenje slobode po ovom osnovu od presudnog je značaja odgovor na pitanje da li lice koje je pod uticajem alkohola predstavlja opasnost po javni red ili u odnosu na sebe.

Uslovi lišenja slobode lica pod uticajem alkohola na sličan način se primjenjuju i na uživaocce opojnih droga.

U našem nacionalnom pravnom sistemu, mimo krivično-pravnih i prekršajno-pravnih odredbi ne postoje odredbe drugih zakona koje bi se odnosile na lišenje slobode alkoholičara i uživalaca opojnih droga.

Konvencija takođe dozvoljava i lišenje slobode skitnica, ali je praksa Evropskog suda oskudna u ovom dijelu. Ipak, Evropski sud je pod pojmom „skitnica” smatrao lica koja nemaju stalno mjesto boravka, bez sredstava su za izdržavanje i bez redovnog posla ili zanimanja (presuda *De Wilde, Ooms i Versyp protiv Belgije*, br. 2832/66, 2835/66 i 2899/66, od 18.6.1971. godine, čiji je sažeti sadržaj dat u ovoj publikaciji).

U zakonodavstvu i praksi sudova u Crnoj Gori ne nailazimo na slučajeve lišenja slobode po ovom osnovu.

Član 5 st. 1 (f) – Lišenje slobode da bi se spriječio neovlašćeni ulazak u zemlju ili radi protjerivanja ili izručenja (pritvaranje stranaca).

Navedena norma Konvencije propisuje dvije situacije lišavanja slobode stranaca. Prva se odnosi na sprječavanje ulaska nekog lica u zemlju u koju nema pravo da uđe, a druga na slučaj kada vlasti protjeruju ili izručuju lice drugoj državi.

Prvim dijelom odredbe dozvoljeno je lišenje slobode tražioca azila ili drugog imigranta prije nego što mu država dozvoli da u nju uđe, ali takvo lišenje slobode mora da prati odsustvo proizvoljnosti. „Odsustvo proizvoljnosti” znači da lišenje slobode mora biti sprovedeno u dobroj vjeri, da je blisko povezano sa svrhom neovlašćenog ulaska u zemlju, da su mjesto i uslovi lišenja slobode odgovarajući, jer se mjera ne primjenjuje prema onima koji su izvršili krivično djelo, već prema strancima koji često, strahujući za svoj život, bježe iz svoje zemlje, kao i da trajanje mjere ne premašuje razuman rok za ostvarenje cilja.

Lišenje slobode u cilju deportacije ili ekstradicije ne podrazumijeva da se ono razumno smatra neophodnim radi sprječavanja izvršenja krivičnog djela ili bjekstva, već je potrebno zbog toga što se preduzimaju mjere u cilju deportacije ili ekstradicije. Lišenje slobode opravdano je samo tokom trajanja postupka deportacije ili ekstradicije. Ako se postupak ne sprovodi savjesno, lišenje slobode više neće biti dozvoljeno.

Odsustvo proizvoljnosti kod lišenja slobode u slučaju deportacije ili ekstradicije cijeni se na isti način i prema sličnim faktorima koji su relevantni i za lišenje slobode u svrhu neovlašćenog ulaska u zemlju.

Konvencija ne sadrži nijednu odredbu o okolnostima u kojima se može sprovesti izručenje ili o postupku koji treba sprovesti prije nego što izručenje bude odobreno. Ipak, u nekim slučajevima zakonitost ekstradicije ili deportacije može se pojaviti kao prethodno pitanje vezano za zakonitost pritvora.

Usled pojave kriznih situacija u svijetu, evropske države su izložene imigracionim pritiscima i velikom broju tražilaca azila, što stvara brojne izazove na polju poštovanja i zaštite ljudskih prava, posebno kada je riječ o pravu na slobodu i sigurnost, gdje je obaveza država ugovornica Konvencije da štite ovo pravo i da niko ne bude lišen slobode na proizvoljan način.

Dio pravnog sistema Crne Gore jeste Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca („Sl. list CG”, br. 2/17 i 3/19), koji sadrži odredbe o načelima, uslovima i postupku za odobravanje međunarodne ili privremene zaštite stranaca koji traže zaštitu, njihovim pravima i obavezama i o prestanku oblika zaštite (azila ili supsidijarne ili privremene zaštite).

Odredbe o izručenju sadržane su u Zakonu o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima („Sl. list CG”, br. 4/08, 36/13 i 67/19). Ipak, kada se Crna Gora pojavljuje kao zamoljena država u postupku izručenja, treba imati u vidu da su nadležni državni organi dužni da uz odredbe nacionalnog zakona vode računa i o materijalno-pravnim i procesno-pravnim garancijama sadržanim u stavovima Evropskog suda i da obezbijede usaglašenost pravnog poretka svoje države sa Konvencijom.

Član 5 st. 2, 3, 4 i 5 Konvencije – Posebna prava lica lišenog slobode (garancije procesnih prava i prava na naknadu štete).

Prva procesna garancija (član 5 st. 2) predviđa dužnost javne vlasti da licu lišenom slobode da obavještenje o razlozima za lišenje slobode. Ova

obaveza mora ispuniti tri uslova: prvo, lice se o hapšenju mora obavijestiti bez odlaganja; drugo, obavještenje mora biti dato na jeziku koji uhapšeno lice razumije; i treće, obavještenje mora da sadrži razloge za lišenje slobode. Za Evropski sud je od naročitog značaja da se odmah nakon hapšenja licu da obavještenje na način tako da ono bude svjesno razloga za takav postupak. U suštini je neophodno makar prethodno sumarno i uopšteno obavještenje iz kojeg će lice shvatiti razloge svoje pozicije.

Čini nam se da su odredbe ZKP-a usaglašene sa pomenutim zahtjevom, s obzirom na to da su tim zakonikom već u dijelu osnovnih pravila propisana prava lica lišenog slobode, a među njima i pravo da odmah na svom jeziku ili jeziku koji razumije bude obaviješteno o razlozima lišenja slobode (član 5). Ipak, treba imati u vidu da lice može biti lišeno slobode od strane policije (član 264 ZKP-a), da je obaveza policijskog službenika da lice odmah obavijesti o razlozima lišenja slobode i o drugim pravima iz člana 5 ZKP-a i da je dužnost policije da lice lišeno slobode sprovede državnom tužiocu najkasnije u roku od 24 časa. Eventualno nedavanje obavještenja licu o razlozima lišenja slobode ili odlaganje davanja obavještenja, mimo „nekoliko sati” po lišenju slobode, predstavljalo bi kršenje Konvencije.

Pravo je lica lišenog slobode da u najkraćem roku bude izvedeno pred sudiju. To je jedan od fundamentalnih principa vladavine prava. Ova garancija omogućava da sudija preispita osnove lišenja slobode i da u slučaju nepostojanja relevantnih i dovoljnih razloga lice pusti na slobodu. Istovremeno, ona je zaštita od eventualne zloupotrebe nosilaca javne vlasti i zaštita lica lišenog slobode od torture.

Riječi „u najkraćem roku” treba shvatiti restriktivno. U nekim predmetima, Evropski sud je period od četiri dana smatrao kršenjem Konvencije. Čak su i kraći rokovi smatrani povredom Konvencije kada nijesu postojale opravdane okolnosti da se lice lišeno slobode ne izvede ranije pred sudiju.

Ovo je važan uput za primjenu prava na nacionalnom nivou s obzirom na to da odredbe ZKP-a predviđaju dužnost da se lice lišeno slobode izvede pred sudiju najkasnije u roku od 72 sata od časa lišenja slobode (član 268 st. 2 u vezi sa članom 267 st. 1). Dakle, može doći do povrede Konvencije i u slučaju kada je izvođenje pred sudiju uslijedilo u ovom roku, ako nijesu postojale poteškoće ili okolnosti da se to ranije učini.

Konačno, prema članu 5 st. 3 Konvencije, pravo je pritvorenog lica da mu bude suđeno u razumnom roku ili da bude pušteno na slobodu. Ova garancija

ne daje sudu ovlašćenje izbora da li da obezbijedi suđenje u razumnom roku ili da pritvoreno lice pusti na slobodu, već je ona u svrhu zaštite slobode. Sa jedne strane, ona je zaštita od produžavanja pritvora bez postojanja valjanih razloga, sa predviđanjem mogućnosti puštanja na slobodu uz jemstvo čiji će uslovi osigurati pojavljivanje dotičnog lica pred sudom. Sa druge strane, pomenuta garancija stvara obavezu da se organizuje suđenje u razumnom roku, odnosno da sud djeluje sa većim stepenom revnosti kada se sudi licu koje je u pritvoru.

Uslovi jemstva, kao supstituta pritvoru usljed opasnosti od bjekstva, ne smiju biti takvi da obesmišljavaju mogućnost puštanja na slobodu. Njegova svrha nije kaznenog karaktera niti je ono osiguranje naknade za štetu učinjenu krivičnim djelom, već predstavlja obezbjeđenje prisustva okrivljenog na suđenju. Iznos jemstva treba procijeniti „u odnosu na okrivljenog, njegovu imovinu, njegove odnose sa licima koja treba da obezbijede jemstvo, u susret stepenu vjerovatnoće da će mogućnost gubitka jemstva ... predstavljati dovoljno obeshrabrujući faktor koji će ga odvratiti od svake želje da pobjegne”.

Odsustvo ili nedostatak obrazloženja u rješenjima o određivanju pritvora jedan je od elemenata koji se uzima u obzir pri ocjeni zakonitosti pritvora, naročito kod njegovog dužeg vremenskog trajanja. Nijesu prihvatljive stereotipne i apstraktne formulacije, formalna pokrivenost nacionalnim zakonom i istovjetnost obrazloženja prilikom donošenja odluka o produženju pritvora.

Dok je lice u pritvoru, od državnih organa se očekuje „posebna revnost” u sprovođenju istrage, a složenost i posebne karakteristike postupka jesu faktori koji se uzimaju u obzir pri odgovoru na pitanje da li su ispunili ovaj zadatak.

Odredba člana 5 st. 4 jemči pravo lica lišenog slobode da traži da sud hitno ispita njegovo lišenje slobode u svim slučajevima kada se razlog za lišenje slobode zasniva na nekom od osnova iz člana 5 st. 1 t. od (a) do (f) Konvencije (*habeas corpus*).

Ne isključuje se mogućnost da se sistemom automatskog periodičnog preispitivanja zakonitosti lišenja slobode u razumnim vremenskim intervalima obezbijedi poštovanje zahtjeva iz člana 5 st. 4 Konvencije, kakav je slučaj sa kontrolom pritvora nakon podignute optuženice prema članu 179 st. 2 i članu 298 ZKP-a.

Navedena odredba Konvencije ne primorava države ugovornice da ustanove drugi nivo nadležnosti za razmatranje zakonitosti lišenja slobode, ali ako

država uspostavi takav sistem, ona mora u načelu da pruži licu lišenom slobode iste garancije u žalbenom postupku kao i u prvom stepenu.

U ovoj publikaciji se posebno naglašava da u slučaju lišenja slobode koje potpada pod okvir člana 5 st. 1 (c), dakle kada je riječ o pritvoru u krivičnom postupku, važi procesna garancija u vidu obaveze održavanja ročišta kako bi se saslušalo lice lišeno slobode, bilo lično bilo posredstvom zastupnika. Postupak mora biti raspravnog karaktera i obezbijediti „jednakost oružja” stranka u postupku.

Treba naglasiti da je primjena navedene garancije posebno važna kod donošenja odluke o produžavanju pritvora prilikom periodične kontrole. Kada je riječ o žalbi protiv rješenja o odbijanju predloga za određivanje pritvora, procesne garancije nalažu da se dotičnom licu žalba dostavi i da se održi ročište (presuda *Oravec protiv Hrvatske*, br. 51249/11, 11.7.2017. godine).

Navedene procesne garancije, u skladu sa članom 9 Ustava Crne Gore, stvaraju obavezu njihove neposredne primjene u praksi nacionalnih sudova i kada nijesu predviđene zakonskim propisima.

Odredbom člana 5 st. 5 Konvencije propisano je pravo na naknadu štete kada je utvrđena povreda nekog od ostalih stavova iz istog člana.

Uračunavanje pritvora u kaznu nema uticaja na pravo na naknadu štete zbog lišenja slobode u uslovima suprotnim Konvenciji.

Pomenuta odredba ne zabranjuje državama ugovornicama da dodijele naknadu štete u zavisnosti od sposobnosti lica o kome je riječ da dokaže štetu koju je pretrpjelo. Međutim, pretjerano formalistički zahtjevi za predočavanje dokaza o nematerijalnoj šteti nijesu u skladu sa pravom na naknadu.

Naknada štete treba biti srazmjerna težini povrede i ne može biti znatno niža od one koju Evropski sud dodjeljuje u sličnim slučajevima.

U odlukama nacionalnih sudova bilo je primjera da se sudovi sumarno pozivaju na član 5 st. 5 Konvencije u situacijama kada se odlučivalo o tužbama za naknadu štete licu koje je bilo u pritvoru, a postupak je protiv njega pravosnažno okončan oslobađajućom presudom. U ZKP-u je propisan takav osnov za naknadu štete. Međutim, on se ne može poistovjetiti niti dovoditi u vezu sa pravom na naknadu štete zbog lišenja slobode koje je bilo nezakonito prema Konvenciji i nema mjesta pozivanju na njen član 5 st. 5.

Treba navesti da je Evropski sud do sada donio četiri presude u odnosu na Crnu Goru u pogledu člana 5 Konvencije, i to: *Bulatović protiv Crne Gore* (br. 67320/10, od 22.7.2014. godine), *Mugoša protiv Crne Gore* (br. 76522/12, od 21.6.2016. godine), *Bigović protiv Crne Gore* (br. 48343/16, od 19.3.2019. godine) i *Šaranović protiv Crne Gore* (br. 31775/16, od 5.3.2016. godine). Sve ove presude dostupne su javnosti i preko stranice Vrhovnog suda Crne Gore www.sudovi.me.

U predmetu *Bulatović* utvrđena je povreda člana 5 st. 3 Konvencije zbog produžavanja pritvora preko razumnog vremena. Interesantno je to što je u ovom predmetu, za razliku od nekih drugih slučajeva, Evropski sud, baveći se razlozima za produžavanje i trajanje pritvora, naveo da su razlozi koje su navele domaće vlasti relevantni. Međutim, u posebnim okolnostima predmeta, Evropski sud nije smatrao neophodnim da ispituje da li su razlozi za pritvor bili dovoljni niti da li je trebalo da vlasti uzmu u obzir alternativne mjere pošto se predmetni krivični postupak nije vodio traženom brzinom i pošto je pritvor, koji je trajao duže od pet godina, bio produžen preko razumnog vremena.

U predmetu *Mugoša* Evropski sud je utvrdio povredu člana 5 st. 1 Konvencije zbog toga što je pet dana prekoračen zakonom propisani dvomjesečni rok za kontrolu pritvora. S tim u vezi je Evropski sud smatrao da su zakonske obaveze u navedenom smislu jasno formulisane, ali da je u domaćoj sudskoj praksi postojao nedostatak dosljednosti o tome da li su zakonski rokovi za preispitivanje pritvora obavezujući ili ne, što ih čini nepredvidljivim u njihovoj primjeni. Zbog toga je Evropski sud smatrao da je pritvor bio nezakonit za vrijeme prekoračenja roka za donošenje rješenja o produženju pritvora.

Imajući u vidu da je navedena presuda, u skladu sa članom 9 Ustava Crne Gore, izvor prava i da je potrebno preduprijeti dalje kršenje prava koje je u presudi utvrdio Sud, Krivično odjeljenje Vrhovnog suda je zauzelo stav Su. V. br. 7/17 od 17.1.2017. godine: „Sud je dužan da se dosljedno pridržava rokova za kontrolu pritvora i iz člana 179 st. 2 i iz člana 298 ZKP-a. Prekoračenje navedenih rokova ima za posljedicu povredu prava na slobodu i bezbjednost ličnosti.”

I u preostala dva predmeta – *Bigović* i *Šaranović* – utvrđena je povreda kao i u predmetu *Mugoša*. Međutim, povrede u njima odnose se na vrijeme trajanja pritvora prije zauzimanja navedenog pravnog stava od strane Krivičnog odjeljenja Vrhovnog suda, koji se u praksi sudova sada dosljedno primjenjuje.

U presudi *Bigović* utvrđena je i povreda člana 5 st. 3 Konvencije, jer je pritvor produžavan na osnovu razloga koji se ne mogu smatrati „dovoljnim”. Sažeti prikaz ove presude dat je u publikaciji.

Vrhovni sud Crne Gore je u saradnji sa AIRE centrom iz Londona sačinio izvještaj o primjeni Konvencije u praksi Vrhovnog suda Crne Gore za period januar 2015 – jul 2017. godine i u cilju osnaživanja kompatibilnosti prakse nacionalnih pravosudnih organa u domenu prava na slobodu i sigurnost ličnosti tada su date sljedeće preporuke:

- Prema primjeni pritvora neophodno je zauzeti restriktivniji stav i promovisati upotrebu alternativnih mjera. Sudije i tužioci treba da vode računa o tome da je shodno Ustavu, ZKP-u i međunarodnim standardima pritvor krajnja mjera i da ga primjenjuju izuzetno, i to samo ako nije moguće istu svrhu ostvariti primjenom blažih mjera.
- Sprovođenje prethodne preporuke umnogome zavisi od stvaranja uslova za elektronsko praćenje mjera nadzora, što je obaveza Ministarstva pravde Crne Gore.
- U rješenju o određivanju ili produženju pritvora sud mora jasno naglasiti postojanje osnovane sumnje da je okrivljeni izvršio krivično djelo, uz navođenje najbitnijih činjenica i okolnosti vezanih za krivičnopravni događaj i podataka i dokaza iz kojih se izvodi zaključak o postojanju osnovane sumnje, kao i da izbjegne izraze koji impliciraju izvjesnost da je okrivljeni izvršilac krivičnog djela, jer to može dovesti do kršenja pretpostavke nevinosti.
- Sudije treba da nastave se dobrom praksom neprihvatanja neobrazloženih predloga za određivanje ili produženje pritvora, a državni tužioci da predloge za određivanje ili produženje pritvora zasnuju na individualizaciji osnovanosti pritvora u svakom konkretnom slučaju, uz navođenje relevantnih i dovoljnih činjenica koje opravdavaju pritvor.
- Sud je dužan da se dosljedno pridržava rokova za kontrolu pritvora iz člana 179 st. 2 i iz člana 298 ZKP-a. Prekoračenje navedenih rokova ima za posljedicu povredu prava na slobodu i sigurnost ličnosti.
- Prilikom ocjene osnovanosti predloga za određivanje ili produženje pritvora sudije treba da vode računa o tome da li se postupak vodi sa dužnom revnošću.
- Kada odlučuju o određivanju ili produženju pritvora, sudije treba da imaju u vidu da izvođenje zaključka o koluzijskoj opasnosti samo na osnovu činjenice da se protiv okrivljenog vode drugi krivični postupci ne predstavlja relevantan i dovoljan razlog za određivanje pritvora.
- Rješenje o produženju pritvora ne smije sadržati uopštene i stereotipne razloge. Takođe, nije prihvatljiva praksa ponavljanja razloga iz prethodnog

rješenja, jer obrazloženje zahtijeva da se iz njega vidi da je sud prilikom donošenja odluke o produženju pritvora ozbiljno i savjesno razmatrao sve relevantne okolnosti slučaja i utvrdio da razlozi za pritvor i dalje postoje.

- Imajući u vidu da je pritvor najstroža mjera, koja duboko zadire u slobode i prava pojedinca, prema neobrazloženim odlukama treba zauzeti nultu toleranciju. Odluke o određivanju ili produženju pritvora moraju biti dobro obrazložene i ubjedljive, uz navođenje dovoljno jasnih, konkretnih, relevantnih činjenica koje govore u prilog osnovanosti odluke o pritvoru.
- Prilikom pozivanja na standarde iz ove oblasti, poštovati Uputstvo Vrhovnog suda Crne Gore o formi pozivanja na presude Evropskog suda.
- Prvenstveno je na nacionalnim sudskim tijelima da osiguraju da pritvor u datom slučaju ne prelazi razumno trajanje. U tom smislu, moraju se razmotriti svi dokazi u korist ili protiv postojanja istinskog zahtjeva javnog interesa koji opravdava, uz dužno poštovanje pretpostavke nevinosti, odstupanje od pravila poštovanja slobode pojedinca.
- Sudovi koji razmatraju žalbu protiv odluke o pritvoru moraju pružiti jemstva sudskog postupka. Postupak mora biti kontradiktoran i mora uvijek osigurati „jednakost oružja” između stranaka, odnosno između tužitelja i pritvorenog lica. Jednakost oružja nije osigurana ako se braniocu zabrani pristup onim dokumentima iz istražnog spisa koji su neophodni kako bi djelotvorno osporio zakonitost pritvora svojeg branjenika.

Tekst koji slijedi iza ovih uvodnih napomena sadrži detaljne smjernice o evropskom pravu u oblasti prava na slobodu i sigurnost ličnosti i obogaćen je prikazom relevantne prakse Evropskog suda za ljudska prava. Taj tekst je pripremljen od strane AIRE centra iz Londona, partnera Vrhovnog suda Crne Gore na projektu unapređenja primjene međunarodnih standarda u postupcima pred nacionalnim sudovima, a uz podršku Ambasade Ujedinjenog Kraljevstva. Uz zahvalnost na saradnji partnerima na projektu i Biljani Braithwaite, menadžerki Programa za Zapadni Balkan AIRE centra, izražavamo očekivanje da će ponuđeni tekst značajno doprinijeti prihvatanju međunarodnih standarda na nacionalnom nivou.

Cjeneći da će ponuđena publikacija i smjernice sadržane u njoj dati doprinos osnaživanju nosilaca aktivnosti na poslovima poštovanja i zaštite prava na slobodu i sigurnost ličnosti, vrijedi je preporučiti za štampu i učiniti dostupnom zainteresovanim subjektima.

Miraš Radović
Sudija Vrhovnog suda Crne Gore

(1) Pravo na slobodu i sigurnost u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima

Pravo na slobodu i sigurnost od najvećeg je značaja u demokratskom društvu.¹ Osnovno načelo da niko ne smije biti proizvoljno lišen slobode od temeljne je važnosti. Međutim, može doći do sporova budući da ne postoji univerzalno shvatanje šta to znači. U ovom Vodiču dajemo prikaz načela i prakse Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: Sud) u vezi sa:

- lišenjem slobode;
- ograničenjima slobode;
- ograničenjima slobode kretanja;
- zadiranjem u bezbjednost ličnosti; i
- procesnim pravima u tom pogledu.

Ova pitanja ćemo razmotriti prvenstveno u kontekstu scenarija koji se obično odvijaju na Zapadnom Balkanu.

Pravo na slobodu je naročito značajno za lica lišena slobode u vezi sa krivičnim postupkom, za lica lišena slobode u skladu sa zakonskim propisima o psihičkom zdravlju i ona u imigracionom pritvoru. Tekst člana 5² osnov je za uređenje lišenja slobode u skladu sa Konvencijom:

Član 5

1. *Svako ima pravo na slobodu i sigurnost ličnosti. Niko ne može biti lišen slobode osim u sljedećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:*
 - a) *u slučaju zakonitog lišenja slobode na osnovu presude nadležnog suda;*
 - b) *u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode zbog neizvršenja zakonite sudske odluke ili radi obezbjeđenja ispunjenja neke obaveze propisane zakonom;*

1 *Medvedyev i drugi protiv Francuske*, presuda Velikog vijeća izrečena 29. marta 2010, predstava br. 3394/03, st. 76.

2 Ako nije drugačije navedeno, svi članovi i protokoli koji se pominju u ovom Vodiču jesu članovi Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: Konvencija) i protokola uz nju.

- c) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast zbog opravdane sumnje da je izvršilo krivično djelo, ili kada se to opravdano smatra potrebnim kako bi se preduprijedilo izvršenje krivičnog djela ili bjekstvo po njegovom izvršenju;
 - d) u slučaju lišenja slobode maloljetnog lica na osnovu zakonite odluke u svrhu vaspitnog nadzora ili zakonitog lišenja slobode radi njegovog privođenja nadležnom organu;
 - e) u slučaju zakonitog lišenja slobode da bi se spriječilo širenje zaraznih bolesti, kao i zakonitog lišenja slobode duševno poremećenih lica, alkoholičara ili uživalaca droge ili skitnica;
 - f) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode lica da bi se spriječio njegov neovlašćeni ulazak u zemlju, ili lica protiv koga se preduzimaju mjere u cilju deportacije ili ekstradicije.
2. Svako ko je uhapšen biće odmah i na jeziku koji razumije obaviješten o razlozima za njegovo hapšenje i o svakoj optužbi protiv njega.
 3. Svako ko je uhapšen ili lišen slobode shodno odredbama iz stava 1 (c) ovog člana biće bez odlaganja izveden pred sudiju ili drugo službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije i imaće pravo da mu se sudi u razumnom roku ili da bude pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se usloviti garancijama da će se lice pojaviti na suđenju.
 4. Svako ko je lišen slobode ima pravo da pokrene postupak u kome će sud hitno ispitati zakonitost lišenja slobode i naložiti puštanje na slobodu ako je lišenje slobode nezakonito.
 5. Svako ko je bio uhapšen ili lišen slobode u suprotnosti s odredbama ovog člana ima utuživo pravo na naknadu.

Član 5 počinje jasnim izražavanjem pretpostavke slobode koja se nalazi u osnovi svih ostalih odredbi tog člana. Važno je zapamtiti da je spisak dozvoljenih osnova za lišenje slobode u članu 5 st. 1 u potpunosti iscrpan.³ Pretpostavka slobode mora se poštovati.

Premda je u članu 5 zajemčeno pravo na slobodu, kao i na sigurnost ličnosti, koncept bezbjednosti ličnosti zapravo ne postoji nezavisno u praksi u kontekstu ovog člana.⁴ Fizička sigurnost i bezbjednost zaštićene su zabranom mučenja i

3 *Frroku protiv Albanije*, presuda izrečena 18. septembra 2018, predstavka br. 47403/15, st. 52 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

4 *Bozano protiv Francuske*, presuda izrečena 18. decembra 1986, predstavka br. 9990/82, st. 54 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja, zajemčenom članom 3, ili pravom na poštovanje privatnog života iz člana 8, u zavisnosti od toga da li postupanje dosegne minimalni prag surovosti da bi aktiviralo član 3.⁵

Šta je lišenje slobode?

Član 5 se odnosi samo na slučajeve u kojima je došlo do lišenja slobode. Ni materijalne odredbe ni procesne garancije propisane tim članom ne važe ako je došlo do nekog manjeg zadiranja u slobodu ili ograničenja slobode kretanja. Stoga je razumijevanje ovog koncepta od suštinskog značaja za shvatanje prava na slobodu i sigurnost i garancija iz člana 5. Lišenje slobode je koncept koji ima svoju samostalnu definiciju prema Konvenciji, bez obzira na to kako je situacija okvalifikovana u nacionalnom zakonodavstvu.⁶ Sud sprovodi vlastitu procjenu okolnosti u svakom pojedinačnom predmetu. Lišenje slobode nije definisano pravnim kontekstom u kojem do njega dolazi i ne svodi se na lišenje slobode nakon hapšenja ili osuđujuće presude, već može imati i brojne druge oblike. Na primjer, pitanje primjenljivosti člana 5 pojavilo se u predmetima koji su se odnosili na smještanje lica u ustanovu socijalne zaštite,⁷ na policijske mjere obuzdavanja mase radi očuvanja javnog reda i mira⁸ ili zadržavanje u tranzitnoj zoni.⁹

Pravo na slobodu razmatra fizičku slobodu ličnosti, ne samo ograničenja slobode kretanja. Lišenje slobode razlikuje se od ograničenja slobode kretanja,

5 Analiza efekata lišenja slobode na zlostavljanje lica dostupna je, između ostalog, u sljedećim presudama Suda: *Salman protiv Turske*, presuda Velikog vijeća izrečena 27. juna 2000, predstavka br. 21986/93, st. 100; *El-Masri protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, presuda Velikog vijeća izrečena 13. decembra 2012, predstavka br. 39630/09, st. 152 (prikaz dat u ovoj publikaciji); *Bouyid protiv Belgije*, presuda Velikog vijeća izrečena 28. septembra 2015, predstavka br. 23380/09, st. 83, itd.

6 *Creangă protiv Rumunije*, presuda Velikog vijeća izrečena 23. februara 2012, predstavka br. 29226/03, st. 91 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

7 *Hadžimejlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine*, presuda izrečena 3. novembra 2015, predstave br. 3427/13, 74569/13 i 7157/14.

8 *Austin i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda Velikog vijeća izrečena 15. marta 2012, predstave br. 39692/09, 40713/09 i 41008/09 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

9 *Amuur protiv Francuske*, presuda izrečena 25. juna 1996, predstavka br. 19776/92; *Ilias i Ahmed protiv Mađarske*, presuda Velikog vijeća izrečena 21. novembra 2019, predstavka br. 47287/15, st. 248 (prikaz dat u ovoj publikaciji); *Z. A. i drugi protiv Rusije*, presuda Velikog vijeća izrečena 21. novembra 2019, predstave br. 61411/15, 61420/15, 61427/15 i 3028/16, st. 248 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

koje je uređeno članom 2 Protokola br. 4.¹⁰ Razlika između ograničenja slobode kretanja dovoljno ozbiljnih da bi se smatrali lišenjem slobode u skladu sa članom 5 st. 1 i pukih ograničenja slobode kretanja uređenih članom 2 Protokola br. 4 odnosi se na stepen ili intenzitet, a ne na prirodu ili suštinu ograničenja.¹¹ Trajanje, vrsta i efekti mjere predstavljaju relevantne faktore prilikom ove procjene. Važan je i kontekst u kojem se mjere preduzimaju budući da u savremenom društvu postoje uobičajene situacije u kojima se od javnosti može očekivati da trpi ograničenja slobode kretanja ili slobode ličnosti ili čak i lišenja slobode u interesu opšteg dobra.¹² Moguće je da će Sud utvrditi da su mjere koje su mnoge zemlje uvele u borbi protiv pandemije COVID-19 obuhvatale čitav niz ograničenja, pa čak i lišenja slobode.

Pojam lišenja slobode sadrži i objektivni i subjektivni element. Po opštem testu, lice je objektivno moralo biti zatvoreno u određenom ograničenom prostoru tokom perioda vremena koji nije zanemarljiv, a subjektivno nije dalo pristanak ili nije bilo u stanju da dâ pristanak na zatvaranje o kojem je riječ.¹³ Međutim, ovaj opšti test nije uvijek djelotvoran, te je Sud zaključio da je u nekim graničnim slučajevima razlika između ograničenja slobode kretanja i lišenja slobode samo stvar mišljenja.¹⁴ Pored toga, formulacije koje Sud koristi uvijek su dosljedne. U praksi je počeo da koristi izraz „ograničenje slobode”, koncept koji ne predstavlja lišenje slobode.¹⁵ Izraz „ograničenje slobode” je u francuskoj verziji jedne te iste presude preveden i kao *restriction à la liberté* i kao *atteinte à la liberté*.¹⁶

Nedavno je u kontekstu tražilaca azila zadržanih u međunarodnim tranzitnim zonama u praksi Suda došlo do razvoja definicije lišenja slobode koji ukazuje na složenost povlačenja razlike između ograničenja slobode kretanja i lišenja

10 *De Tommaso protiv Italije*, presuda izrečena 23. februara 2017, predstavka br. 43395/09, st. 74–90 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

11 *Guzzardi protiv Italije*, presuda izrečena 6. novembra 1980, predstavka br. 7367/76, st. 92 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

12 *Austin i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda Velikog vijeća izrečena 15. marta 2012, predstavke br. 39692/09, 40713/09 i 41008/09, st. 59 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

13 *Stanev protiv Bugarske*, presuda Velikog vijeća izrečena 17. januara 2012, predstavka br. 36760/06, st. 117 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

14 *Z. A. i drugi protiv Rusije*, presuda Velikog vijeća izrečena 21. novembra 2019, predstavke br. 61411/15, 61420/15, 61427/15 i 3028/16, st. 133 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

15 *Amuur protiv Francuske*, presuda izrečena 25. juna 1996, predstavka br. 19776/92, st. 43.

16 *Ibid.*, st. 43+48 (poređenje verzija presude na engleskom i na francuskom jeziku).

slobode. Sud je povukao razliku između tražilaca azila zadržanih u tranzitnim zonama na kopnenim granicama i onih zadržanih u aerodromskim tranzitnim zonama. Zaključio je da ovi prvi nijesu bili lišeni slobode jer su mogli da se vrate u treću zemlju u kojoj im život ili zdravlje ne bi bili u neposrednoj opasnosti.¹⁷

Stoga, kako bi se aktivirao član 5, mora da postoji lišenje slobode ili *de facto* lišenje slobode,¹⁸ bez obzira na cilj tog lišenja slobode. Mora se utvrditi stepen zadiranja u slobodu nekog lica prije no što se razmotri moguća opravdanost tog zadiranja shodno članu 5 st. 1 (a)–(f).

(2) Član 5 i ostalo mjerodavno međunarodno pravo i pravo EU

Pravo na slobodu i sigurnost nije uređeno isključivo Konvencijom. Niz drugih međunarodnih instrumenata takođe može biti od značaja prilikom razmatranja opravdanosti lišenja slobode. Konvencija se ne može posmatrati u vakuumu i mora se tumačiti u skladu sa opštim načelima međunarodnog prava.¹⁹ Ovo načelo oslanja se na ono što je propisano u članu 53:

Nijedna odredba ove Konvencije neće se tumačiti tako da ograničava odnosno ugrožava ljudska prava i osnovne slobode koji bi bili priznati po zakonima svake visoke strane ugovornice ili po svakom drugom sporazumu čija je ona strana ugovornica.

Prema Konvenciji, sve mjere koje visoke strane ugovornice preduzimaju, a koje utiču na zaštićena prava nekog lica, moraju biti „u skladu sa zakonom”. U nekim slučajevima se to odnosi na propise Evropske unije (EU) ili međunarodno pravo. Ove međunarodnopravne obaveze od suštinskog su značaja prilikom utvrđivanja da li su u nekom konkretnom predmetu aktivirane obaveze visokih strana ugovornica po Konvenciji, kada su same te države obavezane datim korpusom prava.

17 *Ilias i Ahmed protiv Mađarske*, presuda Velikog vijeća izrečena 21. novembra 2019, predstavka br. 47287/15, st. 248 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

18 *Ibid.*, st. 230.

19 *Hassan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda Velikog vijeća izrečena 16. septembra 2014, predstavka br. 29750/09, st. 77.

Pored toga, prema članu 53, odredbe Konvencije ne mogu se primjenjivati na način kojim bi se ograničio obim zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda shodno pravu EU ili međunarodnom pravu. Postoji niz međunarodnopravnih instrumenata koje su ratifikovale mnoge države Zapadnog Balkana, a koji bi mogli biti od značaja prilikom razmatranja navodnog lišenja slobode shodno članu 5. Neki od najvažnijih su:

- Evropska konvencija o sprječavanju mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja iz 1987. godine;
- Ženevske konvencije iz 1949. i Protokoli I i II uz njih iz 1977. godine;
- Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta iz 1989. godine; i
- Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom iz 2006. godine.²⁰

Kada je riječ o pravu EU, prilikom utvrđivanja zakonitosti lišenja slobode u smislu člana 5 st. 1 od značaja su propisi u oblasti azila. Oni konkretno obuhvataju Direktivu 2008/115/EC („Direktivu o vraćanju”, kojom se uređuje lišenje slobode do udaljenja), Direktivu 2013/32/EU („Direktivu o postupcima azila”) i Direktivu 2013/33/EU („Direktivu o uslovima prihvata”), koje treba uzeti u obzir prilikom razmatranja lišenja slobode tražilaca azila u državama članicama EU.

Zato su načela koja razmatramo u ovom Vodiču zasnovana, a i nastaviće da budu zasnovana, na širem međunarodnom uređenju prava na slobodu kako se ono bude razvijalo.

(3) Zakonitost lišenja slobode

Član 5 st. 1

Svako ima pravo na slobodu i sigurnost ličnosti. Niko ne može biti lišen slobode osim u sljedećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom.

U članu 5 st. 1 propisana su dva ključna procesna jemstva koja važe u pogledu svih dozvoljenih vrsta lišenja slobode. Prvo, lišenje slobode mora biti u skladu sa zakonom propisanim postupkom. Drugo, lišenje slobode, hapšenje ili sam nalog mora biti zakonit. Svako zadiranje u pravo na slobodu mora biti u

20 Ove međunarodne instrumente su ratifikovale sve države Zapadnog Balkana.

skladu sa zakonom i u materijalnom i u procesnom smislu, a mora biti i u skladu sa svrhom člana 5 kako bi se lice zaštitilo od proizvoljnosti.²¹

Zakonitost se temelji na pojmu pravičnog i valjanog postupka, naime, svaku mjeru kojom se neko lice lišava slobode mora odrediti i izvršiti odgovarajući organ i ta mjera ne smije biti proizvoljna.²² Stoga, nepriznato lišenje slobode nekog lica u odsustvu evidencije o važnim pojedinostima lišenja slobode ili o licu lišenom slobode predstavlja potpuno negiranje fundamentalno važnih garancija iz člana 5 st. 1.²³ Zahtjev vezan za zakonitost podrobnije je razmotren niže u tekstu.

(i) Poštovanje nacionalnog zakonodavstva

Da bi lišenje slobode bilo „u skladu sa zakonom propisanim postupkom”, ono prvo mora biti u skladu sa nacionalnim pravom,²⁴ ali i sa drugim važećim pravnim standardima, uključujući međunarodno pravo i pravo EU, kao što smo već pomenuli.²⁵ Štaviše, sâmo nacionalno pravo mora biti u skladu sa Konvencijom, uključujući načela koja su u njoj izražena ili implicirana.²⁶ Ova načela obuhvataju vladavinu prava, pravnu izvjesnost i zaštitu od proizvoljnosti. Restriktivne mjere koje potpadaju pod član 5 i koje su usvojene u odgovoru na vanrednu situaciju – kao što je pandemija COVID-19 – i dalje podliježu uslovu da moraju biti odobrene i da se moraju sprovoditi u postupku koji je u skladu sa važećim nacionalnim pravnim normama i valjano usvojenim zakonima ili propisima, gdje je to prikladno.

(ii) Pravna izvjesnost

Da bi lišenje slobode bilo u skladu sa načelom pravne izvjesnosti, uslovi lišenja slobode moraju biti jasno utvrđeni u nacionalnom zakonodavstvu,

21 *El-Masri protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, presuda Velikog vijeća izrečena 13. decembra 2012, predstavka br. 39630/09, st. 230 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

22 *M. S. protiv Hrvatske (br. 2)*, presuda izrečena 19. februara 2015, predstavka br. 75450/12, st. 140.

23 *El-Masri protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, presuda Velikog vijeća izrečena 13. decembra 2012, predstavka br. 39630/09, st. 233 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

24 *Mooren protiv Njemačke*, presuda Velikog vijeća izrečena 9. jula 2009, predstavka br. 11364/03, st. 72 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

25 *Mitrović protiv Srbije*, presuda izrečena 21. marta 2017, predstavka br. 52142/12, st. 40, vidi Odeljak 2 gore u tekstu.

26 *Bigović protiv Crne Gore*, presuda izrečena 5. marta 2019, predstavka br. 48343/16, st. 181–182 (prikaz dat u ovoj publikaciji); *Šaranović protiv Crne Gore*, presuda izrečena 19. marta 2019, predstavka br. 31775/16, st. 69.

a sâmo zakonodavstvo mora biti predvidljivo sa stanovišta primjene. Zakonodavstvo mora biti dovoljno precizno kako bi omogućilo licu – po potrebi i uz odgovarajuće savjete – da predvidi, u mjeri u kojoj je to razumno u datim okolnostima, posljedice koje određena radnja može podrazumijevati.²⁷

Zato se Sud ne ograničava na puko utvrđivanje postojanja važeće zakonske odredbe po kojoj je lišenje slobode dozvoljeno, već ocjenjuje i kvalitet te odredbe. Faktori koje razmatra prilikom te ocjene kvaliteta obično se nazivaju „mjerama zaštite od proizvoljnosti”.²⁸ Mjere zaštite od proizvoljnosti obuhvataju jasne zakonske odredbe o određivanju i produženju lišenja slobode, određivanju rokova lišenja slobode, kao i odredbe kojima se obezbjeđuje djelotvoran pravni lijek koji lice može da iskoristi kako bi osporilo „zakonitost” i „dužinu” produženog lišenja slobode.²⁹

Adekvatne mjere zaštite od proizvoljnosti moraju postojati i kada je lišenje slobode određeno nalogom suda, kako bi se obezbijedilo da su uslovi tog lišenja jasno utvrđeni i predvidljivi. Međutim, lišenje slobode je u načelu zakonito ako je zasnovano na nalogu suda. Manjkavosti naloga za lišenje slobode ne znače da je period lišenja slobode neizostavno nezakonit. Lišenje slobode na osnovu naloga za koji viši sud kasnije utvrdi da je nezakonit može i dalje biti valjano po domaćem pravu.³⁰ Slično tome, lišenje slobode može i dalje biti u skladu sa „zakonom propisanim postupkom” čak iako su domaći sudovi priznali da je bilo manjkavosti u postupku, ali da je lišenje slobode bez obzira na to bilo zakonito.³¹ Domaći žalbeni sudovi mogu tokom postupka sudske revizije da isprave manjkavosti naloga za lišenje slobode, izuzev kada te manjkavosti predstavljaju teške i očigledne nepravilnosti.³²

27 *Dragin protiv Hrvatske*, presuda izrečena 24. jula 2014, predstavka br. 75068/12, st. 90.

28 *Groni protiv Albanije*, presuda izrečena 7. jula 2009, predstavka br. 25336/04, st. 151–162 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

29 *J. N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda izrečena 19. maja 2016, predstavka br. 37289/12, st. 77.

30 *Bozano protiv Francuske*, presuda izrečena 18. decembra 1986, predstavka br. 9990/82, st. 55 (prikaz dat u ovoj publikaciji); *Mooren protiv Njemačke*, presuda Velikog vijeća izrečena 9. jula 2009, predstavka br. 11364/03, st. 61 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

31 *Erkalo protiv Holandije*, presuda izrečena 2. septembra 1998, predstavka br. 23807/94, st. 55.

32 *Mooren protiv Njemačke*, presuda Velikog vijeća izrečena 9. jula 2009, predstavka br. 11364/03, st. 75 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

(iii) Zabrana proizvoljnosti

Osnovno je načelo da nijedno lišenje slobode koje je proizvoljno ne može biti u skladu sa članom 5 st. 1, pri čemu pojam „proizvoljnosti” iz člana 5 st. 1 ne obuhvata samo nepoštovanje domaćeg zakonodavstva, tako da lišenje slobode može biti zakonito po domaćem pravu, ali i dalje proizvoljno, a time i protivno Konvenciji.³³ Koncept proizvoljnosti se u određenoj mjeri razlikuje u zavisnosti od vrste lišenja slobode o kojem je riječ.³⁴ Sud je dao prikaz nekih od ključnih načela za utvrđivanje vrsta ponašanja koja su „proizvoljna” u kontekstu imigracionog pritvora.³⁵ Prema ovim načelima, lišenje slobode se smatra proizvoljnim ako:

- postoji element loše volje ili obmane;³⁶
- nalog za lišenje slobode ili izvršenje nije zaista u skladu sa svrhom dozvoljenog ograničenja;³⁷
- ne postoji veza između osnova za dozvoljeno lišenje slobode i mjesta i uslova lišenja slobode;³⁸
- lišenje slobode nije bilo nužno za ostvarenje navedenog cilja.³⁹

Važno je napomenuti da lišenje slobode u skladu sa članom 5 st. 1 (a) i (f) ne mora biti nužno kako bi se smatralo da nije proizvoljno. Jednostavno mora da postoji stvarna veza između lišenja slobode i osnova na koji se domaći organ poziva. Takva veza mora biti naznačena u obrazloženju odluke o lišenju slobode.

33 *Creangă protiv Rumunije*, presuda Velikog vijeća izrečena 23. februara 2012, predstavka br. 29226/03, st. 84 (prikaz dat u ovoj publikaciji); *Šebalj protiv Hrvatske*, presuda izrečena 28. juna 2011, predstavka br. 4429/09, st. 188.

34 *Mooren protiv Njemačke*, presuda Velikog vijeća izrečena 9. jula 2009, predstavka br. 11364/03, st. 77 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

35 *Saadi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda Velikog vijeća izrečena 29. januara 2008, predstavka br. 13229/03, st. 68–74.

36 *M. S. protiv Hrvatske (br. 2)*, presuda izrečena 19. februara 2015, predstavka br. 75450/12, st. 142+160.

37 *Lazoroski protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, presuda izrečena 8. oktobra 2009, predstavka br. 4922/04, st. 43–49.

38 *Hadžić i Suljić protiv Bosne i Hercegovine*, presuda izrečena 7. juna 2011, predstavke br. 39446/06 i 33849/08, st. 41.

39 *Hadžimejlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine*, presuda izrečena 3. novembra 2015, predstavke br. 3427/13, 74569/13 i 7157/14, st. 52–59.

(iv) Obrazloženje

Nepostojanje obrazloženja ili nedovoljno obrazloženje jedan je od elemenata koje Sud uzima u obzir kada ocjenjuje zakonitost lišenja slobode.⁴⁰ Potrebno je obrazložiti kako prvu odluku o lišenju slobode, tako i odluku o produženju lišenja slobode. Lišenje slobode može biti nesaglasno članu 5 st. 1 ako u odlukama o lišenju slobode nijesu navedeni bilo kakvi osnovi za to lišenje.⁴¹ Slično tome, štire odluke u kojima se ne pominju nikakve zakonske odredbe kojima se dozvoljava lišenje slobode ne pružaju dovoljnu zaštitu od proizvoljnosti.⁴² Sud, međutim, u izuzetnim slučajevima, može konstatovati da je lišenje slobode podnosioca predstavke bilo u skladu sa domaćim zakonodavstvom uprkos neobrazloženom nalogu za lišenje slobode kada su sudovi smatrali da su postojali neki osnovi za prittvor podnosioca predstavke.⁴³

Nacionalni pravosudni organi moraju razmotriti sve činjenice kada se zalažu za ili protiv postojanja stvarne potrebe zaštite javnog interesa koja, uz dužno poštovanje pretpostavke nevinosti, opravdava odstupanje od pravila o poštovanju slobode ličnosti i moraju ih navesti u svojim odlukama kojima odbacuju zahtjeve za puštanje na slobodu. Zadatak Suda nije da utvrđuje te činjenice i zauzme mjesto nacionalnih organa. U suštini, zadatak Suda je da na osnovu obrazloženja odluka domaćeg suda i istinitih činjenica koje pojedinac navede u žalbama odluči da li je došlo do povrede člana 5.⁴⁴

(v) Procesne manjkavosti

Neće sve procesne manjkavosti učiniti lišenje slobode nezakonitim u smislu člana 5.⁴⁵ Kada je riječ o kašnjenju, Sud priznaje da su određena kašnjenja u izvršenju odluke o puštanju lica na slobodu razumljiva, ali da nacionalni organi moraju nastojati da ta kašnjenja svedu na minimum.⁴⁶ Administrativni

40 *S., V. i A. protiv Danske*, presuda Velikog vijeća izrečena 22. oktobra 2018, predstavke br. 35553/12, 36678/12 i 36711/12, st. 92 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

41 *Stašaitis protiv Litvanije*, presuda izrečena 21. marta 2002, predstavka br. 47679/99, st. 67.

42 *Khudoyorov protiv Rusije*, presuda izrečena 8. novembra 2005, predstavka br. 6847/02, st. 157.

43 *Minjat protiv Švajcarske*, presuda izrečena 28. oktobra 2003, predstavka br. 38223/97, st. 43 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

44 *Ramkovski protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, presuda izrečena 8. februara 2018, predstavka br. 33566/11, st. 53.

45 *Oravec protiv Hrvatske*, presuda izrečena 11. jula 2017, predstavka br. 51249/11, st. 49–61.

46 *Giulia Manzoni protiv Italije*, presuda izrečena 1. jula 1997, predstavka br. 19218/91, st. 25.

sistem mora funkcionisati u službi načela iz člana 5, a ne obrnuto. Naročito, administrativne formalnosti vezane za puštanje lica na slobodu ne mogu da opravdaju kašnjenje duže od nekoliko sati.⁴⁷ Međutim, administrativne greške u nalogu za hapšenje ili lišenje slobode koje su kasnije ispravljene u sudskom nalogu nijesu dovoljne kako bi predstavljale povredu člana 5 st. 1.⁴⁸

Dakle, postoji niz faktora koje treba razmotriti prilikom ocjene zakonitosti svih vrsta lišenja slobode. Pored toga, postoje brojni konkretni uslovi koji moraju biti ispunjeni u vezi sa svakim dozvoljenim osnovom za lišenje slobode iz člana 5 st. 1 (a)–(f).

(4) Dozvoljeni osnovi za lišenje slobode

Kako bi lišenje slobode nekog lica bilo u skladu sa članom 5, ono mora da potpada pod jedan od izuzetaka navedenih u stavu 1. Kao što smo napomenuli gore u tekstu, spisak izuzetaka od pretpostavke slobode u članu 5 st. 1 u potpunosti je iscrpan.⁴⁹ To ne znači da se ti izuzeci uzajamno isključuju. Lišenje slobode može potpadati pod više kategorija.⁵⁰ U tekstu koji slijedi analiziramo svaki od tih izuzetaka pojedinačno.

(i) Lišenje slobode na osnovu osuđujuće presude

Član 5 st. 1

[...] Niko ne može biti lišen slobode osim u sljedećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:

(a) u slučaju zakonitog lišenja slobode na osnovu presude nadležnog suda;

Za shvatanje načina na koji ova odredba funkcioniše u praksi je potrebno definisati i „presudu” i „nadležni sud”. Presuda u smislu člana 5 st. 1 (a)

47 *Quinn protiv Francuske*, presuda izrečena 22. marta 1995, predstavka br. 18580/91, st. 39–43 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

48 *Douiyeb protiv Holandije*, presuda Velikog vijeća izrečena 4. avgusta 1999, predstavka br. 31464/96, st. 52.

49 *Frroku protiv Albanije*, presuda izrečena 18. septembra 2018, predstavka br. 47403/15, st. 52 (prikaz dat u ovoj publikaciji); vidi takođe *Rooman protiv Belgije*, presuda Velikog vijeća izrečena 31. januara 2019, predstavka br. 18052/11, st. 190, i presude koje se tu pominju (prikaz dat u ovoj publikaciji).

50 *Louled Massoud protiv Malte*, presuda izrečena 27. jula 2010, predstavka br. 24340/08 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

iziskuje i da je lice proglašeno krivim i da mu je izrečena kazna ili druga mjera koja podrazumijeva lišenje slobode.⁵¹ Pitanja odgovarajućeg kažnjavanja u načelu ne potpadaju pod polje dejstva Konvencije. Uloga Suda nije da odlučuje o tome da li je period lišenja slobode određen zbog konkretnog krivičnog djela adekvatan.

Izraz „sud” ne označava neizostavno klasičnu vrstu suda koji je dio standardnog pravosudnog sistema zemlje. On u kontekstu člana 5 označava tijela koja ne samo da posjeduju zajedničke osnovne odlike, od kojih je najvažnija nezavisnost od izvršne vlasti i strana u postupku, već i pružaju garancije sudskog postupka.⁵² Sud je u smislu člana 5 st. 1 (a) pod sudom smatrao i Odbor za uslovni otpust, nezavisno izvršno javno tijelo koje ocjenjuje opasnost koju zatvorenici predstavljaju kako bi utvrdilo da li bi bilo bezbjedno pustiti ih na slobodu.

Prema članu 5 st. 1 (a), relevantno vreme počinje na dan izricanja osuđujuće presude, čak i ako to podrazumijeva samo presudu prvostepenog suda i ako postoji mogućnost žalbe.⁵³ Lišenje slobode prije izricanja presude potpalo bi pod član 5 st. 1 (c). Lišenje slobode mora uslijediti na osnovu presude, kako u pogledu vremena, tako i u pogledu opravdanosti. Mora postojati dovoljna uzročno-posljedična veza između presude i lišenja slobode o kojem je reč.⁵⁴ Moguće je da će vremenom ta uzročno-posljedična veza oslabiti, a lišenje slobode koje je na početku bilo zakonito postati proizvoljno, a stoga i nespojivo sa članom 5 st. 1.

Preventivno lišenje slobode takođe može predstavljati lišenje slobode nekog lica na osnovu „presude nadležnog suda”, te aktivirati član 5 st. 1 (a). Preventivno lišenje slobode nije vezano za ličnu krivicu učinioca, već za opasnost koju on predstavlja po javnost.⁵⁵ Ovo lišenje slobode nije dio kazne, već druga „mjera koja podrazumijeva lišenje slobode”.⁵⁶ Međutim, odluka da se

51 *James, Wells i Lee protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda izrečena 18. septembra 2012, predstavke br. 25119/09, 57715/09 i 57877/09, st. 189.

52 *Weeks protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda izrečena 2. marta 1987, predstavka br. 9787/82, st. 61.

53 *Grubić protiv Hrvatske*, presuda izrečena 30. oktobra 2012, predstavka br. 5384/11, st. 34 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

54 *Del Río Prado protiv Španije*, presuda Velikog vijeća izrečena 21. oktobra 2013, predstavka br. 42750/09, st. 124 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

55 *M. protiv Njemačke*, presuda izrečena 17. decembra 2019, predstavka br. 19359/04, st. 96.

56 *Ruslan Yakovenko protiv Rusije*, presuda izrečena 4. juna 2015, predstavka br. 5425/11, st. 51.

lice lišeno slobode ne pušti na slobodu može postati nesaglasna sa ciljevima sudskog naloga za lišenje slobode ako je lice o kome je riječ i dalje lišeno slobode zbog opasnosti da će izvršiti novo krivično djelo, ali su mu uskraćena potrebna sredstva, poput terapije, kako bi dokazalo da nije više opasno.⁵⁷

Potrebno je napomenuti da se član 5 st. 1 (a) odnosi i na situacije u kojima su lica zadržana u psihijatrijskoj ustanovi nakon osuđujuće presude,⁵⁸ ali ne i nakon oslobađajuće presude.⁵⁹ Stoga je definicija „presude nadležnog suda” šira od one koja je u prvi mah očigledna na osnovu formulacije ove odredbe. Članom 5 st. 1 (a) obuhvaćene su ne samo kazne zatvora nakon osuđujućih presuda za krivična djela već i preventivno lišenje slobode i lišenje slobode u psihijatrijskoj ustanovi nakon izricanja osuđujuće presude.

(ii) Lišenje slobode zbog neizvršenja sudske odluke/zakonske obaveze

Član 5 st. 1

[...] Niko ne može biti lišen slobode osim u sljedećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:

- (b) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode zbog neizvršenja zakonite sudske odluke ili radi obezbeđenja ispunjenja neke obaveze propisane zakonom;*

Odredba člana 5 st. 1 (b) može se podijeliti na dva dijela: neizvršenje sudske odluke i neispunjenje neke obaveze propisane zakonom. Prema prvom dijelu se pretpostavlja 1) da postoji sudska odluka i 2) da je lice koje je uhapšeno ili lišeno slobode imalo priliku da je izvrši, ali da to nije učinilo.⁶⁰ Lice se ne može smatrati odgovornim za neizvršenje odluke o kojoj nikad nije obaviješteno. Pored toga, mora se procijeniti srazmjernost kako bi se obezbijedilo postizanje pravične ravnoteže između značaja obezbjeđivanja poštovanja zakonite odluke suda i značaja prava na slobodu. Sud prilikom takve procjene u obzir uzima cilj odluke, mogućnost njenog izvršenja i dužinu lišenja slobode.⁶¹

57 *Klinkenbuss protiv Njemačke*, presuda izrečena 25. februara 2016, predstavka br. 53157/11, st. 47.

58 *Ibid.*, st. 49.

59 *Luberti protiv Italije*, presuda izrečena 23. februara 1984, predstavka br. 9019/80, st. 25.

60 *Beiere protiv Letonije*, presuda izrečena 29. novembra 2011, predstavka br. 30954/05, st. 49.

61 *Gatt protiv Malte*, presuda izrečena 27. jula 2010, predstavka br. 28221/08, st. 50.

Primjeri sudskih odluka na koje je primijenjen prvi dio člana 5 st. 1 (b) obuhvataju:

- neplaćanje novčane kazne koju je odredio sud;⁶²
- kršenje uslovne kazne;⁶³
- odbijanje lica da se podvrgne ljekarskom pregledu;⁶⁴
- nepostupanje u skladu sa mjerom ograničenja mjesta boravka.⁶⁵

Drugim dijelom odredbe člana 5 st. 1 (b) lišenje slobode je dozvoljeno samo kako bi se „obezbijedilo ispunjenje” neke obaveze propisane zakonom. Osnov za lišenje slobode shodno ovoj odredbi prestaje da postoji čim je ta obaveza ispunjena.⁶⁶

Obaveza po svojoj prirodi mora biti određena i konkretna.⁶⁷ Kada je riječ o krivičnom pravu, obaveza može biti određena i konkretna samo ako su u dovoljnoj mjeri naznačeni mjesto i vrijeme predstojećeg izvršenja djela i njegove potencijalne žrtve. Kada je riječ o obavezi da se neko lice uzdrži od izvršenja nekog akta, to je lice moralo biti upoznato sa konkretnim aktom kojeg je trebalo da se uzdrži ili je moralo pokazati da nije voljno da se od njega uzdrži.⁶⁸

Prema Konvenciji, hapšenje je prihvatljivo samo u slučaju da se „obaveza propisana zakonom” ne može ispuniti primjenom blažih mjera.⁶⁹ I ovdje je potrebno sprovesti procjenu srazmjernosti. Mora se ostvariti ravnoteža između značaja obezbjeđivanja trenutnog ispunjenja obaveze o kojoj je riječ

62 *Velinov protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, presuda izrečena 19. septembra 2013, predstavka br. 16880/08 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

63 *Gatt protiv Malte*, presuda izrečena 27. jula 2010, predstavka br. 28221/08.

64 *X protiv Njemačke*, presuda izrečena 10. decembra 1975, predstavka br. 6659/74 (psihičko zdravlje); *X protiv Austrije*, presuda izrečena 13. decembra 1979, predstavka br. 8278/78 (test krvi).

65 *Freda protiv Italije*, presuda izrečena 7. oktobra 1980, predstavka br. 8916 /80.

66 *S., V. i A. protiv Danske*, presuda Velikog vijeća izrečena 22. oktobra 2018, predstavke br. 35553/12, 36678/12 i 36711/12, st. 81 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

67 *Ciulla protiv Italije*, presuda izrečena 22. februara 1989, predstavka br. 1152/84, st. 36.

68 *Ostendorf protiv Njemačke*, presuda izrečena 7. marta 2013, predstavka br. 15598/08, st. 94 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

69 *Khodorkovskiy protiv Rusije*, presuda izrečena 31. maja 2011, predstavka br. 5829/04, st. 136; *Enhorn protiv Švedske*, presuda izrečena 25. januara 2005, predstavka br. 56529/00 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

u demokratskom društvu i značaja prava na slobodu.⁷⁰ Prilikom te procjene, Sud razmatra cilj i svrhu zakonodavstva, osobine lica lišenog slobode i dužinu lišenja slobode.⁷¹

Primjeri obaveza na koje je Sud primijenio član 5 st. 1 (b) obuhvataju:

- podvrgavanje bezbjednosnoj provjeri prilikom ulaska u zemlju;⁷²
- podvrgavanje psihijatrijskom pregledu;⁷³
- odlazak u stanicu policije na saslušanje;⁷⁴
- obavezu boravka na određenoj lokaciji.⁷⁵

(iii) Pritvor ili lišenje slobode kako bi se preduprijedilo izvršenje krivičnog djela

Član 5 st. 1

[...] *Niko ne može biti lišen slobode osim u sljedećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:*

- (c) *u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast zbog opravdane sumnje da je izvršilo krivično djelo, ili kada se to opravdano smatra potrebnim kako bi se preduprijedilo izvršenje krivičnog djela ili bjekstvo po njegovom izvršenju;*

Prema članu 5 st. 1 (c), postoje tri alternativna osnova za hapšenje ili lišenje slobode. Prvi osnov – „zbog opravdane sumnje da je lice izvršilo krivično djelo” – od značaja je samo u kontekstu krivičnog postupka.⁷⁶

70 *Saadi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda Velikog vijeća izrečena 29. januara 2008, predstavka br. 13229/03, st. 70.

71 *S., V. i A. protiv Danske*, presuda Velikog vijeća izrečena 22. oktobra 2018, predstavke br. 35553/12, 36678/12 i 36711/12, st. 75 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

72 *McVeigh i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda izrečena 18. marta 1981, predstavke br. 8022/77, 8025/77 i 8027/77.

73 *Nowicka protiv Poljske*, presuda izrečena 3. decembra 2002, predstavka br. 30218/96.

74 *Iliya Stefanov protiv Bugarske*, presuda izrečena 22. maja 2008, predstavka br. 65755/01.

75 *Ciulla protiv Italije*, presuda izrečena 22. februara 1989, predstavka br. 1182/84.

76 *Ječius protiv Litvanije*, presuda izrečena 31. jula 2000, predstavka br. 34578/97, st. 50.

Drugi osnov propisan u ovoj odredbi – „kada se to opravdano smatra potrebnim kako bi se preduprijedilo izvršenje krivičnog djela” – ne dozvoljava politiku opšte prevencije; njime se zapravo državama omogućuje da preduprijede izvršenje konkretnog krivičnog djela kada su naznačeni mjesto i vrijeme izvršenja djela i njegove potencijalne žrtve. Nacionalni organi moraju dokazati da je vrlo vjerovatno da bi lice bilo umiješano u izvršenje konkretnog i određenog krivičnog djela da njegovim lišenjem slobode nije preduprijeđeno izvršenje tog djela.⁷⁷ Ovaj drugi aspekt pruža poseban osnov za lišenje slobode – koji se razlikuje od „opravdane sumnje da je lice izvršilo krivično djelo” – tako da važi i u pogledu preventivnog lišenja slobode izvan krivičnog postupka.⁷⁸ Treći i poseban osnov jeste lišenje slobode u cilju sprječavanja bjekstva lica koje je izvršilo krivično djelo. Međutim, u pogledu ovog osnova ne postoje bitne presude.

Potrebno je napomenuti da kod sva tri osnova izraz „djelo” (*offence*) ima samostalno značenje u smislu Konvencije, koje je istovjetno „krivičnom djelu” (*criminal offence*) iz člana 6, kojim se jemči pravo na pravično suđenje. Klasifikacija konkretnog djela u nacionalnom pravu jedan je od faktora koji treba imati u vidu. U obzir se takođe uzimaju karakter postupka i težina kazne zapriječene za to djelo.⁷⁹

Član 5 st. 1 (c) ne polazi od pretpostavke da policija ima dovoljno dokaza kako bi podnijela optužnicu protiv nekog lica u vrijeme njegovog hapšenja ili zadržavanja.⁸⁰ Cilj saslušanja tokom lišenja slobode shodno članu 5 st. 1 (c) jeste da se učini pomak u krivičnoj istrazi tako što će se potvrditi ili odagnati konkretne sumnje koje su predstavljale osnov za hapšenje. Zahtjev vezan za „cilj” mora se fleksibilno primjenjivati kako pritvor ne bi bio produžen.

Lišenje slobode mora biti srazmjerna mjera za ostvarenje iskazanog cilja. Organi treba da dokažu da je lišenje slobode nužno po jednom od tri osnova. Moraju da razmotre blaže mjere i da zaključe da su one nedovoljne.⁸¹ Djelo o kojem je riječ mora biti ozbiljno i mora podrazumijevati fizičku opasnost ili

77 *S., V. i A. protiv Danske*, presuda Velikog vijeća izrečena 22. oktobra 2018, predstavke br. 35553/12, 36678/12 i 36711/12, st. 89+91 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

78 *Ibid.*, st. 114–116 (u vezi za lišenjem slobode kako bi se spriječili neredi na sportskim manifestacijama) (prikaz dat u ovoj publikaciji).

79 *Benham protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda izrečena 10. juna 1996, predstavka br. 19380/92, st. 56.

80 *Petkovi i Profirov protiv Bugarske*, presuda izrečena 24. juna 2014, predstavke br. 50027/08 i 50781/09, st. 52.

81 *Ladent protiv Poljske*, presuda izrečena 18. marta 2008, predstavka br. 11036/03, st. 55.

opasnost od nastanka znatne materijalne štete, a pritvor treba ukinuti čim ta opasnost prođe.⁸²

Kada je riječ o srazmjernosti, potrebno je napomenuti da pretpostavka slobode iz člana 5 st. 1 znači da treba da postoji pretpostavka u korist puštanja na slobodu uz jemstvo prilikom razmatranja pritvora nekog lica. Postoji jasna veza između pretpostavke puštanja na slobodu uz jemstvo i pretpostavke nevinosti.⁸³ Ne treba pretpostavljati da je lice krivo i ono ne treba da bude lišeno slobode samo po ovom osnovu.

„Opravdanost” sumnje zbog koje neko može biti uhapšen suštinski je dio garancije iz člana 5 st. 1 (c). Sud zahtijeva dokaze u vidu činjenica ili informacija na osnovu kojih bi objektivni posmatrač mogao zaključiti da je lice o kome je riječ možda izvršilo to djelo⁸⁴ i razmatra sve okolnosti. Prag za ocjenu sumnje ne mora biti isti kao prag potreban kako bi se opravdalo podizanje optužnice ili izricanje osuđujuće presude, koji slijede u kasnijoj fazi krivičnog postupka.⁸⁵

Predmeti koje Sud razmatra u praksi se obično odnose na prvi od ova tri dijela odredbe – lišenje slobode „zbog opravdane sumnje da je lice izvršilo krivično djelo”. Podnosioci predstavki koji se Sudu žale na povredu člana 5 st. 1 (c) obično se žale i na povredu člana 5 st. 3 i prava na izvođenje pred sudiju bez odlaganja.

(iv) Lišenje slobode maloljetnika

Član 5 st. 1

[...] Niko ne može biti lišen slobode osim u sljedećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:

(d) u slučaju lišenja slobode maloljetnog lica na osnovu zakonite odluke u svrhu vaspitnog nadzora ili zakonitog lišenja slobode radi njegovog privođenja nadležnom organu;

82 *S., V. i A. protiv Danske*, presuda Velikog vijeća izrečena 22. oktobra 2018, predstavke br. 35553/12, 36678/12 i 36711/12, st. 161(prikaz dat u ovoj publikaciji).

83 *Matijašević protiv Srbije*, presuda izrečena 19. septembra 2006, predstavka br. 23037/04.

84 *Ilgar Mamadov protiv Azerbejdžana*, presuda izrečena 22. maja 2014, predstavka br. 15172/13, st. 88.

85 *Lazoroski protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, presuda izrečena 8. oktobra 2009, predstavka br. 4922/04, st. 48.

Ovom odredbom se dozvoljava lišenje slobode maloljetnika u okolnostima u kojima punoljetna lica ne bi bila lišena slobode. Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta međunarodni je ugovor od posebnog značaja kada je riječ o lišenju slobode maloljetnika i treba je imati u vidu prilikom tumačenja člana 5 st. 1 (d). Član 3 Konvencije o pravima djeteta sadrži dodatnu mjeru zaštite od proizvoljnog lišenja slobode maloljetnika shodno članu 5 st. 1 (d) (i svake druge odredbe kojom se takvo lišenje slobode dozvoljava). U njemu se navodi da su najbolji interesi djeteta od prvenstvenog značaja u svim aktivnostima koje se tiču djece. Shodno tome, dijete se može lišiti slobode samo kada je to u njegovom najboljem interesu. Svako ko nije navršio 18 godina je maloljetnik.⁸⁶ Član 5 st. 1 (d) sadrži primjere okolnosti u kojima maloljetnici mogu biti lišeni slobode. Taj spisak nije iscrpan.⁸⁷

Prvim dijelom odredbe člana 5 st. 1 (d) dozvoljava se lišenje slobode maloljetnika u njegovom interesu, bez obzira na to da li se on sumnjiči da je izvršio krivično djelo ili je jednostavno dijete u opasnosti.⁸⁸ „Vaspitni nadzor” ne podrazumijeva samo nastavu u školi već obuhvata i brojne aspekte vršenja roditeljskih prava od strane organa u korist i radi zaštite lica o kome je riječ.⁸⁹

Dijete kome je određena vaspitna mjera, međutim, mora imati pravo na školovanje čak i ako je privremeno lišeno slobode, kako bi se spriječilo nastajanje propusta u obrazovanju.⁹⁰ Popravljanje ponašanja nije klasifikovano kao vaspitni nadzor i nije dozvoljeno shodno članu 5 st. 1 (d).⁹¹ Država ima polje slobodne procjene u pogledu toga šta mora da pruži kada je riječ o sadržaju obrazovanja.⁹² To znači da Sud u većoj mjeri prepušta uređenje ovog pitanja nacionalnim organima, jer smatra da su oni najpozvaniji da o njemu odlučuju.

86 *Koniarska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, odluka od 12. oktobra 2000, predstavka br. 33670/96.

87 *Mubilanzila Majaeka i Kaniki Mitunga protiv Belgije*, presuda izrečena 12. oktobra 2006, predstavka br. 13178/03, st. 100.

88 *D. L. protiv Bugarske*, presuda izrečena 19. maja 2016, predstavka br. 7472/14, st. 71.

89 *Ichin i drugi protiv Ukrajine*, presuda izrečena 21. decembra 2010, predstavke br. 28189/04 i 28192/04, st. 39; vidi npr. *D. G. protiv Irske*, presuda izrečena 16. maja 2002, predstavka br. 39474/98, st. 80 (dobrovoljne nastavne jedinice u pritvorskom centru bile su protivne članu 5 st. 1 (d)); *Koniarska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, odluka od 12. oktobra 2000, predstavka br. 33670/96 (nije bilo povrede člana 5 u vezi sa specijalističkim centrom za mlade sa teškim poremećajima u kojem se primjenjivao).

90 *Blokhin protiv Rusije*, presuda Velikog veća izrečena 23. marta 2016, predstavka br. 47152/06, st. 170 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

91 *Ibid.*, st. 171.

92 *D. L. protiv Bugarske*, presuda izrečena 19. maja 2016, predstavka br. 7472/14, st. 77.

Privremena mjera pritvora može se primijeniti kao mjera koja prethodi režimu vaspitnog nadzora, ali za pritvorom brzo mora uslijediti stvarna primjena takvog režima.⁹³

Upućivanje maloljetnika u ustanovu zatvorenog tipa takođe mora biti srazmjerno cilju „vaspitnog nadzora”. Prilikom procjene srazmjernosti potrebno je imati u vidu sljedeće faktore: da li je to mjera krajnje nužde, da li je ta mjera u najboljem interesu djeteta i da li je preduzeta sa ciljem da se preduprije ozbiljni rizici po njegov razvoj.⁹⁴

Kada je riječ o izvođenju maloljetnika pred nadležni organ, članom 5 st. 1 (d) obuhvaćena je situacija lišenja maloljetnika slobode u građanskom ili upravnom postupku (krivični postupak je obuhvaćen članom 5 st. 1 (c)).

(v) Lišenje slobode iz medicinskih ili društvenih razloga

Član 5 st. 1

[...] Niko ne može biti lišen slobode osim u sljedećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:

- (e) u slučaju zakonitog lišenja slobode da bi se spriječilo širenje zaraznih bolesti, kao i zakonitog lišenja slobode duševno poremećenih lica, alkoholičara ili uživalaca droge ili skitnica;*

Odredba člana 5 st. 1 (e) odnosi se na lica koja mogu biti lišena slobode kako bi im bila pružena ljekarska pomoć, iz razloga diktiranih socijalnom politikom ili iz medicinskih i socijalnih razloga. Takva lica mogu predstavljati opasnost po javnu bezbjednost, ali je moguće da je nužno lišiti ih slobode i radi zaštite njihovih sopstvenih interesa.⁹⁵ U tekstu te odredbe identifikovane su tri kategorije takvih lica.

93 *Bouamar protiv Belgije*, presuda izrečena 29. februara 1988, predstavka br. 9106/80, st. 50 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

94 *D. L. protiv Bugarske*, presuda izrečena 19. maja 2016, predstavka br. 7472/14, st. 74.

95 *Enhorn protiv Švedske*, presuda izrečena 25. januara 2005, predstavka br. 56529/00, st. 43 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

Prva kategorija lica koja se pominju u članu 5 st. 1 (e) jesu ona koja možda moraju da budu zadržana u karantinu kako bi se spriječilo širenje zaraznih bolesti. U tim okolnostima treba primjenjivati sljedeće kriterijume:⁹⁶

- Da li je širenje zarazne bolesti opasno po javno zdravlje i bezbjednost? i
- Da li lišenje slobode lica zadržanog u karantinu predstavlja mjeru krajnje nužde radi sprječavanja širenja te bolesti, jer su razmotrene blaže mjere i utvrđeno je da nijesu dovoljne da zaštite javni interes?

S obzirom na razvoj kako medicine, tako i društvenih stavova, ne postoji precizna definicija druge kategorije lica na koja se član 5 st. 1 (e) odnosi, odnosno onih koja su duševno poremećena. Nije, međutim, dovoljno da stavovi ili ponašanje nekog lica odstupaju od ustaljenih normi.⁹⁷ Psihički poremećaj može biti toliko težak da se lice mora liječiti u ustanovi za mentalno zdravlje.⁹⁸ Nije nužno da lice pati od poremećaja zbog kojeg bi bila isključena ili smanjena njegova krivična odgovornost za izvršenje krivičnog djela. Lišenje slobode duševno poremećenog lica može biti nužno ili kada mu je potrebna terapija, lijek ili drugo kliničko liječenje kako bi se njegovo stanje izliječilo ili ublažilo, ili kada je potrebno vršiti kontrolu i nadzor nad tim licem kako bi se ono spriječilo da naudi sebi ili drugima.⁹⁹

Prilikom odlučivanja da li neko lice treba da bude lišeno slobode kao „duševno poremećeno” lice, Sud nacionalnim vlastima daje određenu slobodu procjene. On ne zamjenjuje odluke država o načinu primjene prava iz Konvencije na konkretne činjenične okolnosti. Zadatak Suda jeste da odluke tih organa razmotri u skladu sa Konvencijom. Međutim, kako bi se Sud priklonio odlukama domaćih organa, on se mora uvjeriti da su oni detaljno procijenili i pomno razmotrili ključna pitanja kako bi lica lišena slobode u praksi uživala djelotvorne procesne mjere zaštite od proizvoljnog lišenja slobode.¹⁰⁰

Sljedeća tri minimalna uslova moraju biti zadovoljena da bi lice bilo lišeno slobode zato što je „duševno poremećeno”:¹⁰¹

96 *Ibid.*, st. 44.

97 *Rakevich protiv Rusije*, presuda izrečena 28. oktobra 2003, predstavka br. 58973/00, st. 26.

98 *Ilmseher protiv Njemačke*, presuda Velikog vijeća izrečena 4. decembra 2018, predstavke br. 10211/12 i 27505/14, st. 129.

99 *Ibid.*, 133.

100 *M. S. protiv Hrvatske (br. 2)*, presuda izrečena 19. februara 2015, predstavka br. 75450/12, st. 145–146.

101 *Ibid.*, st. 143.

- mora se pouzdano dokazati, posredstvom objektivne medicinske ekspertize, da je lice duševno poremećeno, osim u slučajevima kada je hitno potrebno lišiti ga slobode;
- psihički poremećaj lica mora biti takvog karaktera da opravdava prinudnu hospitalizaciju;
- psihički poremećaj, potvrđen objektivnim medicinskim dokazima, mora postojati tokom cijelog perioda lišenja slobode.

Od ključnog je značaja mišljenje medicinskog stručnjaka.¹⁰² Izvještaj mora biti relativno recentan kako bi nadležni organi mogli da ocijene kliničko stanje lica o kome je riječ u trenutku kada razmatraju zakonitost njegovog lišenja slobode.¹⁰³ Kada lice odbije da se podvrgne pregledu, mora se od medicinskog stručnjaka zatražiti u najmanju ruku ocjena njegovog zdravstvenog stanja, inače se ne može tvrditi da je dokazano kako je lice duševno poremećeno.¹⁰⁴

Relevantan trenutak kada se lice mora sa pouzdanošću proglasiti duševno poremećenim jeste datum usvajanja mjere kojom se ono lišava slobode zbog svog stanja.¹⁰⁵ Lišenje slobode duševno poremećenih lica mora se sprovesti u bolnici, na klinici ili u drugoj odgovarajućoj ustanovi sa dozvolom za držanje takvih lica.¹⁰⁶ Duševno poremećena lica lišena slobode moraju dobijati adekvatnu terapiju za izlječenje ili ublažavanje njihovog psihičkih tegoba.¹⁰⁷

Premda licima lišenim slobode u skladu sa članom 5 st. 1 (e) nije nužno obezbijediti sve garancije potrebne u građanskim i krivičnim postupcima iz člana 6 st. 1, ona moraju imati pristup sudu i priliku da budu saslušana, bilo lično bilo posredstvom zastupnika. Stoga, izuzev u posebnim okolnostima, lice zadržano u psihijatrijskoj ustanovi mora imati pravnu pomoć u postupku koji se odnosi na nastavak, suspenziju ili prestanak njegovog lišenja slobode.¹⁰⁸

102 *Ruiz Rivera protiv Švajcarske*, presuda izrečena 18. februara 2014, predstavka br. 8300/06, st. 59.

103 *Kadusic protiv Švajcarske*, presuda izrečena 9. januara 2018, predstavka br. 43977/13, st. 44.

104 *Constancia protiv Holandije*, odluka od 3. marta 2015, predstavka br. 73560/12, st. 26.

105 *Ilmseher protiv Njemačke*, presuda Velikog vijeća izrečena 4. decembra 2018, predstavke br. 10211/12 i 27505/14, st. 134.

106 *Hadžić i Suljić protiv Bosne i Hercegovine*, presuda izrečena 7. juna 2011, predstavke br. 39446/06 i 33849/08, st. 40.

107 *Rooman protiv Belgije*, presuda Velikog vijeća izrečena 31. januara 2019, predstavka br. 18052/11, st. 208 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

108 *M. S. protiv Hrvatske (br. 2)*, presuda izrečena 19. februara 2015, predstavka br. 75450/12, st. 152–153.

Kada je riječ o lišenju slobode treće kategorije lica koju smo pomenuli – alkoholičara i uživalaca droge – član 5 st. 1 (e) ne odnosi se samo na lica u kliničkom stanju alkoholizma. Lica koja svojim ponašanjem pod dejstvom alkohola predstavljaju opasnost po sebe i druge mogu biti lišena slobode radi zaštite njihovih interesa ili interesa drugih.¹⁰⁹ Međutim, u odsustvu takve opasnosti, a u interesu zaštite od proizvoljnog lišenja slobode, moraju se razmotriti alternative lišenju slobode.¹¹⁰

(vi) Imigracioni pritvor

Član 5 st. 1

[...] Niko ne može biti lišen slobode osim u sljedećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:

- (f) *u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode lica da bi se spriječio njegov neovlašćeni ulazak u zemlju, ili lica protiv koga se preduzimaju mjere u cilju deportacije ili ekstradicije.*

Odredba člana 5 st. 1 (f) sadrži dva dijela. Prvo, njome se dozvoljava lišenje slobode tražioca azila i drugog imigranta prije nego što mu država dozvoli da uđe u zemlju. Drugo, njome se dozvoljava lišenje slobode onih koji treba da budu deportovani ili izručeni. Načelo da lišenje slobode mora biti u skladu sa opštim ciljem člana 5 – da štiti pravo na slobodu i obezbijedi da niko nije lišen slobode na proizvoljan način – podjednako važi i u kontekstu prvog i u kontekstu drugog dijela ove odredbe.¹¹¹ Odsustvo proizvoljnosti u kontekstu oba dijela člana 5 st. 1 (f) znači da:¹¹²

- lišenje slobode mora biti sprovedeno u dobroj vjeri;
- je lišenje slobode blisko povezano sa svrhom sprječavanja neovlašćenog ulaska u zemlju ili u sklopu postupka deportacije ili izručenja;
- su mjesto i uslovi lišenja slobode odgovarajući (imajući u vidu da se mjera primjenjuje ne prema onima koji su izvršili krivično djelo, već

¹⁰⁹ *Hilda Hafsteinsdottir protiv Islanda*, presuda izrečena 8. juna 2004, predstavka br. 40905/98, st. 42.

¹¹⁰ *Witold Litwa protiv Poljske*, presuda izrečena 4. aprila 2000, predstavka br. 26629/95, st. 79 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

¹¹¹ *Saadi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda Velikog vijeća izrečena 29. januara 2008, predstavka br. 13229/03, st. 66.

¹¹² *Ibid.*, st. 73–74.

prema strancima koji su često, strahujući za sopstveni život, pobjegli iz svoje zemlje); i

- trajanje lišenja slobode ne premašuje rok koji je razumno potreban za ostvarenje željenog cilja.

Članom 5 st. 1 (f) državi se dozvoljava da kontroliše slobodu stranaca u kontekstu imigracije. Njime se ne zahtijeva da se lišenje slobode razumno smatra neophodnim, na primjer, radi sprječavanja izvršenja krivičnog djela ili bjekstva.¹¹³ Njime se pruža drugačiji nivo zaštite od one po osnovu člana 5 st. 1 (c). Međutim, svako lišenje slobode u skladu sa drugim dijelom ove odredbe opravdano je samo dok traje postupak deportacije ili izručenja.¹¹⁴ Lišenje slobode više neće biti dozvoljeno ako se takav postupak ne vodi savjesno.¹¹⁵ Pored toga, moraju se uzeti u obzir konkretne okolnosti svakog lica, kao i sve vrste ranjivosti, poput zdravstvenog stanja ili starosti.¹¹⁶

Pitanje kada prvi dio člana 5 st. 1 (f) više ne važi zato što je licu formalno dozvoljeno da uđe ili ostane u zemlji u velikoj mjeri zavisi od domaćeg zakonodavstva.¹¹⁷

Prema drugom dijelu člana 5 st. 1 (f), domaći organi su u obavezi da ispitaju da li je udaljenje realna mogućnost i da li je lišenje slobode u cilju udaljenja opravdano od samog početka, kao i da li je to i dalje.¹¹⁸ Jedino je potrebno da „se preduzimaju mjere u cilju deportacije ili ekstradicije”. Stoga je u smislu primjene te odredbe nebitno da li se odluka o udaljenju može opravdati u skladu sa nacionalnim pravom ili pravom zasnovanim na Konvenciji.¹¹⁹

¹¹³ *Al Husin protiv Bosne i Hercegovine (br. 2)*, presuda izrečena 25. juna 2019, predstavnica br. 10112/16, st. 97.

¹¹⁴ *Louled Massoud protiv Malte*, presuda izrečena 27. jula 2010, predstavnica br. 24340/08, st. 63–74 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

¹¹⁵ *Al Hamdani protiv Bosne i Hercegovine*, presuda izrečena 7. februara 2012, predstavnica br. 31098/10, st. 57 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

¹¹⁶ *Thimothawes protiv Belgije*, presuda izrečena 4. aprila 2017, predstavnica br. 39061/11, st. 73.

¹¹⁷ *Suso Musa protiv Malte*, presuda izrečena 23. jula 2013, predstavnica br. 42337/12, st. 97 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

¹¹⁸ *Al Husin protiv Bosne i Hercegovine (br. 2)*, presuda izrečena 25. juna 2019, predstavnica br. 10112/16, st. 98.

¹¹⁹ *Chahal protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda Velikog vijeća izrečena 15. novembra 1996, predstavnica br. 22414/93, st. 112.

Lišenje slobode u cilju protjerivanja ne treba da bude kaznenog karaktera i treba da bude praćeno odgovarajućim garancijama.¹²⁰ Kada procjenjuje da li u domaćem zakonodavstvu postoje dovoljne procesne mjere zaštite od proizvoljnosti, Sud može uzeti u obzir postojanje ili nepostojanje maksimalnog perioda lišenja slobode, kao i dostupnost pravnih lijekova. Međutim, član 5 st. 1 (f) ne obavezuje države da propišu maksimalnu dužinu lišenja slobode do deportacije ili automatsko sudsko preispitivanje osnovanosti imigracionog pritvora.¹²¹ Međutim, za zemlje EU važi maksimalni period od šest mjeseci, propisan Direktivom o vraćanju.¹²²

Premda privremene mjere u kojima Sud državama ukazuje na to da bi bilo poželjno da neko lice ne vrata u određenu zemlju sprječavaju deportaciju, one same po sebi ne čine lišenje slobode nezakonitim dok god je postupak protjerivanja u toku i dok god se sprovodi savjesno, a dužina lišenja slobode nije nerazumna.¹²³

U predmetima koji se tiču i djece, lišenje slobode mora biti nužno za ostvarenje cilja kojem se teži, konkretno – da se obezbjedi udaljenje porodice. Prisustvo djeteta u pratnji roditelja u pritvorskom centru u skladu je sa članom 5 st. 1 (f) samo ako nacionalni organi mogu dokazati da je ova mjera krajnje nužde preduzeta tek nakon stvarne provjere da se nije mogla primijeniti nijedna blaža mjera.¹²⁴

Konvencija ne sadrži nijednu odredbu o okolnostima u kojima se može odobriti izručenje ili o postupku koji treba sprovesti prije nego što izručenje bude odobreno. Čak se ni atipično izručenje kao takvo ne može smatrati suprotnim Konvenciji ukoliko predstavlja rezultat saradnje među državama o kojima je riječ i pod uslovom da nalog za hapšenje bjegunca koji su izdale vlasti njegove države porijekla predstavlja pravni osnov za izdavanje naloga za njegovo hapšenje u državi koja ga izručuje.¹²⁵

Većina predstavki u kojima se podnosioci žalili na povredu člana 5 st. 1 (f) odnosi se na deportaciju, a ne izručenje. Najkontroverzniji su predmeti o

120 *Azimov protiv Rusije*, presuda izrečena 18. aprila 2013, predstavka br. 67474/11, st. 172.

121 *J. N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda izrečena 19. maja 2015, predstavka br. 37289/12, st. 83–86.

122 Član 15 st. 5 Direktive 2008/115/EC.

123 *Yoh-Ekale Mwanje protiv Belgije*, presuda izrečena 20. decembra 2011, predstavka br. 10486/10, st. 120.

124 *A. B. i drugi protiv Francuske*, presuda izrečena 12. jula 2016, predstavka br. 11593/12, st. 120+123.

125 *Öcalan protiv Turske*, presuda Velikog vijeća izrečena 12. maja 2005, predstavka br. 46221/99, st. 86.

postupanju prema tražiocima azila.¹²⁶ Važno je zapamtiti da, iako shodno članu 5 st. 1 (f) ne postoji zahtjev da lišenje slobode bude nužno, i dalje mora postojati niz procesnih mjera zaštite od proizvoljnosti kako bi se obezbijedilo poštovanje Konvencije.

(5) Garancije za lica lišena slobode

Član 5 sadrži razne garancije za lica lišena slobode u skladu sa jednim od izuzetaka propisanim u stavu 1 u tačkama (a)–(f). Nijesu sve garancije od značaja za svaki izuzetak. One važe pored opšteg zahtjeva o kojem smo već govorili, da svako lišenje slobode mora biti zakonito i u procesnom i u materijalnom smislu.

(i) Predočavanje razloga hapšenja

Član 5 st. 2

Svako ko je uhapšen biće odmah i na jeziku koji razumije obaviješten o razlozima za njegovo hapšenje i svakoj optužbi protiv njega.

Riječi koje se koriste u članu 5 st. 2 imaju samostalno značenje, a treba ih tumačiti u skladu sa ciljem člana 5 – da zaštiti svakog od proizvoljnog lišenja slobode. Izraz „hapšenje” ne obuhvata samo oblast krivičnog prava. Pored toga, nema razloga da se iz polja dejstva člana 5 st. 2 isključe lica koja su lišena slobode.¹²⁷ Shodno tome, garancije iz člana 5 st. 2 važe i u pogledu lišenja slobode dozvoljenog po osnovu člana 5 st. 1 (a)–(f).

Član 5 st. 2 sadrži elementarnu garanciju da svako uhapšeno lice mora znati zašto je lišeno slobode. Uhapšenim licima moraju biti predočeni, i to ne uskostručnim već jednostavnim jezikom koji mogu razumjeti, suštinski pravni i činjenični osnovi njihovog hapšenja, kako bi ona mogla, ako nađu za shodno, da se obrate sudu i osporavaju zakonitost hapšenja.¹²⁸

Kada je riječ o razlozima za hapšenje, oni moraju biti predočeni ili samom licu ili njegovom zastupniku. Bitno je da, u slučajevima kada lice nije u stanju

126 *Ilias i Ahmed protiv Mađarske*, presuda Velikog vijeća izrečena 21. novembra 2019, predstavka br. 47287/15, st. 248 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

127 *Van der Leer protiv Holandije*, presuda izrečena 21. februara 1990, predstavka br. 11509/85, st. 27–28.

128 *Velinov protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, presuda izrečena 19. septembra 2013, predstavka br. 16880/08, st. 63 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

da primi informacije, relevantni detalji budu predočeni licima koja zastupaju njegove interese, poput advokata ili staratelja.¹²⁹ Razlozi za hapšenje se mogu predočiti ili postati očigledni tokom istrage ili saslušanja nakon hapšenja.¹³⁰ Oni ne moraju da sadrže potpun spisak optužbi protiv uhapšenog lica.¹³¹

Pored toga, licu se razlozi za njegovo hapšenje moraju predočiti na jeziku koji razumije. Organi moraju obezbijediti da su zahtjevi za prevod jasno i precizno formulisani.¹³²

Stoga se članom 5 st. 2 lica štite od proizvoljnog lišenja slobode, jer se njime jemči osnovno pravo lica lišenog slobode da bude obaviješteno o razlozima lišenja slobode.

(ii) Pravo na izvođenje pred sudiju bez odlaganja

Član 5 st. 3

Svako ko je uhapšen ili lišen slobode shodno odredbama iz stava 1 (c) ovog člana biće bez odlaganja izveden pred sudiju ili drugo službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije [...]

Stavovi 3 i 4 člana 5 zasebne su odredbe kojima se izričito jemči sudsko preispitivanje lišenja slobode. Prvi dio člana 5 st. 3 ima za cilj da obezbijedi neodložnu i automatsku sudsku kontrolu policijskog i administrativnog pritvora naloženog u skladu sa odredbama člana 5 st. 1 (c). U članu 5 st. 3 nijesu propisani nikakvi izuzeci u odnosu na ovaj zahtjev, čak iako je do hapšenja ili lišenja slobode došlo uz učešće suda.¹³³

Sudska kontrola lišenja slobode mora biti automatska i ne smije se usloviti prethodnim zahtjevom lica lišenog slobode.¹³⁴ Lice koje je podvrgnuto

129 *Z. H. protiv Mađarske*, presuda izrečena 8. novembra 2012, predstavka br. 28973/11, st. 42–43.

130 *Fox, Campbell i Hartley protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda izrečena 30. avgusta 1990, predstavke br. 12244/86, 12245/86 i 12383/86, st. 41.

131 *Bordovskiy protiv Rusije*, presuda izrečena 8. februara 2005, predstavka br. 49491/99, st. 56.

132 *Shamayev i drugi protiv Gruzije i Rusije*, presuda izrečena 12. aprila 2005, predstavka br. 36378/02, st. 425.

133 *Bergmann protiv Estonije*, presuda izrečena 29. maja 2008, predstavka br. 38241/04, st. 45.

134 *McKay protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda Velikog vijeća izrečena 3. oktobra 2006, predstavka br. 543/03, st. 34.

zlostavljanju možda nije u stanju da podnese zahtjev sudiji da ispita njegovo lišenje slobode; isto bi se moglo odnositi i na druge ugrožene kategorije uhapšenih lica, poput psihički nestabilnih lica ili lica koja ne vladaju jezikom koji govori službeno lice koje obavlja sudske funkcije.

Kada je riječ o zahtjevu izvođenja pred sudiju bez odlaganja, u kontekstu preventivnog lišenja slobode lice je potrebno puštiti na slobodu u roku od nekoliko sati a ne dana prije neodložne sudske kontrole.¹³⁵ Opasnost od zlostavljanja je najveća u početnim fazama lišenja slobode. Sudskom kontrolom se obezbjeđuje djelotvorna zaštita protiv zlostavljanja i zloupotrebe ovlašćenja od strane organa za sprovođenje zakona.¹³⁶ Svaki period koji premašuje četiri dana je *prima facie* predugačak.¹³⁷ I kraći periodi mogu biti suprotni zahtjevu za izvođenje pred sud bez odlaganja ako ne postoje posebni razlozi zbog kojih su vlasti spriječene da uhapšeno lice ranije izvedu pred sudiju.¹³⁸

Izraz „sudija ili drugo službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije” sinonim je za „nadležnu sudsku vlast” iz člana 5 st. 1 (c).¹³⁹ Ovom definicijom su obuhvaćeni službenici javnih tužilaštava, kao i sudije u sudovima. Međutim, kada službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije može tokom kasnijeg krivičnog postupka da nastupa u ime organa gonjenja, može se pojaviti sumnja u njegovu nepristrasnost.¹⁴⁰

Kada je riječ o nezavisnosti, bitno je da službena lica budu nezavisna i nepristrasna, kao i da ostavljaju takav utisak. Ako se učini da bi službeno lice kasnije moglo nastupiti u ime organa gonjenja, može se pojaviti sumnja u njegovu nepristrasnost.¹⁴¹ Stoga, službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije zapravo treba da bude službenik suda ili sudija.

Postoje procesni i materijalni zahtjevi i u pogledu samog saslušanja. Procesni zahtjev „službenom licu” nameće obavezu da lično sasluša lice koje je

135 *S., V. i A. protiv Danske*, presuda Velikog vijeća izrečena 22. oktobra 2018, predstavke br. 35553/12, 36678/12 i 36711/12, st. 133–134 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

136 *Ladent protiv Poljske*, presuda izrečena 18. marta 2008, predstavka br. 11036/03, st. 72.

137 *Oral i Atabay protiv Turske*, presuda izrečena 23. juna 2009, predstavka br. 39686/02, st. 43.

138 *Gutsanovi protiv Bugarske*, presuda izrečena 15. oktobra 2013, predstavka br. 34529/10, st. 154–159.

139 *Schiesser protiv Švajcarske*, presuda izrečena 4. decembra 1979, predstavka br. 7710/76, st. 29.

140 *Huber protiv Švajcarske*, presuda izrečena 23. oktobra 1990, predstavka br. 12794/87, st. 43.

141 *Nikolova protiv Bugarske*, presuda Velikog vijeća izrečena 25. marta 1999, predstavka br. 31195/96, st. 49 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

izvedeno pred njega prije no što donese odluku. Važno je da lice lišeno slobode bude lično izvedeno pred sudiju, a ne da sudija samo razmotri spise predmeta. Premda Sud ne smatra da je prisustvo advokata na ročištu obavezno, njegovo isključivanje sa ročišta može negativno uticati na mogućnost lica da iznese svoj slučaj.¹⁴² Materijalni zahtjev službenom licu nameće obavezu da razmotri razloge za i protiv lišenja slobode i da na osnovu kriterijuma propisanih zakonom odluči postoje li razlozi koji ga opravdavaju.¹⁴³ Ako ne postoje razlozi koji opravdavaju lišenje slobode, službeno lice mora biti ovlašćeno da donese obavezujući nalog za puštanje lica na slobodu.¹⁴⁴

Kao što je istaknuto, od suštinskog je značaja da se prvi element člana 5 st. 3, o izvođenju pred sudiju bez odlaganja, primjenjuje bez izuzetka na sve slučajeve pritvora ili lišenja slobode kako bi se preduprijedilo izvršenje krivičnog djela.

(iii) Pravo na suđenje u razumnom roku ili puštanje na slobodu do okončanja suđenja

Član 5 st. 3

Svako ko je uhapšen ili lišen slobode shodno odredbama iz stava 1 (c) ovog člana [...] imaće pravo da mu se sudi u razumnom roku ili da bude pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se usloviti jemstvima da će se lice pojaviti na suđenju.

Lice se mora smatrati nevinim do donošenja osuđujuće presude. Zato je važno da organi sude tom licu u razumnom roku ili da ga pušte na slobodu do okončanja suđenja. Lice optuženo za krivično djelo u skladu sa članom 5 st. 1 (c) mora uvijek biti pušteno na slobodu do okončanja suđenja, izuzev kad država može dokazati da postoje „relevantni i dovoljni” razlozi koji opravdavaju lišenje slobode i produženje pritvora.¹⁴⁵

Prilikom određivanja dužine trajanja pritvora do okončanja suđenja prema članu 5 st. 3, period koji treba uzeti u obzir otpočinje danom kada je lice lišeno slobode, a prestaje danom izricanja osuđujuće presude od strane prvostepenog

142 *Lebedev protiv Rusije*, presuda izrečena 25. oktobra 2007, predstavka br. 4493/04, st. 83–91.

143 *Aquilina protiv Malte*, presuda Velikog vijeća izrečena 29. aprila 1999, predstavka br. 25642/94, st. 47.

144 *Assenov i drugi protiv Bugarske*, presuda izrečena 28. oktobra 1998, predstavka br. 24760/94, st. 146.

145 *Osmanović protiv Hrvatske*, presuda izrečena 6. novembra 2012, predstavka br. 67604/10, st. 32.

suda.¹⁴⁶ Pitanje da li je taj period razuman zavisi od činjeničnog stanja svakog predmeta, a preduzima se i opšta evaluacija sveukupnog vremena koje je lice provelo u pritvoru.¹⁴⁷ Produženje pritvora se u datom slučaju može opravdati samo ako postoje određene indikacije postojanja istinskog javnog interesa, bez obzira na pretpostavku nevinosti i značaj poštovanja lične slobode.¹⁴⁸ Mora se uvjerljivo dokazati opravdanost svakog perioda pritvora, koliko god kratak bio.¹⁴⁹ Prilikom svakog preispitivanja potrebno je ocijeniti nužnost produženja pritvora. U slučaju da predmet još nije spreman za suđenje, organi ne mogu produžiti pritvor ako ne dokažu da je produženje neophodno. Nije dovoljno to što je prvobitni pritvor smatran nužnim.

Jemstva iz člana 5 st. 3 osmišljena su kako bi obezbijedila da se optuženi pojavi na pretresu. Prilikom odlučivanja da li neko lice pustiti na slobodu ili ga pritvoriti, organi su u obavezi da razmotre alternativne mjere kako bi obezbijedili da se lice pojavi na suđenju.¹⁵⁰ Svaki iznos jemstva koje optuženi treba da položi kako bi bio pušten na slobodu do okončanja suđenja mora se određivati prije svega u odnosu na optuženog i njegovu imovinu.¹⁵¹ Stoga organi moraju da posvete jednaku pažnju određivanju odgovarajućeg jemstva, kao i odlučivanju o neophodnosti daljeg pritvora lica.

Argumenti za i protiv puštanja lica na slobodu ne treba da budu opšti i apstraktni. U njima se organi moraju pozivati na konkretne činjenice predmeta i lične okolnosti lica.¹⁵² Sud je u svojoj praksi utvrdio četiri razloga kada je opravdano odbiti zahtjev za puštanje na slobodu uz jemstvo:¹⁵³

1. opasnost da se optuženi neće pojaviti na suđenju;
2. opasnost da će optuženi, bude li oslobođen, preduzeti korake kako bi ometao sprovođenje pravde;

146 *Bigović protiv Crne Gore*, presuda izrečena 19. marta 2019, predstavka br. 48343/16, st. 199 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

147 *Ibid.*, st. 200.

148 *Grujović protiv Srbije*, presuda izrečena 21. jula 2015, predstavka br. 25381/12, st. 45.

149 *Idalov protiv Rusije*, presuda Velikog vijeća izrečena 22. maja 2012, predstavka br. 5826/03, st. 140.

150 *Nenad Kovačević protiv Hrvatske*, presuda izrečena 24. novembra 2015, predstavka br. 38415/13, st. 60.

151 *Margaretić protiv Hrvatske*, presuda izrečena 5. juna 2014, predstavka br. 16115/13, st. 92.

152 *Bigović protiv Crne Gore*, presuda izrečena 19. marta 2019, predstavka br. 48343/16, st. 205 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

153 *Buzadji protiv Republike Moldavije*, presuda Velikog vijeća izrečena 5. jula 2016, predstavka br. 23755/07, st. 88.

3. opasnost da će optuženi izvršiti nova krivična djela; i
4. opasnost da će optuženi izazvati uznemirenje javnosti.

Organi moraju predočiti jasne, određene i obrazložene razloge kada odbijaju da odobre puštanje na slobodu uz jemstvo po ovim osnovama.¹⁵⁴ Lice lišeno slobode ne mora dokazivati postojanje razloga da bude pušteno na slobodu. Naprotiv, organi moraju da opravdaju svoju odluku o određivanju pritvora ili njegovom produženju. Automatsko odbijanje zahtjeva za puštanje na slobodu uz jemstvo po sili zakona i bez sudske kontrole nije saglasno članu 5 st. 3.¹⁵⁵ Neadekvatno obrazloženje rješenja o produženju pritvora predstavlja značajan problem na Zapadnom Balkanu.¹⁵⁶

Kada je riječ, konkretno, o opasnosti da će lice pobjeći, Sud zauzima stav da se ona ne može ocjenjivati isključivo na osnovu težine zapriječene kazne.¹⁵⁷ Prilikom procjene te opasnosti potrebno je uzeti u obzir brojne druge relevantne faktore koji ili potvrđuju postojanje opasnosti od bjekstva ili ukazuju na to da je ona toliko mala da se njome ne može opravdati pritvor do okončanja suđenja. Opasnost od bjekstva mora se ocjenjivati u svjetlu faktora vezanih za karakter lica, njegov moral, dom, zanimanje, imovinu, porodične veze i sve vrste veza sa zemljom u kojoj je gonjeno.¹⁵⁸ Očekivanje teške kazne i količina dokaza mogu biti relevantni, ali ne i odlučujući, a možda će biti potrebno dobiti jemstva kako bi se neutralisala bilo kakva opasnost.¹⁵⁹ Ranije bjekstvo je jedan od faktora koje treba uzeti u obzir, ali se i on mora razmotriti zajedno sa drugim faktorima.¹⁶⁰

Opasnost od bjekstva se neizostavno smanjuje s protokom vremena u pritvoru, jer vjerovatnoća da će vrijeme provedeno u pritvoru biti odbijeno od zatvorske kazne koju pritvoreno lice može očekivati ako bude osuđeno vjerovatno će učiniti mogućnost budućeg zatvora manje zastrašujućom i smanjiti

154 *Merabishvili protiv Gruzije*, presuda Velikog vijeća izrečena 28. novembra 2017, predstavka br. 72508/13, st. 222.

155 *Piruzyan protiv Jermenije*, presuda izrečena 26. juna 2012, predstavka br. 33376/07, st. 105.

156 *Orban protiv Hrvatske*, presuda izrečena 19. decembra 2013, predstavka br. 5611/12, st. 62; *Bigović protiv Crne Gore*, presuda izrečena 19. marta 2019, predstavka br. 48343/16, st. 213 (prikaz dat u ovoj publikaciji); *Ramkovski protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, presuda izrečena 8. februara 2018, predstavka br. 33566/11, st. 67.

157 *Panchenko protiv Rusije*, presuda izrečena 8. februara 2005, predstavka br. 45100/98, st. 106.

158 *Becciev protiv Moldavije*, presuda izrečena 4. oktobra 2010, predstavka br. 9190/03, st. 58.

159 *Nenad Kovačević protiv Hrvatske*, presuda izrečena 24. novembra 2015, predstavka br. 38415/13, st. 59.

160 *Bulatović protiv Crne Gore*, presuda izrečena 22. jula 2014, predstavka br. 67320/10, st. 142.

njegovo iskušenje da pobjegne.¹⁶¹ Pozivanje na ranije osude za krivična djela nije dovoljno kako bi se opravdalo odbijanje zahtjeva za puštanje na slobodu. Sudovi moraju da uporede karakter i stepen težine ranijih osuda i optužbe u predmetu koji razmatraju.¹⁶²

U pogledu rizika da optuženi, u slučaju da bude pušten na slobodu, može preduzeti radnje koje bi mogle uticati na sprovođenje pravde, moraju postojati jasni dokazi da će optuženi ometati istragu kako bi ovo opravdanje bilo prihvatljivo. Opasnost od uticaja na svjedoke može se prihvatiti samo u početnim fazama postupka.¹⁶³ Međutim, u dužem roku, potrebe istrage nijesu dovoljne kako bi opravdale pritvor osumnjičenog: navodne opasnosti se obično smanjuju s protokom vremena, kako se uzimaju iskazi i sprovode ispitivanja i provjere.¹⁶⁴

Težina optužbe može navesti sudske organe da odrede i produžavaju pritvor osumnjičenog kako bi preduprijedili sve pokušaje da on izvrši nova krivična djela. Međutim, ta opasnost mora biti realna, a mjera odgovarajuća, u svjetlu okolnosti predmeta, naročito ranijeg ponašanja i ličnosti lica o kome se radi.¹⁶⁵

Organi se u izuzetnim okolnostima mogu pozivati i na opasnost od uznemirenja javnosti kako bi opravdali pritvor. Ovaj se osnov, međutim, može smatrati relevantnim i dovoljnim samo pod uslovom da je zasnovan na činjenicama kojima se može dokazati da bi javni red zaista bio narušen ako bi lice bilo pušteno na slobodu. Pored toga, pritvor će i dalje biti legitiman samo ako je javni red i dalje zaista ugrožen. Pritvor se ne može produžavati jer se očekuje određena zatvorska kazna.¹⁶⁶

Maloljetniku se pritvor smije određivati samo u krajnjoj nuždi. Maloljetnike treba držati odvojeno od punoljetnih lica.¹⁶⁷

Dakle, garancijama iz člana 5 st. 3 učvršćuju se pretpostavka slobode i pretpostavka u korist jemstva, o kojoj podrobnije govorimo u Odjeljku 4 (i).

¹⁶¹ *Ibid.*

¹⁶² *Miladinov i drugi protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, presuda izrečena 24. aprila 2014, predstavke br. 46398/09, 50570/09 i 50576/09, st. 56.

¹⁶³ *Jarzyński protiv Poljske*, presuda izrečena 4. oktobra 2005, predstavka br. 15479/02, st. 43.

¹⁶⁴ *Clooth protiv Belgije*, presuda izrečena 12. decembra 1991, predstavka br. 12718/87, st. 42.

¹⁶⁵ *Ibid.*, st. 40.

¹⁶⁶ *Perica Oreb protiv Hrvatske*, presuda izrečena 31. marta 2013, predstavka br. 20824/09, st. 117.

¹⁶⁷ *Nart protiv Turske*, presuda izrečena 6. maja 2008, predstavka br. 20817/04, st. 31.

(iv) Pravo na hitno ispitivanje zakonitosti lišenja slobode od strane suda

Član 5 st. 4

Svako ko je lišen slobode ima pravo da pokrene postupak u kome će sud hitno ispitati zakonitost lišenja slobode i naložiti puštanje na slobodu ako je lišenje slobode nezakonito.

Član 5 st. 4 predstavlja *habeas corpus* odredbu Konvencije. Njime se jemči pravo lica lišenih slobode da aktivno traže sudsko preispitivanje njihovog lišenja slobode, bez obzira na razlog za to lišenje shodno članu 5 st. 1 (a)–(f).¹⁶⁸ *Habeas corpus* znači da pred sudijom treba da se pojavi lice (*corpus*), a ne samo spisi predmeta. Sudija je tako u stanju da vidi da li je lice lišeno slobode dobro. Članom 5 st. 4 licima koja su uhapšena ili lišena slobode jemči se pravo na „hitno” ispitivanje zakonitosti njihovog lišenja slobode od strane suda i njegovo nalaganje njihovog puštanja na slobodu ako je lišenje slobode nezakonito. Uhapšeno ili lice lišeno slobode ima pravo na ispitivanje zakonitosti lišenja slobode ne samo u svjetlu domaćeg prava već i u svjetlu Konvencije. Činjenica da nema povrede člana 5 st. 1 ne znači da Sud neće razmotriti da li su postupci nacionalnih organa u skladu sa članom 5 st. 4. Te odredbe su odvojene.¹⁶⁹

Lice tokom lišenja slobode mora imati na raspolaganju pravni lijek koji omogućuje hitno sudsko razmatranje zakonitosti njegovog lišenja slobode i koji, ako je prikladno, može dovesti do njegovog puštanja na slobodu. Postojanje pravnog lijeka, koje iziskuje član 5 st. 4, mora biti dovoljno izvjesno, ne samo u teoriji nego i u praksi, jer će mu u suprotnom nedostajati dostupnost i djelotvornost, koje su potrebne u svrhu te odredbe.¹⁷⁰ Dostupnost pravnog lijeka, između ostalog, podrazumijeva da okolnosti koje su vlasti dobrovoljno stvorile moraju licima lišenim slobode pružati realnu mogućnost da taj pravni lijek iskoriste.¹⁷¹

168 *Čović protiv Bosne i Hercegovine*, presuda izrečena 3. oktobra 2017, predstavka br. 61287/12, st. 29 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

169 *Douiyeb protiv Holandije*, presuda Velikog vijeća izrečena 4. avgusta 1999, predstavka br. 31464/96, st. 57.

170 *Čović protiv Bosne i Hercegovine*, presuda izrečena 3. oktobra 2017, predstavka br. 61287/12, st. 29.

171 *Jović protiv Hrvatske*, presuda izrečena 13. oktobra 2015, predstavka br. 45593/13, st. 30.

Sud koji je licu lišenom slobode dostupan mora biti tijelo koje je po karakteru sudsko, pruža procesne garancije i koje je nezavisno i od izvršne vlasti i od strana u postupku.¹⁷² Mora se održati ročište u slučaju lica čije lišenje slobode potpada pod polje dejstva člana 5 st. 1 (c).¹⁷³

Procesne garancije se moraju poštovati. Postupak mora biti kontradiktoran i mora se obezbijediti jednakost oružja tužioca i lica lišenog slobode.¹⁷⁴ Kada je riječ o pritvoru, lica lišena slobode moraju dobiti priliku da osporavaju osnovanost navoda protiv njih.¹⁷⁵ Ovo može iziskivati da sud sasluša svjedoke. Pored toga, lica lišena slobode treba da imaju pristup pravnoj pomoći.¹⁷⁶

Nadležni sud mora da ispita ne samo poštovanje procesnih zahtjeva propisanih domaćim pravom već i objektivnu osnovanost sumnji zbog kojih je lice uhapšeno, kao i legitimnost cilja koji treba ostvariti hapšenjem i lišenjem slobode koje slijedi.¹⁷⁷ Kada je riječ o materijalnim garancijama, u članu 5 st. 4 se ne propisuje obaveza sudije koji razmatra žalbu na lišenje slobode da razmotri sve argumente koje je podnosilac žalbe naveo u svojim podnescima. Međutim, garancije iz tog člana bi bile lišene suštine ako bi sudija, oslanjajući se na domaće pravo, mogao da smatra nebitnim ili da zanemari konkretne činjenice na koje se lice lišeno slobode poziva, a koje mogu dovesti u sumnju postojanje uslova nužnih za zakonitost njegovog lišenja slobode.¹⁷⁸

Pitanje da li je poštovano pravo na hitno ispitivanje mora se razmotriti u svijetlu okolnosti svakog pojedinačnog predmeta.¹⁷⁹ Potrebno je uzeti u obzir sljedeće faktore:¹⁸⁰

- složenost postupka;
- ponašanje domaćih organa i lica lišenog slobode;

172 *Stephens protiv Malte (br. 1)*, presuda izrečena 21. aprila 2009, predstavka br. 11956/07, st. 95.

173 *Miladinov i drugi protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, presuda izrečena 24. aprila 2014, predstavke br. 46398/09, 50570/09 i 50576/09, st. 63.

174 *Ibid.*, st. 64.

175 *Turcan i Turcan protiv Moldavije*, presuda izrečena 23. oktobra 2007, predstavka br. 39835/05, st. 67–70.

176 *Černák protiv Slovačke*, presuda izrečena 17. decembra 2013, predstavka br. 36997/08, st. 78.

177 *Šebalj protiv Hrvatske*, presuda izrečena 28. juna 2011, predstavka br. 4429/09, st. 224.

178 *Ibid.*, st. 229.

179 *Delijorgji protiv Albanije*, presuda izrečena 28. aprila 2015, predstavka br. 6858/11, st. 87.

180 *Mooren protiv Njemačke*, presuda Velikog vijeća izrečena 9. jula 2009, predstavka br. 11364/03, st. 106 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

- važnost pitanja za lice lišeno slobode; i
- specifičnosti domaćeg postupka.

Relevantni period počinje u trenutku podnošenja zahtjeva za puštanje na slobodu/pokretanje postupka, a okončava se pravosnažnim utvrđivanjem zakonitosti lišenja slobode lica.¹⁸¹ Standard hitnosti je manje rigorozan u postupku pred žalbenim sudom.¹⁸² Ako je postupak sproveden na dvije ili više instanci, mora se ocijeniti cjelokupni period kako bi se utvrdilo da li je poštovan zahtjev vezan za „hitnost”.¹⁸³ Međutim, država u svim slučajevima mora da obezbijedi što brže sprovođenje postupka.¹⁸⁴

Ako je period koji je prošao do donošenja odluke *prima facie* nesaglasan sa pojmom hitnosti, Sud od države očekuje da objasni zašto je došlo do kašnjenja ili da predoči izuzetne razloge okolnosti kako bi opravdala protok vremena o kojem je riječ.¹⁸⁵ Period neaktivnosti pravosudnih organa ne može se opravdati ni preopterećenošću predmetima ni periodom godišnjih odmora.¹⁸⁶

Važno je napomenuti da je u stavu 4 člana 5 propisano pravo lica da osporava zakonitost lišenja slobode i da je ta odredba odvojena od odredbe u stavu 3 tog člana. Shodno stavu 4, postupak ispitivanja se ne mora sprovoditi u svakom slučaju, kao što iziskuje stav 3 člana 5. Međutim, lice ima pravo da pokrene taj postupak u svakom slučaju.

(v) Pravo na naknadu za nezakonito lišenje slobode

Član 5 st. 5

Svako ko je bio uhapšen ili lišen slobode u suprotnosti sa odredbama ovog člana ima utuživo pravo na naknadu.

181 *Sanchez-Reisse protiv Švajcarske*, presuda izrečena 21. oktobra 1986, predstavka br. 9862/82, st. 54.

182 *Abdulkhakov protiv Rusije*, presuda izrečena 2. oktobra 2012, predstavka br. 14743/11, st. 198.

183 *Hutchison-Reid protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda izrečena 20. februara 2003, predstavka br. 50272/99, st. 78.

184 *Khlaifia i drugi protiv Italije*, presuda Velikog vijeća izrečena 15. decembra 2016, predstavka br. 16483/12, st. 131 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

185 *Musial protiv Poljske*, presuda Velikog vijeća izrečena 25. marta 1999, predstavka br. 24557/94, st. 44 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

186 *E. protiv Norveške*, presuda izrečena 29. avgusta 1980, predstavka br. 11701/85, st. 66.

Pravo na naknadu propisano članom 5 st. 5 pretpostavlja da je utvrđena povreda jednog od ostalih stavova tog člana, bilo od strane domaćeg organa bilo od strane Suda.¹⁸⁷ Ovo pravo je neposredno utuživo pred domaćim sudovima.¹⁸⁸ Pravo na naknadu se prvenstveno odnosi na finansijsku naknadu. Njime se ne daje pravo na obezbjeđivanje puštanja lica na slobodu, koje je obuhvaćeno članom 5 st. 4. Naknada mora biti dostupna i u teoriji i u praksi. Član 5 st. 5 obuhvata ne samo pravo na naknadu materijalne štete već i pravo na naknadu za pretrpljenu duševnu bol, teskobu i frustraciju.¹⁸⁹

Kada je riječ o obeštećenju koje je primjereno i dovoljno kako bi se njime ispravila povreda prava iz Konvencije na nacionalnom nivou, Sud obično smatra da to zavisi od svih okolnosti predmeta, imajući naročito u vidu prirodu povrede o kojoj je riječ.¹⁹⁰ Članom 5 st. 5 licu se ne daje pravo na određeni iznos naknade. Puka činjenica da je iznos koji nacionalni organi dosude niži od onog koji bi Sud dosudio sama po sebi ne podrazumijeva povredu Konvencije.¹⁹¹ Međutim, zanemarljiva naknada ili naknada koja je u potpunosti nesrazmjerna težini povrede nije u skladu sa Konvencijom.¹⁹² Pored toga, dosuđeni iznos ne može biti znatno niži od onog koji je Sud dosudio u sličnim predmetima.¹⁹³

Dakle, pored toga što sadrži garancije u cilju sprječavanja nezakonitog lišenja slobode, član 5 predviđa i pravni lijek u slučaju nepoštovanja tih garancija.

187 *N. C. protiv Italije*, presuda Velikog vijeća izrečena 18. decembra 2002, predstavka br. 24952/94, st. 49.

188 *Storck protiv Njemačke*, presuda izrečena 16. juna 2005, predstavka br. 61603/00, st. 122.

189 *Sahakyan protiv Jermenije*, presuda izrečena 10. novembra 2015, predstavka br. 66256/11, st. 29.

190 *Selami i drugi protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, presuda izrečena 1. marta 2018, predstavka br. 78241/13, st. 96.

191 *Mehmet Hasan Altan protiv Turske*, presuda izrečena 20. marta 2018, predstavka br. 13237/17, st. 176.

192 *Vasilevsky i Bogdanov protiv Rusije*, presuda izrečena 10. jula 2018, predstavke br. 52241/14 i 74222/14, st. 22.

193 *Ganea protiv Moldavije*, presuda izrečena 17. maja 2011, predstavka br. 2474/06, st. 30.

(6) Odstupanja u vanrednim okolnostima koje prijete opstanku nacije

Član 15 Konvencije:

1. *U doba rata ili druge javne opasnosti koja prijete opstanku nacije, svaka visoka strana ugovornica može da preduzme mjere koje odstupaju od njenih obaveza po ovoj Konvenciji, i to u najnužnijoj mjeri koju iziskuje hitnost situacije, s tim da takve mjere ne budu u neskladu s njenim drugim obavezama prema međunarodnom pravu.*
2. *Prethodna odredba ne dopušta odstupanja od člana 2, osim u pogledu smrti prouzrokovane zakonitim ratnim postupcima, ili člana 3, 4 (stav 1) i 7.*
3. *Svaka visoka strana ugovornica koja koristi svoje pravo da odstupi od odredbi Konvencije obavještava u potpunosti generalnog sekretara Savjeta Evrope o mjerama koje preduzima i razlozima za njih. Ona takođe obavještava generalnog sekretara Savjeta Evrope kada takve mjere prestanu da djeluju i kada odredbe Konvencije ponovo počnu da se primjenjuju u potpunosti.*

Ako države smatraju da su dozvoljena odstupanja iz člana 5 st. 1 (a)–(f) nedovoljna ili da zbog hitnosti situacije ne mogu da poštuju sve procesne garancije koje inače moraju da poštuju u skladu sa Konvencijom, one u skladu sa članom 15 imaju pravo da odstupe od svojih obaveza u vanrednim situacijama. One o razlozima za odstupanje i mjerama koje preduzimaju moraju da obavijeste generalnog sekretara Savjeta Evrope. Do 2020. godine su se sva odstupanja odnosila na borbu protiv terorizma. Većina predmeta podnijeta Sudu po članu 15 odnosila se na član 5, ali ovaj mehanizam nije ograničen na taj član. Potrebno je napomenuti da nije dozvoljeno odstupiti ni u pogledu obaveza iz člana 2, člana 3, člana 4 st. 1 i člana 7.

Sud je u svojoj praksi konstatovao da država, koja je dužna da se stara o svojim građanima, treba da ocjenjuje opasnost na osnovu činjenica koje su joj poznate. Međutim, ako njeno činjenje ili nečinjenje predstavlja kršenje Konvencije – a država nije odstupila od svojih obaveza u skladu sa članom 15 – Sud ima pravo da odluči da li je ona prekoračila mjeru koju iziskuje hitnost situacije.¹⁹⁴ Sud takođe razmatra trenutak kada je država ukinula sporna ograničenja ako je najteži dio krize prošao.¹⁹⁵

194 *A. i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda izrečena 19. februara 2009, predstavka br. 3455/05, st. 173.

195 *Marshall protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda izrečena 10. jula 2001, predstavka br. 41571/98.

(7) Zaključak

Zabrana proizvoljnog lišenja slobode leži u osnovi člana 5. Iscrpan spisak osnova po kojima je lišenje slobode dozvoljeno u članu 5 st. 1 (a)–(f) učvršćuje pretpostavku slobode. Štaviše, zaštita onih koji su lišeni slobode u skladu sa tim odredbama ojačana je korpusom materijalnih prava koja za cilj imaju da na minimum svedu opasnosti od proizvoljnosti, tako što obezbjeđuju nezavisnu sudsku kontrolu čina lišenja slobode i odgovornost domaćih organa za taj čin.¹⁹⁶ U tom pogledu nema nedoumica. Utvrđivanje da li je došlo do lišenja slobode ili ograničenja slobode kretanja može predstavljati najproblematičniji aspekt prava na slobodu i sigurnost ličnosti. Od ključne je važnosti da praktičari i nosioci pravosudnih funkcija prate sve novine u jurisprudenciji u tom pogledu kako bi obezbijedili poštovanje Konvencije.

U ovom narativu smo istakli neka od ključnih pitanja u vezi sa slobodom i bezbjednošću. U drugom dijelu ove publikacije dajemo prikaz odabranih ključnih predmeta koje je razmotrio Sud kako bismo ilustrovali i detaljnije razmotrili teme o kojima govorimo u narativu. U publikaciju smo takođe uključili spisak svih presuda protiv zemalja regiona koje se odnose na član 5, kao i njihove sažetke.

¹⁹⁶ *El-Masri protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, presuda Velikog vijeća izrečena 13. decembra 2012, predstavka br. 39630/09, st. 231 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

Sažeci presuda

Dio lišenja slobode podnosioca predstavke nije bio u skladu sa članom 5 st. 1, jer nije bio u toku postupak protjerivanja, a opšta prevencija ne predstavlja osnov po kojem je dozvoljeno lišenje slobode – povreda člana 5

PRESUDA U PREDMETU AL HAMDANI PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE

(predstavka br. 31098/10)

7. februar 2012.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio Fadhil Al Hamdani, irački državljanin rođen 1960. On je otišao na studije u Bosnu i Hercegovinu (BiH) 1979. godine. Godine 1987. oženio se državljankom BiH i u tom braku je rođeno petoro djece.

Podnosilac predstavke se tokom rata u BiH (1992–1995) pridružio lokalnoj jedinici Armije Republike Bosne i Hercegovine (ARBiH) pod nazivom *El Mujahedin*. Jedinicu su činili strani mudžahedini (termin koji se koristio za strance, uglavnom iz arapskog svijeta), koji su u BiH došli tokom rata kako bi podržali bosanske Muslimane. ARBiH je 14. decembra 1995. raspustila jedinicu *El Mujahedin* i naložila njenim stranim pripadnicima da zemlju napuste do 10. januara 1996.

Podnosilac predstavke je u tri navrata stekao državljanstvo BiH: 23. marta 1992, 12. januara 1995. (pod imenom Awad Fadhil), a potom i 20. februara 1995. U Irak je otišao dva puta nakon rata u BiH – 2003. i 2004. godine. Organi BiH su 30. avgusta 2006. utvrdili da je podnosilac predstavke stekao državljanstvo BiH prevarom, lažnim informacijama i prikriivanjem nekih relevantnih činjenica, konkretno, da je prilikom predaje drugog zahtjeva za državljanstvo već posjedovao državljanstvo BiH i da je koristio dokumente koji su mu izdati na dva različita imena, te su ukinuli odluke od 23. marta 1992. i 20. februara 1995. Postupak u vezi sa ovim odlukama i dalje je bio u toku pred Ustavnim sudom BiH (Ustavni sud) u vrijeme kada je Evropski sud za ljudska prava razmatrao ovaj predmet.

Služba za poslove sa strancima je 23. juna 2009. utvrdila da podnosilac predstavke predstavlja prijetnju po nacionalnu bezbjednost i pritvorila ga u imigracijskom centru u Istočnom Sarajevu. Žalbe podnosioca predstavke su

odbačene. Njegovo lišenje slobode je svakog mjeseca produžavano sve do aprila 2011, kada je pušten na slobodu.

Služba za poslove sa strancima je 6. juna 2007. odbila zahtjev za privremeni boravak podnosioca predstavke, a tu odluku je potvrdio i žalbeni organ. Postupak u vezi sa ovim pitanjem i dalje je bio u toku u vrijeme kada je Evropski sud za ljudska prava razmatrao ovaj predmet.

Podnosilac predstavke je 17. februara 2010. zatražio azil. Tvrdio je da se irački državljani koji su se tokom rata u BiH pridružili stranim mudžahedinima sumnjiče za terorizam i bivaju zlostavljani. Sektor za azil je 23. februara 2010. intervjuisao podnosioca predstavke u prisustvu njegovog advokata i predstavnika UNHCR-a. Primljeni su k znanju izvještaji o Iraku State Department-a SAD, UNHCR-a, Međunarodne organizacije za migracije i britanske Granične agencije. Sektor za azil je 4. marta 2010. odbio zahtjev za azil podnosioca predstavke i dao mu rok od 15 dana da dobrovoljno napusti BiH. Na kraju je Sud BiH potvrdio odluku Sektora za azil, a Ustavni sud je odbacio žalbu koju je na nju izjavio podnosilac predstavke.

Služba za poslove sa strancima je 8. novembra 2010. izdala rješenje o protjerivanju uz zabranu povratka na period od pet godina. Služba je navela, međutim, da rješenje o izvršenju neće biti izdato sve dok je na snazi privremena mjera Evropskog suda za ljudska prava (od 10. oktobra 2010), izdata u skladu sa Pravilom br. 39 Poslovnika Suda. Postupak po žalbi pred Ustavnim sudom i dalje je bio u toku u vrijeme kada je Evropski sud za ljudska prava izrekao ovu presudu.

Sud BiH je 5. aprila 2011. poništio posljednje rješenje o produženju lišenja slobode podnosioca predstavke od 21. marta 2011. kao nezakonito i naložio momentalno puštanje podnosioca predstavke iz Imigracijskog centra.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke je tvrdio da bi on u slučaju protjerivanja bio izložen opasnosti od postupanja protivnog članu 3, a da je njegovo lišenje slobode predstavljalo povredu člana 5 st. 1.

Član 3

Sud je primio k znanju činjenicu da je podnosilac predstavke dva puta posjetio Irak, u vrijeme porasta nasilja u toj zemlji, i to bez ikakvih posljedica.

Sud je takođe konstatovao da podnosilac predstavke nije iznio nikakve dokaze koji bi potvrdili da postoje osnovi za uvjerenje da bi u slučaju protjerivanja bio izložen stvarnoj opasnosti od postupanja protivnog članu 3. Zahtjev za azil podnosioca predstavke posebno je razmotren prije no što je odbijen, a ocjena domaćih organa bila je adekvatna i dovoljno potkrijepljena domaćim materijalima, kao i materijalima koji potiču iz drugih pouzdanih i objektivnih izvora. Imajući navedeno u vidu, Sud je zaključio da je pritužba podnosioca predstavke o kršenju člana 3 očigledno neosnovana, te ju je i odbacio.

Član 5 stav 1

Sud je ponovio da tačke (a)–(f) člana 5 st. 1 sadrže iscrpan spisak osnova po kojima lica mogu biti lišena slobode, te da nijedno lišenje slobode nije zakonito ako nije određeno po jednom od tih osnova. Shodno tački (f), državi je dozvoljeno da kontroliše slobodu stranaca u imigracionom kontekstu. Ta odredba ne sadrži zahtjev da se lišenje slobode opravdano smatra nužnim, tako da u tom smislu pruža drugačiji nivo zaštite od tačke (c) člana 5 st. 1. Jedino što ova odredba zahtijeva jeste da je postupak protjerivanja u toku i da se vodi ažurno. Lišenje slobode takođe mora biti „zakonito” i u skladu sa svrhom zaštite lica o kome je riječ od proizvoljnog postupanja.

Država je tvrdila da je podnosilac predstavke bio zakonito lišen slobode, budući da su preduzimate radnje u cilju njegovog protjerivanja. Sud je, međutim, konstatovao da je postupak protjerivanja podnosioca predstavke pokrenut 8. novembra 2010, a da je podnosilac predstavke lišen slobode 23. juna 2009. Budući da je lišenje slobode, shodno članu 5 st. 1 (f), opravdano dok god je u toku postupak protjerivanja, prvi period lišenja slobode podnosioca predstavke očigledno nije bio opravdan shodno članu 5 st. 1 (f).

Država je pored toga naglasila da podnosilac predstavke predstavlja prijetnju po nacionalnu bezbjednost, te da domaći organi nijesu imali nijednu drugu mogućnost nego da ga liše slobode. Međutim, u tačkama (a)–(f) člana 5 st. 1 dat je iscrpan spisak izuzetaka i samo je usko tumačenje ovih izuzetaka u skladu sa ciljevima člana 5: lišenje slobode isključivo iz bezbjednosnih razloga nije dozvoljeno.

Sud je ovaj predmet takođe razmotrio i u odnosu na tačku (c) člana 5 st. 1 i ponovio je da ona ne dozvoljava politiku opšte prevencije. U toj tački je propisano da je dozvoljeno lišenje slobode kako bi se preduprijedilo izvršenje krivičnog djela, a „radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast”, te je lišenje

slobode dozvoljeno samo u vezi sa krivičnim postupkom. Budući da država nije pomenula nijedno konkretno ili određeno krivično djelo podnosioca predstavke koje je trebalo preduprijeti, njegovo lišenje slobode nije obuhvaćeno tačkom (c), te je Sud konstatovao povredu člana 5 st. 1 kada je riječ o periodu njegovog lišenja slobode od 23. juna 2009. do 8. novembra 2010.

Kada je riječ o periodu koji je uslijedio, Sud je konstatovao da je rješenje o protjerivanju izdato 8. novembra 2010. Pored toga je primijetio da se država uzdržavala od protjerivanja podnosioca predstavke od 4. oktobra 2010. u skladu sa zahtjevom Suda, shodno Pravilu br. 39 Poslovnika Suda. Premda su države u obavezi da postupaju u skladu sa privremenim mjerama naznačenim u skladu sa Pravilom br. 39, sprovođenje privremene mjere samo po sebi nema uticaja na to da li je lišenje slobode kojem lice može biti podvrgnuto u skladu sa članom 5 st. 1 – domaći organi i dalje moraju da postupaju strogo u skladu sa nacionalnim pravom. Sud je ovdje konstatovao da su domaći organi utvrdili da podnosilac predstavke predstavlja opasnost po nacionalnu bezbjednost, te su odobrili njegovo lišenje slobode koje i jeste bilo obavezno po Zakonu o kretanju i boravku stranaca iz 2008. godine.

S obzirom na navedeno, Sud je zaključio da je postupak protjerivanja bio u toku iako je bio privremeno obustavljen na zahtjev Suda, te da je bio u skladu sa domaćim pravom. Budući da nije bilo indikacija da su organi postupali u lošoj volji, da je podnosilac predstavke bio lišen slobode u neodgovarajućim uslovima ili da je njegovo lišenje slobode bilo proizvoljno iz bilo kog drugog razloga, Sud je konstatovao da nije došlo do povrede člana 5 st. 1 kada je riječ o lišenju slobode podnosioca predstavke u periodu od 8. novembra 2010. do 7. aprila 2011.

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 2.000 eura na ime nematerijalne štete i odbacio ostatak njegovog zahtjeva za pravično zadovoljenje.

Zadržavanje u policijskom kordonu tokom nasilnih demonstracija nije predstavljalo lišenje slobode

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U PREDMETU AUSTIN I DRUGI PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA

(predstavka br. 39692/09)

15. mart 2012.

1. Osnovne činjenice

Ovu predstavku su podnijela četiri lica: Lois Austin, britanska državljanka rođena 1969. godine, George Black, državljanin Grčke i Australije rođen 1949. godine, Bronwyn Lowenthal, državljanka Ujedinjenog Kraljevstva i Australije rođena 1972. godine, i Peter O’Shea, britanski državljanin rođen 1963. godine.

Policija je 1. maja 2001. saznala da aktivisti iz protestnih grupa boraca za zaštitu životne sredine, anarhista i ljevičara namjeravaju da organizuju razne proteste na lokacijama karakterističnim za društvenu igru *Monopol*. Organizatori protesta „Prvomajski monopol” nijesu stupili u kontakt sa policijom niti su pokušali da traže dozvolu za održavanje demonstracija. Do 14 sati tog dana okupilo se nešto više od 1.500 ljudi u centru grada, na lokaciji Oksford cirkus u centru Londona, i taj broj se neprestano uvećavao. Policija je, strahujući od izbijanja nemira, oko 14 sati donijela odluku da obuzda masu policijskim kordonom koji će izolovati lokaciju Oksford cirkus. Tokom cijelog popodneva vršeni su pokušaji kontrolisanog rasturanja mase, ali se pokazalo da to nije moguće postići, zato što su neki ljudi iz mase i unutar kordona i van njega bili veoma nasilni, pa su čupali ploče s trotoara i komadima tih ploča gađali policiju. Tek oko 21.30 okupljena masa je razbijena i uklonjena.

Gđa Austin, članica Socijalističke partije i česta učesnica raznih demonstracija, prisustvovala je protestu 1. maja 2001. i našla se u kordonu na lokaciji Oksford cirkus. G. Black je želio da ode u jednu knjižaru u ulici Oksford, ali je, pošto mu je jedan policajac naložio da krene drugim putem zbog približavanja demonstranata, naišao na zid specijalne policije i bio je primoran da uđe na lokaciju Oksford cirkus, gdje je, okružen kordonom, ostao do 21.20. Slično tome, gđa Lowenthal i g. O’Shea nijesu imali nikakve veze sa demonstracijama. Međutim, oni su u vrijeme pauze za ručak zadržani u kordonu sve do 21.35, odnosno 20 sati.

U aprilu 2002. godine gđa Austin je pokrenula postupak protiv Komesara policije grada Londona (Metropolis), tražeći naknadu za neopravdano lišenje slobode i kršenje prava koja ima po članu 5 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. U martu 2005. godine njen zahtjev je odbačen. Potonje žalbe koje je uložila odbacio je i Apelacioni sud i, konačno, u januaru 2009, Dom lordova. Dom lordova je zaključio da gđa Austin nije bila lišena slobode i da se iz tih razloga u ovom slučaju ne može primijeniti član 5.

2. Odluka Suda

Podnosioci predstavke su naveli da su bili neopravdano lišeni slobode, čime je prekršen član 5 st. 1 Konvencije.

Član 5

Sud je primijetio da je ovo prvi put da je pozvan da razmotri primjenu Konvencije u odnosu na upotrebu policijskog kordona (*kettling*), odnosno tehniku koju policija primjenjuje kada okruži i izoluje grupu ljudi iz razloga očuvanja javnog reda. Prema tome, Sud prvo mora da razmotri da li su podnosioci predstavke bili lišeni slobode u smislu člana 5 st. 1.

Sud se pozvao na izvjestan broj opštih načela koja su uspostavljena u njegovoj sudskoj praksi. Prvo, Konvencija je „živi instrument” koji se mora tumačiti u svjetlosti savremenih uslova. Čak i 2001. godine već je ostvaren toliki napredak u komunikacionoj tehnologiji da je bilo moguće brzo i tajno mobilisati učesnike protesta u dotad neviđenim razmjerama. Drugo, Konvencija se mora tumačiti usaglašeno, kao jedinstvena cjelina. Mora se uzeti u obzir da razni članovi Konvencije obavezuju policiju da zaštiti pojedince od nasilja i fizičkih povreda. Treće, relevantan je kontekst u kome je preduzeta policijska mjera o kojoj je riječ. Od pripadnika javnosti često se traži da pretrpe privremena ograničenja slobode kretanja u izvjesnim kontekstima, kao što je korišćenje javnog saobraćaja ili vožnja na auto-putu ili prisustvo kakvoj fudbalskoj utakmici.

Sud nije stao na stanovište da se ta ograničenja, koja se često dešavaju, mogu valjano opisati kao „lišenja slobode” u smislu člana 5 st. 1 dokle god su ona neizbježna usljed okolnosti koje su van kontrole vlasti, neophodna kako bi se izbjegla realna opasnost od ozbiljne povrede ili štete i dokle god se u njihovoj primjeni ostaje na minimumu koji je potreban u tu svrhu. Sud je dalje naglasio da su, u sistemu Konvencije, domaći sudovi ti koji su dužni

da ustanove činjenice, a Evropski sud po pravilu slijedi zaključke koje su o činjenicama izveli domaći sudovi.

U ovom slučaju Sud se oslonio na činjenice koje je ustanovio Visoki sud, kroz tronedjeljno suđenje i razmatranje materijalnih dokaza. Ustanovljeno je da je policija očekivala da se oko 16 sati na lokaciji Oksford cirkus okupi tvrdo jezgro koje će brojati između 500 i 1.000 nasilnih demonstranata. Policija je takođe predviđala da postoji realna opasnost od teških povreda, pa čak i smrti, i nanošenja štete imovini, ukoliko se ta masa ne bude djelotvorno kontrolisala. S obzirom na sve to, negdje oko dva časa ranije, kada se na navedenom mjestu već okupilo više od 1.500 ljudi, policija je odlučila da uvede „apsolutni” kordon.

U kordonu je postojao prostor kroz koji su ljudi mogli da prođu i nije bilo razbijanja mase. Međutim, uslovi su bili neugodni, zato što nije bilo nikakvog skloništa, nije bilo hrane, vode niti sanitarnih prostorija. Iako je policija pokušavala, sve vrijeme tokom popodneva, da počne da pušta okupljene demonstrante, svi njeni pokušaji su u više navrata prekidani zbog nasilnog i nekooperativnog ponašanja značajne manjine (demonstranata), kako unutar kordona, tako i van njega. Usljed toga, policija je tek oko 21.30 uspjela da privede kraju operaciju rasturanja ljudi opkoljenih kordonom. U takvim okolnostima, „apsolutni” kordon je bio u najmanjoj mjeri intruzivno i najdjelotvornije sredstvo koje je policija imala na raspolaganju da zaštiti javnost, i u kordonu i van njega, od nasilja. Iz svih tih razloga, ovdje se nije radilo o „lišenju slobode”. Zaista, sami podnosioci predstavke nijesu tvrdili da su, kada je kordon prvi put postavljen, oni koji su se u njemu našli odmah bili lišeni slobode.

Sem toga, Sud nije mogao da identifikuje trenutak za koji bi se moglo smatrati da se u njemu situacija promijenila u tom smislu da se iz onoga što je do tada u najgorem slučaju bilo ograničenje slobode kretanja izmetnula u lišenje slobode. Zaista, pet minuta pošto je kordon postavljen, policija je planirala da počne kontrolisano rasturanje mase. Ubrzo potom, i prilično često poslije toga, policija je u više navrata pokušavala da počne da rastura ljude i neprestano je pomno pratila situaciju. Budući da su isti oni opasni uslovi usljed kojih se izvorno pristupilo mjeri uvođenja „apsolutnog” kordona nastavili da postoje tokom cijelog popodneva i rane večeri, Sud je ustanovio da ljudi koji su se nalazili u kordonu nijesu bili lišeni slobode u smislu člana 5 st. 1. Bez obzira na gore navedeni zaključak, Sud je naglasio suštinsku važnost slobode izražavanja i okupljanja u svim demokratskim društvima i podvukao je da nacionalne vlasti ne treba da pribjegavaju mjerama kontrole mase kako

bi suzbile ili obeshrabrile proteste, već samo onda kada je to neophodno radi sprječavanja teških povreda ili štete.

Zbog neprimjenljivosti člana 5, Sud je zaključio da u ovom slučaju nije bilo kršenja te odredbe.

Neadekvatni uslovi pritvora, predugi periodi pritvora u odsustvu naloga o produženju pritvora i nedovoljna obrazloženja razloga za pritvor doveli su do povrede člana 3, člana 5 st. 1 i člana 5 st. 3

PRESUDA U PREDMETU BIGOVIĆ PROTIV CRNE GORE

(predstavka br. 48343/16)

19. mart 2019.

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke je Ljubo Bigović, državljanin Crne Gore, rođen 1976. godine, koji se u trenutku izricanja ove presude nalazi na izdržavanju kazne zatvora od 30 godina zbog teškog ubistva visokog policijskog inspektora i drugih krivičnih djela u vezi s tim djelom.

Podnosilac predstavke je uhapšen 16. februara 2006. godine i odveden je u pritvor zbog opasnosti da bi mogao da pobjegne, a imajući u vidu težinu krivičnih djela koja je navodno počinio. Njegov pritvor je u više navrata produžen tokom krivičnog postupka uz obrazloženje da nijesu prestali razlozi za pritvor, kao i da bi se njegovim puštanjem na slobodu bitno poremetili javni red i mir. Podnosioca predstavke je Viši sud Crne Gore 2012. godine proglasio krivim za krivična djela koja su mu stavljena na teret, a Vrhovni sud je tu presudu potvrdio u žalbenom postupku 2015. godine.

Tokom boravka u pritvoru, podnosiocu predstavke je dijagnostikovano ulcerozni kolitis, nekoliko oftalmoloških problema koji zahtijevaju hiruršku intervenciju, nekoliko povreda koljena i anksiozno-depresivna psihopatološka stanja. Podnosilac predstavke je bio pregledan zbog svih tih bolesti, liječili su ga zatvorski ljekari i specijalisti van zatvora i bili su mu obezbijedeni hirurški zahvati i lijekovi.

Iako je podnosilac predstavke nekoliko puta podnosio zahtjev da bude pušten iz pritvora, po različitim osnovama, nijedan od tih njegovih zahtjeva nije pozitivno riješen. Godine 2015. podnio je ustavnu žalbu u kojoj se požalio zbog neadekvatnih uslova pritvora, posebno u vezi s ljekarskom njegom koju dobija, kao i zbog toga što je, kako je naveo, njegov pritvor nezakonit jer odluka o pritvoru nije redovno preispitivana, pa je sam pritvor izuzetno dug, a rješenje o njemu nije valjano obrazloženo. Ustavni sud je odbacio žalbu podnosioca predstavke.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se požalio da je u njegovom slučaju povrijeđen član 3 usljed loših uslova pritvora i neadekvatne ljekarske njege koja mu se pruža. Podnosilac predstavke je takođe naveo da je, prema članu 5 Konvencije, njegov pritvor nezakonit, jer se odluka o pritvoru ne preispituje u redovnim intervalima, rješenja o produžetku pritvora nijesu dovoljno i valjano obrazložena, a o njegovom zahtjevu za puštanje na slobodu nije blagovremeno rješavano.

Član 3

Kada je riječ o tvrdnji podnosioca predstavke u vezi sa uslovima pritvora, Evropski sud je još jednom potvrdio da zatvorenici moraju biti pritvoreni u uslovima u kojima se poštuje ljudsko dostojanstvo i ne smiju biti podvrgnuti patnji ili teškoćama koje prevazilaze onaj neizbježni nivo patnje koji proističe iz same činjenice da su lišeni slobode.

Potom je Sud uzeo u obzir izvještaje u kojima se potvrđuje da je pritvorska jedinica u kojoj je boravio podnosilac predstavke imala alarmantno visok nivo pretrpanosti, da je pritvorenicima dopuštena šetnja u trajanju koje ne zadovoljava dnevni zakonski minimum, da su pritvorenici primorani da borave u ćelijama po 23 sata dnevno i da su toaleti u tim ćelijama samo provizorno, pregradom koja nema visinu cijelog zida, odvojeni od ostatka prostorije. Iako su se uslovi u kojima je podnosilac predstavke boravio u pritvoru docnije poboljšali, Sud je zaključio da je od februara 2006. do avgusta 2009. godine podnosilac predstavke boravio u uslovima pritvora koji su suprotni članu 3.

Sud je potom razmotrio tvrdnje koje je podnosilac predstavke iznio o neadekvatnoj ljekarskoj njezi i ponovio je da države moraju zaštititi zdravlje i opšte blagostanje lica lišenih slobode, što podrazumijeva i pružanje zdravstvene njege i odgovarajuće ishrane. Iako se prihvata da ljekarska pomoć u zatvorskim bolnicama može biti nižeg kvaliteta od one koja se pruža široj javnosti, države moraju obezbijediti da se pritvorenicima pruži dovoljan ljekarski nadzor koji će omogućiti da se blagovremeno dijagnostikuje oboljenje i da se ono liječi na odgovarajući način.

Podnosiocu predstavke pružena je zdravstvena pomoć i u zatvoru i u drugim medicinskim ustanovama širom Crne Gore, a država mu je obezbijedila više lijekova nego što je bila dužna da učini, a preduzela je i niz drugih mjera radi otklanjanja problema koje je on imao s koljenima. Iako pritvorska jedinica

u kojoj je boravio nije mogla da mu obezbijedi dijete koja je bila indikovana za njegovo oboljenje, Viši sud je dopustio da mu porodica jednom nedjeljno donosi odgovarajuću hranu, čime su preduzete mjere da se prevaziđe postojeća situacija.

Sud je dalje konstatovao da nema indicija da je hitno potreban psihijatrijski pregled podnosioca predstavke, niti da je neophodno liječiti ga od nekog mentalnog poremećaja koji bi mogao da mu ugrozi život, kao što nema ni indicija da odsustvo takvog liječenja prouzrokuje dodatne patnje podnosioca predstavke.

Evropski sud je stavio do znanja da je neophodno poštovati ljekarsku tajnu, ali je takođe uvažio i činjenicu da odvođenje podnosioca predstavke u ljekarsku ustanovu van zatvora predstavlja bezbjednosni rizik. Ako se sve činjenice sagledaju u cjelovitom kontekstu, može se konstatovati da to što su zatvorski čuvari prisustvovali ljekarskim pregledima podnosioca predstavke nije doseglo dovoljan nivo težine da bi se moglo govoriti o povredi člana 3 Konvencije.

Iz tih razloga, Sud je zaključio da u pogledu zdravstvene njege u ovom slučaju nije bilo povrede člana 3.

Član 5 stav 1 tačka (c)

Podnosilac predstavke je u svojoj pritužbi naveo da je nezakonito držan u pritvoru zato što osnov na kome je odluka o pritvoru donijeta nije redovno preispitivan. Evropski sud je ponovo istakao da uslovi za lišenje slobode moraju biti jasno utvrđeni u unutrašnjem pravu, kao i da primjena zakona mora biti predvidljiva kako bi se obezbijedila pravna sigurnost.

U ovom konkretnom slučaju, unutrašnje pravo utvrđuje da sudovi treba da ispituju da li i dalje postoje razlozi za pritvor na svakih 30 dana prije nego što se podigne optužnica, a potom to treba da se preispituje na svaka dva mjeseca. S obzirom na to da sudovi nijesu dužni da preciziraju tačno trajanje pritvora, u slučaju ovog podnosioca predstavke bilo je posebno važno da se poštuju ti zakonski rokovi kako bi se osigurala predvidljivost. Jasno je da su u odnosu na ovog podnosioca predstavke svi navedeni zakonski rokovi u nekoliko navrata prekoračeni.

Prema tome, u datom slučaju bio je prekršen član 5 st. 1 u vezi s dužinom pritvora, koja je prelazila dva mjeseca, a nije donijeto novo rješenje o produžetku

prитвора, niti je potvrđeno da osnov za donošenje rješenja o pritvoru i dalje postoji.

Član 5 stav 3

Podnosilac predstavke je tvrdio da je cjelokupan period u kome je on bio lišen slobode bio nezakonit, kao i da odluke o produžetku njegovog pritvora nijesu bile na odgovarajući način obrazložene. Sud je ponovio da odluka o pritvoru mora biti opravdana i obrazložena u svakom pojedinačnom slučaju, kao i da postoji stvarni zahtjev da interes javnosti bude toliki da nadjača načelo poštovanja individualne slobode. Kako bi se pritvor mogao zakonito produžiti, neophodno je da i dalje postoji osnovana sumnja da je pritvorenik počinio krivično djelo i da, pored toga, moraju biti navedeni relevantni i dovoljni razlozi za određenje pritvora. Kada se utvrde takvi relevantni i dovoljni razlozi, domaće vlasti moraju posebno pažljivo razmatrati činjenice i okolnosti koje se odnose na podnosioca predstavke.

U ovom konkretnom slučaju, jedini razlog zbog kojeg je podnosilac predstavke bio držan u pritvoru tokom istrage više od pet godina ležao je u strahu od toga da će pobjeći, što je razlog koji se generalno primjenjuje, kako na njega, tako i na sve ostale pritvorenike. Domaći sudovi su takođe smatrali da bi se puštanjem podnosioca predstavke na slobodu prekršio javni red i mir, ali nijesu identifikovali konkretne razloge zbog kojih je, po njihovom mišljenju, pritvor ostao neophodan. Evropski sud je konstatovao da težina krivičnog djela za koje se pritvorenik sumnjiči ne može, sama po sebi, opravdati tako dug boravak u pritvoru, niti rizik od bjekstva pritvorenika može biti povezan isključivo s težinom zapriječene kazne. Domaći sudovi su propustili da razmotre lične okolnosti podnosioca predstavke kako bi i na osnovu toga procijenili koliki je rizik od njegovog bjekstva, što znači da nijesu procjenjivali njegov karakter i moral, porodicu, zaposlenje, imovinu, porodične veze i druge veze sa zemljom u kojoj je krivično gonjen. Nije procijenjena srazmjernost mjere pritvora s obzirom na zdravstveno stanje podnosioca predstavke i s obzirom na protok vremena, a vlasti uopšte nijesu uzele u obzir mogućnost primjene bilo kakvih alternativnih mjera.

Evropski sud je stoga zaključio da osnov za produženje pritvora ovog podnosioca predstavke nije bio dovoljan da opravda njegovo kontinuirano lišenje slobode, čime je bio prekršen član 5 st. 3. Sud nije smatrao neophodnim da razmotri i da li su ti postupci vođeni s dužnom pažnjom.

Član 5 stav 4

Dio predstavke po ovom osnovu proglašen je neprihvatljivim, zato što je, u predmetnom vremenu, odluku o pritvoru podnosioca predstavke donio nadležni sud.

Član 41

Evropski sud je podnosiocu predstavke dosudio iznos od 7.500 eura na ime nematerijalne štete.

Propust države da maloljetniku u privremenom pritvorskom centru obezbijedi odgovarajuću zdravstvenu zaštitu i vaspitni nadzor bio je protivan članu 3 i članu 5, dok su njegovo saslušanje i postupak protiv njega doveli do povrede člana 6

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U PREDMETU BLOKHIN PROTIV RUSIJE

(predstavka br. 47152/06)

23. mart 2016.

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, Ivan Blokhin, ruski je državljanin rođen 1992. godine koji živi u Novosibirsku. On pati od poremećaja hiperaktivnosti i deficita pažnje (*Attention-Deficit and Hyperactivity Disorder – ADHD*) i enureze (nekontrolisanog mokrenja). Dijagnoza mu je postavljena u decembru 2004. i januaru 2005. godine, nakon što su ga pregledala dvojica specijalista koja su mu prepisala lijekove i redovne konsultacije kod neurologa i psihijatra.

Podnosilac predstavke, koji je tada imao 12 godina, uhapšen je 3. januara 2005. i odveden u policijsku stanicu. Nijesu mu saopšteni razlozi za hapšenje i tvrdi da je smješten u ćeliju koja nije imala prozora i u kojoj nije bilo upaljeno svjetlo. Izjavio je da je proveo jedan sat u mraku, nakon čega ga je saslušavao jedan policijski službenik. Taj policijski službenik mu je rekao da ga je S. (devetogodišnji susjed podnosioca predstavke) optužio za iznudu. Po riječima podnosioca predstavke, policijski službenik mu je kazao da prizna jer će ako to učini, biti pušten na slobodu, ali ako odbije da prizna, biće odveden u pritvor. Podnosilac predstavke je potpisao priznanje. Nakon što je u policijsku stanicu došao staratelj podnosioca predstavke, njegov djed, koji je bio pozvan, podnosilac predstavke je povukao to svoje priznanje.

Tužilaštvo je, pozivajući se na priznanje podnosioca predstavke i izjave njegovog devetogodišnjeg susjeda i susjedove majke, ustanovilo da su njegovi postupci sadržali elemente krivičnog djela iznude. Međutim, budući da on u to doba nije još dosegao uzrast krivične odgovornosti, vlasti su odbile da otvore krivični postupak. Okružni sud je 21. februara 2005. godine naložio da podnosilac predstavke bude odveden na 30 dana u centar za privremeni pritvor za maloljetna lica kako bi se spriječio da poćini još neki akt iz domena maloljetničke delinkvencije; istog dana je odveden u centar za privremeni pritvor. Posijle žalbe

koju je uložio njegov djed, u kojoj je naveo da je pritvor nezakonit i nespojiv sa zdravstvenim stanjem njegovog unuka, kao i da je dječak zastrašivan i saslušan bez prisustva svog staratelja, Regionalni sud je u martu 2005. poništio nalog za pritvor. Međutim, u maju 2006, isti sud je, nakon preispitivanja slučaja, stao na stanovište da je prvobitni nalog za pritvor bio zakonit.

Pošto je pušten iz centra za privremeni pritvor 23. marta 2005. godine, podnosilac predstavke je smješten u bolnicu, gdje je liječen od enureze i ADHD-a do 21. aprila 2005. Po riječima podnosioca predstavke, on za vrijeme boravka u centru za pritvor nije dobijao odgovarajuću medicinsku njegu. Tvrdio je da je pristup toaletima bio ograničen i da je morao da trpi bol u bešici i poniženje s obzirom na to da boluje od enureze. Takođe je tvrdio da su on i drugi maloljetnici koji su bili držani u tom centru čitav dan provodili u velikoj praznoj prostoriji, u kojoj nije bilo nijednog komada namještaja. Samo dva puta tokom 30 dana boravka bilo im je dopušteno da izađu u dvorište i samo dva puta nedjeljno su im držali predavanja u ukupnom trajanju od oko tri sata; tu je bila organizovana jedinstvena nastava za oko 20 dječaka različitog uzrasta.

2. Odluka Suda

Pozivajući se na član 3, podnosilac predstavke se požalio da su uslovi u privremenom pritvorskom centru bili nečovječni i da nije dobijao adekvatnu medicinsku njegu. Takođe se požalio da je njegovim pritvorom bio prekršen član 5 (pravo na slobodu i sigurnost). Konačno, tvrdio je da je postupak u vezi s njegovim smještanjem u centar za privremeni pritvor bio nepravičan i da je time bio prekršen član 6 (pravo na pravično suđenje).

Jedno vijeće Evropskog suda je 14. novembra 2003. izreklo presudu u kojoj je ustanovilo da su u datom predmetu prekršeni članovi 3, 5 i 6. Na zahtjev države, slučaj je iznijet pred Veliko vijeće saglasno članu 43 Konvencije.

Član 3

Evropski sud je potvrdio da neko postupanje, kako bi se našlo u polju dejstva člana 3, mora da dosegne minimalni nivo težine. Shodno članu 3, država je u obavezi da zaštiti fizičku dobrobit lica koja su lišena slobode tako što će im, između ostalog, obezbijediti adekvatnu medicinsku njegu. Međutim, procijeniti da li je neka medicinska njega adekvatna predstavlja jedan od najtežih zadataka. Zato se vlasti moraju postarati da se vodi sveobuhvatna evidencija u vezi sa zdravstvenim stanjem pritvorenika i njihovim liječenjem za vrijeme boravka

u pritvoru. Država mora osigurati da liječenje koje se primjenjuje u zatvorskim objektima bude na nivou liječenja koje se obezbjeđuje široj javnosti.

Kada je riječ o djeci, zdravstveno stanje maloljetnika lišenih slobode mora se njegovati u skladu s priznatim medicinskim standardima koji važe za maloljetnike u široj zajednici. Vlasti se uvek moraju rukovoditi najboljim interesima djeteta i djetetu mora biti zajemčena valjana njega i zaštita. To obuhvata medicinsku procjenu zdravstvenog stanja djeteta kako bi se ustanovilo da li ono treba da bude smješteno u centar za pritvor maloljetnika.

U ovom konkretnom slučaju, Sud je prije svega ukazao na izrazitu mladost podnosioca predstavke i njegovo zdravstveno stanje kao na okolnosti koje su relevantne za procjenu da li je dosegnut minimalni nivo surovosti. Svi dokumenti koje je predočila država u pogledu standarda u centru za pritvor bili su datirani poslije perioda u kome je podnosilac predstavke tamo boravio, a izvještaji i potvrde koji su podnijeti imaju malu dokaznu vrijednost budući da se u njima ne pominje originalna dokumentacija koja se nalazi u posjedu centra za pritvor. Djed podnosioca predstavke je na saslušanju u centru za pritvor predočio ljekarska uvjerenja kako bi posvjedočio da podnosilac predstavke boluje od ADHD-a i na taj način obezbijedio da vlasti budu upućene u njegovo zdravstveno stanje. Evropski sud je ustanovio da je taj dokaz dovoljan da se na osnovu njega utvrdi kako su vlasti znale za zdravstveno stanje podnosioca predstavke kada je smješten u centar za privremeni pritvor. Osim toga, činjenica da je on morao biti smješten u bolnicu na gotovo tri nedjelje po puštanju iz centra za pritvor ukazuje na to da mu za vrijeme boravka u centru nije bilo obezbijeđeno odgovarajuće liječenje.

Evropski sud je zaključio da država nije dokazala da je podnosilac predstavke dobijao odgovarajuće liječenje za svoje zdravstveno stanje i na osnovu toga je utvrdio da je bio prekršen član 3. Pošto je donio taj zaključak, Evropski sud je smatrao da nema potrebe da ispituje ostatak pritužbe podnosioca predstavke po tom članu.

Član 5

Sud je potvrdio da je pritvor podnosioca predstavke u trajanju od 30 dana u centru za privremeni pritvor predstavljao lišenje slobode u smislu člana 5 st. 1. Sud je ustanovio da pritvor podnosioca predstavke nije spadao u polje dejstva člana 5 st. 1 (a), (b), (c), (e) ili (f), ali je ispitivao da li je odvođenje podnosioca predstavke u centar za privremeni pritvor bilo u skladu sa članom 5 st. 1 (d).

Pritvor radi obrazovnog nadzora, u slučaju maloljetnika, mora se odvijati u odgovarajućem objektu koji raspolaže resursima neophodnim za ispunjenje obrazovnih ciljeva i zadovoljenje bezbjednosnih potreba. To ne znači da maloljetnik mora biti momentalno smješten u takav objekat – dozvoljeno je da privremeno bude smješten u objekat koji ne može sve to da obezbijedi, ali brzo poslije toga on mora biti prebačen u centar koji obezbjeđuje vaspitni nadzor.

U ovom konkretnom slučaju, podnosilac predstavke je smješten u centar za pritvor kako bi se ispravilo njegovo ponašanje; to nije bilo privremeno rješenje prije prebacivanja u adekvatan centar. Evropski sud je ustanovio, suprotno tvrdnjama države, da se smještaj podnosioca predstavke u centar za privremeni pritvor ne može uporediti sa smještajem u zatvorenu obrazovnu ustanovu. Kao što je gore razmotreno, smještaj u centar za privremeni pritvor treba da bude samo kratkoročno rješenje, a Sud ne može da shvati na koji način bi se za svega 30 dana mogao obezbijediti bilo kakav sadržajan obrazovni nadzor kojim bi se promijenilo ponašanje maloljetnika. Sud ne spori da je u centru bila organizovana neka nastava, ali osnovnu karakteristiku tog centra predstavljao je disciplinski režim, a ne nastava koja je obezbijeđena za pritvorenike. Osim toga, nijedan domaći sud nije saopštio da se podnosilac predstavke smješta u centar u obrazovne svrhe, već su svi oni upućivali na „popravljanje ponašanja” ili na sprječavanje izvršenja novih djela iz domena maloljetničke delinkvencije, a ni jedno ni drugo ne može biti valjan osnov koji bi bio obuhvaćen članom 5 st. 1 (d).

Evropski sud je ustanovio da smještanje podnosioca predstavke u centar za privremeni pritvor nije spadalo u polje dejstva člana 5 st. 1 (d), te je stoga u datom slučaju bio prekršen član 5 st. 1.

Član 6

Kada je riječ o okrivljenima koji su maloljetni, Sud stoji na stanovištu da krivični postupak treba organizovati tako da se poštuje načelo najboljeg interesa djeteta, kao i da prema djetetu koje je optuženo treba postupati na način koji uzima u obzir njegov uzrast i nivo zrelosti, te da je potrebno preduzeti korake koji će potpomoći da ono razumije postupak i učestvuje u njemu. Iako nije apsolutno, pravo utvrđeno članom 6 st. 3 (c) jamči svakome protiv koga je podignuta krivična optužba da se djelotvorno brani putem branioca. Evropski sud je primijetio da se posebna ranjivost optuženog u početnim fazama policijskog saslušanja može uravnotežiti samo uz pomoć advokata. Da bi suđenje bilo pravično, član 6 st. 1 nalaže da pristup advokatu bude omogućen čim osumnjičenog prvi put sasluša policija, izuzev ako postoji imperativni

razlog da mu se takav pristup ograniči. Sud je posebno naglasio presudan značaj omogućavanja pristupa advokatu ako je pritvoreno lice maloljetno, s obzirom na naročitu ranjivost takvog lica.

Članom 6 st. 3 (d) utvrđeno je načelo da prije nego što optuženi može da bude osuđen, svi dokazi protiv njega moraju biti iznijeti u njegovom prisustvu na javnom ročištu. Optuženom mora biti pružena odgovarajuća i valjana mogućnost da ospori iskaze koje su protiv njega izrekli svjedoci i da ispituje takve svjedoke.

U datom slučaju, podnosilac predstavke je imao svega 12 godina i patio je od ADHD-a kada ga je policija saslušavala u stanici. Osim toga, on još nije dosegao uzrast krivične odgovornosti utvrđen Krivičnim zakonikom za krivično djelo iznude, koje mu je stavljano na teret. Međutim, bili su mu potrebni poseban tretman i zaštita vlasti i u najmanju ruku su morala da mu budu zajemčena ista zakonska prava i mehanizmi zaštite kakvi se pružaju punoljetnim licima. Evropski sud je primijetio da nema nijedne naznake da mu je, dok je bio zadržan u policijskoj stanici, bilo rečeno kako ima pravo da pozove svog djeda, svog učitelja ili advokata ili bilo koje drugo lice u koje ima povjerenja da mu pomogne prilikom ispitivanja. Osim toga, nije preduzet ni jedan jedini korak da se osigura pružanje pravne pomoći prilikom saslušanja. Činjenica da unutrašnje pravo ne predviđa pravnu pomoć maloljetniku koji još nije dosegao uzrast krivične odgovornosti kada ga policija saslušava nije valjan razlog za nepoštovanje te obaveze. Evropski sud je ustanovio da je nepostojanje pravne pomoći prilikom policijskog saslušanja podnosioca predstavke uticalo na njegovo pravo na odbranu i podrilo pravičnost postupka u cjelini, čime je nastupila povreda člana 6 st. 1 i st. 3 (c).

Evropski sud je primijetio da su Okružnom sudu dostavljeni rezultati predistražnog ispitivanja, koji su sadržali iskaze svjedoka – navodne žrtve i njegove majke. Ni S. ni njegova majka nijesu bili pozvani na ročište da svjedoče i pruže mogućnost podnosiocu predstavke da ih unakrsno ispita uprkos činjenici da su njihovi iskazi imali presudni značaj za zaključak predistražnog ispitivanja o tome da je podnosilac predstavke počinio to djelo. Na temelju tih činjenica, Evropski sud je zaključio da podnosiocu predstavke nije bilo omogućeno pravično suđenje, te je ustanovio povredu člana 6 st. 1 i st. 3 (d).

Član 41

Evropski sud je podnosiocu predstavke dosudio iznos od 7.500 eura na ime nematerijalne štete i 1.910 eura na ime sudskih i ostalih troškova.

Lišenja slobode maloljetnika u istražnom zatvoru bila su u suprotnosti sa članom 5 st. 1 (d), dok je njegova nemogućnost da osporava pritvor bila protivna 5 st. 4

PRESUDA U PREDMETU BOUAMAR PROTIV BELGIJE

(predstavka br. 9106/80)

29. februar 1988.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio Naïm Bouamar, marokanski državljanin rođen u Maroku 20. novembra 1963, koji se 1972. godine preselio u Belgiju. Opisan je kao adolescent sa poremećajem ličnosti, prouzrokovanim poglavito porodičnim problemima. On je u periodu od juna 1977. do maja 1978. u više navrata smještan u razne popravne domove na osnovu preventivne mjere u skladu sa belgijskim Zakonom o socijalnoj zaštiti djece i mladih iz 1965. godine. Podnosilac predstavke je maja 1978. osumnjičen za različita djela i izveden pred Sud za maloljetnike u Liježu, nakon čega je protiv njega izdat niz sudskih naloga.

Tokom 1980. godine u devet navrata je naložen pritvor podnosioca predstavke u istražnom zatvoru u skladu sa Zakonom iz 1965. godine – u periodu od 18. januara do 4. novembra 1980. u pritvoru je proveo 119 od 291 dana. U odredbi Zakona iz 1965. na osnovu koje je podnosilac predstavke lišen slobode bilo je propisano da se maloljetniku privremeno određuje pritvor u istražnom zatvoru na period ne duži od 15 dana „ukoliko je faktički nemoguće pronaći osobu ili ustanovu koja odmah može da ga primi”. U periodima kada se nije nalazio u pritvoru, podnosilac predstavke je prvobitno bivao smještan u popravne domove, a potom povjeravan raznim članovima porodice pod nadzorom službenika za socijalno staranje o maloljetnicima.

U svakom nalogu o određivanju pritvora u istražnom zatvoru bilo je navedeno da je bilo faktički nemoguće pronaći osobu ili ustanovu koja bi bila u stanju da odmah primi podnosioca predstavke, osim što u prvom nalogu nije pomenuta riječ „faktički”. U drugom, trećem, četvrtom, petom, šestom i osmom nalogu pomenuta je ustanova koja je „odgovarajuća za ponašanje maloljetnika”, a u sedmom i devetom nalogu je samo iskorišćena riječ „odgovarajuća”. Sud za maloljetnike je u obrazloženjima svojih naloga uglavnom navodio da je

podnosilac predstavke nastavio sa delinkventnim ponašanjem i da ga je zbog njegove ličnosti i ponašanja nužno poslati u ustanovu u kojoj će se nalaziti pod strogim nadzorom, te da nijedna državna ustanova ne prihvata da ga primi.

Sud je saslušao podnosioca predstavke svaki put prije no što bi izdao nalog o pritvoru, osim jedanput – kada je on odbio da bude saslušan. Međutim, advokati podnosioca predstavke nijesu bili pozvani da mu pomognu ili da ga zastupaju ni u jednoj od tih prilika.

Sud za maloljetnike je 3. novembra 1980. izmijenio svoj nalog od 21. oktobra iste godine i naložio privremeno oslobađanje podnosioca predstavke i vraćanje u njegovu porodicu, a pod nadzorom službenika za socijalno staranje o maloljetnicima. Nakon toga podnosilac predstavke nije više upućivan u istražni zatvor. Ponašanje podnosioca predstavke se popravilo nakon što je u jesen 1980. smješten u podsticajnije okruženje, na insistiranje jednog od njegovih advokata. Sud za maloljetnike je 8. avgusta 1981. nadležnost nad predmetom prepustio redovnom sudu, ali predmet nije iznijet na suđenje.

Podnosilac predstavke je između 22. januara i 7. jula 1980. godine izjavio žalbe na šest naloga Suda za maloljetnike. Apelacioni sud je sve žalbe smatrao neprihvatljivim jer su postale bespredmetne, a takav stav je kasnije zauzeo i Kasacioni sud u pogledu djevu žalbi. U svakom od ovih slučajeva je konstatovano da je nalog na koji je izjavljena žalba izmijenjen potonjim nalogom. Belgijski sudovi su smatrali da je lišenje slobode podnosioca predstavke u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, jer je bilo naloženo u opštem kontekstu vaspitnog nadzora nad maloljetnikom u izuzetnom slučaju kada je faktički nemoguće naći osobu ili organizaciju koja bi ga mogla odmah primiti.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke je tvrdio da njegovo lišenje slobode u istražnom zatvoru nije zadovoljavalo uslove iz člana 5 st. 1. Pored toga se žalio da nije mogao da pokrene nikakav postupak kako bi osporio zakonitost lišenja slobode, kao što je propisano članom 5 st. 4. Odvojeno se žalio na povredu člana 13, jer nije imao pristup djelotvornom pravnom lijeku zbog navodne povrede njegovog prava na slobodu. Konačno, tvrdio je da je protivno članu 14 bio žrtva diskriminacije tokom postupaka o lišenju slobode zbog svog statusa maloljetnika.

Član 5 stav 1

Sud je u svojoj presudi razmotrio svih devet naloga o lišenju slobode. Smatrao je da član 5 st. 1 (d) (lišenje slobode maloljetnika u svrhu vaspitnog nadzora) predstavlja odgovarajuću odredbu u skladu sa kojom treba da analizira lišenje slobode podnosioca predstavke. Sud je utvrdio da zakonitost predstavlja osnovno pitanje koje u tom pogledu treba da razmotri. Konkretno, morao je utvrditi da li je lišenje slobode podnosioca predstavke u istražnom zatvoru bilo u skladu i sa materijalnim i sa procesnim pravilima domaćeg prava i svrhe člana 5 – da štiti pojedince od proizvoljnosti.

Sud je u tom pogledu prokomentarisao „liberalni duh” belgijskog sistema i Zakona iz 1965. godine, kojim su maloljetnici uklonjeni iz domašaja krivičnog prava i u kojem je naveden iscrpan spisak okolnosti u kojima maloljetnik može biti lišen slobode. Zaključio je da je lišenje slobode podnosioca predstavke bilo u skladu sa Zakonom iz 1965. godine, a time i sa relevantnim nacionalnim zakonodavstvom.

Sud je potom razmotrio da li je lišenje slobode bilo u skladu sa svrhom ograničenja koja su dozvoljena shodno članu 5 st. 1 (d). Naglasio je da određivanje vaspitnog nadzora u smislu ove odredbe ne mora da bude momentalno. Privremena mjera lišenja slobode može se iskoristiti kao uvod u režim vaspitnog nadzora, a da sama po sebi ne obuhvata bilo kakav vaspitni nadzor. Međutim, za takvim lišenjem slobode mora ubrzo da uslijedi stvarna primjena takvog režima. Sud je u ovom predmetu zaključio da se toliko dugo lišenje slobode mladog čovjeka u istražnom zatvoru, u uslovima praktične izolacije i bez pomoći zaposlenih koji su prošli obuku u vaspitnom nadzoru, ne može smatrati korakom ka ostvarenju bilo kakvog vaspitnog cilja. Stoga je lišenje slobode podnosioca predstavke bilo protivno članu 5 st. 1 (d).

Član 5 stav 4

Sud je naglasio da nije oslobođen obaveze da razmotri pritužbu o kršenju člana 5 st. 4 zato što je konstatovao povredu člana 5 st. 1 (d), jer su to dvije posebne odredbe. Država je tvrdila da je preispitivanje zakonitosti lišenja slobode podnosioca predstavke bilo obuhvaćeno odlukom o lišenju slobode budući da ga je vršilo sudsko tijelo – Sud za maloljetnike. Sud je, međutim, istakao da u svojoj praksi zastupa stav da je intervencija jednog tijela te vrste u skladu sa članom 5 st. 4 samo ako je postupak po karakteru sudski, a licu o kome je riječ pruža garancije koje odgovaraju vrsti lišenja slobode o kojoj se radi.

Prilikom ocjene da li je podnosilac predstavke uživao te garancije pred Sudom za maloljetnike, Sud je veliki značaj pridao činjenici da podnosilac predstavke nije imao pomoć svog advokata iako ga sud jeste saslušao. Stoga je konstatovao da nužne garancije nijesu postojale.

Sud je potom razmotrio da li je pravo na izjavljivanje žalbe zadovoljavalo uslove iz člana 5 st. 4. Konstatovao je da periodi koji su proticali od trenutka podnošenja žalbi do odluka o njima ne zadovoljavaju uslov vezan za brzinu iz člana 5 st. 4. Štaviše, zakonitost lišenja slobode podnosioca predstavke zapravo nije ni razmatrana, budući da su sudovi smatrali da su sve njegove žalbe bespredmetne, te su ih odbacili. Sud je iz tih razloga utvrdio povredu člana 5 st. 4.

Član 13

Sud je zaključio da nema razloga da razmatra zasebnu pritužbu o povredi člana 13, jer su uslovi vezani za obezbjeđivanje djelotvornog pravnog lijeka koji su u njemu propisani manje strogi od onih propisanih u članu 5 st. 4.

Član 14 (zajedno sa članom 5 st. 4)

Sud je konstatovao da je razlika u postupanju prema punoljetnim i maloljetnim licima u pritvoru razumna i objektivno opravdana, te da ne predstavlja diskriminaciju. Ta razlika proističe iz zaštitne a ne kaznene prirode postupka koji se primjenjuje u odnosu na maloljetnike u Belgiji.

Član 50 (sada član 41)

Sud je zaključio da nije vrijeme da odluči o primjeni člana 50, te je razmatranje tog pitanja ostavio za kasnije.

Prinudno prebacivanje podnosioca predstavke iz Francuske u Švajcarsku predstavljalo je prikriveni oblik izručenja, a ne mjeru u cilju deportacije, što je dovelo do povrede člana 5 st. 1 (f)

PRESUDA U PREDMETU BOZANO PROTIV FRANCUSKE

(predstavka br. 9990/82)

18. decembar 1986.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio italijanski državljani Lorenzo Bozano, rođen 1945. godine. Italijanska policija ga je uhapsila 9. maja 1971, oslobodila 12. maja 1971, a potom ponovo uhapsila 20. maja 1971. Optužen je za otmicu i ubistvo trinaestogodišnje švajcarske djevojčice Milene Sutter. Takođe je optužen za nedolično ponašanje i nasilne seksualne nasrtaje na četiri žene.

Porotni krivični sud u Đenovi ga je 15. juna 1973. osudio na dvije godine i 15 dana zatvora za krivična djela nasrtaja na četiri žene, dok ga je po ostalim tačkama optužnice oslobodio zbog nedostatka dokaza. Međutim, Apelacioni porotni krivični sud u Đenovi ga je 22. maja 1975. u odsustvu osudio na doživotni zatvor zbog otmice i ubistva Milene Sutter i na četiri godine zatvora za ostala krivična djela. Kasacioni sud je 25. marta 1976. odbio njegov zahtjev za reviziju ove presude i italijanska policija je 1. aprila 1976. izdala međunarodni nalog za njegovo hapšenje.

Podnosilac predstavke se u to vrijeme pod lažnim imenom krio u Francuskoj. Francuska žandarmerija ga je uhapsila 26. juna 1979. tokom rutinske provjere u području Creuse i istog je dana pritvoren u zatvoru u Limožu do okončanja postupka izručenja. Italija je 31. januara 1979. podnijela zvanični zahtjev za njegovo izručenje u skladu sa bilateralnim sporazumom. Međutim, vijeće koje odlučuje o optužnicama Apelacionog suda u Limožu odbilo je zahtjev za izručenje, jer italijanski postupak suđenja u odsustvu nije bio u skladu sa francuskim javnim poretom. Ta odluka je bila konačna i obavezujuća, te je francuska država odbila da izruči podnosioca predstavke.

Podnosilac predstavke je ipak ostao u zatvoru u Limožu jer je u Francuskoj optužen za prevaru, krivotvorenje i falsifikovanje ličnih isprava i njihovo korišćenje. Istražni sudija je 24. avgusta 1979. utvrdio da podnosilac

predstavke ne mora više da bude u zatvoru kako bi se utvrdila istina, ali mu je zbog njegovog „posebnog administrativnog položaja” odredio sudski nadzor. Sudija je stoga naložio njegovo oslobađanje uz jemstvo od 15.000 francuskih franaka (FRF)¹⁹⁷ i pod određenim uslovima. Žalba javnog tužioca je odbijena i podnosilac predstavke je oslobođen 19. septembra 1979. Istražni sudija je 26. oktobra 1979. godine donio odluku o obustavi postupka u vezi sa optužbom za prevaru, kao i odluku o okončanju sudskog nadzora. Uz to je naredio suđenje podnosiocu predstavke pred Krivičnim sudom u Limožu za krivotvorenje i falsifikovanje ličnih isprava i njihovo korišćenje.

Tri policajca u civilu, od kojih je bar jedan bio naoružan, 26. oktobra 1979. zaustavila su podnosioca predstavke dok se vraćao kući i naredila mu da krene sa njima. Kada se usprotivio, oni su ga zgrabili i primorali da uđe u neobilježeni automobil. Stavili su mu lisice i odvezli u sjedište policije u Limožu, gdje mu je uručen nalog o deportaciji. U nalogu je bilo navedeno da postoji vjerovatnoća da će on svojim prisustvom ugroziti javni poredak i da mora napustiti teritoriju Francuske.

Podnosilac predstavke je odbio da potpiše izvještaj policije u kojem je bilo navedeno da se dobrovoljno povinuje ovom nalogu i insistirao je da bude izveden pred Odbor za žalbe. Rečeno mu je da to nije moguće i odmah je odvezen u Švajcarsku (a ne granicu sa Španijom, koja je bila najbliža). Do švajcarske granice je odvezen u neobilježenom automobilu marke BMW, gdje je i dalje sa lisicama na rukama sjedio između dva službenika policije.

Kada su stigli do francuskog carinskog punkta na granici, pojavio se švajcarski službenik policije koji je podnosiocu predstavke stavio drugi par lisica, a onda sjeo sa njim na zadnje sjedište neobilježenog automobila marke Opel. Podnosilac predstavke je odveden u stanicu policije u Ženevi.

Podnosiocu predstavke, koji nije imao nikakve identifikacione isprave, rečeno je da je Italija tražila njegovo izručenje i on je stavljen u ekstradicioni pritvor. Kancelarija Interpola u Rimu je već 14. septembra i 24. oktobra 1979. teleksom obavijestila nekoliko država, uključujući i Švajcarsku, da će Francuska uskoro da deportuje g. Bozana. Podnosilac predstavke je Italiji izručen 18. juna 1980, nakon što je švajcarski Savezni sud 13. juna 1980. odbio njegov prigovor. U vrijeme kada je Evropski sud za ljudska prava izrekao ovu presudu, podnosilac predstavke se nalazio na odsluženju kazne u italijanskom zatvoru, pri čemu mu nije ponovo suđeno.

197 Iznos ekvivalentan 21.000 britanskih funti u to vrijeme.

Advokat podnosioca predstavke je u Francuskoj na raspolaganju imao dva pravna lijeka koja je mogao da iskoristi poslije njegove deportacije. Prvo je 11. decembra 1979. podnio hitan zahtjev Višem sudu u Parizu, žaleći se na flagrantnu nezakonitost događaja u noći između 26. i 27. oktobra 1979. Postupajući sudija je u odluci naveo da nema osnova da razmotri ovaj predmet jer nije u njegovoj nadležnosti. Drugo, advokat podnosioca predstavke je 26. decembra 1979. podnio zahtjev Upravnom sudu u Limožu da ukine nalog o deportaciji. Taj je sud 22. decembra 1981. utvrdio da je ministar unutrašnjih poslova počinio „očiglednu grešku u procjeni“, a da su upravni organi „zloupotrijebili ovlašćenja“ i ukinuo je nalog o deportaciji.

Podnosilac predstavke nikad nije izveden pred sud zbog optužbi da je krivotvorio i koristio falsifikovana lična dokumenta. Organi gonjenja su smatrali da priroda ovih krivičnih djela ne opravdava nastavak postupka jer je podnosilac predstavke već deportovan.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke je tvrdio da je bio lišen slobode i slobode kretanja, protivno članu 5 st. 1 i članu 2 Protokola br. 4 jer je „otet“ i „prisilno udaljen“ u Švajcarsku. Takođe je tvrdio da je žrtva zloupotrebe ovlašćenja, protivno članu 18.

Član 5 stav 1

Sud je prvo istakao da jedini period lišenja slobode podnosioca predstavke koji će razmotriti jeste onaj koji se dogodio u noći između 26. i 27. oktobra 1979. u Francuskoj, i to u skladu sa članom 5 st. 1 (f). Kazna doživotnog zatvora izrečena podnosiocu predstavke u Italiji nije bila od značaja za pritužbu. Osnovno pitanje o kojem je Sud trebalo da odluči odnosilo se na zakonitost spornog lišenja slobode, odnosno da li je ono bilo u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i svrhom člana 5 – da lice zaštititi od proizvoljnog postupanja.

Sud je prvo odbacio tvrdnju podnosioca predstavke da za akciju policije u noći između 26. i 27. oktobra 1979. automatski nije postojao pravni osnov kada je nalog o deportaciji retroaktivno ukinut. Po mišljenju Suda, premda Konvencija ne mora biti prekršena ako su državni službenici postupali nezakonito u dobroj vjeri, u ovom je predmetu utvrđeno da je izdavanje naloga o deportaciji predstavljalo zloupotrebu ovlašćenja. Francuski organi stoga nijesu mogli da tvrde da su postupali u dobroj vjeri.

Drugo, Sud je razmotrio pritužbu podnosioca predstavke da izvršni organi opšte uzev nijesu ovlašćeni da svoje odluke sprovode silom. Primijetio je da su u tom pogledu sporne određene odredbe francuskih propisa i da, čak iako predočeni argumenti nijesu bili u potpunosti uvjerljivi, oni pružaju dovoljno materijala da kod Suda izazovu „najdublje sumnje” u to da su zadovoljeni uslovi iz domaćeg zakonodavstva. Sud je potom istakao da zakonitost podrazumijeva odsustvo proizvoljnosti. Stoga je Sud značajnu pažnju pridao okolnostima pod kojima je podnosilac predstavke prisilno prebačen do švajcarske granice.

Uzevši u obzir okolnosti predmeta u cjelini, Sud je zaključio da lišenje slobode podnosioca predstavke nije bilo ni zakonito u smislu člana 5 st. 1 (f), niti saglasno pravu na sigurnost ličnosti. Konstatovao je da je ono predstavljalo prikriveni oblik izručenja u cilju zaobilaženja negativne odluke od 15. maja 1979, a ne lišenje slobode tokom uobičajenih aktivnosti preduzetih u cilju deportacije. Stoga je Sud zaključio da je prekršen član 5 st. 1.

Član 18 zajedno sa članom 5 st. 1

Budući da je Sud već konstatovao da je postupak deportacije zloupotrijebljen za ciljeve i svrhe koji nijesu uobičajeni, smatrao je da nije nužno da isto pitanje razmotri u skladu sa članom 18.

Član 2 Protokola br. 4

Sud je konstatovao da, s obzirom na njegove zaključke u vezi sa članom 5 st. 1, nije nužno razmotriti da li u ovom predmetu važe član 2 Protokola br. 4 i pravo na slobodu kretanja.

Član 50 (sada član 41)

Sud je razmatranje pitanja primjene člana 50 odložio zbog mogućnosti sporazuma između tužene države i podnosioca predstavke.

Povreda člana 5 st. 4 Konvencije jer Ustavni sud nije odlučio o pritvoru podnosioca predstavke

PRESUDA U PREDMETU ČOVIĆ PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE

(predstavka br. 61287/12)

3. oktobar 2017.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio Fadil Čović, državljanin Bosne i Hercegovine rođen 1953. godine. On je 22. novembra 2011. uhapšen i pritvoren pod sumnjom da je tokom rata 1992–1995. godine izvršio ratne zločine. Sud Bosne i Hercegovine je u dva navrata, 23. novembra 2011. i 22. decembra 2011, preispitivao i produžavao njegov pritvor zbog opasnosti da će ometati sudski postupak vršenjem pritiska na svjedoke i druge optužene ili uništavanjem dokaza. Obje odluke je potvrdilo Apelaciono vijeće Suda BiH.

Nakon toga je Sud BiH redovno preispitivao opravdanost pritvora podnosioca predstavke i produžavao ga na dva mjeseca. Pored ovog automatskog preispitivanja, podnosilac predstavke je u više navrata osporavao svoj pritvor pred Apelacionim vijećem Suda BiH.

Podnosilac predstavke je 23. februara 2012. izjavio ustavnu žalbu, u kojoj je tvrdio da je njegov pritvor bio proizvoljan i da je trajao predugo, te da nije bio zasnovan na relevantnim i dovoljnim razlozima. Vijeće od osam sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine je 13. jula 2012. odbilo njegovu žalbu, budući da ni o jednom predlogu nije moglo da postigne većinu.

Sud BiH je 1. novembra 2012. zauzeo stav da više ne postoje razlozi za dalji pritvor podnosioca predstavke i pustio ga je na slobodu. Sud BiH je takođe izrekao podnosiocu predstavke preventivne mjere, uključujući zabranu napuštanja mjesta prebivališta bez prethodne saglasnosti tog suda, obavezu javljanja policiji jednom nedjeljno, zabranu sastajanja sa drugim optuženima, kao i zabranu sastajanja i kontakata sa svjedocima. Podnosiocu predstavke je oduzet pasoš. Ove preventivne mjere su preispitivane i produžavane svaka dva mjeseca. Ukinute su 16. decembra 2015. godine.

Prema podacima koje je Evropski sud za ljudska prava imao na raspolaganja u vrijeme izricanja ove presude, krivični postupak protiv podnosioca predstavke i dalje je bio u toku.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se žalio da postupak preispitivanja zakonitosti njegovog pritvora pred Ustavnim sudom nije zadovoljavao uslove iz člana 5 st. 4 Konvencije. On se, pored toga, žalio na proizvoljnost i predugo trajanje pritvora, suprotno stavovima 1 i 3 člana 5 Konvencije.

Član 5 stav 4

Sud je konstatovao da je podnosilac predstavke mogao da izjavi žalbu Apelacionom vijeću Suda BiH protiv svake odluke tog suda da mu produži pritvor i da su domaći sudovi periodično i automatski preispitali njegov pritvor i obrazlagali svoje odluke.

Međutim, kada je riječ o postupku pred Ustavnim sudom, Sud je konstatovao da je taj sud zapravo odbio da odluči o prihvatljivosti i/ili meritumu žalbe podnosioca predstavke iako je donio formalnu odluku o njoj. Ustavni sud je u spornoj odluci naveo kako razloge za, tako i razloge protiv zaključka o povredi, a jedini razlog zašto je žalba podnosioca odbijena ležao je u nemogućnosti suda da donese većinsku odluku. Sud je stoga konstatovao da je pitanje ustavnosti pritvora podnosioca predstavke ostalo neriješeno. Smatrao je da je podnosilac predstavke zato ostao bez konačne odluke o svom predmetu, te da mu je ograničena sama suština prava na pristup sudu.

Odbivši žalbu podnosioca predstavke samo zato što nije mogao da donese većinsku odluku ni o jednom predlogu koji je razmatrao, Ustavni sud nije ispunio zahtjev da okolnosti koje su vlasti dobrovoljno stvorile moraju podnosiocima žalbi pružati realnu mogućnost da iskoriste pravni lijek. Stoga je Sud utvrdio da Ustavni sud nije ispunio svoju obavezu iz člana 5 st. 4.

Član 5 st. 1 i 3

Budući da je utvrdio povredu člana 5 st. 4 Konvencije, Sud je smatrao da nije nužno da razmotri da li je došlo do povrede stavova 1 i 3 člana 5 Konvencije, jer je bio uvjeren da će pritužbe o povredi tih odredbi biti razmotrene na domaćem nivou, s obzirom na postojeći domaći pravni okvir i supsidijarnu ulogu konvencijskog mehanizma.

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 1.500 eura na ime nematerijalne štete i 61,35 eura na ime sudskih troškova i izdataka.

Lišenje slobode službenika policije vezano za istragu o korupciji nije bilo propisano zakonom i predstavljalo je povredu člana 5

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U PREDMETU CREANGĂ PROTIV RUMUNIJE

(predstavka br. 29226/03)

23. februar 2012.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio Sorin Creangă, rumunski državljanin rođen 1956. godine. Od 1995. radio je kao policajac u Odjeljenju za krivične istrage policije u Bukureštu.

Podnosilac predstavke je 16. jula 2003. došao u sjedište Nacionalnog tužilaštva za borbu protiv korupcije (u daljem tekstu: NTK), nakon što ga je pretpostavljeni obavijestio da treba tamo da ode na saslušanje. Njegovih 25 kolega je iz istog razloga pozvano u NTK. Prema riječima podnosioca predstavke, u prostorije NTK-a ušao je u 9 ujutru i tamo je dao prvu pisanu izjavu u vezi sa krađom benzina iz cjevovoda na obodu Bukurešta. Ostao je u sobi gdje su ga čuvali naoružani žandarmi i nije mu bilo dozvoljeno da je napusti. Štaviše, nije imao mogućnost da kontaktira sa svojom porodicom ili advokatom. Do nekih 1.15–1.30 ujutru 17. jula 2003. nije bio obaviješten da je usvojeno rješenje o njegovom trodnevnom pritvoru, od 16. do 18. jula 2003.

Država je tvrdila da je oko podneva 16. jula 2003. otvorena krivična istraga i da je podnosilac predstavke dobrovoljno čekao u prostorijama NTK-a dok se ne razjasni njegova pravna situacija. Tvrdila je da se ni u jednom trenutku nije nalazio ni pod nadzorom ni pod stražom, a da su se prisutni žandari tu nalazili samo kako bi održavali red. Tužilac je u 10 uveče optužio nekoliko policajaca, uključujući i podnosioca predstavke, za primanje mita i podsticanje teškog djela krađe i saučesništvo u izvršenju krivičnog djela. Podnosilac je potom upućen u privremeni pritvor. Tokom noći je prebačen u zatvor u Rahovi.

Sudija pojedinac Vojnog apelacionog suda je iza zatvorenih vrata 18. jula 2003. izrekao presudu kojom je odobrio zahtjev tužioca, a pritvor podnosioca predstavke i ostalih 13 optuženih produžio za još 27 dana. Istog dana je izdato rješenje o pritvoru podnosioca predstavke koje je bilo istovjetno rješenju usvojenom 16. jula 2003.

Vrhovni sud pravde je 21. jula 2013. usvojio žalbu kojom se osporavala zakonitost sastava suda koji je izrekao presudu i naložio puštanje podnosioca predstavke na slobodu. Podnosilac predstavke je pušten na slobodu istog dana. Ovu presudu je 25. jula 2003. na zahtjev vrhovnog tužioca Rumunije ukinuo Vrhovni sud pravde, usljed pogrešne primjene materijalnog prava Vrhovnog suda prilikom njegovog tumačenja nacionalnog zakonodavstva. Podnosilac predstavke je tog dana ponovo upućen u pritvor.

Vojni sud je u prethodnoj odluci, od 29. juna 2004, koju je Vojni apelacioni sud potvrdio 2. jula 2004. godine, naložio puštanje podnosioca predstavke na slobodu, a njegov pritvor zamijenio rješenjem o zabrani napuštanja zemlje. Apelacioni sud u Bukureštu je 22. jula 2010. izrekao presudu kojom je podnosioca predstavke osudio na uslovnu kaznu zatvora u trajanju od tri godine zbog primanja mita i pružanja utočišta izvršiocu krivičnog djela.

2. Odluka Suda

Pozvavši se na član 5 st. 1, podnosilac predstavke se žalio na nezakonitost lišenja slobode od 9 ujutru do 10 uveče 16. jula 2003. godine, kao i na upućivanje u pritvor 25. jula 2003. Vijeće Suda je u presudi izrečenoj 15. juna 2010. zaključilo da je došlo do povrede člana 5 st. 1 zbog nezakonitog lišenja podnosioca predstavke slobode od 9 ujutru do 10 uveče 16. jula 2003. godine i njegovog upućivanja u pritvor 25. jula 2003. Vijeće je pored toga konstatovalo da nije došlo do povrede člana 5 st. 1 zbog pritvora podnosioca predstavke od 16. do 18. jula 2003. Ovaj predmet je na zahtjev Rumunije, u skladu sa članom 43, upućen na razmatranje Velikom vijeću.

Član 5 stav 1

Lišenje slobode od 9 ujutru do 10 uveče 16. jula 2003.

Nije bilo spora da je podnosilac predstavke zvanično pozvan da se pojavi u NTK i da je u prostorije tužilaštva ušao u 9 ujutru kako bi dao izjavu u sklopu jedne krivične istrage. Podnosilac predstavke nije prisilno doveden u NTK, ali se od trenutka kada je u njega ušao nalazio pod kontrolom vlasti. Stoga je na državi bio teret pružanja vjerodostojnog i zadovoljavajućeg objašnjenja događaja koji su se nakon tog vremena odvijali u prostorijama NTK-a.

Sud je konstatovao da podnosilac predstavke nije samo bio pozvan već mu je i njegov pretpostavljeni usmeno naložio da ode u NTK, te da bi podnosiocu

predstavke bilo veoma teško da se ne povinuje tom nalogu, jer policajci podliježu vojnoj disciplini. Postupak protiv podnosioca predstavke očigledno je bio dio opsežne krivične istrage, te ga je trebalo ispitati u tom svjetlu. Konkretno, potreba sprovođenja raznih postupaka krivične istrage u odnosu na podnosioca predstavke i njegove kolege tokom istog dana ukazivala je na to da je podnosilac predstavke zaista bio u obavezi da se odazove pozivu. Ovo su potvrdile i izjave svjedoka koje je predočio. Država pak nije bila u stanju da dokaže da je podnosilac predstavke svojevrijedno napustio prostorije NTK-a ili da bi to učinio nakon što je dao svoju prvu izjavu. S obzirom na ove faktore, Sud je smatrao da je podnosilac predstavke zaista ostao u prostorijama tužilaštva i da je bio lišen slobode, u najmanju ruku od podneva do 10 uveče.

Sud je zatim prešao na razmatranje pitanja da li je podnosilac predstavke lišen slobode „u skladu sa zakonom propisanim postupkom”, u smislu člana 5 st. 1. Prvo je primijetio da je podnosilac predstavke dobio poziv da dođe u NTK i da izjavu u kontekstu jedne krivične istrage, pri čemu mu nijesu pružene nikakve dodatne informacije o svrsi te izjave, svojstvu u kojem se poziva ili o predmetu istrage. U podne ga je tužilac obavijestio da je protiv njega pokrenut krivični postupak. Sud je potvrdio složenost postupka pokrenutog u ovom predmetu, koja je iziskivala jedinstvenu strategiju koju treba da sprovede jedan tužilac, koji pritom sprovodi niz mjera istog dana, u opsežnom predmetu korupcije koji obuhvata znatan broj ljudi. To, međutim, nije moglo da opravda pribjegavanje proizvoljnosti i nezakonitosti u pogledu mjesta u kojima se ljudi lišavaju slobode. Iako je u ovom predmetu tužilac imao dovoljno snažne sumnje koje opravdavaju lišenje slobode podnosioca predstavke, bar od podneva, a u cilju istrage, i iako su u rumunskom zakonodavstvu bile propisane takve mjere – zadržavanje od strane policije ili pritvor – on je tek u veoma kasnoj fazi odlučio da podnosioca predstavke uputi u pritvor, oko 10 sati uveče. Sud je, shodno tome, smatrao da u domaćem zakonodavstvu nije bilo osnova za lišenje slobode podnosioca predstavke 16. jula 2003, bar od podneva do 10 uveče, te da je ono bilo suprotno članu 5 st. 1.

Pritvor od 10 uveče 16. jula 2003. do 10 uveče 18. jula 2003. godine

Sud se složio sa zaključcima Vijeća vezanim za upućivanje podnosioca predstavke u pritvor u 10 uveče 16. jula 2003, tačnije, sa tim da su sumnje protiv njega bile zasnovane na skupu konkretnih činjenica i dokazima u spisima predmeta koji su mu predočeni, a koji su ukazivali na to da je podnosilac mogao da izvrši djela o kojima je riječ. Pored toga, opasnost da će usljed svog položaja policajca uticati na svjedoke predstavljala je relevantan i dovoljan razlog koji

je shodno članu 5 st. 1 (c) opravdavao njegovo upućivanje u pritvor na početku istrage. Stoga nije došlo do povrede tog člana.

Upućivanje u pritvor 25. jula 2003. godine

Sud se takođe složio sa konstatacijom Vijeća da podnosilac predstavke nije imao ni pristupa niti je mogao da predvidi metod koji su vlasti primijenile kako bi ispravile moguće pogrešno tumačenje domaćeg prava – zahtjev vrhovnog tužioca da se ukine pravosnažna presuda od 21. jula 2003, u kojoj se nalaže puštanje podnosioca predstavke na slobodu. Lijek o kojem je riječ nije bio neposredno na raspolaganju stranama u postupku, jer je mogao da ga iskoristi samo vrhovni tužilac, koji je hijerarhijski bio nadređen tužiocu koji je naložio upućivanje podnosioca predstavke u pritvor i koji je od sudova zahtijevao da produže tu mjeru. Tužilac nije iznio svoje argumente o ovoj stvari tokom redovnog postupka. Pored toga, odredba Zakona o krivičnom postupku o zahtjevu za ukidanje pravosnažne presude jer je „suprotna zakonu” bila je isuviše nejasna da bi neka intervencija u postupku po vanrednom lijeku ove vrste bila predvidljiva. S obzirom na ove faktore, Sud se složio sa zaključcima Vijeća da lišenje podnosioca predstavke slobode 25. jula 2003. nije bilo propisano „zakonom”, te da nije zadovoljavalo zahtjeve člana 5 st. 1, te je zauzeo stav da je došlo do povrede te odredbe.

Član 41

Podnosiocu predstavke je dosuđeno 8.000 eura na ime nematerijalne štete i 500 eura na ime sudskih troškova i izdataka.

Pritvor podnosioca predstavke, uključujući i u periodima nakon što su ukinute presude protiv njega, nije bio u skladu sa članom 5 st. 3

PRESUDA U PREDMETU ĐERMANOVIĆ PROTIV SRBIJE

(predstavka br. 48497/06)

23. februar 2010.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio državljanin Srbije Dušan Đermanović, rođen 1966. godine.

U martu 2003. protiv njega je otvorena krivična istraga pod sumnjom da je zloupotrijebio službeni položaj i falsifikovao službene isprave. Poslije oko dva mjeseca, Okružni sud je odredio pritvor podnosiocu predstavke, uz obrazloženje da postoji opasnost da osumnjičeni pobjegne. Pošto je odbačena žalba koju je na to sudsko rješenje uložio podnosilac predstavke, on je konačno lišen slobode u februaru 2004. godine. Podnosilac predstavke je tvrdio da je dobrovoljno otišao u stanicu policije, što je tužena država poricala. Podnio je zahtjev za puštanje na slobodu uz kauciju, ali je i taj zahtjev odbačen, a Okružni sud ga je u novembru 2004. osudio na četiri i po godine zatvora.

U junu 2005. godine, Vrhovni sud je poništio presudu i vratio predmet na ponovno razmatranje, ali je u isto vrijeme donio rješenje o zadržavanju podnosioca predstavke u pritvoru. On je potom uložio nekoliko zahtjeva da bude pušten na slobodu uz kauciju, ali je svaki od tih zahtjeva odbačen. Drugu presudu Okružnog suda, donijetu u maju 2006. godine, kojom je skraćena prvobitno izrečena kazna podnosiocu predstavke, poništio je Vrhovni sud. U junu 2007. godine, Okružni sud ga je osudio na četiri godine zatvora. Podnosilac predstavke je pušten na slobodu, ali mu je naloženo da ne napušta mjesto stanovanja i da se svakog mjeseca javlja sudu.

Za vrijeme boravka u pritvoru, podnosilac predstavke je imao ozbiljnih zdravstvenih problema, uključujući tu i hepatitis C, koji mu je dijagnostikovao krajem 2006. godine. Žalio se da mu je zdravstveno stanje u velikoj mjeri pogoršano zbog dužine boravka u pritvoru i zahtijevao je da bude pušten iz pritvora, gdje mu nije bila pružena odgovarajuća medicinska njega. Nekoliko nedjelja poslije određivanja dijagnoze, podnosilac predstavke je stupio u štrajk

gladū. Kada je prebaćen u zatvorsku bolnicu zbog toga što mu se, usljed štrajka gladū, pogoršala situacija sa jetrom, odbio je da bude podvrgnut ispitivanjima. Podnosilac predstavke je iz pritvora pušten 7. juna 2007, a njegova infekcija je bila u remisiji nakon što je primio odgovarajući antiviralni tretman.

2. Odluka Suda

Pozivajući se prije svega na član 3 (zabrana nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja) i član 5 st. 3 (pravo na slobodu i sigurnost), podnosilac predstavke je naveo da je liječenje koje mu je pruženo tokom boravka u pritvoru bilo neadekvatno i da je dužina njegovog pritvora u prekrivičnom postupku bila prekomjerna.

Član 3

Sud je podsjetio da u svjetlosti člana 3 Konvencije država mora obezbijediti da lice koje boravi u pritvoru ima uslove koji su u skladu s poštovanjem ljudskog dostojanstva, kao i da način i metod izvršenja mjere ne podvrgavaju pojedinca trpljenju ili teškoćama koje prevazilaze onaj neizbježni nivo patnje inherentan svakom pritvoru, kao i da, s obzirom na praktične zahtjeve koje postavlja lišenje slobode, zdravlje i blagostanje pritvorenika budu na odgovarajuć način zaštićeni kroz obezbjeđivanje neophodne ljebarske pomoći i liječenja.

U izuzetnim slučajevima, kada je zdravstveno stanje pritvorenika takvo da je potpuno inkompatibilno sa držanjem u pritvoru, član 3 može nalagati da pritvorenik, odnosno pritvorenica, bude oslobođen pod izvjesnim uslovima. Međutim, član 3 se ne može tumačiti u tom smislu da propisuje opštu obavezu puštanja pritvorenika na slobodu iz zdravstvenih razloga. Njime se zapravo državi nameće obaveza da zaštiti fizičko blagostanje lica koja su lišena slobode. Sud je prihvatio da ljebarska pomoć koja se pruža u zatvorskim bolnicama možda nije uvijek na istom nivou kao i pomoć koju širokoj javnosti pružaju najbolje zdravstvene ustanove, ali je izjavio da država ipak mora obezbijediti da se na odgovarajuć način zaštite zdravlje i blagostanje pritvorenika.

U ovom slučaju, Sud je istakao da nema dokaza da vlasti nijesu obezbijedile hitno dijagnostikovanje infekcije podnosioca predstavke hepatitisom C. U suštini, podnosilac predstavke je tu infekciju otkrio zahvaljujući tome što je u pritvoru mogao da koristi usluge volonterskog savjetovališta. Iz tih razloga, s obzirom na činjenicu da se nijesu ispoljili neki očigledni raniji simptomi, državi se ne može prebaciti da nije blagovremeno dijagnostikovala bolest kod pritvorenika.

Tokom sedam mjeseci, koliko je proteklo od dijagnostikovanja bolesti do njegovog puštanja iz pritvora, podnositelj predstavke nije započeo medicinsko liječenje svog oboljenja. Njemu je, međutim, bila izvršena biopsija jetre, urađeni su mnogobrojni krvni testovi i specijalistički pregledi.

Za žaljenje je to što su protekla dva mjeseca dok ljekar specijalista nije pregledao podnosioca predstavke, ali je sam podnositelj predstavke znatno odgodio identifikaciju stepena oštećenja svoje jetre time što je stupio u štrajk glađu i što je odbio da se podvrgne bolničkim pregledima. Tim svojim postupcima on je pokazao da ne vodi računa o svom zdravstvenom stanju, te stoga vlasti ne mogu biti smatrane odgovornima za pogoršanje njegovog zdravstvenog stanja za vrijeme boravka u pritvoru.

Iz tih razloga, Sud je zaključio da se ovdje nije radilo o kršenju člana 3.

Član 5 stav 3

Prvenstveno je obaveza nacionalnih pravosudnih vlasti da obezbijede da, u datom slučaju, pritvor osumnjičenog u prekrivičnom postupku ne prekoračuje razuman vremenski rok. U tom cilju oni moraju ispitati sve činjenice u prilog ili protiv postojanja istinskog zahtjeva javnog interesa koji opravdava, uz dužno vođenje računa o načelu pretpostavke nevinosti, odustajanje od pravila poštovanja individualne slobode i moraju ih iznijeti u obrazloženju svojih odluka kojima odbijaju molbe za puštanje na slobodu. U suštini, Evropski sud se poziva da upravo na osnovu razloga navedenih u obrazloženju tih odluka i na osnovu utvrđenih činjenica koje u svojim žalbama iznose podnosioci predstavki odlučuje o tome da li je bio prekršen ili nije bio prekršen član 5 st. 3 Konvencije.

Postojanje razumne sumnje da je lice koje je lišeno slobode počinilo krivično djelo predstavlja uslov *sine qua non* zakonitosti produženog pritvora, ali poslije protoka određenog vremena taj uslov više nije dovoljan. U takvim slučajevima Sud mora utvrditi da li su sudske vlasti navele i druge osnove kojima opravdavaju lišenje slobode. Ako si tu osnovi „relevantni” i „dovoljni”, Sud mora takođe da utvrdi da li su nadležni nacionalni organi ispoljili „posebnu pažnju i budnost” u vođenju postupka. Teret dokazivanja u tim stvarima ne bi se smio prebacivati u tom smislu da se od pritvorenika očekuje da dokaže postojanje razloga za svoje puštanje na slobodu. Sud je konstatovao da je ukupni period trajanja pritvora u prekrivičnom postupku koji u ovom slučaju treba uzeti u obzir, uključujući tu i dva perioda pritvora poslije poništenja presuda donijetih protiv podnosioca

predstavke, iznosio dvije godine i dva mjeseca. Vlasti su redovno produžavale pritvor, svaki put se kod donošenja odluke o produženju pritvora pozivajući na to da postoji rizik od njegovog bjekstva, budući da na samom početku istrage podnositelj predstavke nije bio dostupan vlastima. Sud je smatrao da je to moglo biti prihvatljivo opravdanje za prvobitnu odluku, odnosno rješenje o pritvoru. Domaći sudovi nijesu, međutim, verificovali da li je taj osnov ostao važeći i u podmakloj fazi postupka.

Štaviše, organi vlasti nijesu uopšte razmotrili alternativne načine za obezbjeđivanje prisustva podnosioca predstavke na suđenju, kao što bi bilo privremeno oduzimanje njegovih putnih isprava. Pored toga, njegove molbe za puštanje iz pritvora odbačene su čak i pošto je u pritvoru već bio zadržan toliko dugo koliko iznose tri četvrtine dužine zatvorske kazne koja mu je izrečena i jednom i drugom presudom – obje te presude su poništene – i uprkos njegovom pogoršanom zdravstvenom stanju.

Iz tih razloga, Sud je zaključio da se osnov na kome je donijeto rješenje o produženju pritvora podnosioca predstavke nije mogao smatrati dovoljnim, čime je bio prekršen član 5 st. 3 Konvencije.

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 1.500 eura na ime nematerijalne štete.

Odugovlačenje u ispitivanju dokaza, dug period bez ikakvog napretka u postupku i činjenica da organi nikada nijesu razmotrili mogućnosti izricanja drugih preventivnih mjera nijesu bili u skladu sa zahtjevom vezanim za „posebnu savjesnost”, te je prekršen član 5 st. 3

PRESUDA U PREDMETU DERVISHI PROTIV HRVATSKE

(predstavka br. 67341/10)

25. septembar 2012.

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke je rođen 1966. godine. Aprila 2008. Opštinski sud u Rijeci ga je osudio na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i deset mjeseci zbog iznude, ali on nije poslat u zatvor da služi kaznu. U toku je bio i drugi krivični postupak protiv podnosioca predstavke zbog zelenaškog ugovora i ometanja pravde.

Podnosilac predstavke je maja 2008. uhapšen zbog sumnje da se bavi nezakonitim prometom heroina. Istražni sudija je naložio njegov pritvor zbog opasnosti da će uticati na svjedoke. Podnosilac predstavke je izjavio žalbu, tvrdeći da nema indikacija da bi mogao da utiče na svjedoke. Županijski sud u Rijeci je vratio predmet istražnom sudiji, koji je naložio produženje pritvora podnosioca predstavke zbog opasnosti da će uticati na svjedoke, pri čemu je konstatovao da spisi predmeta ne ukazuju na to da će izvršiti novo krivično djelo.

Istražni sudija je ponovo produžio pritvor podnosioca predstavke iz istog razloga. Svjedoci su saslušani 22. jula 2008, a podnosilac predstavke je potom podnio zahtjev za oslobađanje. Tročlano vijeće Županijskog suda u Rijeci je njegovu žalbu odbilo 25. septembra 2008, a kao razlog je navelo sklonost podnosioca predstavke ka kršenju zakona i izvršenju teških krivičnih djela. Istražni sudija je potom iz istih razloga dodatno produžavao pritvor podnosioca predstavke. Državno odvjetništvo u Rijeci je 2. aprila 2009. podiglo optužnicu protiv podnosioca predstavke za udruživanje radi nezakonitog prometa heroina iz Republike Češke u Italiju. Pritvor podnosioca predstavke je ponovo produžen, a njegova žalba nije urodila plodom.

Podnosilac predstavke je 5. juna 2009. podnio zahtjev da počne da služi kaznu zatvora za iznudu u skladu sa presudom od 29. aprila 2008, ali nije

mogao da počne da je služi dok god se nalazio u pritvoru zbog optužbi o trgovini heroinom. Njegov pritvor je kontinuirano produžavan zbog opasnosti da će izvršiti novo krivično djelo i težine djela koja mu se stavljaju na teret.

Advokat podnosioca predstavke je 23. februara 2011. obavijestio Evropski sud da je Županijski sud u Rijeci podnosioca predstavke pustio na slobodu zbog smrtnog slučaja u porodici. Podnosilac predstavke se vratio 27. februara i ponovo je pritvoren. Tada je podnio zahtjev za oslobađanje zbog znatnog odugovlačenja u pribavljanju dokaza od italijanskih organa i zatražio da mu umjesto pritvora bude određena neka druga mjera, pri čemu je napomenuo da se dobrovoljno vratio u pritvor. Njegov zahtjev je odbijen. Podnosilac predstavke je izjavio ustavnu tužbu, u kojoj je između ostalog tvrdio da je u pritvoru proveo tri godine, a da tokom jedne godine i pet mjeseci nije bilo nikakvog napretka u postupku protiv njega. Ustavni sud je njegovu tužbu odbacio kao neosnovanu. Pritvor mu je ponovo iz sličnih razloga produžavan i on je ostao u pritvoru do 1. februara 2012, kada je istekao maksimalni period pritvora.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se žalio na povredu člana 5 st. 3, tvrdeći da razlozi zbog kojih mu je produžavan pritvor nijesu bili mjerodavni i dovoljni da opravdaju njegov kontinuirani pritvor i da je pritvor bio preduž.

Član 5 stav 3

Sud je prvo konstatovao da je period pritvora podnosioca predstavke trajao od dana kad je uhapšen, 14. maja 2008, do njegovog oslobađanja 1. februara 2012, umanjen za vrijeme kada je bio na slobodi zbog smrtnog slučaja u porodici, odnosno da je u pritvoru proveo tri godine i šest mjeseci. Sud je ponovio da se pitanje razumnosti perioda pritvora ne može ocjenjivati *in abstracto*, a da se osnovanost produženja pritvora mora ocjenjivati u svakom predmetu u odnosu na posebne odlike tog predmeta.

Nacionalni sudski organi su dužni da obezbijede da pritvor optuženog ne premašuje razumni rok. Kontinuirano postojanje osnovane sumnje da je lice izvršilo krivično djelo jeste *conditio sine qua non* za zakonitost produženja pritvora, ali po isteku određenog vremena ono više nije dovoljno. Moraju postojati drugi razlozi kako bi se opravdalo dalje lišenje slobode. Kada su ti razlozi „mjerodavni” i „dovoljni”, Sud takođe razmatra da li su nadležni nacionalni organi ispoljili „posebnu savjesnost” u vođenju postupka.

Sud je konstatovao da je podnosilac ove predstavke bio pritvoren iz tri različita razloga: (1) opasnosti da će uticati na svjedoke, (2) opasnosti da će ponovo izvršiti krivično djelo, i (3) zbog težine djela koja mu se stavljaju na teret. Međutim, ovi osnovi nijesu kumulativno navođeni tokom cijelog perioda njegovog pritvora. Kako je Sud konstatovao, kada je otvorena istraga zbog sumnji da se podnosilac predstavke bavio trgovinom heroinom, istražni sudija mu je odredio pritvor zbog opasnosti da će uticati na svjedoke, ali ne i zbog opasnosti da će ponovo izvršiti krivično djelo ili težine djela koja mu se stavljaju na teret. Istražni sudija je u dva navrata produžio pritvor podnosioca predstavke iz istog razloga. Međutim, pošto je istražni sudija dobio dokaze zbog kojih su postojala strahovanja da će uticati na svjedoke, pritvor podnosioca predstavke je produžavan zbog opasnosti da će ponovo izvršiti krivično djelo i zbog težine djela koja mu se stavljaju na teret.

Sud je potom konstatovao da je pritvor podnosioca predstavke 12 puta produžen zbog (1) opasnosti da će izvršiti novo krivično djelo i (2) težine djela koja mu se stavljaju na teret. Kada je riječ o opasnosti da će izvršiti novo krivično djelo, Sud je rekao da nacionalni organi koji se pozivaju na ovaj osnov moraju utvrditi da je ta opasnost vjerovatna, a da je mjera odgovarajuća u svijetlu okolnosti predmeta. Sud je konstatovao da drugi osnov sam po sebi ne može da opravda duge periode pritvora.

Sud je na samom početku razmatranja osnova konstatovao da se ne može smatrati da su domaći organi ispunili svoju obavezu da sa dužnom savjesnošću vode postupak, budući da je samo šest svjedoka saslušano tokom jednogodišnjeg perioda, naročito jer se podnosilac predstavke već nalazio u pritvoru skoro godinu dana tokom istrage. Pošto su svi svjedoci dali iskaze, domaći sud je 11 puta odložio pretres jer italijanski organi nijesu dostavili tražene dokaze, a dva puta je odložio pretres zbog drugih profesionalnih i privatnih obaveza članova sudskog vijeća.

Sud je potom konstatovao da nacionalni organi ni u jednoj fazi postupka nijesu razmotrili mogućnost da izreknu neku alternativnu, blažu preventivnu mjeru podnosiocu predstavke, poput puštanja na slobodu uz jemstvo ili uz policijski nadzor. Optuženi se morao smatrati nevinim sve dok nije osuđen, a svrha člana 5 st. 3 jeste da optuženi bude privremeno pušten na slobodu kada njegov kontinuirani pritvor više nije razuman. Podnosilac predstavke je nekoliko puta zahtijevao da mjera pritvora bude zamijenjena bilo kojom drugom preventivnom mjerom koju organi smatraju prikladnom, a domaći organi nikad nijesu razmotrili ove zahtjeve iako se on dobrovoljno vratio u pritvor poslije prijevremenog oslobođanja.

S obzirom na ove faktore, Sud je konstatovao da periode odugovlačenja u ispitivanju dokaza, koji bi se možda mogli tolerisati kad bi se posmatrali izdvojeno, zajedno s vrlo dugim razdobljem od godinu i više od devet mjeseci bez ikakvog napretka ili novog razvoja događaja u postupku, te činjenicom da domaće vlasti nijesu nikada razmotrile zamjenu mjere pritvora nekom drugom preventivnom mjerom, može samo smatrati nespojivim sa zahtjevom „posebne savjesnosti” u takvim predmetima. Stoga je zaključio da je prekršen član 5 st. 3.

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 3.600 eura na ime nematerijalne štete i 2.000 eura na ime sudskih troškova i izdataka.

Povreda prava na slobodu kretanja zajemčenog članom 2 Protokola br. 4, jer u domaćem zakonodavstvu nije bio dovoljno jasno preciziran sadržaj preventivnih mjera koje se mogu odrediti

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U PREDMETU DE TOMMASO PROTIV ITALIJE

(predstavka br. 43395/09)

23. februar 2017.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio italijanski državljanin rođen 1963. godine.

Po italijanskom pravu (Zakonu br. 1423/1956), mogle su se izreći određene preventivne mjere u odnosu na „lica koja predstavljaju opasnost po bezbjednost i javni moral”. Ta lica su obuhvatala ona lica „koja se mogu smatrati višestrukim učinocima krivičnih djela”, koja „u potpunosti ili djelimično žive od prihoda stečenih kriminalom” i ona „koja predstavljaju opasnost po zdravlje, bezbjednost ili javni red”. Italijanski Ustavni sud je u nekoliko navrata razjasnio kriterijume za procjenu nužnosti preventivnih mjera. Stao je na stanovište da puke sumnje nijesu dovoljne, već da se moraju utvrditi činjenični dokazi koji ukazuju na stvarnu, a ne samo teoretsku opasnost.

Okružni sud u Bariju je 11. aprila 2008. odredio posebni nadzor nad podnosiocem predstavke u trajanju od dvije godine. Njegov nalog je bio zasnovan na ranijim osudama podnosioca predstavke za trgovinu drogom, bjekstvo i nezakonito posjedovanje oružja, što je ukazivalo na njegove veze sa kriminalcima i na to da je opasan. Podnosilac predstavke je shodno preventivnoj mjeri bio u obavezi da: 1) se jednom nedeljno prijavljuje policiji, 2) ne mijenja mjesto boravka, 3) vodi pošten život, ne krši zakon i ne daje povoda za sumnju, 4) se kući vraća prije 22.00 i da je ne napušta prije 6.00, 5) ne ide u barove, noćne klubove i ne prisustvuje javnim skupovima i 6) ne koristi mobilni telefon ili sredstva radio-veze.

Apelacioni sud je 28. januara 2009. ukinuo preventivnu mjeru, jer je smatrao da nije ispunjen uslov vezan za „postojeću” opasnost podnosioca predstavke po društvo i zato što je poslednje protivzakonite akte u vezi sa drogom izvršio pet godina prije određivanja preventivne mjere. Takođe je smatrao da Okružni sud nije procijenio efekat popravne kazne na ličnost podnosioca predstavke.

Uprkos povoljnom ishodu postupka koji je podnosilac predstavke pokrenuo, on se i dalje nalazio pod posebnim nadzorom 221 dan, jer Apelacioni sud u Bariju nije usvojio svoju odluku u zakonom propisanom roku od 30 dana.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se žalio da su preventivne mjere kojima je bio podvrgnut dvije godine bile protivne članovima 5, 6 i 13 Konvencije i članu 2 Protokola br. 4.

Član 5

Država je tvrdila da član 5 nije primjenljiv, jer preventivne mjere nijesu predstavljale lišenje slobode u smislu člana 5.

Sud se pozvao na svoju raniju praksu u pogledu značenja izraza „lišenje slobode”. Ponovio je da je potrebno uzeti u obzir vrstu, trajanje, efekte i način sprovođenja mjere o kojoj je riječ, te da se razlika između lišenja i ograničenja slobode odnosi na stepen ili intenzitet, a ne na prirodu ili suštinu ograničenja. Primjenivši ta načela u ovom predmetu, Sud nije prihvatio da zabrana napuštanja kuće noću predstavlja kućni pritvor, a time i lišenje slobode. Neki od ključnih faktora koji su ga naveli na ovu odluku obuhvatili su nepostojanje ograničenja slobode podnosioca predstavke da tokom dana napušta kuću, da je mogao da vodi društveni život i održava odnose sa spoljnim svijetom, kao i da ostvaruje socijalne kontakte.

Sud se pozvao na svoje presude u analognim predmetima koji su se odnosili na naloge o obaveznom boravištu i zabrani napuštanja kuće noću, a u kojima je zaključio da te mjere ne predstavljaju lišenje slobode, već ograničenje slobode kretanja, te je konstatovao da nema razloga da u ovom predmetu promijeni pristup. Sud je pored toga zaključio da, za razliku od predmeta u kojima jeste utvrdio lišenje slobode, podnosilac ove predstavke nije bio prinuđen da živi u ograničenom području i da ništa ne ukazuje na to da je ikada od vlasti zatražio dozvolu da otputuje iz svog mesta boravka. Ovaj se predmet razlikuje od predmeta *Guzzardi protiv Italije*,¹⁹⁸ gdje je Sud zaključio da je podnosilac predstavke bio „lišen slobode” jer je bio prinuđen da živi na ostrvu, na prostoru od 2,5 km², pod skoro stalnim nadzorom, i gdje mu je bilo skoro nemoguće

198 *Guzzardi protiv Italije*, presuda izrečena 6. novembra 1980, predstavka br. 7367/76 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

da ostvaruje socijalne kontakte. Sud je stoga prešao na razmatranje pritužbe podnosioca predstavke o povredi člana 2 Protokola br. 4.

Član 2 Protokola br. 4

Sud je ponovio da se članom 2 Protokola br. 4 svakom licu jemči pravo na slobodu kretanja na određenoj teritoriji, kao i pravo da je napusti, što podrazumijeva pravo lica da otputuje u zemlju po svom izboru u koju mu ulazak može biti dozvoljen ili nedozvoljen. Sud je smatrao da ograničenja nametnuta podnosiocu predstavke predstavljaju mjere kojima je bilo ograničeno njegovo pravo na slobodu kretanja u smislu člana 2 Protokola br. 4. Stoga je prešao na razmatranje da li su ta ograničenja bila u skladu sa zakonom, težila ostvarenju nekog od zakonitih ciljeva navedenih u trećem stavu člana 2 Protokola br. 4 i da li je njima uspostavljena pravična ravnoteža između javnog interesa i prava pojedinca.

Sud je podsjetio na svoju ustaljenu praksu, prema kojoj izraz „u skladu sa zakonom” ne samo da iziskuje da je sporna mjera zasnovana na domaćem pravu već da se on odnosi i na kvalitet prava o kojem je riječ, koje mora biti pristupačno licima o kojima je riječ, dok njegove posljedice moraju da budu predvidljive. Dakle, neka norma se ne može smatrati „zakonom” ako nije dovoljno precizno formulisala kako bi građani mogli da regulišu svoje ponašanje: lice mora biti u mogućnosti – po potrebi, i uz odgovarajuće savjete – da predvidi, u mjeri u kojoj je to razumno u datim okolnostima, posljedice koje određena radnja može podrazumijevati. Međutim, te posljedice ne moraju biti potpuno predvidljive: kako bi se izbjegla pretjerana rigidnost, u mnogim zakonima se neizbežno koriste formulacije koje su u manjoj ili većoj mjeri neodređene i čije je tumačenje i primjena pitanje prakse. Nivo preciznosti domaćeg zakonodavstva u velikoj mjeri zavisi od njegovog sadržaja i oblasti koju treba da uređuje, kao i od broja i statusa onih na koje se odnosi. Pored toga, Sud je ponovio da u zakonu kojim se javnim vlastima povjeravaju diskreciona ovlašćenja mora da bude određen opseg tih ovlašćenja, ali da se njime ne moraju nužno podrobno urediti uslovi i postupci koje moraju primjenjivati.

Primjenivši navedena načela na ovaj predmet, Sud je prvo konstatovao da su preventivne mjere o kojima je riječ bile zasnovane na domaćem pravu, konkretno na Zakonu br. 1423/1956, na način na koji ga je Ustavni sud tumačio u svojim presudama. Sud je primijetio da su predvidljivost i pristupačnost efekata ovog Zakona posebno važne u predmetu poput ovog, jer je zakonodavstvo imalo veoma značajan efekat na podnosioca predstavke i njegovo pravo na slobodu

kretanja. Sud je primio k znanju da je italijanski Ustavni sud u nekoliko navrata razjasnio kriterijume koje treba primjenjivati kako bi se procijenila nužnost preventivnih mjera. Međutim, određivanje takvih mjera i dalje je zavisilo od analize domaćih sudova, budući da ni zakonodavac ni Ustavni sud nijesu jasno odredili značenje „činjeničnih dokaza” niti konkretne vrste ponašanja koje se moraju uzeti u obzir kako bi se procijenila opasnost koju pojedinac predstavlja po društvo. Primjetivši da je Okružni sud svoju odluku zasnovao na postojanju „aktivnih” kriminalnih tendencija podnosioca predstavke, pri čemu mu nije pripisao nikakvo konkretno ponašanje ili kriminalnu aktivnost, Sud je takođe zauzeo stav da u Zakonu nije dovoljno jasno određen opseg ili način vršenja veoma širokih diskrecionih ovlašćenja povjerenih domaćim sudovima.

Kada je riječ o mjerama propisanim Zakonom koje su određene podnosiocu predstavke, Sud je konstatovao da su neke od njih – poput obaveze da „vodi pošten život i ne krši zakon” i da „ne daje povoda za sumnju” – nejasno i neodređeno formulisane. Uprkos interpretativnoj pomoći koju je pružio Ustavni sud, podnosilac predstavke nije mogao precizno utvrditi njihov sadržaj. Domaći sudovi su o njegovom predmetu odlučivali prije no što je Ustavni sud izdao smjernice, a, u svakom slučaju, nijedno tumačenje tog kriterijuma ne bi riješilo problem nepredvidljivosti, budući da je Okružni sud po Zakonu mogao da u cilju zaštite društva određuje sve mjere koje smatra nužnim, a da pri tome ne precizira njihov sadržaj.

Sud je stoga stao na stanovište da u relevantnom dijelu Zakona nije dovoljno jasno utvrđen sadržaj preventivnih mjera koje se mogu izreći čak ni u svjetlu prakse Ustavnog suda. Zato se ne bi moglo reći da je zadiranje u slobodu kretanja podnosioca predstavke bilo zasnovano na zakonskim odredbama koje su u skladu sa zahtjevom vezanim za zakonitost iz Konvencije. Sud je zaključio da je prekršen član 2 Protokola br. 4.

Član 6

Sud je takođe utvrdio povredu člana 6 st. 1 jer sudske rasprave o predmetu podnosioca predstavke nijesu bile javne. Kada je riječ o njegovoj tvrdnji da postupak protiv njega nije bio pravičan, Sud je na osnovu presude Apelacionog suda utvrdio da je podnosilac predstavke uživao procesne garancije i da je njegovo suđenje opšte uzev bilo pravično.

Član 13

Imajući u vidu mogućnost podnosioca predstavke da se žali Apelacionom sudu, koji je kasnije ukinuo posebni nadzor, Sud je zauzeo stav da je podnosilac predstavke imao djelotvorni pravni lijek po italijanskom pravu koji mu je pružao priliku da se žali na povrede Konvencije.

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 5.000 eura na ime nematerijalne štete i 11.525 eura na ime sudskih troškova i izdataka, uključujući onih koje je snosio pred domaćim sudovima.

*Lišenje slobode tri belgijska državljanina jer su „skitnice”,
a u odsustvu pravnog lijeka kojim bi osporili odluke o
lišenju slobode, bilo je protivno članu 5 st. 4*

PRESUDA U PREDMETU DE WILDE, OOMS I VERSYP PROTIV BELGIJE

(predstavke br. 2832/66, 2835/66 i 2899/66)

18. jun 1971.

1. Osnovne činjenice

Ovaj predmet se odnosio na podnosiocce tri odvojene predstavke koje su spojene zbog sličnih okolnosti. Njih su podnijeli belgijski državljani Jacques De Wilde, Franz Ooms i Edgard Versyp, koji su lišeni slobode kao „skitnice” u skladu sa belgijskim pravom.

Faktori koji su bili zajednički za sva tri predmeta

Prema belgijskom zakonodavstvu, skitnicama su označavana lica koja nemaju stalno prebivalište, sredstva za život i redovan posao ili profesiju. Svako lice lišeno slobode kao skitnica po belgijskom zakonodavstvu je moralo da bude uhapšeno i izvedeno pred policijski sud koji je činio sudija pojedinac (prekršajni sudija). Uhapšeno lice je moralo da bude izvedeno pred policijski sud u roku od 24 časa, mada je ono moglo da zatraži trodnevno odlaganje kako bi pripremilo odbranu.

Prekršajni sudija je na ročištu morao da utvrdi identitet, starost, fizičko i psihičko stanje i način života lica prije no što zaključi da je ono skitnica. To ročište je bilo otvoreno za javnost, a lice je imalo priliku da se izjasni. Premda su ove prekršajne sudije bile dio pravosudnog sistema, njihove su odluke smatrane upravnim aktima, te nijesu podlijegale osporavanju ili žalbi izuzev kada su bile *ultra vires*.

Po belgijskom zakonodavstvu koje je u to vrijeme bilo na snazi, postojale su dvije vrste skitnica. U prvu kategoriju su spadala sposobna lica koja nijesu zarađivala za život, već su kao profesionalni prosjaci zloupotrebljavala milostinju, kao i lica koja su živjela kao skitnice, jer su se odala besposlici, opijanju i nemoralu. U drugu kategoriju su spadala lica koja su organi zatekli kako prose, ali na koja se nijedna od navedenih okolnosti nije odnosila. Prva

kategorija skitnica mogla je da bude zadržana u centru za skitnice najmanje dvije, a najviše sedam godina. Druga kategorija je mogla da bude zadržana u domu za pomoć najviše godinu dana. Razlika između ovih popravnih ustanova bila je samo teoretska, a glavna razlika se svodila na zavođenje lišenja slobode u centru za skitnice u krivičnu evidenciju lica.

Sposobna lica zadržana u centrima za skitnice ili domovima za pomoć morala su da rade dok se nalaze u tim ustanovama. Za taj rad su imala pravo na dnevnu naknadu kojom su plaćani administrativni troškovi države, dok se ostatak štedio kako bi taj novac mogla da troše kad budu puštena na slobodu.

De Wilde

G. De Wilde se 18. aprila 1966. prijavio stanici policije u mestu Charleroi i izjavio da je beskućnik i da neće imati nikakva sredstva za život dok ne primi narednu penziju 6. maja 1966. Na dan 19. aprila 1966, policijski sud je zaključio da on ispunjava uslove da bude proglašen skitnicom i naložio je njegovo lišenje slobode u centru za skitnice u trajanju od dvije godine.

G. De Wilde je tokom lišenja slobode Ministarstvu pravde podnio nekoliko zahtjeva za oslobađanje. Izražavao je svoje iznenađenje što nije oslobođen kada mu je isplaćena sljedeća penzija i žalio se da je prinuđen da radi za veoma malu naknadu. Ministarstvo ga je u odgovoru obavijestilo da se njegovo puštanje na slobodu prije isteka propisanog roka može razmotriti pod uslovom da se prikladno ponaša na poslu i da su preduzete sve odgovarajuće mjere za njegovu rehabilitaciju.

Podnosilac predstavke je bio lišen slobode u raznim ustanovama, uključujući dva disciplinska zatvora, zato što je odbijao da radi u junu 1966. i zbog krađe u avgustu 1966. Oslobođen je 16. novembra 1966, nakon skoro sedam mjeseci, od čega je tri mjeseca proveo služeći kaznu zatvora.

Ooms

G. Ooms se 21. decembra 1965. obratio zamjeniku šefa policije u mjestu Namur sa zahtjevom da bude proglašen skitnicom, osim ako mu neka socijalna služba ne pronade zaposlenje na kojem će mu biti obezbijeđeni stan i hrana dok čeka redovan posao. Policijski sud je istoga dana zaključio da on ispunjava uslove da bude proglašen skitnicom i naložio je njegovo lišenje slobode u domu za pomoć.

Dok je bio lišen slobode, g. Ooms se nekoliko puta obraćao Ministarstvu pravde i predsjedniku Vlade sa zahtjevom da bude pušten na slobodu. Prvo, tvrdio je da boluje od tuberkuloze, ali ljekar nije potvrdio njegove navode. Kasnije je tvrdio da nije u stanju da zaradi ušteđevinu koju bi mogao da koristi nakon oslobađanja, jer je bio bolestan sve vrijeme dok je bio lišen slobode, ali da je njegova majka bila spremna da se stara o njemu. Ministarstvo je smatralo da su njegovi zahtjevi preuranjeni i konstatovalo da je podnosilac predstavke nekoliko puta osuđen za krivična djela, da je ovo četvrti put da je lišen slobode zbog skitnje, da njegovo ponašanje nije bilo uzorno, kao i da ima niske prihode.

G. Ooms je po sili zakona oslobođen 21. decembra 1966, tačno jednu godinu nakon što je stavljen na raspolaganje državi.

Versyp

G. Versyp se 3. novembra 1965. pojavio pred šefom policije u Briselu sa dopisom Kancelarije za socijalnu rehabilitaciju u kojem je traženo da mu se obezbijedi smještaj za jednu noć. Naveo je da nema stalno boravište, posao i novac i molio je da ga upute u socijalnu ustanovu. Nakon što je proveo noć u opštinskom pritvoru, podnosilac predstavke je okvalifikovan kao skitnica i naloženo je njegovo dvogodišnje lišenje slobode u centru za skitnice.

Podnosilac predstavke je nakon tri mjeseca lišenja slobode poslao dopis Ministarstvu pravde u kojem je tražio da bude prebačen u odjeljenje sa samicama. Tvrdio je da je život sa drugim skitnicama razorno uticao na njegov duh i da je zanemarivao svoj posao jer je dva puta morao da se liječi u bolnici. Direktor je odobrio njegov zahtjev jer nije mogao da se prilagodi zajedničkom životu nakon devet krivičnih osuda i četiri lišenja slobode zbog skitnje. Podnosilac predstavke je nekoliko mjeseci kasnije podnio zahtjev Ministarstvu pravde da mu da priliku da se rehabilituje u društvu uz pomoć Socijalne službe u Briselu. Ministarstvo je, međutim, odbilo ovaj zahtjev i navelo da njegov predmet može biti preispitan kada iznos njegove ušteđevine bude predstavljao dovoljan dokaz da je u stanju da obavlja odgovarajući posao.

G. Versyp je oslobođen 10. avgusta 1967. na osnovu odluke ministra, pošto je bio lišen slobode jednu godinu i devet mjeseci.

2. Odluka Suda

G. De Wilde se žalio na povredu članova 3 i 4 zbog načina na koji su prema njemu postupali dok je bio lišen slobode, a g. Ooms se pozvao na član 6 jer

mu nije odobrena pravna pomoć. G. Versyp je tvrdio da su odlukom o njegovom lišenju slobode i uslovima lišenja slobode bila prekršena njegova prava iz članova 4, 5 i 6. Sud je utvrdio i da se otvara pitanje povreda članova 5, 3 i 13. U presudi se usredsredio na analizu člana 5.

Preliminarna napomena države

Država je tvrdila da je smještanje podnosilaca predstavki u centar za skitnice ili dom za pomoć predstavljalo posljedicu njihovog izričitog ili prećutnog zahtjeva, budući da su se dobrovoljno prijavili policiji, te da takvo dobrovoljno prijavljivanje nije moglo da dovede do lišenja slobode u smislu člana 5. Sud je, međutim, utvrdio da želje podnosilaca predstavki ne mogu da otklone ili kamufliraju obavezan, za razliku od ugovornog, karakter odluka na koje su se žalili. Naglasio je da je pravo na slobodu previše važno da bi neko lice bilo lišeno zaštite koju pruža Konvencija isključivo zato što se predalo da bi bilo lišeno slobode.

Član 5 stav 1

Sud je prvo razmotrio i prihvatio definiciju „skitnice” iz belgijskog prava, a shodno tome i da lice koje ispunjava uslove iz te definicije potpada pod polje dejstva člana 5 st. 1 (e). Budući da su podnosioci predstavki okvalifikovani kao „skitnice”, mogli su da budu lišeni slobode pod uslovom da je to lišenje naložio nadležni organ, a u skladu sa postupkom propisanim belgijskim zakonodavstvom. Iako su sva tri podnosioca predstavki bila lišena slobode u različitim ustanovama i periodima vremena, Sud nije utvrdio nikakvu proizvoljnost u stavljanju podnosilaca predstavki na raspolaganje države, kao ni razlog za zaključak da njihovo lišenje slobode nije bilo saglasno članu 5 st. 1 (e).

Član 5 stav 3

Član 5 st. 3 odnosi se isključivo na lišenje slobode lica zbog osnovane sumnje da je izvršilo krivično djelo. Budući da skitnja nije predstavljala krivično djelo po belgijskom zakonodavstvu, Sud je utvrdio da taj stav člana 5 ne važi u ovom predmetu.

Član 5 stav 4

Sud je prvo istakao da ga nepostojanje povrede člana 5 st. 1 ne sprječava da razmotri da li je prekršen član 5 st. 4. Svako lišen slobode, kako zakonito tako i nezakonito, ima pravo na to da sud nadzire zakonitost tog lišenja slobode.

Sud je potom ispitao da li su uslovi u kojima su se podnosioci predstavki pojavljivali pred prekršajnim sudijama u skladu sa njihovim pravom da pred sudom pokrenu postupak za preispitivanje zakonitosti lišenja slobode. S tim u vezi, prvo pitanje na koje je trebalo odgovoriti jeste da li je prema članu 5 st. 4 neophodno da predmet razmatraju dva organa – jedan koji nalaže lišenje slobode i drugi sa atributima suda koji razmatra zakonitost tog lišenja slobode – ili je dovoljan jedan organ koji ima attribute suda i nalaže lišenje slobode. Zaključio je da bi jedan organ mogao da zadovolji zahtjeve iz člana 5 st. 4 pod uslovom da je sproveo postupak koji je bio sudskog karaktera, a dotičnom licu pružio garancije koje su prikladne vrsti lišenja slobode o kojoj je riječ.

Sud je u ovim predmetima utvrdio da prekršajni sudija s organizacione tačke gledišta predstavlja sud, jer je nezavisan od izvršnih vlasti i strana u postupku. Međutim, budući da je lišenje slobode na koje su se podnosioci predstavki žalili ličilo na lišenje slobode koje nalaže krivični sud, morao je da razmotri da li su im u postupku pružena jemstva jednaka onima koja postoje u krivičnim stvarima u državama članicama. Sud je utvrdio da prekršajne sudije ne obezbjeđuju takve garancije, jer lica kojima, shodno belgijskom Krivičnom zakoniku, prijete kazne kraće od onih izrečenih skitnicama uživaju brojna jemstva iz Zakona o krivičnom postupku. Stoga je utvrdio povredu člana 5 st. 4.

Podnosioci predstavki su takođe tvrdili da je došlo do povrede člana 5 st. 4, jer su njihovi zahtjevi za oslobađanje odbijeni. Sud je zaključio da su mogli izjaviti žalbu Državnom savjetu (*Conseil d'État*) i da bi to bilo djelotvorno da je ministar pravde odbijanjem njihovih zahtjeva prekršio belgijsko zakonodavstvo ili Konvenciju. Zahtjevi podnosilaca predstavki odnosili su se na diskreciono pravo ministra da odobri puštanje na slobodu prije isteka roka propisanog zakonom ili roka koji je odredio prekršajni sudija, što ne potpada pod polje dejstva člana 5 st. 4. Stoga Sud nije utvrdio povredu člana 5 st. 4 u pogledu ovog pitanja.

Ostale pritužbe

Kada je riječ o pritužbama podnosilaca predstavki o povredama članova 3, 4, 6, 7, 8 i 13, Sud je ili utvrdio da oni nijesu prekršeni ili je smatrao da nije nužno da razmatra te pritužbe.

Sud je odložio razmatranje prava podnosilaca predstavki da podnesu zahtjev za pravičnu naknadu.

Odlaganje datuma oslobađanja podnositeljke predstavke iz zatvora nakon promjene sudske prakse do koje je došlo poslije njene osude predstavljalo je povredu članova 5 i 7

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U PREDMETU DEL RÍO PRADA PROTIV ŠPANIJE

(predstavka br. 42750/09)

21. oktobar 2013.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnijela državljanka Španije Inés del Río Prada. Ona je tokom osam različitih postupaka osuđena na kaznu zatvora u ukupnom trajanju od više od 3.000 godina zbog krivičnih djela vezanih za terorizam u periodu od 1982. do 1987. godine. Podnositeljka predstavke je pritvorena u julu 1987, a kaznu je počela da služi u februaru 1989, kada je prvi put osuđena.

Godine 2000, Nacionalni sud (*Audiencia Nacional* – domaći sud nadležan za predmete vezane za terorizam) utvrdio je da pravne i hronološke veze između krivičnih djela omogućavaju njihovo grupisanje, te ju je osudio na maksimalnu spojenu kaznu zatvora u trajanju od 30 godina. Uzimajući u obzir skraćenje kazne na koje je podnositeljka predstavka imala pravo zbog rada tokom lišenja slobode, zatvorski organi su podnijeli Nacionalnom sudu prijedlog da podnositeljka predstavke bude oslobođena 2. jula 2008.

Nacionalni sud je taj prijedlog odbio, a od zatvorskih vlasti je zatražio da predlože drugi datum za oslobađanje podnositeljke predstavke i da pritom uzmu u obzir novi presedan (poznat kao „doktrina Parot”), koji je 2006. utvrdio Vrhovni sud. Prema njegovoj presudi, sve izmjene i skraćjenja treba sukcesivno primjenjivati na svaku pojedinačnu izrečenu kaznu, a ne na maksimalnu kaznu zatvora od 30 godina. Vrijeme koje je podnositeljka predstavke trebalo da provede u zatvoru bi se u skladu sa tom doktrinom produžilo za skoro devet godina.

Podnositeljka predstavke se žalila na ovu odluku, tvrdeći da bi primjena doktrine Parot bila protivna načelu zabrane retroaktivne primjene krivičnihopravnih odredbi koje su manje povoljne po optuženog. Nacionalni sud je odbio njenu žalbu, obrazloživši da se ne radi o ograničenjima zatvorskih kazni, već o tome kako se skraćjenja primjenjuju na izrečenu kaznu. Ustavni sud je potonju žalbu podnositeljke predstavke proglasio neprihvatljivom.

2. Odluka Suda

Podnositeljka predstavke se žalila da je nastavak njenog lišenja slobode bio nezakonit po članu 5 st. 1, a da je retroaktivnom primjenom novog pristupa koji je Vrhovni sud usvojio nakon njene osude prekršen član 7. Vijeće Suda je 10. jula 2012. utvrdilo povredu člana 7, kao i da je lišenje slobode podnositeljke predstavke od 3. jula 2008. bilo nezakonito i suprotno članu 5 st. 1. Predmet je na zahtjev države, u skladu sa članom 43, upućen na razmatranje Velikom vijeću.

Član 7

Sud je potvrdio da se članom 7 jemči načelo *nullum crimen, nulla poena sine lege*, koje predstavlja suštinski element vladavine prava, a kojim se obezbjeđuju djelotvorne mjere zaštite od proizvoljnog gonjenja, osude i kažnjavanja. Odstupanje od ovog načela nije dozvoljeno čak ni u vrijeme rata ili drugih vanrednih situacija. Član 7 obuhvata zabranu retroaktivne primjene krivičnog prava na štetu optuženog, kao i načelo da krivična djela i kazne za njih moraju biti jasno definisani u zakonskim odredbama koje su bile na snazi u vrijeme kada je optuženi ta krivična djela izvršio.

Po mišljenju Suda, čak i ako zakonodavni ili upravni organi ili sudovi preduzmu mjere nakon izricanja pravosnažne kazne koje za posljedicu imaju promjenu obima kazne koju je izrekao sud, te mjere potpadaju pod polje dejstva zabrane retroaktivne primjene sankcija shodno 7 st. 1 *in fine*.

Sud je, međutim, potom priznao razliku između mjera koje predstavljaju „kaznu” u smislu člana 7 i mjera koje se odnose na „izvršenje” kazne. Promjene načina izvršenja neke kazne ne potpadaju pod polje dejstva člana 7 st. 1 *in fine*. Kako bi utvrdio razliku između takve mjere i mjere koja utiče na obim kazne, Sud mora da ispita suštinsku prirodu kazne u vrijeme kada je izrečena, pri čemu treba da uzme u obzir domaće pravo u cjelini, uključujući i raniju sudsku praksu.

Sud je stao na stanovište da su domaće pravo i sudska praksa u vrijeme kada je podnositeljka predstavke izvršila krivična djela o kojima je riječ bili dovoljno jasni da je ona mogla u razumnoj mjeri očekivati da joj je izrečena maksimalna kazna od 30 godina zatvora i da će sva skraćjenja biti oduzeta od te maksimalne kazne. Uvođenje doktrine Parot je dovelo do redefinisanja obima izrečene kazne tako da je maksimalna kazna zatvora od 30 godina postala

kazna na koju se ne mogu primijeniti nikakva skraćjenja zbog rada tokom lišenja slobode. Mjera koju je uveo Vrhovni sud stoga potpada pod polje dejstva člana 7 st. 1 *in fine*.

Sud je takođe konstatovao da podnositeljka predstavke nije mogla da predvidi da će Vrhovni sud odstupiti od ranije sudske prakse u vrijeme kada je osuđena i kada je donijeta odluka da se njene kazne spoje, a ona osudi na maksimalnu kaznu zatvora od 30 godina. Budući da je ovo odstupanje od sudske prakse za posljedicu imalo promjenu obima izrečene kazne, i to na štetu podnositeljke predstavke, Sud je utvrdio povredu člana 7.

Član 5

Podnositeljka predstavke je tvrdila da je njeno lišenje slobode bilo protivno zahtjevima vezanim za „zakonitost” i „zakonom propisani postupak” iz člana 5.

Sud je ponovio da je u članu 5 st. 1 propisan iscrpan spisak osnova po kojima je lišenje slobode dozvoljeno. Izraz „presuda” u smislu tačke (a), shodno kojoj lice može biti zakonito lišeno slobode na osnovu presude nadležnog suda, iziskuje i da je lice proglašeno krivim i da mu je izrečena kazna koja podrazumijeva lišenje slobode. Sud je takođe konstatovao da izraz „na osnovu” znači da mora postojati uzročno-posljedična veza između lišenja slobode i osuđujuće presude, odnosno da lišenje slobode mora biti posljedica osuđujuće presude.

Da bi lišenje slobode bilo zakonito i u skladu sa zakonom propisanim postupkom, u članu 5 se državama nameće obaveza da postupaju u skladu sa materijalnim i procesnim pravilima domaćeg zakonodavstva. To zakonodavstvo mora biti kvalitetno. Sâmo zakonodavstvo kojim se dozvoljava lišenje slobode mora da bude dostupno, precizno i predvidljivo sa stanovišta primjene.

U ovom predmetu je bilo sporno pitanje da li je nastavak lišenja slobode podnositeljke predstavke nakon 2. jula 2008, datuma kada je po prvobitnom prijedlogu zatvorskih organa ona trebalo da bude oslobođena, bio zakonit u smislu člana 5 i dovoljno predvidljiv sa stanovišta primjene. U skladu sa svojim razmatranjima u vezi sa članom 7, Sud je utvrdio da podnositeljka predstavke nije u razumnoj mjeri mogla da predvidi da će se zbog nove sudske prakse promijeniti način skraćivanja kazni, uključujući i skraćivanje njene kazne, u vrijeme kada je osuđena, kada je radila tokom lišenja slobode, kao i kada je

obaviještena o odluci da se njene kazne spoje, a da joj je određena maksimalna kazna zatvora od 30 godina.

Budući da je podnositeljka predstavke zapravo služila dužu kaznu zatvora od one koju bi služila po zakonodavstvu koje je bilo na snazi u vrijeme kada je osuđena, Sud je zaključio da je njeno lišenje slobode od 3. jula 2008. bilo nezakonito i protivno članu 5 st. 1.

Član 46

Pored toga što je utvrdio povrede Konvencije, Sud je naveo da tužena država ima zakonsku obavezu da isplati iznose dosuđene na ime pravične naknade i da preduzme sve pojedinačne i/ili opšte mjere u okviru domaćeg pravnog poretka kako bi okončala povredu. Država u načelu ima slobodu da izabere sredstva kojima će ispuniti svoje obaveze iz pravosnažne presude Suda, a on joj može pomoći u utvrđivanju odgovarajućih mjera. Sud je u ovom predmetu stao na stanovište da, s obzirom na prirodu povrede, postoji samo jedna mjera kojom se povreda može hitno okončati, te je smatrao da tužena država mora što prije da oslobodi podnositeljku predstavke.

Član 41

Sud je podnositeljki predstavke dosudio 30.000 eura na ime nematerijalne štete i 1.500 eura na ime sudskih troškova i izdataka.

*Povreda Konvencije zbog nepriznatog lišenja slobode
i transfera podnosioca predstavke*

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U PREDMETU EL-MASRI PROTIV BIVŠE JUGOSLOVENSKE REPUBLIKE MAKEDONIJE

(predstavka br. 39630/09)

13. decembar 2012.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio njemački državljanin Khaled El-Masri, rođen 1963. godine.

On je u decembru 2003. godine putovao autobusom u Skoplje na godišnji odmor. Na granici Srbije i Makedonije sumnju je izazvao njegov novi njemački pasoš. Zbog toga je izvršen pretres njegovih ličnih stvari i ispitivan je o mogućim vezama s nekoliko islamskih organizacija. Poslije ispitivanja koje je trajalo oko sedam sati, odvezen je u svoj hotel u pratnji naoružanih ljudi u civilnoj odjeći. Po dolasku u hotel, podnosilac predstavke je držan u potpunoj izolaciji i neprestano je ispitivan na engleskom, jeziku koji on ne govori tečno. Obaviješten je da će ga vratiti u Njemačku ako potpiše priznanje da je član Al-Kaide. Njegovi zahtjevi da kontaktira sa njemačkom ambasadam su odbijeni. Kada je u jednom trenutku rekao da namjerava da ode, priječeno mu je da će pucati u njega. Poslije deset dana lišenja slobode, podnosilac predstavke je prebačen na skopski aerodrom, s liscama na rukama i povezom na očima.

Podnosioca predstavke su na aerodromu pretukli prerušeni muškarci. Potom je okovan i vezan za bočne strane aviona. U pasoš su mu naljepili makedonsku izlaznu vizu. Prebačen je u Avganistan preko Iraka, gdje je držan u pritvornom centru za posebno opasne teroriste. Po njegovim tvrdnjama, više od četiri mjeseca je držan u maloj, prljavoj betonskoj ćeliji, gdje su ga stalno ispitivali, tukli, šutirali i prijetili mu. Njegovi brojni zahtjevi da se sastane sa predstavnikom njemačke države su ignorisani.

U maju 2004. ponovo su mu stavili povez na oči i lisice na ruke i naložili mu da se presvuče u odjeću koju je imao na sebi onda kada je ušao u Skoplje, da bi ga potom odveli u drugi avion. Prebačen je u Albaniju, ali mu niko nije kazao gdje se nalazi. Kada je konačno oslobođen, rekli su mu gdje je, a u pasoš su mu zalijepili albansku izlaznu vizu. Potom je prebačen u Frankfurt, u Njemačkoj.

Ispostavilo se da je u međuvremenu, do povratka u Njemačku, izgubio 18 kilograma, da je zapušten i dijagnostikovano mu je posttraumatski stresni poremećaj, koji je vjerovatno bio prouzrokovan mučenjem i zlostavljanjem.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke je smatrao da je Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija odgovorna za zlostavljanje kome je bio podvrgnut protivno članovima 3, 5, 8, 10 i 13 Konvencije.

Država je negirala svaku odgovornost za zlostavljanje podnosioca predstavke i osporila je vjerodostojnost izvještaja vještaka o njegovom mentalnom zdravlju.

Član 3

Kada je riječ o činjenicama ovog predmeta, Sud je konstatovao da je svjedočenje podnosioca predstavke o tome šta mu se dogodilo bilo veoma detaljno, konkretno i dosljedno tokom cijelog perioda po povratku u Njemačku. Pored toga, bilo je potkrijepljeno brojnim posrednim dokazima prikupljenim u okviru međunarodnih ispitivanja i istrage njemačkih organa. Konačno, iskaz bivšeg makedonskog ministra unutrašnjih poslova koji je podnijet Sudu potvrđivao je činjenice utvrđene tokom drugih istraga, kao i dosljedan i koherentan opis događaja koji je dao podnosilac predstavke. S obzirom na te dokaze, Sud je zaključio da su tvrdnje podnosioca predstavke, uključujući činjenicu da je predat CIA, bile dovoljno uvjerljive i utvrđene van razumne sumnje.

Na samom početku, Sud je podsjetio da zabrana mučenja predstavlja jedno od najelementarnijih prava. Zato je imperativno da države djelotvorno istraže sve navode o postupanju koje je u suprotnosti sa članom 3. Bez djelotvornih istraga u kojima je moguće identifikovati počiniocima takvih radnji, prava i slobode utvrđeni članom 3 bili bi nedjelotvorni u praksi, što bi omogućilo državnim akterima da nekažnjeno krše prava lica koja su pod njihovom kontrolom, a koja su utvrđena u članu 3. Iz tih razloga, istraga mora biti ažurna, temeljna i nezavisna od izvršne vlasti.

Podnosilac je u oktobru 2008. podnio krivičnu tužbu javnom tužiocu zbog saučesništva predstavnika države u njegovom izručenju i zlostavljanju. Svoje tvrdnje je potkrijepio dokazima, kao što su pouzdani medijski izvještaji i druge strane istrage. Javni tužilac nije učinio ništa više sem što je kontaktirao sa

Ministarstvom unutrašnjih poslova, te stoga nije imao pravo da odbaci njegovu tužbu pozivajući se na nedostatak dokaza. Radi borbe protiv nekažnjene umiješanosti država u teška kršenja ljudskih prava, Sud je stao na stanovište da je podnosilac predstavke bio lišen mogućnosti da mu se podnese primjeren izvještaj o tome šta mu se dogodilo i ko mu je to uradio.

Pored toga, postupanje sa podnosiocem predstavke ne može se opravdati razlozima nacionalne bezbjednosti, niti razlozima borbe protiv terorizma. Sud je ponovio da je zabrana mučenja apsolutno pravo. Zato su vlasti morale da preduzmu razumne korake kako bi izbjegle rizik od zlostavljanja za koji je država znala ili je morala da zna. Mada podnosilac predstavke nije bio podvrgnut primjeni fizičke sile dok je bio lišen slobode u hotelu u Skoplju, Sud je primijetio da se član 3 ne odnosi isključivo na fizički bol. Dugotrajno lišenje slobode podnosioca predstavke bilo je takvo da je moralo izazvati njegovu emocionalnu i psihičku patnju. Podnosilac predstavke je hotimično doveden u situaciju u kojoj ga je trajno obuzimala anksioznost zbog toga što su vlasti željele da izvuku priznanje od njega. Zato je Sud zaključio da su uslovi u tom hotelu bili dovoljno teški da su predstavljali kršenje člana 3.

Zlostavljanje kome je podnosilac predstavke bio izložen na aerodromu u Skoplju takođe je ocijenjeno kao odgovornost države. Težina zlostavljanja takođe se ničim nije mogla opravdati, jer je broj pripadnika snaga bezbjednosti očigledno bio veći, dok je podnosilac predstavke bio sam i nije predstavljao nikakvu opasnost po njih. Evropski sud je takođe istakao da prisilno svlačenje kome pribjegava policija do te mjere degradira čovjeka da se nikako ne smije proizvoljno preduzeti.

Sem toga, istaknuto je da transfer podnosioca predstavke obavještajnoj agenciji CIA nije izvršen u sklopu legitimnog zahtjeva za izručenje. Makedonske vlasti su znale koja je destinacija aviona u koji je podnosilac predstavke silom smješten. Evropski sud je izrazio zabrinutost zbog načina na koji američke vlasti postupaju prema licima osumnjičenim za terorizam, posebno u tako poznatim pritvorskim centrima kakav je onaj u Gvantanamu. Budući da je ta informacija u vrijeme kada je podnosilac predstavke bio predat američkim vlastima već bila u javnom domenu, Sud je bio uvjeren da su makedonske vlasti znale ili su morale znati koliki je rizik od mučenja ili zlostavljanja. Iz svih tih razloga, Evropski sud je zaključio da su makedonske vlasti prekršile član 3.

Član 5

Sud je na početku istakao fundamentalnu važnost garancija iz člana 5, kojim se jemče prava pojedinaca u demokratiji da ne budu podvrgnuti proizvoljnom lišenju slobode od strane vlasti. Zato Sud u svojoj praksi stalno ističe da svako lišenje slobode mora biti u skladu ne samo sa materijalnim i proceduralnim pravilima domaćeg prava već i u skladu sa samom svrhom člana 5, tj. zaštitom pojedinca od proizvoljnog postupanja.

Premda istraga terorističkih djela nesumnjivo predstavlja poseban problem za vlasti, to ne znači da vlasti shodno članu 5 imaju zeleno svjetlo da hapse osumnjičene i da ih zadržavaju u policijskom pritvoru bez ikakve djelotvorne kontrole od strane domaćih sudova i nadzornih institucija u konvencijskom sistemu. Pored toga, nepriznato lišenje slobode nekog lica predstavlja potpuno negiranje garancija iz člana 5. Vlasti koje su preuzele kontrolu nad nekim licem moraju odgovarati za to gdje se ono nalazi. Stoga se član 5 mora tumačiti kao da vlastima nameće obavezu da preduzimaju djelotvorne mjere zaštite od opasnosti od nestanka lica i da sprovedu blagovremenu i djelotvornu istragu dokazivih tvrdnji da je lice lišeno slobode i od tada nije viđeno.

Sud je u pogledu okolnosti ovog predmeta utvrdio da je makedonska država bila odgovorna za kršenje prava podnosioca predstavke iz člana 5 tokom cijelog perioda njegovog zatočeništva, te da nije postojala ni evidencija o njegovom lišenju slobode u hotelu, mjestu pritvora izvan sudskog sistema. Bio je lišen svake mogućnosti da bude izveden pred sud koji bi preispitao zakonitost njegovog lišenja slobode i bio je prepušten milosti i nemilosti službenika koji su ga zatočili. Pored toga, makedonskim vlastima je trebalo da bude jasno da će se on suočiti sa flagrantnim kršenjem prava iz člana 5 kada ga predaju organima SAD. Konačno, imajući u vidu svoj zaključak da nije sprovedena djelotvorna istraga njegovih pritužbi o zlostavljanju, Sud je iz istih razloga zaključio da nije sprovedena ni smisljena istraga njegovih tvrdnji o proizvoljnom lišenju slobode, što je predstavljalo još jednu povredu člana 5.

Član 8

Sud je stao na stanovište da su prava podnosioca predstavke na porodični i privatni život, iz člana 8, bila prekršena, budući da su se vlasti u njih umiješale na način koji „nije u skladu sa zakonom”.

Član 13

Sud je dalje zaključio da je bilo prekršeno pravo podnosioca predstavke na djelotvoran pravni lijek, iz člana 13 Konvencije. Podnosiocu predstavke je uskraćen djelotvoran i praktičan pravni lijek usljed toga što nije bilo djelotvorne istrage. Nema dokaza da je na ma koji način preispitivana odluka o predaji podnosioca predstavke agenciji CIA. Usljed toga, Sud je zaključio da je, u vezi sa članovima 3, 5 i 8, bio prekršen član 13 Konvencije.

Član 41

Evropski sud je zaključio da Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija mora podnosiocu predstavke da plati 60.000 eura na ime nematerijalne štete.

Prinudna izolacija lica zaraženog HIV-om bila je protivna pravu na slobodu iz člana 5

PRESUDA U PREDMETU ENHORN PROTIV ŠVEDSKE

(predstavka br. 56529/00)

25. januar 2005.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio švedski državljanin Eie Enhorn, rođen 1947. Godine 1994. ustanovljeno je da je zaražen virusom HIV-a i da je zarazio mladića od 19 godina, sa kojim je prvi put imao seksualne odnose 1990. godine. Okružni zdravstveni inspektor je stoga podnosiocu predstavke izdao uputstva u skladu sa Zakonom o zaraznim bolestima iz 1988. godine (Zakon iz 1988. godine), sa ciljem da ga spriječi da širi HIV. Podnosilac predstavke je bio u obavezi da sve svoje potencijalne seksualne partnere obavijesti da je zaražen, da nosi kondom i da se uzdržava od konzumacije određene količine alkohola zbog koje bi mu bila narušena moć rasuđivanja i zbog koje bi druge mogao da dovede u opasnost da se zaraze tim virusom. Takođe je bio u obavezi da obavijesti zdravstvene radnike i svog zubara o svojoj infekciji prije no što se podvrgne fizičkom pregledu, intervenciji, vakcinaciji ili analizi krvi, kao i da dolazi na preglede kod svog ljekara i na sastanke koje mu zakazuje okružni zdravstveni inspektor.

Podnosilac predstavke je u periodu od septembra do novembra 1994. došao na četiri sastanka sa okružnim zdravstvenim inspektorom i dva puta ga je primio u kućnu posjetu. Međutim, u pet navrata se nije pojavio na zakazanim sastancima. Zato je okružni zdravstveni inspektor podnio zahtjev Okružnom upravnom sudu da izda nalog o prinudnoj izolaciji podnosioca predstavke u bolnici u trajanju od najviše tri mjeseca. Okružni upravni sud je 16. februara 1995. izrekao presudu u kojoj je utvrdio da podnosilac predstavke nije postupio u skladu sa mjerama koje je odredio okružni zdravstveni inspektor i naložio je njegovu prinudnu izolaciju u trajanju od najviše tri mjeseca, a u skladu sa članom 38 Zakona iz 1988. godine. Dok se nalazio u izolaciji, podnosilac predstavke je imao pravo da bar jednom dnevno izlazi napolje, ali samo u pratnji bolničkog osoblja.

Okružni upravni sud je sve do 12. decembra 2001. svakih šest mjeseci izdavao naloge kojima je produžavao njegovo lišenje slobode. Budući da

je podnosilac predstavke nekoliko puta bježao iz bolnice, on je zapravo bio lišen slobode u periodima od 16. marta do 25. aprila 1995, od 11. juna do 27. septembra 1995, od 28. maja do 6. novembra 1996, od 16. novembra 1996. do 26. februara 1997. i od 26. februara do 12. juna 1999. godine – ukupno nešto manje od godinu i po dana.

Okružni upravni sud je 12. decembra 2001. odbio zahtjev za ponovno produženje lišenja slobode. Taj se sud pozvao na činjenicu da nije poznato gdje se podnosilac predstavke nalazi, te da nema informacija o njegovom ponašanju, zdravstvenom stanju itd. U vrijeme izricanja ove presude, činilo se da se od 2002. znalo gdje se podnosilac predstavke nalazi, ali da je nadležni okružni zdravstveni inspektor procijenio da nema osnova za njegovu dalju prinudnu izolaciju.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se žalio da su nalozi o njegovoj prinudnoj izolaciji i njegova nedobrovoljna hospitalizacija bili protivni članu 5 st. 1 Konvencije.

Član 5 stav 1

Pošto se uvjerio da je lišenje slobode podnosioca predstavke bilo u skladu sa švedskim pravom, Sud je prešao na razmatranje pitanja da li njegovo lišenje slobode predstavlja „zakonito lišenje slobode da bi se spriječilo širenje zaraznih bolesti” u smislu člana 5 st. 1 (e) Konvencije.

Sud je naglasio da ovo nije dovoljno kako bi lišenje slobode bilo u skladu sa domaćim pravom. Ono takođe mora biti u skladu sa opštim načelom pravne izvjesnosti, što znači da uslovi lišenja slobode moraju biti jasno utvrđeni, a da mjerodavno domaće pravo mora biti dovoljno pristupačno i precizno kako bi bilo predvidljivo.

Sud je naveo da je u praksi razmatrao „veoma ograničen broj slučajeva” u kojima je neko lice lišeno slobode „da bi se spriječilo širenje zaraznih bolesti”. Stoga je uporedio predmete u kojima je razmatrao druge osnove lišenja slobode iz člana 5 st. 1 (e) (konkretno, duševno neuračunljivih lica, alkoholičara, zavisnika od droge ili skitnica). Sud je utvrdio da postoji veza između ovih lica, jer su sva bila lišena slobode ili kako bi bila podvrgnuta liječenju ili iz pobuda koje diktira socijalna politika ili i iz medicinskih i iz društvenih razloga. Sud je naveo da je stoga iz ovog konteksta legitimno zaključiti da je prvenstveni razlog

zbog kojeg je Konvencijom dozvoljeno lišenje slobode lica pomenutih u členu 5 st. 1 (e) ne samo to što predstavljaju opasnost po javnu bezbjednost već i zbog toga što njihovi sopstveni interesi možda nalažu lišenje slobode.

Sud je u svjetlu ovih činjenica takođe utvrdio da mora postojati neka vrsta veze između osnova po kojem je lišenje slobode dozvoljeno i mjesta i uslova u kojima se nalazi lice lišeno slobode. Na primjer, lišenje slobode nekog lica kao psihijatrijskog pacijenta jeste u smislu tačke (e) zakonito samo ako se sprovedi u bolnici, na klinici ili u nekoj drugoj odgovarajućoj ustanovi.

Sud je zaključio da osnovni kriterijumi prilikom ocjenjivanja „zakonitosti” pritvora nekog lica „da bi se spriječilo širenje zaraznih bolesti” uključuju sljedeće: da li je širenje zarazne bolesti opasno po javno zdravlje ili bezbjednost i da li lišenje slobode zaraženog lica predstavlja krajnju mjeru kako bi se spriječilo širenje zaraze, jer su razmotrene blaže mjere i zaključeno je da su nedovoljne kako bi zaštitile javni interes. Kada ovi kriterijumi više nijesu ispunjeni, prestaje da postoji osnov za lišenje slobode. Stoga nije dovoljno to što je lišenje slobode u ovom kontekstu bilo zakonito. Ono je moralo da bude i neophodno.

U ovom predmetu nije bilo spora da je prvi kriterijum bio ispunjen, budući da je virus HIV-a opasan po javno zdravlje i bezbjednost. Kada je riječ o drugom kriterijumu, Sud je konstatovao da država nije predočila nikakve primjere blažih mjera koje bi se mogle primijeniti na podnosioca predstavke u periodu od 16. februara 1995. do 12. decembra 2001. za koje je navodno utvrđeno da nijesu dovoljne da zaštite javni interes.

Između ostalog, iako se podnosilac predstavke nalazio u bjekstvu veći dio vremena od 16. februara 1995. do 12. decembra 2001, nije bilo ni dokaza ni indikacija da je tokom tog perioda ikome prenio HIV, da je imao seksualne odnose a da prethodno svog partnera nije obavijestio da je zaražen, da nije koristio kondom ili da je uopšte imao seksualne odnose. Podnosilac predstavke je u periodu dok se nalazio u bjekstvu, od 1997. do 1999. godine, u dva navrata otišao kod ljekara i oba puta ih obavijestio da je zaražen HIV-om. Stoga se čini da je postupao u skladu sa mnogim uputstvima koje mu je okružni zdravstveni inspektor izdao 1994. godine.

Sud je u tim okolnostima zaključio da prinudna izolacija podnosioca predstavke nije predstavljala krajnju mjeru kako bi se on spriječio da širi virus HIV-a, a pošto su razmotrene blaže mjere za koje je zaključeno da nijesu

dovoljne da zaštite javni interes. Štaviše, vlasti nijesu uspjele da uspostave pravičnu ravnotežu između potrebe da obezbijede spriječavanje širenja virusa HIV-a i prava podnosioca predstavke na slobodu pošto su skoro sedam godina izdavale naloge o produženju prinudne izolacije podnosioca, zbog čega je ukupno bio prinudno hospitalizovan skoro godinu i po dana. Sud je stoga utvrdio povredu člana 5 st. 1 Konvencije.

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 12.000 eura na ime nematerijalnih troškova i 2.083 eura na ime sudskih troškova i izdataka.

Odobrenje Skupštine da se protiv podnosioca predstavke, poslanika u Skupštini, vode dva od tri krivična postupka bilo je dovoljno da njegovo lišenje slobode bude zakonito

PRESUDA U PREDMETU FRROKU PROTIV ALBANIJE

(predstavka br. 47403/15)

18. septembar 2018.

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke je rođen 1972. godine. Protiv njega su vođena tri krivična postupka 2015, kada je bio poslanik Skupštine.

Bio je optužen za lažne izjave, ubistvo s predumišljajem i pranje novca stečenog krivičnim djelom. Skupština je dozvolila njegovo hapšenje i lišenje slobode u kontekstu prvog i drugog postupka i on se od 26. marta 2015. nalazio u kućnom pritvoru. Budući da policija nije bila u mogućnosti da ga drži u kućnom pritvoru, Skupština je 2. aprila 2015. dozvolila njegov pritvor u vezi sa drugim i trećim postupkom, koji su u međuvremenu objedinjeni.

Vrhovni sud je tokom kasnijeg sudskog postupka potvrdio zakonitost njegovog lišenja slobode, pošto je zaključio da postoji opasnost da će podnosilac predstavke pobjeći i ometati prikupljanje dokaza. Prema mišljenju Vrhovnog suda, u slučaju podnosioca predstavke kumulativno su ispunjena sva tri uslova za pritvor: prvo, postojala je osnovana sumnja, zasnovana na dokazima, da je optuženi izvršio krivično djelo; drugo, činjenice koje se pripisuju optuženom predstavljaju krivično djelo koje nije zastarjelo u skladu sa krivičnim zakonodavstvom; i, treće, optuženi je bio krivično odgovoran za navodno krivično djelo.

Podnosilac predstavke se žalio Ustavnom sudu na lišenje slobode, tvrdeći, konkretno, da Skupština nije odobrila njegovo hapšenje u vezi sa optužbama u trećem krivičnom postupku. Međutim, njegova žalba je odbijena u julu 2015. godine. Ustavni sud je utvrdio da je Vrhovni sud odobrio lišenje slobode zbog svih krivičnih optužbi protiv njega, uključujući optužbe u trećem postupku. Potonje žalbe na lišenje slobode koje je g. Frroku izjavio 2015. i 2016. godine takođe su odbijene.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke je tvrdio da je prekršen član 5 st. 1, jer je bez odobrenja Skupštine lišen slobode u trećem krivičnom postupku.

Član 5 stav 1

Sud je ponovio da član 5 st. 1 sadrži iscrpan spisak osnova po kojima je lišenje slobode dozvoljeno. Nijedno lišenje slobode nije zakonito ako nije zasnovano na nekom od razloga propisanih u tačkama (a)–(f) člana 5 st. 1. Sud je, pored toga, ponovio da domaći organi moraju u postupcima vezanim za lišenje slobode postupati u skladu sa uslovima propisanim domaćim zakonodavstvom.

Sud je zauzeo stav da glavno pitanje u ovom predmetu jeste da li je lišenje slobode podnosioca predstavke u vezi sa trećim krivičnim postupkom bilo „zakonito” u smislu člana 5 st. 1, uključujući i da li je sprovedeno „u skladu sa zakonom propisanim postupkom”. Sud je ponovio da se Konvencija u suštini oslanja na nacionalno pravo, ali i da iziskuje da svaka mjera kojom se lice lišava slobode bude saglasna sa ciljem člana 5 – da zaštiti lice od proizvoljnog postupanja.

Sud je u ovom predmetu konstatovao da je podnosilac predstavke lišen slobode 26. marta 2015. i da je od tada bio lišen slobode u vezi sa prvim i drugim postupkom. Vrhovno javno tužilaštvo je tek 1. aprila 2015. pokrenulo krivični postupak protiv podnosioca predstavke u vezi sa trećom optužbom i istog je dana odlučilo da taj postupak objedini sa drugim postupkom protiv podnosioca predstavke. Skupština je odlučila da odobri pritvor podnosioca predstavke na osnovu tog zahtjeva. Sud je prihvatio da Skupština možda nije obaviještena da se od nje zahtijeva da odobri pritvor i u pogledu trećeg, a ne samo drugog krivičnog postupka.

Sud je, međutim, primijetio da je lišenje slobode podnosioca predstavke u okviru prvog i drugog krivičnog postupka bilo zakonito iako Skupština zapravo nije odobrila njegov pritvor u vezi sa trećim postupkom. Stoga, pritvor podnosioca predstavke nije bio nezakonit usljed propusta domaćih organa da od Skupštine konkretno zatraže dozvolu da ga uhapse u vezi sa trećim postupkom. Cjelokupan period pritvora bio je zakonit na osnovu prvog i drugog krivičnog postupka koje je Skupština odobrila, te nije došlo do povrede člana 5 st. 1.

Povreda člana 5 zbog nepostojanja pravnog osnova za pritvor podnosioca predstavke u vezi sa validiranjem presude koja mu je izrečena u Italiji

PRESUDA U PREDMETU GRORI PROTIV ALBANIJE

(predstavka br. 25336/04)

7. jul 2009.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio albanski državljanin Arben Grori, rođen 1971. godine. On se u trenutku donošenja presude Suda nalazio u jednom zatvoru u Albaniji u kome se primjenjuju maksimalne mjere bezbjednosti, gdje je izdržavao kaznu od 15 godina zatvora, koja mu je izrečena za prekogranični ilegalni promet narkotika, i kaznu doživotnog zatvora zbog ubistva i nezakonitog posjedovanja vatrenog oružja. Potonja dva krivična djela počinjena su na teritoriji Italije.

Podnosilac predstavke je uhapšen u Albaniji 30. aprila 2001. godine na osnovu potjernice izdate u Italiji 16. februara 2001. u vezi sa navodnom umiješanošću u ilegalni promet droge. Istog dana, Interpol u Rimu zatražio je od albanskih vlasti da pokrenu krivični postupak protiv podnosioca predstavke zbog krivičnih djela počinjenih na teritoriji Italije. U julu 2002. godine, albanski državni tužilac optužio je podnosioca predstavke za međunarodni promet droge, da bi ga u decembru 2003. godine albanski sudovi oglasili krivim i osudili ga, u junu 2006. godine, na 15 godina zatvora.

Pored toga, 2. februara 2001. godine, italijanske vlasti su podnosioca predstavke u odsustvu osudile na doživotni zatvor zbog ubistva i na kaznu od pet godina zatvora zbog nezakonitog posjedovanja vatrenog oružja. One, međutim, nijesu mogle da traže izvršenje te kazne u Albaniji, budući da u to vrijeme ni jedna ni druga zemlja nijesu bile visoke strane potpisnice nijednog međunarodnog ugovora o ovom pitanju.

Dok je boravio u pritvoru u pretkrivičnom postupku u Albaniji za ilegalni promet droge izvršen u Italiji, podnosiocu predstavke je 15. maja 2002. godine uručeno rješenje albanskog suda kojim se pritvor produžava do postupka za validiranje kazne koja mu je u odsustvu izrečena u Italiji za ubistvo i nezakonito posjedovanje vatrenog oružja.

Podnosilac predstavke je uložio žalbu albanskom sudu pozivajući se na činjenicu da italijanske vlasti nijesu podnijele albanskom ministru pravde zahtjev za validiranje kazne koja mu je u odsustvu izrečena u Italiji. Takođe je tvrdio da u relevantno vrijeme između ove dvije zemlje nije postojao nijedan međunarodni sporazum koji bi omogućio to validiranje i da nije dao saglasnost za validiranje, što je tadašnji Zakonik o krivičnom postupku nalagao. Domaći sudovi su presudili protiv njega, zaključivši da se, shodno pravilima međunarodnog krivičnog prava, saradnja među zemljama može odvijati čak i onda kada ne postoje bilateralni ugovori, na osnovu dobre volje, opšte priznatih normi i načela recipročnosti.

U periodu od septembra 2003. do februara 2004. godine, podnosilac predstavke je tražio da bude podvrgnut odgovarajućem ljekarskom pregledu pošto mu se pogoršalo zdravstveno stanje. U avgustu 2004. godine dijagnostikovana mu je multipla skleroza, a ljekari su konstatovali da to oboljenje može izazvati šok organizma, oštećenje organa, trajnu invalidnost ili smrt. Tokom 2005. godine, on je podnio nekoliko krivičnih prijava protiv tužilaštva i načelnika zatvorske bolnice u Tirani, žaleći se zbog nemara u pružanju zdravstvene zaštite, s obzirom na to da je njegovo liječenje kasnilo i da su mu uglavnom davali lijekove koji se propisuju u slučaju reumatizma.

Evropski sud je 10. januara 2008. godine naložio Albaniji da ga, u vidu privremene mjere izrečene u skladu sa Pravilom br. 39 Poslovnika Suda, bez odlaganja prebaci u civilnu bolnicu na ispitivanje i preduzimanje odgovarajućeg liječenja. Albanija ga je 28. januara 2008. godine prebacila u Univerzitetski klinički centar u Tirani, gdje je bio podvrgnut specijalističkim ljekarskim pregledima. Podnosilac predstavke je od 17. juna 2008. redovno dobijao odgovarajuću terapiju za svoje oboljenje.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se u predstavi upućenoj Evropskom sudu za ljudska prava najviše žalio na neadekvatno liječenje u zatvoru i na nezakonitost pritvora radi validiranja i izvršenja u Albaniji kazne doživotnog zatvora na koju su ga, u odsustvu, osudili italijanski sudovi. Tvrdio je da su mu prekršena prava iz članova 3 i 5 st. 1. Takođe se žalio da je njegovo prebacivanje u civilnu bolnicu u januaru 2008. godine, koje je naložio Sud shodno Pravilu 39 svog Poslovnika, kasnilo, čime je prekršen član 34 Konvencije.

Član 3

Sud je sa zabrinutošću primijetio da je od aprila 2005. do 28. januara 2008. godine podnosilac predstavke ostavljen bez odgovarajućeg liječenja, uprkos tome što je obolio od teškog oboljenja. Prije svega, posljednji ljekarski izvještaj o njegovom zdravstvenom stanju potvrđuje da je bolest tokom godina uznapredovala zbog odsustva zdravstvene njege. Država nije pružila nikakvo obrazloženje za to što je odbila da mu obezbijedi liječenje koje su propisali civilni ljekari, posebno kada se ima na umu da je riječ o liječenju koje je u to vrijeme u državnim bolnicama bilo besplatno. Sem toga, država nije objasnila kako se terapija vitaminima i antidepresivima može smatrati odgovarajućom u datim okolnostima. Isto tako, država nije navela prihvatljivo objašnjenje za pogoršanje zdravstvenog stanja podnosioca predstavke tokom njegovog boravka u zatvoru. Sud je zaključio da je sve ovdje navedeno stvorilo tako snažno osjećanje nesigurnosti kod podnosioca predstavke da je, u kombinaciji sa njegovom fizičkom patnjom, to predstavljalo ponižavajuće postupanje, čime je prekršen član 3.

Član 5 stav 1

Podnosilac predstavke je prvi put lišen slobode 30. aprila 2001. zbog navodnog učešća u trgovini drogom. Međutim, ovaj se predmet odnosio na njegov pritvor od 15. maja 2002, u vezi sa postupkom validiranja i izvršenja presude italijanskog suda, do 29. decembra 2003, kad je osuđen za trgovinu drogom u prvom postupku. Nakon tog datuma je postojao pravni osnov za njegovo lišenje slobode, u skladu sa članom 5 st. 1 (a).

Sud je takođe smatrao da lišenje slobode podnosioca predstavke od 15. maja 2002. potpada pod polje dejstva člana 5 st. 1 (a). Kada je riječ o postupku vezanom za validiranje i izvršenje presuda stranog suda, pretpostavka je bila da lišenje slobode nekog lica predstavlja „zakonito” lišenje slobode „na osnovu odluke nadležnog suda”.

Sud je ponovio da je spisak izuzetaka u članu 5 st. 1 iscrpan i da je samo usko tumačenje u skladu sa ciljem da niko ne bude proizvoljno lišen slobode. Lišenje slobode mora da zadovolji standard „zakonitosti”, koji iziskuje da cijelo zakonodavstvo bude dovoljno precizno kako bi omogućilo licu – po potrebi i uz odgovarajuće savjete – da predvidi, u mjeri u kojoj je to razumno u datim okolnostima, posljedice koje određena radnja može podrazumijevati. Organi vlasti takođe moraju da poštuju zahtjeve propisane domaćim zakonodavstvom.

Vrhovni i Ustavni sud su se prilikom razmatranja pritvora podnosioca predstavke ograničili na zaključak da relevantna odredba Zakona o krivičnom postupku nije adekvatna i da pravni osnov mogu da pružaju opšteprihvaćene norme međunarodnog prava, a u skladu sa načelom dobre volje i reciprociteta. Pozvali su se na dva ugovora, konkretno – na Evropsku konvenciju o međunarodnom važenju krivičnih presuda i na Konvenciju o transferu osuđenih lica i protokole uz nju.

Međutim, Evropska konvencija o međunarodnom važenju krivičnih presuda ni u jednoj od ove dvije zemlje nije bila na snazi u vrijeme o kojem je riječ. Ni Vrhovni ni Ustavni sud nijesu sugerisali da je ijedna od te dvije konvencije bila na snazi u Albaniji.

Zapravo, u pokušaju da pronađe pravni osnov za lišenje slobode podnosioca predstavke, Vrhovni sud Albanije je u unutrašnje pravo uveo odredbe međunarodnih pravnih instrumenata koji u to doba još nijesu bili stupili na snagu u odnosu na Albaniju. Iz tih razloga, teško da se za pravni osnov koji je Vrhovni sud konačno pronašao može reći da ispunjava zahtjeve „zakonitosti” u pogledu pritvora ovog podnosioca predstavke i konverzije njegove kazne koju su izrekli italijanski sudovi. Evropski sud je iz tih razloga zaključio da, u periodu od 15. maja 2002. do 29. decembra 2003. godine, pritvor podnosioca predstavke nije bio u skladu sa postupkom propisanim zakonom, te je stoga bio prekršen član 5 st. 1 Konvencije.

Član 34

Sud je primijetio da je, uprkos tome što je država najkasnije ujutru 11. januara 2008. godine saznala za nalog Suda u Strazburu da podnosilac predstavke bude prebačen u bolnicu, to prebacivanje sprovedeno tek 28. januara 2008. Prema tome, nalog Suda nije izvršen punih 17 dana, iako nijesu postojale nikakve objektivne prepreke koje bi spriječile vlasti da to učine. Iz tih razloga, u ovom slučaju radilo se o kršenju člana 34 Konvencije.

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 8.000 eura na ime nematerijalne štete i 7.000 eura na ime sudskih i ostalih troškova.

Maksimalno trajanje pritvora razjašnjeno je u praksi Vrhovnog suda, koja je bila dostupna i u dovoljnoj mjeri predvidljiva – nije bilo povrede člana 5 st. 1

PRESUDA U PREDMETU GRUBIĆ PROTIV HRVATSKE

(predstavka br. 5384/11)
30. oktobar 2012.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio hrvatski državljanin rođen 1972. godine. On je 2006. uhapšen pod sumnjom da je izvršio oružane pljačke. Istražni sudija Županijskog suda u Zagrebu otvorio je istragu u vezi sa sumnjom da su podnosilac predstavke i još šest lica izvršili više oružanih pljački, teških ubistava i pokušaja teških ubistava. Podnosilac predstavke je tokom istrage pritvoren u skladu sa Zakonom o kaznenom postupku, zbog opasnosti da će izvršiti novo krivično djelo i zbog težine djela koja mu se stavljaju na teret.

Pritvor podnosioca predstavke je produžen nakon što je maja 2007. podignuta optužnica protiv njega i ostalih lica i on je u pritvoru ostao do završetka suđenja. Vijeće Županijskog suda u Zagrebu je 17. aprila 2009. produžilo maksimalno trajanje pritvora podnosioca predstavke za još šest mjeseci, u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku. Ova odluka donijeta je na osnovu domaćeg zakonodavstva, kojim se dozvoljava produženje maksimalnog trajanja pritvora u predmetima koji se odnose na korupciju i organizovani kriminal.

Županijski sud u Zagrebu je 21. aprila 2009. podnosioca predstavke proglasio krivim za oružanu pljačku i teško ubistvo i osudio ga na kaznu zatvora u trajanju od 30 godina. On se žalio Vrhovnom sudu 21. septembra 2009. Vijeće Županijskog suda u Zagrebu je produžilo pritvor podnosioca predstavke za još devet mjeseci, ponovo u skladu sa Zakonom o kaznenom postupku. Podnosilac predstavke je 18. novembra 2009. izjavio žalbu na tu odluku. Tvrdio je da mu nije data mogućnost da se obrati sudu kada je odlučivano o produženju njegovog pritvora i da odluka o produženju pritvora nije dovoljno obrazložena.

Vrhovni sud je 25. novembra 2009. odbacio žalbu podnosioca predstavke, ustvrdivši da on može biti u pritvoru shodno relevantnim odredbama. Vrhovni sud je 16. decembra 2009. žalbu podnosioca predstavke na prvostepenu

presudu proglasio neosnovanom i odbacio je. Podnosilac predstavke je 24. juna 2010. podnio novu žalbu Vrhovnom sudu na njegovu odluku od decembra 2009.

Županijski sud u Zagrebu je, u skladu sa Zakonom o kaznenom postupku, u avgustu 2010. ponovo produžio pritvor podnosioca predstavke, ovaj put za još tri mjeseca. Podnosilac predstavke se žalio na tu odluku, tvrdeći da je njegov pritvor nakon 16. marta 2010. nezakonit, jer je u Zakonu o kaznenom postupku propisano da je pritvor trebalo da traje najviše šest mjeseci – do 16. marta 2010. godine – nakon izricanja presude na koju je moguće izjaviti žalbu. Vrhovni sud je 25. avgusta 2010. odbacio ovu žalbu na osnovu jedne druge odredbe Zakona o kaznenom postupku. Podnosilac predstavke je podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu u kojoj je osporavao odluku Vrhovnog suda.

Vrhovni sud je u septembru 2010. odbacio žalbu podnosioca predstavke na presudu od decembra 2009, čime je ona postala pravosnažna. Ustavni sud je uvažio argumente Vrhovnog suda i odbacio ustavnu tužbu protiv odluke Vrhovnog suda od avgusta 2010. Podnosilac predstavke je oktobra 2010. podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu protiv odluke Vrhovnog suda od septembra 2010, a taj postupak je i dalje bio u toku u vrijeme kada je Evropski sud za ljudska prava izrekao svoju presudu.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se žalio na povredu člana 5 st. 1, tvrdeći da je maksimalni zakonski period njegovog pritvora do odluke po žalbi na osuđujuću presudu istekao 16. marta 2010, te da je njegov pritvor poslije tog datuma bio nezakonit.

Član 5 stav 1

Sud je konstatovao da je pritvor podnosioca predstavke nakon izricanja osuđujuće presude odredio nadležni sud. Njegova osuda je predstavljala osnov za pritvor na koji se žalio, te je trebalo da predmet razmotri u skladu sa članom 5 st. 1 (a).

Sud je ponovio da svako lišenje slobode mora biti zakonito, a da pojam zakonitosti podrazumijeva obavezu da lišenje slobode bude u skladu sa materijalnim i procesnim pravilima nacionalnog prava. Stoga za lišenje slobode mora postojati pravni osnov u domaćem zakonodavstvu. Međutim, ono mora

biti i u skladu sa svrhom zaštite lica od proizvoljnog postupanja u pogledu kvaliteta prava – to znači da kad nacionalno pravo dopušta lišenje slobode, ono mora biti dovoljno pristupačno, precizno i predvidljivo u svojoj primjeni kako bi se izbjegla opasnost od proizvoljnosti.

U Zakonu o kaznenom postupku je bio propisan maksimalni period pritvora do pravosnažnosti osuđujuće presude. Sud je prihvatio da način na koji su relevantne odredbe formulisane donekle izaziva nedoumice o načinu računanja maksimalnog perioda pritvora kada je usvojena presuda po žalbi. Kao što je podnosilac predstavke sugerisao, ta se odredba mogla shvatiti kao da sugeriše da maksimalni period pritvora nakon izricanja presude po žalbi ne može premašiti tri mjeseca.

Međutim, nejasnoće u vezi sa maksimalnim trajanjem pritvora riješene su u podrobnim smjernicama koje su usvojene na sjednici Kaznenog odjela Vrhovnog suda 23. marta 2006. godine. Vrhovni sud je objavio ove smjernice, a isti pristup je potvrđen i u praksi tog suda. Budući da je podnosilac predstavke tokom cijelog krivičnog postupka imao pravnog zastupnika, očekivalo se da će njegov advokat biti upoznat sa tom relevantnom sudskom praksom. Sud je stoga zaključio da je praksa Vrhovnog suda u kojoj je pojašnjen način primjene Zakona o kaznenom postupku bila dostupna i da je njegova primjena bila u dovoljnoj mjeri predvidljiva. Štaviše, sve odluke koje je podnosilac predstavke osporavao donijete su nakon što su smjernice o kojima je riječ usvojene. Sud nije utvrdio ništa što bi ukazivalo na to da je tumačenje domaćeg prava od strane Vrhovnog suda bilo proizvoljno, te je zaključio da nije došlo do povrede člana 5 st. 1.

Podnosilac predstavke se žalio na povredu člana 5 zbog dužine pritvora i na to da on i njegov pravni zastupnik nijesu obaviješteni o sjednici Vijeća Županijskog suda u Zagrebu. Pored toga se žalio i na povredu člana 13, jer nije imao na raspolaganju nijedan djelotvorni pravni lijek i jer ga Vrhovni sud nije lično saslušao u postupku po njegovoj žalbi na osuđujuću presudu koju je odbacio. Sud je konstatovao da ovaj dio predstavke ne upućuje na postojanje bilo kakve povrede Konvencije, te je pritužbe proglasio očigledno neosnovanim.

Prinudni boravak podnosioca predstavke u malom dijelu udaljenog italijanskog ostrva predstavljao je lišenje slobode protivno članu 5 st. 1

PRESUDA U PREDMETU GUZZARDI PROTIV ITALIJE

(predstavka br. 7367/76)

6. novembar 1980.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio italijanski državljanin Michele Guzzardi, koji je uhapšen 8. februara 1973, pritvoren, a potom optužen za zavjeru i saučesništvo u otmici jednog biznismena. Regionalni sud u Milanu ga je prvo 13. novembra 1976. proglasio nevinim zbog nedostatka dokaza, ali je Apelacioni sud u Milanu protiv njega donio osuđujuću presudu 19. decembra 1979. godine. Osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od 18 godina i novčanu kaznu.

Shodno članu 272 italijanskog Zakona o krivičnom postupku, podnosilac predstavke nije mogao da provede više od dvije godine u pritvoru. Zato je 8. februara 1975. godine prebačen iz milanskog zatvora na ostrvo Asinaru. Do ovog transfera je došlo nakon što je šef policije u Milanu 23. decembra 1974. podnio izvještaj državnom tužiocu u tom gradu u kojem je preporučio da podnosilac predstavke bude podvrgnut mjeri „posebnog nadzora”, propisanoj u italijanskom pravu. On je u izvještaju naveo da postoje indikacije da se podnosilac predstavke ne bavi građevinarstvom kao što tvrdi, već da je zapravo umiješan u nezakonite aktivnosti i da je član jedne mafijaške bande. Podnosilac predstavke je u izvještaju opisan kao „jedno od najopasnijih lica”.

Regionalni sud u Milanu je 30. januara 1975. naložio da podnosilac predstavke bude podvrgnut posebnom nadzoru tri godine. To je podrazumijevalo da podnosilac predstavke boravi „u okrugu (opštini) ostrva Asinare”. Takođe je morao da ispunjava razne uslove, između ostalog, da se javlja nadzornom organu dva puta dnevno ili kad god se to od njega zahtijeva, da se kući vraća prije 10 uveče i da iz nje ne izlazi prije 7 ujutro, kao i da nadzorni organ unaprijed obavještava o svim svojim telefonskim razgovorima na daljinu i da mu predočava imena i brojeve telefona osoba koje želi da pozove.

Površina ostrva Asinare iznosi 50 kvadratnih kilometara, područje određeno za prinudni boravak zauzima samo 2,5 kvadratnih kilometara. Lica koja na

njemu borave mogla su da podnesu zahtjev da pod nadzorom odu na Sardiniju ili italijansko kopno ako za to imaju dobar razlog. Takođe su bila u mogućnosti da uz dozvolu i pod nadzorom odu do mjesta Porto Torres na Sardiniji da se snadbiju namirnicama. Međutim, učestalost i stvarna mogućnost tih odlazaka bila je sporna.

Podnosilac predstavke je izjavio žalbu Apelacionom sudu u Milanu (Prvom vijeću), tvrdeći da odluka kojom mu je određen poseban nadzor nije ni valjana ni opravdana. Međutim, budući da ova žalba nije imala suspenzivno dejstvo, podnosilac predstavke je bio u obavezi da na Asinari boravi do isteka perioda od tri godine. Apelacioni sud je žalbu odbio 12. marta 1975. godine, pošto je utvrdio da Asinara predstavlja odgovarajuću lokaciju za prinudni boravak. Naglasio je da je mjera izrečena sa ciljem da podnosioca predstavke odvoji od njegovog društvenog okruženja kako bi mu bilo teže da kontaktira sa svojim nekadašnjim saradnicima, te da ovaj cilj preteže nad ostalim faktorima, poput nemogućnosti podnosioca predstavke da nađe redovan posao ili odgovarajući smještaj za porodicu. Podnosilac predstavke je izjavio žalbu Kasacionom sudu 3. aprila 1975. godine, ali je ona odbačena kao neosnovana 6. oktobra 1975. godine.

Drugo vijeće Apelacionog suda je izreklo odluku 20. januara 1976. godine. Potvrdilo je da zahtjevi vezani za zaštitu društva opravdavaju poseban oblik izolacije kojoj se podvrgavaju izuzetno opasna lica koja se šalju na Asinaru. Međutim, konstatovalo je da ti zahtjevi ne podrazumijevaju da ta lica budu odvojena od svojih porodica ili lišena mogućnosti stalnog zaposlenja. Nakon te odluke, Regionalni sud u Milanu je 21. jula 1976. naložio da podnosilac predstavke bude prebačen u okrug Force na italijanskom kopnu. U obrazloženju je naveo da se jedno drugo lice, koje je optuženo u istom predmetu kao i podnosilac predstavke, takođe nalazi pod posebnim nadzorom na Asinari, te da bi dalje prisustvo podnosioca predstavke moglo negativno da utiče na bezbjednost na ostrvu i krivični postupak koji slijedi. Podnosilac predstavke je potom morao da ostane u okrugu Force do 8. februara 1978, kada je istekao trogodišnji period posebnog nadzora koji je Regionalni sud u Milanu prvobitno odredio.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke je tvrdio da su mu italijanski organi prekršili prava iz članova 3, 8 i 9 Konvencije i člana 2 Protokola br. 1, jer su ga primorali da boravi na tako malom području, gdje nije mogao da radi, da sve vrijeme živi sa svojom

porodicom, ispovijeda svoju katoličku vjeru, a sinu obezbijedi obrazovanje. Podnosilac predstavke je kasnije tvrdio i da su mu prekršena i prava zajemčena članovima 5 i 6 Konvencije, te su podnijeti dodatni zahtjevi za napomene o tim odredbama. Sud se u presudi usredsredio na pritužbu o povredi člana 5.

Član 5

Sud je prvo podsjetio na ustaljeno načelo da se član 5 ne odnosi na puka ograničenja slobode kretanja. Ta ograničenja uređena su članom 2 Protokola br. 4, koji Italija nije ratifikovala. Kako bi se utvrdilo da li je neko lice lišeno slobode u smislu člana 5, potrebno je razmotriti niz faktora, poput vrste, dužine, efekata i načina sprovođenja mjere u konkretnoj situaciji lica o kome je riječ.

Sud je u predmetu podnosioca predstavke prihvatio da „poseban nadzor” predviđen italijanskim pravom sam po sebi ne potpada pod polje dejstva člana 5. Međutim, moguće je da način na koji se mjera sprovodi može navesti na zaključak da je u pitanju lišenje slobode, te je konstatovao da je u ovom predmetu potrebno razmotriti samo način sprovođenja posebnog nadzora.

Sud je veći akcenat stavio na niz faktora kojima je ograničena sloboda podnosioca predstavke nego na činjenicu da je područje u kojem je on bio zatočen bilo veće od površine ćelije i da na njemu nijesu postojale fizičke barijere koje bi ga spriječile da ga napusti. Sud je, između ostalog, primijetio da je područje na kojem je podnosilac predstavke bio zatočen predstavljalo slični dio ostrva kome je bilo teško prići i da se zatvor prostirao na velikom dijelu njegove površine. Takođe je komentarisao nedostatak prilika za ostvarivanje društvenih kontakata. Zaključio je da, premda nijedan od ovih faktora pojedinačno ne bi predstavljao lišenje slobode, oni kumulativno i u kombinaciji dovode do otvaranja pitanja povrede člana 5. Stoga je Sud konstatovao da je u pitanju bilo lišenje slobode.

Sud je potom razmotrio da li situacija potpada pod jedan od dozvoljenih razloga za lišenje slobode navedenih u članu 5 st. 1 (a)–(f). Sud je prvo odbio argument države da se podnosilac predstavke može klasifikovati kao „skitnica” u smislu člana 5 st. 1 (e). Konstatovao je da italijanski organi tokom postupka nijesu podnosioca predstavke opisivali kao skitnicu, već da su se bili usredsredili na njegov krivični dosije, nezakonite aktivnosti i veze sa mafijom. Štaviše, Sud nije smatrao da je način života podnosioca predstavke bio u skladu sa uobičajenim značenjem riječi „skitnica”. Naglasio je da je članom 5 st. 1 (e) dozvoljeno lišenje slobode duševno poremećenih

lica, alkoholičara, uživalaca droga i skitnica ne samo zato što se oni ponekad smatraju opasnim po javnu bezbjednost već zato što njihovo lišenje slobode može biti nužno i radi zaštite njihovih sopstvenih interesa. Sud stoga nije mogao prihvatiti da činjenica da je članom 5 st. 1 (e) dozvoljeno lišenje slobode skitnica znači da se navedeno rezonovanje može primijeniti na svako lice koje se smatra opasnim.

Sud je potom razmotrio mogućnost da je lišenje slobode podnosioca predstavke opravdano shodno drugim odredbama člana 5 st. 1, na koje se država nije pozvala. Isključio je lišenje slobode na osnovu osuđujuće presude nadležnog suda (član 5 st. 1 (a)), budući da prinudni boravak ne predstavlja kaznu za konkretno krivično djelo, već preventivnu mjeru zbog snažnih indikacija o sklonosti ka kriminalu. Sud je takođe odbacio mogućnost opravdanja lišenja slobode po osnovu člana 5 st. 1 (b), budući da upozorenje šefa policije ne predstavlja nalog suda.

Pored toga, Sud je zauzeo stav da se član 5 st. 1 (c) ne može primijeniti u ovom predmetu, jer odluke Regionalnog suda nijesu po zakonu imale veze sa krivičnom istragom o otmici – krivičnom djelu za koje je podnosilac predstavke bio osnovano osumnjičen. Propisi o posebnom nadzoru mogli su se primjenjivati bez obzira na to da li je protiv lica podignuta optužnica. Pored toga, budući da mogućnost lišenja slobode kako bi se preduprijedilo izvršenje krivičnog djela iz člana 5 st. 1 (c) ne podrazumijeva dozvolu sprovođenja politike opšte prevencije usmjerene na određenu kategoriju lica, poput mafije, lišenje slobode podnosioca predstavke se ne može opravdati ni shodno ovoj odredbi.

Sud je stoga zaključio da lišenje slobode podnosioca predstavke nije bilo opravdano shodno članu 5 st. 1 (a)–(f), te da je došlo do povrede člana 5 st. 1.

Članovi 3, 6, 8 i 9

Sud je razmotrio i ostale pritužbe podnosioca predstavke, ali ne tako opsežno. Zaključio je da njegovi uslovi života nijesu dosegli prag surovosti kako bi potpali pod polje dejstva člana 3. Sud je utvrdio da nema dokaza o povredi člana 6 st. 1.

Budući da su supruga i sin podnosioca predstavke mogli sa njim da žive 14 od 16 mjeseci koje je proveo na ostrvu i da su morali da odu jer nijesu podnijeli zahtjev za produženje dozvole boravka, Sud je zaključio da se nijedno ponašanje suprotno članu 8 ne može pripisati italijanskim organima. Konačno,

Sud nije utvrdio postojanje bilo kakvih dokaza koji bi potkrijepili tvrdnju podnosioca predstavke da mu je povrijeđeno pravo na ispovijedanje vjere.

Član 50 (sada član 41)

Sud je, shodno članu 50, podnosiocu predstavke dosudio iznos od jednog miliona lira.¹⁹⁹

199 Taj iznos je u to vrijeme bio jednak £557,23.

Smještanje starijeg lica u starački dom zbog teškog zanemarivanja nije predstavljalo lišenje slobode iz člana 5

PRESUDA U PREDMETU H. M. PROTIV ŠVAJCARSKE

(predstavka br. 39187/98)

26. februar 2002.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnijela švajcarska državljanka H. M., rođena 1912. godine. Ona je bila penzionerka koja je do kasne 1996. godine živjela sa svojim sinom, He. M. Godine 1987. počela je da prima pomoć od Udruženja za kućne posjete bolesnim i nepokretnim licima u opštini Lis (u daljem tekstu: Udruženje), koje joj je pružalo njegu i liječilo rane na nogama. Udruženje se 1996. požalilo Službi za starateljstvo u Lisu da se suočava sa velikim teškoćama da pomogne podnositeljki predstavke i da je ugroženo sprovođenje njegovog programa, da njen sin, He. M., ne otvara vrata na vrijeme, da je kuća prljava, da se sobe ne griju, a da je soba podnositeljke predstavke u haosu. Udruženje je postavilo niz uslova koji moraju biti ispunjeni da bi ono nastavilo sa programom. Međutim, kako do poboljšanja nije došlo, ono je u februaru 1996. obustavilo posjete podnositeljki predstavke.

Komisija za starateljstvo u Lisu je u decembru 1996. podnijela zahtjev okružnim vlastima da podnositeljku predstavke smjeste u dom za stare. Okružne vlasti su izdale takav nalog nakon što su posjetile podnositeljku predstavke. Nalog je izdat zbog teškog zanemarivanja podnositeljke predstavke, potrebe za liječenjem rana na njenim nogama i katarakta, kao i zbog nepodnošljivih higijenskih uslova i nepostojanja grijanja u njenoj kući.

Podnositeljka predstavke i He. M. su se žalili na ovu odluku, koju je Žalbena komisija odbacila nakon što je saslušala podnositeljku predstavke. Zaključila je da podnositeljka predstavke ne može da zadovoljava osnovne potrebe vezane za ishranu i higijenu i da je zanemarena. Žalbena komisija je takođe zaključila da podnositeljka predstavke pati od psihičkog invaliditeta (senilne demencije), što bi opravdalo njeno smještanje u starački dom čak i da stepen zanemarivanja nije dovoljno ozbiljan.

Savezni sud je 1997. odbacio žalbu koju su podnijeli podnositeljka predstavke i He. M. Ponovio je da je pokušano sa drugim mjerama, ali da je

na kraju zaključeno da je smještanje podnositeljke predstavke u starački dom jedini način da se zanemarivanje spriječi. Okružne vlasti su 1998. ukinule nalog o smještaju podnositeljke predstavke pošto se ona svojevoljno složila da živi u staračkom domu.

2. Odluka Suda

Podnositeljka predstavke se žalila na nezakonito lišenje slobode, jer se zanemarivanje ne pominje kao osnov za lišenje slobode u članu 5 st. 1 (e).

Član 5

Sud je prvo razmotrio da li se smještanje podnositeljke predstavke u starački dom smatra lišenjem slobode u svrhu člana 5. U toj procjeni je krenuo od konkretne situacije podnositeljke predstavke i razmotrio je niz faktora, uključujući vrstu, trajanje, posljedice i način lišenja slobode. Sud je istakao da ne postoji suštinska razlika između lišenja slobode i ograničenja slobode kretanja i da je razlika među njima samo u stepenu i intenzitetu.

Sud je u ovom predmetu konstatovao da je podnositeljka predstavke imala mogućnost da ostane kod kuće i da je njeguje Udruženje, ali da su se njeni uslovi života u toj mjeri pogoršali da su vlasti smatrale da je nužno smjestiti je u starački dom. Podnositeljka predstavke nije smještena u odjeljenje pod obezbjeđenjem i imala je slobodu kretanja, a mogla je i da komunicira sa spoljnim svijetom. Međutim, domaći sudovi su utvrdili da bi podnositeljka predstavke jedva bila svjesna efekata života u staračkom domu, a ona je pred Žalbenom komisijom izjavila da nema razloga da bude nesrećna u staračkom domu, da bi se kasnije čak i složila da u njemu živi. Nalog za smještanje podnositeljke predstavke u starački dom izdat je u njenom sopstvenom interesu, kako bi joj se obezbijedila neophodna zdravstvena zaštita i higijenski standardi.

U svjetlu navedenih okolnosti ovog predmeta, Sud je zaključio da je smještanje podnositeljke predstavke u starački dom predstavljalo odgovornu mjeru koju su domaće vlasti preduzele, te da ta mjera ne predstavlja lišenje slobode u smislu člana 5 st. 1. Sud je stoga utvrdio da nije došlo do povrede člana 5.

Tražiocima azila zadržani u tranzitnoj zoni između Srbije i Mađarske nijesu bili lišeni slobode u smislu člana 5, ali je njihovo udaljenje u Srbiju predstavljalo povredu člana 3

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U PREDMETU ILIAS I AHMED PROTIV MAĐARSKE

(predstavka br. 47287/15)

21. novembar 2019.

1. Osnovne činjenice

Predstavku su podnijela dva državljanina Bangladeša, Ilias Ilias i Ali Ahmed, rođena 1983, odnosno 1980. godine.

Podnosioci predstavke su 15. septembra 2015. iz Srbije ušli u Mađarsku. Svaki od njih je ponaosob prošao kroz razne zemlje prije nego što su se sreli u Grčkoj, a odatle zajedno produžili za Sjevernu Makedoniju, Srbiju i Mađarsku.

Pošto su stigli u Mađarsku, ušli su u tranzitnu zonu u selu Röszke, koje se nalazi na teritoriji Mađarske, na granici sa Srbijom. Tranzitnu zonu je činio kompleks mobilnih kontejnera i uska površina na otvorenom, okružena ogradom visokom oko četiri metra, na čijem se vrhu nalazila bodljikava žica, a čuvali su je službenici policije i naoružani pripadnici obezbjeđenja. U svakom od deset mobilnih kontejnera nalazilo se između tri i pet kreveta i grijalica. Postojao je i poseban kontejner za zadovoljavanje higijenskih i sanitarnih potreba, kao i jedan veći kontejner koji se koristio kao zajednička prostorija.

Prema tvrdnjama podnosilaca predstavke, oni tokom boravka u zoni nijesu imali pristup socijalnoj ili zdravstvenoj pomoći, kao ni televiziji ili internetu, fiksnom telefonu ili mogućnostima za rekreaciju. Država je pak tvrdila da su ljekari mađarskih odbrambenih snaga svaki dan po dva sata pružali zdravstvenu zaštitu. Prema Komitetu za sprječavanje mučenja Savjeta Evrope (*Committee for the Prevention of Torture, CPT*), dušeci, jastuci i posteljina na krevetima u kontejnerima bili su čisti, prirodna i vještačka osvijetljenost kontejnera je bila dobra, sanitarni objekti su bili zadovoljavajući, a licima u tranzitnoj zoni je bila pružana zdravstvena zaštita. Oni su mogli da provode vrijeme napolju, u uskom pojasu ispred kontejnera koji su služili kao spavaonice, i mogli su, sa dozvolom vlasti, da primaju posjete, na primjer, svojih advokata.

I jedan i drugi podnosilac predstavke su podnijeli zahtjeve za azil istog dana kada su stigli u Mađarsku, 15. septembra 2015. Oni su intervjuisani uz pomoć tumača. Intervju prvog podnosioca predstavke trajao je dva sata, a drugog podnosioca predstavke 22 minuta. Prvom podnosiocu predstavke je data brošura na dvije stranice sa informacijama o postupku za azil na jeziku urdu (koji nije njihov maternji jezik). Prema bilješci mađarskih organa, Mađarska je prva zemlja u kojoj su oba podnosioca predstavke podnijela zahtjeve za azil. Oba podnosioca predstavke su tokom intervjuja zamoljena da objasne zašto nijesu zatražila zaštitu u Srbiji. Prvom podnosiocu predstavke su data tri dana da opovrgne pretpostavku da je Srbija „sigurna treća zemlja”, dok je od drugog podnosioca predstavke zatraženo da odmah objasni zašto smatra da nije mogao dobiti zaštitu u Srbiji. Oba zahtjeva za azil su odbačena istog dana kao neprihvatljiva i izdati su nalozi za protjerivanje podnosilaca predstavke.

Uz pomoć pravnika mađarskog Helsinškog odbora, podnosioci predstavke su izjavili žalbe na te odluke pred Sudom za upravne i radne sporove u Segedinu. Ovaj sud je 21. septembra 2015. ukinuo odluke organa za azil i vratio predmet na ponovno razmatranje.

Podnosioci predstavke su tokom ponovljenog postupka pred organom za azil podnijeli pisano mišljenje psihijatrice, koja je kod oba podnosioca predstavke utvrdila dijagnozu posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP), a kod drugog podnosioca predstavke i privremenu depresiju. Psihijatrica nije pomenula nikakvu potrebu za njihovim medicinskim ili psihološkim liječenjem. Ona je, međutim, smatrala da bi psihičko stanje podnosilaca predstavke moglo da se pogorša zbog zatočeništva.

Organ za azil je 30. septembra 2015. odbio zahtjeve za azil. Podnosioci predstavke su podnijeli zahtjev za sudsku reviziju Sudu za upravne i radne sporove u Segedinu.

Međutim, Sud za upravne i radne sporove u Segedinu 5. oktobra 2015. potvrdio je odluke organa za azil. Pravosnažne odluke su podnosiocima predstavke uručene 8. oktobra 2015. Bile su napisane na mađarskom, ali su im objašnjene na jeziku urdu. Istog popodneva, podnosioci predstavke su u pratnji službenika policije izašli iz tranzitne zone i ušli u Srbiju, iako su izrazili želju da se žale i da ostanu u Mađarskoj.

2. Odluka Suda

Podnosioci predstavke su tvrdili da su zbog protjerivanja u Srbiju bili izloženi stvarnoj opasnosti od postupanja protivnog članu 3 Konvencije. Takođe su se žalili da su bili zatočeni u tranzitnoj zoni suprotno članu 5. Vijeće je 14. marta 2017. zaključilo da su prekršeni član 5 st. 1 i 4, član 13 zajedno sa članom 3 zbog uslova lišenja slobode, kao i član 3 zbog protjerivanja podnosilaca predstavke u Srbiju. Predmet je, shodno članu 43, na zahtjev države upućen na razmatranje Velikom vijeću.

Član 3

Udaljenje podnosilaca predstavke u Srbiju

Sud je konstatovao da udaljenju u treću zemlju mora prethoditi detaljno razmatranje pitanja da li postupak azila u trećoj zemlji prijema sadrži dovoljne garancije kojima će se spriječiti posredno ili neposredno udaljenje tražioca azila u njegovu zemlju porijekla bez valjane procjene opasnosti sa kojima se suočava s tačke gledišta člana 3. Premda je na licima koja traže azil da se pozivaju na svoje konkretne okolnosti kojih nacionalni organi ne mogu biti svjesni i da ih potkrijepljuju, ti su organi u obavezi da po sopstvenoj inicijativi sprovedu ažurnu procijenu pristupačnosti i funkcionisanja sistema azila zemlje prijema i garancija koje taj sistem pruža.

Sud je prvo razmotrio da li su mađarski organi na odgovarajući način i na sopstvenu inicijativu uzeli u obzir raspoložive opšte informacije o Srbiji i njenom sistemu azila. Mađarski organi su se samo pozvali na listu „sigurnih trećih zemalja”, utvrđenu u odluci Vlade RS br. 191/2015. Premda je Sud konstatovao da Konvencija ne spriječava države ugovornice da uspostavljaju spiskove zemalja za koje pretpostavljaju da su bezbjedne za tražioce azila, svaka takva pretpostavka, ako će se na nju pozivati u odlukama o pojedinačnim tražiocima azila, mora od samog početka biti u dovoljnoj mjeri potkrijepljena analizom relevantnih uslova u toj zemlji, a naročito njenog sistema azila. Sud je, međutim, konstatovao da tužena država nije pomenula nikakve činjenice koje bi dokazale da je postupak odlučivanja koji je doveo do usvajanja pretpostavke 2015. godine podrazumijevao temeljitu procjenu opasnosti da u Srbiji ne postoji djelotvoran pristup postupku azila, uključujući i opasnosti od prisilnog vraćanja (*refoulement*).

Drugo, Sud je razmotrio da li je podnosiocima predstavke bilo pruženo dovoljno mogućnosti da dokažu da Srbija nije sigurna treća zemlja u njihovom

konkretnom slučaju. Iako je konstatovao da su podnosioci predstavke bili u mogućnosti da u domaćem postupku podnesu detaljne podneske i da su imali pravne zastupnike, Sud nije bio uvjeren u to da su nacionalni organi posvetili dovoljno pažnje opasnosti da će im u Srbiji biti uskraćen pristup djelotvornom postupku azila. Pored toga, po mišljenju Suda, organ za azil i nacionalni sud samo su usput pomenuli izvještaj UNHCR-a i ostale relevantne informacije. Za odluku Vlade da uspostavi opštu pretpostavku o Srbiji kao sigurnoj trećoj zemlji nije bilo dovoljno osnova. U odlukama o protjerivanju prenebregnuti su mjerodavni zaključci UNHCR-a o stvarnoj opasnosti od uskraćivanja pristupa djelotvornom postupku azila u Srbiji i udaljenja po kratkom postupku iz Srbije u Sjevernu Makedoniju, potom u Grčku, a mađarski organi su povećali opasnost sa kojom su se podnosioci predstavke suočavali, jer su ih primorali da se nezakonito vrate u Srbiju umjesto da sa vlastima Srbije dogovorili njihovo zakonito vraćanje. Sud je stoga zaključio da Mađarska nije ispunila svoju procesnu obavezu iz člana 3 Konvencije da procijeni opasnost od postupanja protivnog toj odredbi prije nego što je podnosiocima predstavke udaljila iz Mađarske.

Uslovi u tranzitnoj zoni u pograničnom selu Röszke

Dok su se nalazili u tranzitnoj zoni, podnosioci predstavke su u potpunosti zavisili od mađarskih vlasti kada je riječ o zadovoljenju njihovih osnovnih ljudskih potreba, te je na vlastima te zemlje ležala odgovornost da ih ne podvrgavaju uslovima koji bi predstavljali nečovječno i ponižavajuće postupanje suprotno članu 3.

Kada je riječ o ugroženosti podnosilaca predstavke, Veliko vijeće je prihvatilo stav Vijeća da, iako je istina da se podnosioci predstavke mogu smatrati ugroženima zbog svega što im se tokom migracija možda dogodilo, u ovom predmetu nema indikacija da su podnosioci predstavke bili išta ugroženiji od bilo kog drugog punoljetnog tražioca azila zadržanog u tranzitnoj zoni u selu Röszke. Zato je Sud zaključio da nije došlo do povrede člana 3 kada je riječ o uslovima u tranzitnoj zoni u selu Röszke.

Član 5

Sud je u pogledu člana 5 razmotrio relevantna načela koja je utvrdio u svojoj ranijoj praksi, na primjer, da li su podnosioci predstavke, dok su čekali odluku o zahtjevima za azil, imali na raspolaganju procesna prava i mjere zaštite od predugog trajanja postupka i da li je na nacionalnom nivou postojao propis kojim se ograničava dužina boravka u tranzitnoj zoni.

Konstatovao je da su zahtjevi za azil podnosilaca predstavke i njihove žalbe sudu razmotrene u roku od tri nedjelje i dva dana, iako su se mađarski organi u to vrijeme suočavali sa masovnim dolaskom tražilaca azila. Na situaciju podnosilaca predstavke nije uticao nijedan propust mađarskih organa i nije im se mogla pripisati nijedna mjera osim onih koje su bile zaista neophodne kako bi se utvrdilo da li treba udovoljiti želji podnosilaca predstavke da uđu u Mađarsku i zatraže azil. Podnosioci predstavke nijesu ni deportovani ni vraćeni u Mađarsku, već su u nju dobrovoljno ušli iz Srbije.

Sud je potom razmotrio prirodu, karakter i stepen stvarnih ograničenja koja su podnosiocima predstavke nametnuta ili koja su oni doživjeli. Licima koja borave u tranzitnoj zoni u selu Röszke nije bilo dozvoljeno da je napuste i odu u neki drugi dio Mađarske, što i nije začuđujuće imajući u vidu svrhu tranzitne zone kao čekaonice dok vlasti ne odluče da li će formalno dozvoliti tražiocima azila da uđu u Mađarsku. Sud je zaključio da su veličina tranzitne zone i način na koji je ona kontrolisana opšte uzev bili takvi da je sloboda kretanja podnosilaca predstavke bila u veoma velikoj mjeri ograničena, na sličan način na koji je ograničena u određenim vrstama objekata u kojima se drže lica lišena slobode sa minimalnim mjerama obezbjeđenja. Međutim, uslovi koji su im nametnuti nijesu im bespotrebno ograničili slobodu, niti su je ograničili u stepenu ili na način koji nije imao veze sa razmatranjem njihovih zahtjeva za azil.

Posljednje pitanje koje je Sud razmatrao bilo je da li su podnosioci predstavke mogli da napuste tranzitnu zonu i odu negdje drugdje, a ne na teritoriju Mađarske. Sud je u tom pogledu prvo konstatovao da su se mnoga lica u situaciji podnosilaca predstavke u tom periodu vratila iz tranzitne zone u pograničnom selu Röszke u Srbiju. Sud je takođe smatrao važnim da ovaj predmet uporedi sa situacijom lica zadržanih u tranzitnoj zoni aerodroma, te je konstatovao da lica smještena u kopnenoj tranzitnoj zoni ne moraju da sjednu u avion kako bi se vratila u zemlju iz koje su došla. Dakle, s praktične tačke gledišta je mogućnost podnosilaca predstavke da napuste kopnenu tranzitnu zonu u selu Röszke bila ne samo teoretska već i realna, a oni su imali praktičnu mogućnost da pješice odu do granice i pređu u Srbiju, zemlju koja je obavezana ženevskom Konvencijom o statusu izbjeglica.

Sud je takođe konstatovao da je bitno to da podnosioci predstavke nijesu smatrali da bi im život ili zdravlje bili u neposrednoj opasnosti u slučaju povratka u Srbiju, već da su strahovali zbog manjkavosti u funkcionisanju sistema azila u Srbiji, što su oni i objasnili u svojim podnescima. Prema mišljenju Suda, sâmi ti strahovi nedovoljni su da aktiviraju primjenu člana 5. Takvo tumačenje

primjenljivosti člana 5 proširilo bi značenje koncepta lišenja slobode više nego što je to predviđeno Konvencijom.

Prema mišljenju Suda, kada – kao što je slučaj u ovom predmetu – svi ostali relevantni faktori ne ukazuju na situaciju faktičkog lišenja slobode i kada je moguće tražioce azila vratiti u treću zemlju iz koje su došli bez neposredne opasnosti po njihov život ili zdravlje, a sa kojom su organi upoznati ili na koju su u relevantno vrijeme upozoreni, član 5 se ne može primjeniti na njihovu situaciju u kopnenoj pograničnoj tranzitnoj zoni u kojoj iščekuju odluku o njihovim zahtjevima za azil, jer organi nijesu postupili u skladu sa svojim posebnim procesnim obavezama iz člana 3. Uzevši sve okolnosti ovog predmeta u obzir, Sud je stoga zaključio da podnosioci predstavke nijesu bili lišeni slobode u smislu člana 5.

Član 41

Sud je svakom podnosiocu predstavke dosudio 5.000 eura na ime nematerijalne štete i 18.000 eura obojici na ime svih sudskih troškova i izdataka.

*Lišenje slobode migranata koji su nezakonito stigli u Italiju
u septembru 2011. godine bilo je protivno članu 5*

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U PREDMETU KHLAIFIA I DRUGI PROTIV ITALIJE

(predstavka br. 16483/12)

15. decembar 2016.

1. Osnovne činjenice

Predstavku su podnijeli tuniski državljani Saber Ben Muhamed Ben Ali Khlaifia, Fakhreddine Ben Brahim Ben Mustapha Tabal i Mohamed Ben Habib Ben Jaber Sfar, rođeni 1983, odnosno 1987. i 1988. godine.

Njih trojica su 16. i 17. septembra 2011. napustili Tunis i krenuli iz zemlje pomorskim putem, a brodove u kojima su se nalazili potom su presrele italijanske vlasti. Podnosioci predstavke su zatim pod pratnjom sprovedeni na ostrvo Lampedusa, odakle su prebačeni u prihvatni centar (*Centro di Soccorso e Prima Accoglienza* – CSPA) na tom ostrvu, gdje su italijanski organi utvrdili njihov identitet. Podnosioci predstavke su tvrdili da je Centar bio pretrpan ljudima i da su sanitarni uslovi koji su u njemu vladali bili neprihvatljivi, da je prostor za spavanje bio neodgovarajući i da nijesu imali nikakav kontakt sa spoljnim svijetom zbog stalnog policijskog nadzora.

Poslije pobune pritvorenika 20. septembra, CSPA je pretrpio štetu u požaru i djelimično je uništen. Podnosioci predstavke su za tu noć prebačeni u sportsko-rekreativni park, odakle su uspjeli da pobjegnu policiji i dospjeli su u selo Lampedusa. Tu su se priključili protestima u kojima je učestvovalo još oko 1.800 drugih migranata. Policija je podnosiocima predstavke uhapsila, prvo ih odvela u prihvatni centar, a onda na ostrvski aerodrom, odakle ih je avionom prebacila u Palermo 22. septembra 2011. Podnosioci predstavke su potom smješteni na dva broda ukotvljena u gradskoj luci, na kojima su proveli nekoliko dana. Prvi podnosilac predstavke je smješten na brod *Vincent*, zajedno sa oko 190 drugih ljudi, dok su drugi i treći podnosilac predstavke smješteni na brod *Audace*, na kojem se nalazilo još nekih 150 ljudi.

Podnosioci predstavke su konačno protjerani u Tunis 27. i 29. septembra 2011. godine. Prije nego što su otišli, saslušao ih je tuniski konzul, koji je, po riječima podnosioca predstavke, samo zabilježio njihove lične podatke.

Podnosioci predstavke su takođe tvrdili da im nije izdat nikakav dokument tokom boravka u Italiji. Država je, međutim, Sudu uz napomene dostavila tri rješenja kojima im se uskraćuje ulazak u zemlju, a koja su izdata 27. i 29. septembra 2011. Iako su ta tri rješenja bila skoro istovjetna, uz svako od njih je stajala rukom napisana napomena da je „lice odbilo da ga potpiše ili preuzme primjerak”. Podnosioci predstavke su pušteni po sletanju na tuniski aerodrom.

2. Odluka Suda

Vijeće Suda je 1. septembra 2015. utvrdilo da je došlo do povrede člana 5 st. 1, 2 i 4 Konvencije, da nije prekršen član 3 kada je riječ o uslovima lišenja slobode na brodovima, ali da taj član jeste prekršen kada je riječ o uslovima lišenja slobode u CSPA. Takođe je utvrdio povredu člana 4 Protokola br. 4 i člana 13 zajedno sa članom 3 i sa članom 4 Protokola br. 4. Predmet je na zahtjev države, u skladu sa članom 43, upućen na razmatranje Velikom vijeću.

Podnosioci predstavke su se žalili da je njihovo pritvaranje u CSPA, a potom na brodovima, bilo protivno Konvenciji. Takođe su tvrdili da su bili žrtve kolektivnog protjerivanja i da u italijanskom pravu nije postojao djelotvorni pravni lijek kako bi se žalili na povrede svojih prava.

Član 5 stav 1

Za razliku od države, Sud je smatrao da se bilateralni sporazum između Italije i Tunisa od aprila 2011. ne može smatrati pravnim osnovom za lišenje slobode podnosilaca predstavke u CSPA, budući da taj sporazum nije bio objavljen, te nije bio dostupan podnosiocima predstavke, koji zato nijesu mogli da predvide posljedice njegove primjene. Pored toga, podnosioci predstavke nijesu bili u stanju da uživaju osnovne garancije *habeas corpus*, poput zahtjeva da svako ograničenje lične slobode mora biti zasnovano na obrazloženoj odluci sudskog organa i da sudski organ mora da potvrdi sve privremene mjere koje preduzme organ policije. U ovom predmetu nijedan sudski ili upravni organ nije potvrdio odluke o lišenju slobode podnosilaca predstavke.

Stoga je Sud zaključio da se lišenje slobode podnosilaca predstavke ne može smatrati „zakonitim” u smislu člana 5 st. 1, budući da nije zadovoljavalo opšte načelo pravne izvjesnosti i nije bilo u skladu sa ciljem zaštite pojedinaca od proizvoljnog postupanja. Stoga je konstatovao da je prekršen član 5 st. 1 Konvencije.

Član 5 stav 2

Budući da je prilikom razmatranja člana 5 st. 1 zaključio da za lišenje slobode podnosioca predstavke nije postojao jasan i dostupan pravni osnov u italijanskom pravu, Sud je konstatovao da domaći organi nijesu mogli da obavijeste podnosioca predstavke o pravnom osnovu za njihovo lišenje slobode niti da im pruže dovoljno informacija kojima bi im omogućili da osporavaju razloge za tu mjeru pred sudom. Stoga je utvrdio povredu člana 5 st. 2.

Član 5 stav 4

Budući da je prilikom razmatranja člana 5 st. 2 zaključio da podnosioci predstavke nijesu obavješteni o pravnim osnovama za njihovo lišenje slobode u CSPA i na brodovima, Sud je konstatovao da je pravo žalbe podnosioca predstavke na lišenje slobode bilo bespredmetno, te da je došlo do povrede člana 5 st. 4.

Član 3

Kada je riječ o uslovima u CSPA, Sud je potvrdio da ovaj centar nije adekvatan za boravak od nekoliko dana i da su italijanski organi bili u obavezi da podnosioca predstavke presele u odgovarajući smještaj. Imajući u vidu da je centar oštećen u požaru samo dva ili tri dana nakon dolaska podnosioca predstavke, nije se moglo pretpostaviti da italijanski organi nijesu bili aktivni ili nemarni. Pored toga, podnosioci predstavke nijesu tvrdili da su ih organi u Centru namjerno zlostavljali, da nije bilo dovoljno vode i hrane ili da su klimatski uslovi negativno uticali na njihovo zdravlje kada su morali napolju da spavaju, niti su se oni mogli podvesti pod neku od kategorija ugroženih lica. Zato je Sud zaključio da postupanje kojem su bili podvrgnuti nije premašilo prag surovosti da bi bilo protivno članu 3.

Kada je riječ o uslovima na dva broda, Sud je odbacio tvrdnje podnosioca predstavke o zlostavljanju, smatrajući da su zasnovane samo na njihovom sopstvenom svjedočenju, koje nije potkrijepljeno nijednim objektivnim izvještajem u kojem se potvrđuju bilo kakvi znaci ili posljedice navodnog zlostavljanja ili pak svjedočenjem trećeg lica koje bi potvrdilo njihovu verziju činjenica. Sud je stoga zaključio da nije došlo do povrede člana 3.

Član 4 Protokola br. 4

Član 4 Protokola br. 4 ne jemči pravo na pojedinačni intervju u svim okolnostima. Uslovi iz ove odredbe mogu biti zadovoljeni ako je svaki stranac

imao stvarnu i djelotvornu mogućnost da predoči argumente protiv svog protjerivanja.

Podnosioci ove predstavke imali su mogućnost da organe obavijeste o svim razlozima zbog kojih ne treba da budu vraćeni ili tokom dva postupka utvrđivanja identiteta kojima su bili podvrgnuti ili u bilo kom drugom trenutku tokom perioda koji su proveli u Italiji, a koji nije bio beznačajan. Relativno jasan i standardizovan karakter rješenja o zabrani ulaska mogao bi se objasniti činjenicom da podnosioci predstavke nijesu imali nikakvu važeću putnu ispravu i da nijesu tvrdili da će biti zlostavljani u slučaju povratka u Tunis ili da postoje bilo koje druge pravne prepreke njihovom protjerivanju. Stoga skoro istovremeno udaljenje trojice podnosilaca predstavke ne navodi na zaključak da je njihovo protjerivanje bilo „kolektivno”. Sud je zaključio da nije došlo do povrede člana 4 Protokola br. 4.

Član 13 zajedno sa članom 3

Sud je konstatovao da država nije dokazala postojanje nijednog pravnog lijeka koji bi podnosioci predstavke mogli da iskoriste kako bi se žalili na uslove lišenja slobode. Podnosioci predstavke su mogli samo da izjave žalbu sudu na rješenje o zabrani ulaska i time osporavaju zakonitost njihovog udaljenja. Štaviše, ova rješenja su izdata tek na samom kraju njihovog lišenja slobode. Stoga je došlo do povrede člana 13 zajedno sa članom 3.

Član 13 zajedno sa članom 4 Protokola br. 4

U rješenjima o zabrani ulaska bilo je izričito navedeno da lica na koja se odnose mogu da se žale na njih sudiji u Agridentu. Sudija je u tom kontekstu mogao da razmotri sve pritužbe o propustu organa da u obzir uzmu ličnu situaciju migranta. Kada je riječ o tome da žalba nije imala suspenzivno dejstvo, Sud je konstatovao da to samo po sebi nije protivno članu 13 kada podnosioci predstavke ne tvrde da postoji stvarna opasnost od kršenja njihovih prava zajemčenih članovima 2 i 3 u zemlji odredišta, što je ovdje i bio slučaj. Stoga je konstatovao da nije došlo do povrede člana 13 zajedno sa članom 4 Protokola br. 4.

Član 41

Sud je svakom podnosiocu predstavke dosudio 2.500 eura na ime nematerijalne štete i svoj trojici zajedno 15.000 eura na ime sudskih troškova i izdataka.

Lišenje slobode alžirskog državljanina na Malti do njegove deportacije bilo je nezakonito i protivno članu 5

PRESUDA U PREDMETU LOULED MASSOUD PROTIV MALTE

(predstavka br. 24340/08)

27. jul 2010.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio alžirski državljanin Louled Massoud, rođen 1960. godine.

On je stigao na Maltu iz Libije brodom u junu 2006. Kod sebe nije imao nijednu ispravu i odmah je pritvoren u sjedištu policije. Potom je optužen, a Prekršajni sud ga je osudio na 18 mjeseci zatvora zbog toga što je pomagao drugim licima da dođu na Maltu.

Za vrijeme boravka u zatvoru, podnosilac predstavke je 17. aprila 2007. podnio zahtjev za azil i istog dana je s njim obavljen zvanični razgovor. Njegov zahtjev za azil je odbijen 24. aprila, a on je na tu odluku izjavio žalbu. Kada je odslužio kaznu i bio pušten na slobodu 27. juna 2007, podnosilac predstavke je smješten u pritvorski centar do donošenja odluke o njegovoj žalbi na odluku kojom se odbija njegov zahtjev za azil. Njegova žalba je odbijena uz obrazloženje da nije predočio dovoljno uvjerljive dokaze da bi u slučaju vraćanja u matičnu zemlju bio suočen sa stvarnom opasnošću ili da je njegov strah od progona osnovan.

Podnosilac predstavke je ostao u pritvoru čekajući na deportaciju u skladu sa imigracionom politikom malteške Vlade sve do 6. januara 2009, kada je nalog za njegovo udaljenje ukinut zbog toga što nije bilo izgleda da će on stvarno moći da bude deportovan.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se žalio da je bio podvrgnut nečovječnom i ponižavajućem postupanju koje je proisteklo iz uslova boravka u pritvoru, čime je bio prekršen član 3. Tvrdio je da mu malteški pravni sistem nije obezbijedio brz i djelotvoran pravni lijek, što je protivno članu 5 st. 4, kao i da je njegov pritvor, nakon što je donijeta odluka o njegovom zahtjevu za azil, bio proizvoljan

i nezakonit, čime je bio prekršen član 5 st. 1. Konačno, podnosilac predstavke je tvrdio da mu po hapšenju nije predočen nijedan pravni i faktički osnov za lišenje slobode, što je inače propisano članom 5 st. 2.

Član 3

Budući da je podnosilac predstavke propustio da pokrene postupak pozivajući se na član 3 pred nadležnim nacionalnim sudovima, Evropski sud je taj dio pritužbe odbacio, zbog toga što nijesu bili iscrpeni unutrašnji pravni lijekovi.

Član 5 stav 4

Evropski sud je razmotrio djelotvornost svakog postojećeg pravnog lijeka prema malteškom unutrašnjem pravu.

Evropski sud je prije svega uočio da, saglasno članu 409A Krivičnog zakonika, Prekršajni sud, kojem lice podnosi zahtjev da razmotri zakonitost lišenja slobode i naloži oslobađanje, ima ograničenu nadležnost. Takav sud, prije svega, nije u mogućnosti da razmatra druge okolnosti zbog kojih bi pritvor mogao biti proglašen nezakonitim, kao što je inkompatibilnost s pravima utvrđenim u Konvenciji, opštim načelima koja su u njoj utvrđena i ciljem ograničenja u svrhu koja je propisana članom 5 st. 1.

Potom je Sud prešao na analizu pravnog lijeka pred Žalbenim odborom za imigraciona pitanja (IAB). S tim u vezi, Evropski sud je primijetio da relevantna zakonska odredba ograničava mogućnost puštanja iz pritvora na slobodu samo na one slučajeve u kojima je identitet pritvorenika već provjeren i potvrđen. Osim toga, ako se ima na umu da takav postupak traje barem mjesec dana, koliko je potrebno da se donese odluka, a da može trajati i tri mjeseca ili čak i više, Sud je naglasio da je bilo slučajeva u kojima odluka nije donijeta prije dana puštanja na slobodu, usljed čega je taj pravni lijek lišen bilo kakvog praktičnog zakonskog dejstva. Iz tih razloga, postupak pred IAB-om nije se mogao smatrati postupkom u kome se hitno ispituje zakonitost lišenja slobode.

Konačno, kada je riječ o ustavnoj žalbi kao pravnom lijeku, Sud je zaključio da je taj postupak prilično glomazan za svrhu utvrđenu u članu 5 st. 4, kao i da podnošenje ustavne žalbe ne može jemčiti hitno ispitivanje zakonitosti lišenja slobode podnosioca predstavke.

U zaključku, Evropski sud je stao na stanovište da podnosilac predstavke nije imao na raspolaganju, shodno unutrašnjem pravu, djelotvoran i brz pravni lijek za osporavanje zakonitosti svog pritvora, te da je prekršen član 5 st. 4.

Član 5 stav 1

Lišenje slobode podnosioca predstavke u zatvoru prvo je potpadalo pod član 5 st. 1 (c) – zakonito hapšenje ili lišenje slobode lica radi privođenja pred nadležnu sudsku vlast zbog opravdane sumnje da je izvršilo krivično djelo. Potom je potpadalo pod tačku (a), odnosno zakonito lišenje slobode na osnovu presude nadležnog suda. Sud ove periode nije smatrao spornim. Nakon što je odslužio kaznu, podnosilac predstavke je prebačen u pritvorski centar „u cilju deportacije” u značenju člana 5 st. 1 (f). Period lišenja slobode koji je trebalo razmotriti za potrebe pritužbi iznijetih u ovoj predstavi trajao je, dakle, od 27. juna 2007. do 6. januara 2009, kada je podnosilac predstavke pušten na slobodu. Taj period je trajao 18 mjeseci i devet dana, a Sud je trebalo da utvrdi da li je taj period bio predug i da li su vlasti s dužnom pažnjom i revnošću sprovele postupak deportacije.

Navedeni period, uprkos tome što nije bio onoliko upadljivo dug kao u nekim drugim slučajevima, nije bio uslovljen potrebom da se čeka da sudovi odluče o pravnom sporu, budući da je odluka o žalbi uloženoj na odluku o azilu bila donijeta kada je on već tri nedjelje bio u pritvoru. Čak i ako se uzme u obzir da podnosilac predstavke nije imao isprave kod sebe, Sud je ustanovio da država nije energično sprovodila postupak i nije stupila u pregovore sa alžirskim vlastima kako bi ubrzala isporuku ličnih isprava. Štaviše, nije vjerovatno da vlasti nijesu imale na raspolaganju i neke druge mjere sem produženog pritvora podnosioca predstavke kako bi obezbijedile njegov konačni transfer, s obzirom na to da nije bilo neposrednih izgleda da će biti moguće sprovesti protjerivanje.

U svjetlu svega navedenog, Evropski sud je izrazio sumnju da su osnovi za pritvor podnosioca predstavke – što je akcija koja je preduzeta u cilju njegove deportacije po osnovu člana 5 st. 1 (f) – ostali valjani tokom cijelog perioda pritvora, pošto je odbijen njegov zahtjev za azil, zbog vjerovatnog nepostojanja realnih izgleda da on bude protjeran i mogućeg neuspjeha vlasti u nastojanju da postupak sprovedu s dužnom pažnjom i revnošću.

Evropski sud je potom razmotrio pitanje da li je pritvor bio zakonit sa stanovišta domaćeg zakonodavstva, u skladu sa zakonom propisanim postupkom, kao i da li su postojala dovoljna jamstva protiv proizvoljnosti.

Konstatovao je da važeći imigracioni zakon ne utvrđuje rokove pritvora, pa je podnosilac predstavke odveden u pritvor na neodređeno vrijeme. Procesna jamstva su, prema tome, bila odlučujuća, ali je Sud već prethodno utvrdio da podnosilac predstavke nije imao na raspolaganju nijedan djelotvoran pravni lijek kojim bi mogao da ospori zakonitost i dužinu svog pritvora. Iz toga slijedi da malteški pravni sistem nije obezbijedio proceduru koja bi omogućila da se izbjegne proizvoljno lišenje slobode do deportacije.

Stoga je Evropski sud zaključio da nacionalni sistem nije zaštitio podnosioca predstavke od proizvoljnog lišenja slobode, a to njegovo lišenje slobode nije bilo „zakonito” u smislu člana 5.

Iz svih tih razloga, u ovom slučaju bio je prekršen član 5 st. 1 Konvencije.

Član 5 stav 2

Evropski sud je ovaj dio predstavke proglasio neprihvatljivim zbog nepoštovanja roka od šest mjeseci.

Član 41

Evropski sud je dosudio podnosiocu predstavke iznos od 12.000 eura na ime nematerijalne štete.

Pritvor podnosioca predstavke, tražioca azila iz Sirije, bio je protivan članu 5, a on nije imao na raspolaganju djelotvorni pravni lijek kojim bi osporavao deportaciju koja mu je određena

PRESUDA U PREDMETU M. A. PROTIV KIPRA

(predstavka br. 41872/10)

23. jul 2013.

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke je državljanin Sirije kurdskog porijekla koji je Siriju napustio 21. maja 2005. godine i nezakonito ušao na Kipar kasnije te godine.

On je u septembru 2005. godine podnio zahtjev za azil, ali je Služba za azil 21. jula 2006. godine odbila njegov zahtjev. Njegovu žalbu je odbacio drugostepeni organ. Služba za azil je 1. septembra 2008. ponovo otvorila dosije podnosioca predstavke kako bi razmotrila nove informacije koje je on predočio i koje su se uglavnom odnosile na aktivnosti koje je obavljao kao vođa partije *Jekiti (Yekiti)* na Kipru. Ocijenjeno je da ovo ne predstavlja osnov za prihvatanje novog zahtjeva za azil, ali je drugostepeni organ u aprilu 2011. odlučio da ponovo otvori postupak po zahtjevu podnosioca predstavke i tada mu je odobren status izbjeglice.

Tokom domaćeg postupka po zahtjevu za odobrenje azila, podnosilac predstavke je bio izložen riziku od deportacije u Siriju. U maju 2010. godine, kada je postupak za odobrenje azila ponovo otvoren, podnosilac predstavke je zajedno s drugim Kurdima iz Sirije organizovao demonstracije u Nikoziji u znak protesta zbog politike koju vodi Služba za azil. Ta grupa od oko 150 ljudi postavila je šatorsko naselje od oko 80 šatora na trotoar i tamo je boravila 24 sata dnevno. Krajem tog mjeseca, vlasti su odlučile da uklone demonstrante, obrazlažući tu svoju odluku sanitarnim razlozima, činjenicom da su nezakonito koristili električnu energiju i pritužbama javnosti.

Oko 250 policajaca je 11. juna 2010. u zoru, između tri i pet, sprovelo operaciju uklanjanja šatorskog naselja s trotoara, a tom prilikom su demonstranti mini-autobusima odvezeni u sjedište policije. Istog dana deportovana su 22 demonstranta, dok su preostala 44, među kojima je bio i podnosilac predstavke, optužena za nezakonit boravak u zemlji i prebačena u pritvorske centre na

Kipru. Samo onima za koje je utvrđeno da su izbjeglice ili *bona fide* tražioci azila dozvoljeno je da napuste sjedište policije. Istog dana donijeta su rješenja o deportaciji za pritvorene demonstrante i pripremljena su pisma na engleskom jeziku kojima je trebalo da ih obavijeste o toj odluci. Podnosilac predstavke i 43 druga lica kurdskog porekla 12. juna 2010. podnijeli su zahtjev Evropskom sudu za ljudska prava da donese privremenu mjeru saglasno Pravilu 39 Poslovnika Suda kako bi se spriječilo njihovo deportovanje u Siriju, koje je u tom trenutku bilo neposredno predstojeće. Evropski sud je 14. juna 2010. obavijestio Vladu Republike Kipar da ta lica ne mogu da budu deportovana sve dok Evropski sud ne bude imao priliku da dobije i razmotri sva dokumenta koja se odnose na njihove zahtjeve.

U avgustu 2010. godine, ministar unutrašnjih poslova je, pozivajući se na propise o javnom redu, proglasio podnosioca predstavke neregularnim migrantom (*licem koje, zbog nezakonitog ulaska ili isteka vize, nema pravni status u državi tranzita ili zemlji domaćinu*) i izdao je nalog za njegovu deportaciju i pritvor po tom osnovu. Evropski sud za ljudska prava je ponovo razmotrio privremenu mjeru koju je donio shodno Pravilu 39 Poslovnika Suda i ostavio ju je na snazi.

Podnosilac predstavke je pred kiparskim sudovima pokrenuo postupak *habeas corpus* u kojem se žalio na pritvor. Na kraju je Vrhovni sud, 15. oktobra 2012. godine, odbacio njegovu žalbu budući da mu je u međuvremenu dodijeljen status izbjeglice, a on pušten na slobodu.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se pozvao na članove 2 i 3 Konvencije i požalio se da bi, ako bi bio deportovan u Siriju, bio izložen realnoj opasnosti od smrti ili mučenja ili nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja. Takođe se požalio na to da ne postoji djelotvoran unutrašnji pravni lijek, prema članu 13, i naveo je da je jedini razlog zbog kojeg on nije deportovan u Siriju bila privremena mjera saglasno članu 39 Poslovnika. Osim toga, prema članu 5 st. 1 (f), 2 i 4, podnosilac predstavke se požalio da je njegov pritvor u trajanju od deset mjeseci od juna 2010. do maja 2011. bio nezakonit, da on nije bio bez odlaganja i na jeziku koji razumije obavješten o tome po kom osnovu je lišen slobode i da nije imao na raspolaganju djelotvoran pravni lijek kojim bi mogao da ospori zakonitost tog pritvora. Konačno, pozivajući se na član 4 Protokola br. 4, podnosilac predstavke se požalio da su vlasti namjeravale da ga deportuju u sklopu operacije kolektivnog protjerivanja, a da prethodno nijesu ispitale svaki pojedinačni slučaj.

Članovi 2, 3 i 13

Evropski sud je stao na stanovište da podnosilac predstavke, budući da mu je dodijeljen status izbjeglice i da više nije izložen opasnosti od deportacije u Siriju, ne može za sebe tvrditi da je žrtva povrede prava po osnovu članova 2 i 3. Stoga su pritužbe iznijete u tom djelu predstavke proglašene neprihvatljivima.

Međutim, pritužba koju je podnosilac predstavke iznio po osnovu člana 13 Konvencije i dalje je „živo” neriješeno pitanje i na to pitanje nije uticala neprihvatljivost suštinskih pritužbi po osnovu članova 2 i 3. U slučajevima deportacije, Evropski sud zastupa stanovište da gubitak statusa žrtve u odnosu na navodne povrede članova 2 i 3 Konvencije, zato što podnosilac predstavke više nije izložen opasnosti od deportacije, ne mora nužno činiti predstavku neutuživom u smislu člana 13. Iako je odluka o tome da se podnosiocu predstavke dodijeli status izbjeglice otklonila opasnost od njegove deportacije, tom odlukom nije priznata niti ispravljena njegova pritužba po osnovu članova 2 i 3 o nedjelotvornosti sudskog revizionog postupka. Iz tih razloga, on je i dalje mogao da tvrdi da je „žrtva” povrede člana 13 i ta njegova pritužba proglašena je prihvatljivom.

Kada je 11. juna 2010. donijet prvi set rješenja o deportaciji i pritvoru, dosije podnosioca predstavke je ponovo otvoren i uzela ga je u razmatranje Služba za azil, a taj postupak je, prema unutrašnjem pravu, suspendivan po svojoj prirodi. Međutim, kako je priznala sama država u komentarima koje je dostavila Evropskom sudu, vlasti su u međuvremenu napravile grešku zato što je podnosilac predstavke zakonito boravio na Kipru, pa stoga nije mogao da bude podvrgnut deportaciji. Ipak, rješenje je ostalo na snazi više od dva mjeseca, a tokom tog perioda i dalje se iznova razmatrao slučaj podnosioca predstavke i njegovog zahtjeva za azil, tako da on nije bio deportovan u Siriju samo zbog privremene mjere Evropskog suda izrečene shodno Pravilu 39.

Evropski sud je konstatovao da nije postojao nijedan djelotvoran unutrašnji pravni lijek za ispravljanje te greške. Žalba Vrhovnom sudu protiv rješenja o deportaciji i zahtjev za donošenje privremene mjere kojom bi se suspendovalo rješenje o deportaciji u tom kontekstu nijesu ponudili odgovarajući pravni lijek, budući da ni jedno ni drugo nijesu imali automatsko suspendivno dejstvo. Sledstveno tome, u datom slučaju je bio povrijeđen član 13 Konvencije sagledan zajedno sa članovima 2 i 3.

Član 5 stav 1

Evropski sud je podijelio predstavku na tri dijela prilikom razmatranja zakonitosti pritvora podnosioca predstavke.

Prvo, kada je riječ o transferu podnosioca predstavke u sjedište policije 11. juna 2010. zajedno sa drugim demonstrantima i o njegovom boravku u tim prostorijama dok je čekao na identifikaciju i utvrđivanje imigracionog statusa, Evropski sud je stao na stanovište da demonstrantima nije ostavljena mogućnost izbora, već da su morali da se ukrcaju u autobuse i ostanu u sjedištu policije. S obzirom na prinudnu prirodu, razmjere i cilj policijske operacije, uključujući i činjenicu da je sama operacija sprovedena tako rano ujutru, *de facto* se radilo o lišenju slobode. Naglašavajući važnost pravne sigurnosti u takvim okolnostima, Evropski sud ističe da kiparske vlasti nijesu sprovele mjeru pritvora podnosioca predstavke u skladu s nekom određenom unutrašnjom pravnom odredbom koja bi mogla da ponudi takvu sigurnost.

Drugo, pritvor podnosioca predstavke na osnovu rješenja o deportaciji i pritvoru donijetih 11. juna 2010, po osnovu toga što je on bio imigrant koji je nezakonito boravio na Kipru, bio je nezakonit zato što to u suštini nije bilo tačno.

Treće, nije bio poštovan postupak propisan zakonom kada je riječ o pritvoru podnosioca predstavke 20. avgusta 2010. budući da on nije bio obaviješten, u skladu sa unutrašnjim pravom, o novom rješenju o deportaciji i pritvoru.

Evropski sud je iz svih tih razloga zaključio da je u datom slučaju bio prekršen član 5 st. 1 u odnosu na cjelokupno vrijeme boravka podnosioca predstavke u pritvoru od 11. juna 2010. do 3. maja 2011.

Član 5 stav 2

Pošto je prvobitno uhapšen i prebačen u sjedište policije, podnosilac predstavke je podvrgnut postupku identifikacije koji je sproveden kako bi se utvrdilo koji demonstranti ilegalno borave na Kipru. Evropski sud je prihvatio da je podnosilac predstavke bio ili obaviješten o tome da je uhapšen po osnovu nezakonitog boravka ili je barem mogao da shvati razlog za svoje hapšenje i pritvaranje. Taj zaključak dodatno potkrijepljuje i činjenica da je sutradan podnio zahtjev da se suspenduje rješenje o njegovom deportovanju po osnovu Pravila 39 Poslovnika Suda. Prema tome, u ovom slučaju nije bio prekršen član 5 st. 2.

Član 5 stav 4

Prema unutrašnjem pravu, jedinu mogućnost da se ispita zakonitost pritvora podnosioca predstavke pruža član 146 Ustava. Prosječna dužina takvog postupka, koja iznosi oko osam mjeseci, bez sumnje je isuviše velika u smislu člana 5 st. 4. Evropski sud je odbacio mogućnost da pojedinci ubrzaju svoje korake tako što će postići sporazum sa državom, budući da nacionalni pravni lijekovi moraju biti sigurni, a brzina ne smije zavisiti od toga da li su stranke postigle dogovor. Prema tome, u ovom slučaju je bio prekršen član 5 st. 4.

Član 4 Protokola br. 4

Evropski sud je naglasio koliko je važno da svaki pojedinačni slučaj koji se tiče deportacije bude sagledan zasebno i da se o njemu odlučuje shodno konkretnim okolnostima datog slučaja. U ovom predmetu, nekim demonstrantima koji su bili uhapšeni dozvoljeno je da se vrate kući budući da je ustanovljeno da je njihov imigracioni status u skladu s propisima, pa je samim tim njihovo prisustvo na teritoriji Kipra bilo zakonito. Činjenica da su svi demonstranti, uključujući podnosioca predstavke, zajedno odvedeni u sjedište policije, da su neki od njih deportovani u grupama ili da su rješenja o deportaciji ili pisma koja su im dostavljena bila slično formulisana, pa se stoga u njima nije konkretno govorilo o ranijim fazama podnijetih zahtjeva, nije dovoljna kako bi se utvrdilo da je riječ o kolektivnoj mjeri protjerivanja. Sud je utvrdio da je svaka odluka o deportovanju nekog demonstranta bila zasnovana na zaključku da se radilo o neregularnom imigrantu neposredno pošto je zahtjev za azil tog lica bio odbijen ili pošto je dosije tog lica zatvoren, a sve je to urađeno na individualnoj osnovi tokom perioda dužeg od pet godina. Stoga je konstatovao da nije došlo do povrede člana 4 Protokola br. 4.

Član 41

Evropski sud je zaključio da je država dužna da podnosiocu predstavke plati 10.000 eura na ime nematerijalne štete.

*Izuzetno visoki iznos jemstva nije bio protivan Konvenciji
u konkretnim okolnostima ovog predmeta*

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U PREDMETU MANGOURAS PROTIV ŠPANIJE

(predstavka br. 12050/04)

28. septembar 2010.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio grčki državljanin Apostolos Ioannis Mangouras, rođen 1935. godine.

Ranije je bio kapetan broda *Prestige*, koji je u novembru 2002, ploveći kraj obala Španije, ispustio 70.000 tona mazuta u Atlantski okean, kada je došlo do curenja na trupu broda. Naftna mrlja koja je na taj način nastala prouzrokovala je ekološku katastrofu čije su se posljedice po morsku floru i faunu osjećale nekoliko mjeseci i koja se proširila čak do francuske obale.

Otvorena je krivična istraga i podnosilac predstavke je zadržan u pritvoru, s tim što je bila dopuštena mogućnost puštanja na slobodu uz jemstvo od 3.000.000 eura. Podnosilac predstavke je pred domaćim sudovima osporavao svoj pritvor, a naročito iznos jemstva, tvrdeći da on ne odražava njegove lične okolnosti, kao i njegovu poodmaklu starost. Njegove žalbe nijesu urodile plodom, a Ustavni sud je na kraju odbacio njegovu žalbu, pozvavši se na potrebu da se obezbijedi njegovo prisustvo na suđenju, težinu krivičnih djela o kojima je riječ, nacionalnu i međunarodnu katastrofu izazvanu izlivanjem nafte, kao i na činjenicu da podnosilac predstavke nije državljanin Španije i nema nikakve veze u Španiji. Po mišljenju Ustavnog suda, domaći sudovi su ispravno uzeli u obzir „profesionalno okruženje” podnosioca predstavke kada su odredili iznos jemstva.

Podnosilac predstavke je proveo u pritvoru 83 dana i pušten je na uslovnu slobodu tek onda kada je osiguranje vlasnika broda isplatilo traženi iznos jemstva.

Španske vlasti su docnije podnosiocu predstavke izdale dozvolu da se vrati u Grčku, pod uslovom da se grčke vlasti postaraju da se on povinuje obavezi podvrgavanja periodičnom nadzoru, kakvom je bio podvrgnut i u Španiji. To

znači da se on svake dvije nedjelje mora javljati u policijsku stanicu. Krivični postupak protiv njega još uvijek je bio u toku u vrijeme kada je Evropski sud za ljudska prava izrekao ovu presudu.

2. Odluka Suda

Pozivajući se na član 5 st. 3 Evropske konvencije, podnosilac predstavke je u obraćanju Sudu naveo, prije svega, da je iznos koji je u njegovom slučaju bio određen kao visina jemstva bio prekomjeran i da prilikom određivanja tog iznosa njegove lične okolnosti nijesu uzete u obzir.

U presudi Vijeća od 8. januara 2009. godine, Sud je zaključio da u ovom slučaju nije bilo povrede člana 5 st. 3. Na zahtjev podnosioca predstavke, slučaj je u skladu sa članom 43 iznijet pred Veliko vijeće.

Član 5 stav 3

Sud je ponovio da je garancija iz člana 5 st. 3 osmišljena da obezbijedi prisustvo optuženog na suđenju, a ne kao obeštećenje za gubitak. Stoga se taj iznos mora ocjenjivati prvenstveno imajući u vidu optuženog, njegovu imovinu i odnos sa licima koja treba da pruže garanciju. Na osnovu strukture člana 5 uopšte, a naročito stava 3, jasno je da se jemstvo može zahtijevati samo dotle dok preovlađuju razlozi koji opravdavaju pritvor. Ako se opasnost od bjekstva može izbjeći polaganjem jemstva ili drugih vrsta garancija, optuženi mora biti pušten na slobodu, pri čemu treba imati u vidu da će optuženi biti manje u iskušenju da bježi ako može da očekuje blažu kaznu. Organi vlasti moraju ispoljiti isto onoliko brige i pažnje prilikom određivanja odgovarajućeg iznosa jemstva koliko ispoljavaju kada odlučuju da li je produženje pritvora optuženog neophodno.

Sem toga, iako iznos jemstva treba prvenstveno određivati u odnosu na optuženog i njegovu imovinu, u izvjesnim okolnostima nije neopravdano uzeti u obzir i iznos štete koja mu se pripisuje.

Podnosilac predstavke je 83 dana bio lišen slobode, da bi potom bio oslobođen pošto je položena bankarska garancija na tri miliona eura. Kod određivanja jemstva španski sudovi su uzeli u obzir rizik da bi podnosilac predstavke mogao da pobjegne, stajući na stanovište da je od suštinskog značaja da se obezbijedi njegovo pojavljivanje na sudu. Pored ličnih okolnosti podnosioca predstavke, oni su takođe morali da uzmu u obzir i težinu prestupa za koji je optužen, posljedice te katastrofe na raspoloženje javnog mnjenja

i „profesionalno okruženje” podnosioca predstavke – pomorski transport petrohemijskih proizvoda.

Kod tumačenja zahtjeva postavljenih u članu 5 st. 3 morale su biti uzete u obzir nove realne okolnosti, prije svega rastuća i legitimna zabrinutost – kako u Evropi, tako i na međunarodnom planu – u odnosu na prestupe i krivična djela iz oblasti ekologije, kao i tendencija da se krivično pravo upotrijebi kao sredstvo za nametanje obaveza ekološke zaštite uvedenih instrumentima evropskog i međunarodnog prava. Sud je stao na stanovište da sve viši standardi koji se postavljaju u oblasti zaštite ljudskih prava u isto vrijeme zahtijevaju i srazmjerno veću čvrstinu i odlučnost u procjeni kršenja osnovnih vrijednosti demokratskih društava. Iz tih razloga, ne može se isključiti mogućnost da profesionalno okruženje u kome se odvija aktivnost o kojoj je ovdje riječ mora biti uzeto u obzir kod određivanja iznosa jemstva, kako bi se obezbijedila praktična djelotvornost same mjere.

S obzirom na izuzetnu prirodu slučaja ovog podnosioca predstavke i na ogromnu ekološku štetu izazvanu zagađenjem mora, toliku da se takve razmjere rijetko viđaju, teško da je bilo iznenađujuće to što su sudske vlasti prilagodile traženi iznos na ime jemstva nivou nanijete štete, kako bi osigurale da odgovorna lica ne nađu ništa što bi ih podstaklo da pokušaju da pobjegnu od pravde i da na taj način ostanu bez položene novčane isprave.

Pored toga, sama činjenica da je isplatu izvršilo osiguravajuće društvo kod koga je brodovlasnik osiguran potvrđuje, po svemu sudeći, da su španski sudovi, pozivajući se na „profesionalno okruženje” podnosioca predstavke, ispravno zaključili – makar i implicitno – da postoji odnos između podnosioca predstavke i lica koja treba da obezbijede tu mjenicu, odnosno bankarsku garanciju.

Španski sudovi su, prema tome, u dovoljnoj mjeri vodili računa o ličnom položaju podnosioca predstavke, a posebno o njegovom statusu zaposlenog kod brodovlasnika, njegovom profesionalnom odnosu sa licima koja je trebalo da obezbijede bankarsku garanciju, njegovom državljanstvu i mjestu stalnog boravka, kao i o njegovom uzrastu i činjenici da nema nikakvih veza u Španiji. S obzirom na poseban kontekst ovog slučaja i na katastrofalne ekološke i ekonomske posljedice, vlasti su imale pravo kada su uzele u obzir težinu djela o kome je riječ i iznos štete koja se pripisuje podnosiocu predstavke.

Iz tih razloga, Sud je stao na stanovište da u ovom predmetu nije došlo do povrede člana 5 st. 3.

Povreda člana 5 st. 3 zbog nedostatka sudske kontrole nad lišenjem slobode

PRESUDA U PREDMETU MILOŠEVIĆ PROTIV SRBIJE

(predstava br. 31320/05)

28. april 2009.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio Slaviša Milošević, rođen 1972. godine.

U decembru 1999. godine, protiv podnosioca predstavke je pokrenut istražni postupak pod sumnjom da je počinio mnogobrojne krađe. U januaru 2000. godine, sudu nije bilo poznato gdje se nalazi podnosilac predstavke i sudija je izdao nalog za hapšenje na osnovu koga je trebalo da bude odveden u pritvor u trajanju do mjesec dana. U aprilu 2002. godine, sud je odredio jednog advokata da zastupa podnosioca predstavke u postupku koji se vodi protiv njega iako podnosilac predstavke još nije bio pronađen.

Podnosilac predstavke je uhapšen 20. januara 2005. godine na osnovu sudskog naloga iz januara 2000. i odveden je u Okružni zatvor u Beogradu. Poslije bezuspješnog pokušaja da stupi u kontakt sa advokatom podnosioca predstavke, sud mu je odredio drugog branioca.

Sudija je 27. januara 2005. saslušao podnosioca predstavke u prisustvu advokata. On je negirao sve optužbe i izričito je kazao da neće uložiti žalbu na odluku o pritvoru. Sud je 4. februara 2005. godine produžio pritvor, a da s tim u vezi nije saslušao ni njega ni njegovog branioca. Podnosilac predstavke je uložio žalbu na odluku o produženju pritvora, ali je sud tu žalbu odbacio, opet u odsustvu – kako njegovom, tako i njegovog branioca.

Suđenje podnosiocu predstavke počelo je 2. marta 2005. U maju 2005. godine presuđeno je da je podnosilac predstavke kriv i on je osuđen na godinu dana i dva mjeseca zatvora. Sud ga je oslobodio iz pritvora do okončanja postupka po njegovoj žalbi, koji je i dalje bio u toku kada je Evropski sud za ljudska prava izrekao presudu u ovom predmetu.

2. Odluka Suda

Pozivajući se na član 5 st. 3 (pravo da bez odlaganja bude izveden pred sudiju) i član 2 Protokola br. 4 (sloboda kretanja), podnosilac je u predstavci naveo da nije bez odlaganja izveden pred sudiju koji je bio ovlašćen da naredi njegovo puštanje iz pritvora, usljed čega mu je sloboda kretanja bila nepropisno ograničena.

Član 5 stav 3

Sud je ponovio da, shodno članu 5 st. 3, lice koje je zakonito uhapšeno ili pritvoreno zbog sumnje da je izvršilo krivično djelo mora biti zaštićeno određenom vrstom sudske kontrole. Ta kontrola mora da se sprovede bez odlaganja, mora biti „automatska”, odnosno ne smije biti uslovljena prethodnim zahtjevom lica lišenog slobode, a lice lišeno slobode mora biti izvedeno pred „sudiju ili drugo službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije” koje treba da odluči da li da naloži njegovo oslobađanje do okončanja suđenja.

Kako je Sud konstatovao da, čak i u slučaju da je prvobitni pritvor odredio domaći sud, to ne isključuje potonju primjenu „zahtjeva neodložnosti” ako optuženi, između ostalog, nije saslušan u vrijeme razmatranja njegovog lišenja slobode.

Sud je primijetio da u spisima predmeta nije bilo dokaza koji bi ukazivali na to da su hapšenje podnosioca predstave i/ili njegov potonji pritvor bili protivni članu 5 st. 1 (c). On je, međutim, na osnovu činjeničnog stanja i mjerodavnih odredbi Zakona o krivičnom postupku zaključio da podnosilac predstave nije lično izveden pred sudiju koji je bio u obavezi da preispita osnovanost njegovog lišenja slobode, a istovremeno i ovlašćen da naloži njegovo oslobađanje do, u najboljem slučaju, 2. marta 2005. godine, više od 41 dana od njegovog hapšenja.

Sud je stoga konstatovao da je prekršen član 5 st. 3.

Član 2 Protokola br. 4 uz Konvenciju

Sud je smatrao da, s obzirom na zaključak koji je donio u vezi sa članom 5 st. 3, nije neophodno da razmatra predstavku g. Miloševića sa stanovišta ovog člana.

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio iznos od 3.000 eura na ime nematerijalne štete i 500 eura na ime sudskih troškova i izdataka.

Produženje pritvora podnosioca predstavke nije bilo protivno članu 5

PRESUDA U PREDMETU MINJAT PROTIV ŠVAJCARSKJE

(predstavka br. 38223/97)

28. oktobar 2003.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio švajcarski državljanin Pol Laurent Minjat. Njega je istražni sudija u Ženevi (u daljem tekstu: sudija) 26. juna 1997. godine optužio za pronevjeru jednog miliona franaka²⁰⁰ njegovog poslodavca – Banke S. Sudija je istog dana naložio hapšenje podnosioca predstavke i njegovo zadržavanje u pritvoru u trajanju od najviše osam dana. To je značilo da on može ostati u pritvoru samo do 4. jula 1997.

Dana 27. juna 1997. godine, sudija je Optužnom vijeću u Ženevi podnio zahtjev za produženje pritvora podnosioca predstavke jer razlozi zbog kojih je istraga pokrenuta i dalje važe, a istraga nije okončana. Tužilac je tokom rasprave pred Optužnim vijećem u Ženevi, održane 1. jula 1997, podržao zahtjev sudije i zatražio da pritvor podnosioca predstavke bude produžen za još tri mjeseca. Optužno vijeće u Ženevi je odobrilo produženje pritvora do 1. oktobra 1997. godine.

Podnosilac predstavke je 2. jula 1997. izjavio žalbu Saveznom sudu, tvrdeći da Optužno vijeće nije navelo razloge za produženje njegovog pritvora, da neobrazložena odluka ne može predstavljati razlog za produženje pritvora, te da je prekršeno njegovo pravo na slobodu zajemčeno saveznim Ustavom.

Savezni sud je 23. jula 1997. uvažio žalbu i ukinuo odluku Optužnog vijeća u Ženevi, ali nije dozvolio puštanje podnosioca predstavke na slobodu, već je zauzeo stav da je Optužno vijeće u Ženevi nadležno da odluči o njegovom zahtjevu za puštanje na slobodu. Optužno vijeće u Ženevi je 29. jula 1997. preispitalo predmet i odobrilo produženje pritvora podnosioca predstavke do 1. oktobra 1997. godine.

Krivični sud u Ženevi je podnosioca predstavke 21. maja 1999. proglasio krivim za pronevjeru i osudio ga na kaznu zatvora od 30 mjeseci. Budući da je u pritvoru proveo devet mjeseci i četiri dana, preostalo je da odsluži kaznu zatvora u trajanju od 20 mjeseci i 26 dana.

200 Jedan milion švajcarskih franaka je u to doba iznosio 417.032 britanskih funti.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke je tvrdio da je njegov pritvor od 4. do 29. jula 1997. bio nezakonit u smislu člana 5 st. 1 Konvencije, te da je Savezni sud trebalo da naloži njegovo momentalno puštanje na slobodu, shodno članu 5 st. 4 Konvencije.

Član 5 stav 1

Sud je zauzeo stav da pritvor podnosioca predstavke od 4. do 29. jula 1997. potpada pod član 5 st. 1 (c) Konvencije. Na njemu je bilo da utvrdi da li je taj pritvor bio nezakonit u smislu člana 5 st. 1, što je Sud i učinio razmotrivši švajcarsko zakonodavstvo i njegovu primjenu u praksi.

Sud je stao na stanovište da je, prema domaćem pravu, podnosilac predstavke mogao da se žali Saveznom sudu da Optužno vijeće u Ženevi nije ispunilo uslove za produženje njegovog pritvora. Takođe, Sud je konstatovao da, shodno domaćoj sudskoj praksi, to ne dovodi automatski do nalaganja momentalnog puštanja na slobodu, što je bio slučaj i u ovom predmetu. Sud je primio k znanju da je podnosilac predstavke u svojoj žalbi Saveznom sudu od 2. jula 1997. tvrdio da Optužno vijeće u Ženevi nije obrazložilo svoj zahtjev za produženje pritvora. Savezni sud nije naložio njegovo momentalno puštanje na slobodu, već je predmet vratio Optužnom vijeću u Ženevi i naložio njegovo „blagovremeno” preispitivanje. Stoga je Sud utvrdio da je odluka bila u skladu sa sudskom praksom i da je pritvor podnosioca predstavke tokom perioda o kojem je riječ bio zakonit po domaćem pravu.

Sud je pored toga primijetio da je prošlo manje od mjesec dana od isteka naloga za hapšenje do izdavanja naloga o produženju pritvora podnosioca predstavke, te da se podnosilac predstavke nakon toga nalazio u pritvoru u skladu sa pravilima. Podnosilac predstavke je osuđen na kaznu zatvora, a cijeli period koji je proveo u pritvoru bio mu je oduzet od kazne koja mu je izrečena. Sud je u tim okolnostima utvrdio da pritvor podnosioca predstavke u periodu o kome je riječ nije bio proizvoljan, te da nije došlo do povrede člana 5 st. 1.

Član 5 stav 4

U svijetlu svog zaključka da je pritvor podnosioca predstavke bio „zakonit” u smislu člana 5 st. 1, Sud je utvrdio da nije došlo do povrede člana 5 st. 4.

Odluka Apelacionog suda da ne ukine manjkav nalog za lišenje slobode nije bila nezakonita, ali su kašnjenja prouzrokovana njegovom odlukom da predmet vrati prvostepenom sudu bila protivna članu 5 st. 4

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U PREDMETU MOOREN PROTIV NJEMAČKE

(predstavka br. 11364/03)

9. jul 2009.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio njemački državljanin Burghard Theodor Mooren, rođen 1963. godine.

Podnosilac predstavke je 25. jula 2002. uhapšen i pritvoren pod sumnjom da je utajio porez. Rješenje o njegovom pritvoru je 16. avgusta 2002. potvrdio Okružni sud. Tokom ovog postupka, njegovom pravnom zastupniku bio je uskraćen pristup spisima predmeta. Javni tužilac je ponudio da ga usmeno obavijesti o činjenicama i dokazima o kojima je riječ, ali je zastupnik podnosioca predstavke odbio tu ponudu. Žalba koju je podnosilac predstavke izjavio Regionalnom sudu odbačena je 9. septembra 2002.

Apelacioni sud je 14. oktobra 2002. ukinuo odluku Okružnog suda od 16. avgusta 2002, kao i odluku Regionalnog suda od 9. septembra 2002. Odbio je, međutim, da sam odlučuje o pritvoru podnosioca predstavke ili da ukine rješenje o pritvoru od 25. jula 2002, za koje je smatrao da sadrži materijalne propuste, ali da nije ništavno. Predmet je vraćen Okružnom sudu, a podnosilac predstavke je ostao u pritvoru.

Kada mu je predmet vraćen, Okružni sud je donio novo rješenje o pritvoru podnosioca predstavke 29. oktobra 2002, u kojem je detaljno naveo njegove prihode i da postoji snažna sumnja da je između 1991. i juna 2002. dvadesetak puta utajio porez. Ovaj je sud takođe odlučio da obustavi izvršenje rješenja o pritvoru pod određenim uslovima. Međutim, s obzirom na činjenicu da je Javno tužilaštvo odmah izjavilo žalbu, sud je naložio momentalno puštanje podnosioca predstavke na slobodu.

Regionalni sud je u novembru 2002. odbacio žalbu podnosioca predstavke na novo rješenje o pritvoru. Takođe je odbacio i žalbu koju je izjavilo Javno

tužilaštvo na odluku o suspenziji izvršenja rješenja o pritvoru, a podnosilac predstavke je istog dana pušten iz zatvora. Njegov advokat je 18. novembra 2002. ovlašten da pristupi spisima predmeta. Podnosilac predstavke se žalio Saveznom ustavnom sudu, ali bez uspjeha.

Okružni sud je u martu 2005. izrekao presudu u kojoj je utvrdio da je podnosilac predstavke kriv po osam tačaka optužnice vezanih za utaju poreza i osudio ga na kaznu zatvora u trajanju od ukupno jedne godine i osam mjeseci uslovno.

2. Odluka Suda

Pozvavši se na član 5, podnosilac predstavke se žalio na to da ga je Apelacioni sud nezakonito lišio slobode i nepropisno odložio postupak sudskog razmatranja osnovanosti pritvora, jer je njegov predmet vratio prvostepenom sudu na razmatranje umjesto da je ukinuo rješenje o pritvoru. Zatim se žalio jer je njegovom pravnom zastupniku bio uskraćen pristup spisima istražnog predmeta. Vijeće je zaključilo da nije došlo do kršenja člana 5 st. 1, ali da jeste došlo do povrede člana 5 st. 4, jer nije sprovedeno hitno razmatranje zakonitosti pritvora podnosioca predstavke. Takođe je konstatovalo da je uskraćivanje pristupa spisima predmeta pravnom zastupniku bilo suprotno članu 5 st. 4. Predmet je na zahtjev podnosioca predstavke upućen Velikom vijeću u skladu sa članom 43.

Član 5 stav 1

Razmatrajući da li je pritvor podnosioca predstavke bio „zakonit” u smislu člana 5 st. 1, Sud je prvo primijetio da je Apelacioni sud u Dizeldorfu zaključio da rješenje o pritvoru koje je 25. jula 2002. donio Okružni sud nije ispunjavalo sve formalne zahtjeve nacionalnog prava, jer u njemu nijesu dovoljno detaljno opisane činjenice i dokazi na osnovu kojih je postojala snažna sumnja da je podnosilac predstavke kriv za utaju poreza ili razlozi za njegovo hapšenje. Stoga je rješenje o pritvoru bilo formalno manjkavo. Međutim, manjkavosti nekog rješenja o pritvoru ne čine sam pritvor „nezakonitim” u smislu člana 5 st. 1, izuzev kada ta manjkavost predstavlja „tešku i očiglednu nepravilnost”.

Shodno nalazima domaćih sudova, suštinski uslovi pritvora podnosioca predstavke – snažna sumnja da je tajio promet, prihode i poreze i opasnost od dosluha ili bjekstva – ispunjeni su, a iako su formalni nedostaci navedenog rješenja o pritvoru isti učinili pravno manjkavim, ti nedostaci nijesu bili toliko ozbiljni da bi on bio ništavan. Okružni sud je bio nadležan da donosi rješenja o

pritoru i to je učinio pošto je saslušao prigovore podnosioca predstavke. Stoga je Sud smatrao da rješenje o pritvoru od 25. jula 2002. nije patilo od „teške i očigledne nepravilnosti”, u smislu njegove prakse zbog koje bi bilo *ex facie* ništavno.

Sud je zatim prešao na pitanje da li je podnosilac predstavke mogao da predvidi da će domaći sudovi rješenje o pritvoru smatrati samo „manjkavim”, ali da će i dalje predstavljati važeći osnov za njegov pritvor dok ne bude ukinut ili zamijenjen, i primijetio je da je u praksi domaćih sudova ustaljena razlika koja postoji u njemačkom pravu između „manjkavog” i „ništavnog” rješenja o pritvoru, čak i ako za pritvor nije postojao osnov u Zakonu o krivičnom postupku, kao što je podnosilac predstavke tvrdio. Pored toga, iako je odluka Apelacionog suda da predmet vrati prvostepenom sudu bila suprotna formulaciji odredbe Zakona kojom se iziskuje da Apelacioni sud odlučuje u meritumu, i ona je bila zasnovana na ustaljenom sudskom izuzetku koji je važio u određenim ograničenim okolnostima. Iako je Sud smatrao da sudski izuzeci od izričitih zakonskih pravila treba da budu svedeni na najmanju moguću mjeru kako bi se izbjeglo podrivanje pravne izvjesnosti, Apelacioni sud je izričito naveo raniju praksu u situacijama koje su uporedive sa situacijom podnosioca predstavke, tako da je njegova odluka o ovom pitanju bila u dovoljnoj mjeri predvidljiva. Stoga je podnosilac predstavke, po potrebi uz savjet svog pravnog zastupnika, mogao da predvidi zaključak Apelacionog suda o ovom pitanju.

Konačno, Sud je konstatovao da vraćanje predmeta nižem sudu predstavlja prihvaćen način za detaljno utvrđivanje činjeničnog stanja i ocjenu dokaza relevantnih za odluku suda i da se ono ne može smatrati proizvoljnim. Zapravo, u okolnostima poput ovih u datom predmetu, koristi od vraćanja predmeta nižem sudu, koji je u potpunosti bio upoznat sa spisima predmeta i ima preciznija saznanja o ličnoj situaciji osumnjičenog i stanju istrage protiv njega, mogle su biti značajnije od neugodnosti izazvanih kašnjenjem i poslužiti izbjegavanju bespotrebnog kašnjenja. Štaviše, shodno nacionalnom pravu, nova odluka Okružnog suda bila je vremenski ograničena jer je morala da bude donijeta brzo, a taj je sud nakon vraćanja predmeta morao da organizuje novo saslušanje strana u postupku. Imajući u vidu svoju praksu, Sud je konstatovao da pritvor podnosioca predstavke nije bio proizvoljan usljed vremena koje je proteklo otkad je Apelacioni sud zaključio da je rješenje o pritvoru manjkavo do trenutka kada je Okružni sud donio novo rješenje o pritvoru.

Sud je zaključio da je pritvor podnosioca predstavke bio „zakonit” i u „skladu sa zakonom propisanim postupkom” u smislu člana 5 st. 1, te da nije došlo do kršenja ovog člana.

Član 5 stav 4

U vezi sa brzinom sprovođenja razmatranja osnovanosti pritvora

Sud je ponovio da je članom 5 st. 4, kojim se pritvorenim licima jemči pravo da pokrenu postupak i osporavaju zakonitost lišenja slobode, takođe zajemčeno pravo da sud hitno donese odluku o zakonitosti njihovog pritvora i naloži ukidanje istog ako utvrdi da je nezakonit. Sud je zaključio da je odlukom Apelacionog suda da predmet vrati prvostepenom sudu neopravdano odložen proces sudskog razmatranja zakonitosti rješenja o pritvoru. Ukupno su prošla dva mjeseca i 22 dana od dana kada je podnosilac predstavke podnio zahtjev za sudsko razmatranje, 7. avgusta 2002, do dana kada je Okružni sud naložio njegovo puštanje na slobodu. Stoga on nije „hitno” odlučivao o zakonitosti pritvora podnosioca predstavke, te je došlo do kršenja člana 5 st. 4.

U pogledu pristupa pravnog zastupnika spisima predmeta

Sudski postupak koji se sprovodi u skladu sa članom 5 st. 4, a u kojem se razmatra žalba na pritvor, mora biti kontradiktoran i mora uvijek obezbijediti „jednakost oružja” strana u postupku, odnosno tužioca i pritvorenog lica. Jednakost oružja nije obezbijeđena ako je odbrani uskraćen pristup dokumentima u istražnim spisima koji su od ključnog značaja za djelotvorno osporavanje zakonitosti pritvora. Sud je utvrdio da ponuda tužioca da advokata usmeno obavijesti o činjenicama i dokazima i obezbjeđivanje prikaza predmeta na četiri strane nijesu bili dovoljni kada je pravnom zastupniku podnosioca predstavke uskraćen pristup djelovima spisa predmeta na kojima su sumnje o podnosiocu predstavke u suštini bile zasnovane. Stoga je došlo do povrede zahjevta vezanih za pravičnost iz člana 5 st. 4.

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 3.000 eura na ime nematerijalne štete i 5.650 eura na ime sudskih troškova i izdataka.

Predugo trajanje postupka sudskog preispitivanja produžetka lišenja slobode podnosioca predstavke u psihijatrijskoj bolnici bilo je protivno članu 5 st. 4

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U PREDMETU MUSIAL PROTIV POLJSKE

(predstavka br. 24557/94)

25. mart 1999.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio poljski državljanin Zbigniew Musial, rođen 1953. godine. Godine 1986. protiv njega je pokrenut krivični postupak zbog sumnje da je iz nehata ubio svoju suprugu. Pregledao ga je tim ljekara koji su utvrdili da on iz zdravstvenih razloga ne može krivično da odgovara i da predstavlja opasnost po javni red. Okružni tužilac je odlučio da obustavi krivični postupak i zatražio je upućivanje podnosioca predstavke u psihijatrijsku ustanovu.

Regionalni sud je 8. februara 1988. naložio smještanje podnosioca predstavke u psihijatrijsku bolnicu i zaključio da on predstavlja opasnost po javni red. Ovu je odluku potvrdio Vrhovni sud, a podnosilac predstavke je 13. aprila 1988. smješten u psihijatrijsku bolnicu u gradu Ribnjik. Regionalni sud je šest puta produžio njegovo lišenje slobode u periodu od 4. novembra 1988. do 17. decembra 2000, oslanjajući se na zdravstveni karton podnosioca predstavke i mišljenja psihijatarata iz psihijatrijske bolnice u Ribnjiku, koji su ukazivali na to da je njegovo stanje nepromijenjeno.

Advokat podnosioca predstavke po službenoj dužnosti podnio je 4. aprila 1991. zahtjev za njegovo puštanje iz psihijatrijske bolnice. Regionalni sud je 27. maja 1991. ponovo odbio da naloži puštanje podnosioca predstavke iz bolnice, pošto je smatrao da bi on predstavljao opasnost po javni red. Njegovo lišenje slobode je ponovo produženo 27. decembra 1991. i 22. juna 1992.

Advokat podnosioca predstavke je 16. marta 1993. ponovo podnio Regionalnom sudu zahtjev za puštanje podnosioca predstavke iz bolnice. Pored toga je insistirao da podnosioca predstavke pregledaju psihijatri Univerziteta u Krakovu, jer je bio ubijeden da je to jedina ustanova od koje se može dobiti nepristrasno mišljenje. Psihijatri bolnice u Ribnjiku su u svom mišljenju od 19. aprila 1993. naveli da podnosilac predstavke mora da ostane u bolnici zbog svog stanja. Preporučili su da bi trebalo udovoljiti njegovim zahtjevima, koje

je više puta istakao, da ga pregledaju ljekari iz neke druge institucije. Stoga je Regionalni sud 26. aprila 1993. naložio da psihijatri Univerziteta u Krakovu procijene stanje podnosioca predstavke.

Regionalni sud je 5. maja 1993. zaključio da podnosilac predstavke može da se podvrgne potrebnom ljekarskom pregledu Odjeljenja za psihijatriju Pritvorskog centra u Krakovu. Međutim, on nije mogao da bude primljen u taj centar, jer je centar primao samo lica kojima je određen pritvor. Pored toga, podnosilac predstavke se u dopisu Regionalnom sudu žalio da bi svaki pregled od strane ljekara Pritvorskog centra u Krakovu bio neobjektivan i prijetio je štrajkom glađu ako tamo bude odveden na pregled.

Univerzitet u Krakovu je 1. i 2. septembra 1993. obavijestio Regionalni sud da podnosilac predstavke može biti primljen u Univerzitetsku bolnicu krajem oktobra ili početkom novembra 1993, nakon što se sprovede analiza njegovog zdravstvenog kartona. Zdravstveni karton podnosioca predstavke je 22. septembra 1993. poslat Univerzitetu u Krakovu. Univerzitet u Krakovu je 17. decembra 1993. obavijestio Regionalni sud da će podnosioca predstavke primiti na stacionarni pregled u periodu od 31. januara do 4. februara 1994. Regionalni sud je 24. januara 1994. obavijestio podnosioca predstavke da je njegov karton proslijeđen Odjeljenju za psihijatriju Univerziteta u Krakovu.

Podnosilac predstavke je podvrgnut pregledu na Univerzitetu u Krakovu u periodu od 31. januara do 4. februara 1994. On je u mjesecima koji su uslijedili u dva navrata zatražio uvid u svoj zdravstveni karton, ali je njegov zahtjev odbijen, jer je Univerzitet u Krakovu i dalje analizirao karton kako bi sačinio izvještaj. Psihijatri Univerziteta u Krakovu su 30. novembra 1994. izjavili da je stanje podnosioca još uvijek takvo da on mora i dalje biti lišen slobode i da nijesu prestali razlozi zbog kojih je on prvobitno smješten u psihijatrijsku instituciju. Ovo mišljenje je podnijeto Regionalnom sudu 15. decembra 1994. Regionalni sud je, shodno tome, 9. januara 1995. odlučio da podnosilac predstavke treba da ostane u bolnici.

Regionalni sud je potom, na osnovu kasnijih ljekarskih mišljenja, naložio produžetak lišenja slobode podnosioca predstavke. To je učinio dva puta tokom 1996. godine. Podnosilac predstavke je 28. septembra 1996. godine pokušao da izvrši samoubistvo u psihijatrijskoj bolnici u Ribnjiku. Regionalni sud je naložio njegovo puštanje iz bolnice 23. juna 1997. godine.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke je tvrdio da je prekršen član 5 st. 4 zbog predugog postupka sudskog preispitivanja njegovog lišenja slobode u psihijatrijskoj instituciji, koji je pokrenut njegovim zahtjevom za puštanje od 16. marta 1993.

Član 5 stav 4

Sud je na početku ponovio ustaljeno načelo da, shodno članu 5 st. 4, duševno poremećeno lice koje se prisilno drži u psihijatrijskoj ustanovi duži period vremena ima pravo da u razumnim intervalima pred sudom pokreće postupak za preispitivanje „zakonitosti” svog lišenja slobode, zato što je moguće da više ne postoje razlozi koji opravdavaju njegovo zadržavanje u toj ustanovi. Sud je potom istakao da ovo pravo na pokretanje postupka licima takođe daje pravo na hitnu sudsku odluku.

U ovom predmetu je prošla jedna godina, osam mjeseci i osam dana od dana kad je Regionalni sud odobrio zahtjev podnosioca predstavke da ga pregledaju psihijatri sa Univerziteta u Krakovu do dana kada je odlučio da produži njegovo lišenje slobode. Evropski sud je izjavio da toliko dug period vremena nije u saglasnosti sa zahtjevom vezanim za hitnost iz člana 5 st. 4, izuzev kada postoje izuzetni razlozi koji ga opravdavaju.

Sud je potom ispitao da li su u ovom predmetu postojali ti izuzetni razlozi. Prvo je konstatovao da se ne može reći da se podnosilac predstavke odrekao svojih procesnih prava iz člana 5 st. 4 kada je izričito izrazio želju da ga pregledaju ljekari neke druge ustanove, a ne bolnice u Ribnjiku. Štaviše, Sud je konstatovao da činjenica da je Regionalni sud imenovao stručnjake na eksplicitan zahtjev podnosioca predstavke sama po sebi taj sud ne oslobađa obaveze da hitno odluči o njegovom zahtjevu za puštanje iz bolnice. Sud nije ustanovio nijedan razlog zbog kojeg bi odstupio od načela da na kraju na državi leži prvenstvena odgovornost za kašnjenja prouzrokovana dobijanjem stručnih mišljenja.

Drugo, iako je priznao da složenost medicinskih pitanja u nekom predmetu predstavlja faktor koji se može uzeti u obzir prilikom ocjene poštovanja člana 5 st. 4, Sud je konstatovao da to nacionalne organe ne oslobađa njihovih suštinskih obaveza shodno ovoj odredbi. Sud je u ovom predmetu utvrdio da ne postoje dokazi o uzročno-posljedičnoj vezi između složenosti zdravstvenog stanja podnosioca predstavke i kašnjenja u pripremi stručnog mišljenja. Sud

je stoga zaključio da ne postoje nikakvi dokazi o izuzetnim razlozima koji opravdavaju predugo trajanje sudskog postupka preispitivanja lišenja slobode, te da je došlo do povrede člana 5 st. 4.

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 15.000 zlota na ime naknade za nematerijalnu štetu.²⁰¹

201 Ekvivalentno 3.000 britanskih funti u to vrijeme.

Pritvor podnositeljke predstavke bez njenog izvođenja pred nezavisno službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije i bez adekvatnog preispitivanja zakonitosti pritvora bio je protivan članu 5 st. 3 i 4

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U PREDMETU NIKOLOVA PROTIV BUGARSKÉ

(predstavka br. 31195/96)

25. mart 1999.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnijela bugarska državljanka Ivanka Nikolova. Ona je u oktobru 1995. uhapšena i optužena za nezakonito prisvajanje velikog iznosa od državnog preduzeća u kojem je radila kao blagajnica i knjigovođa. Budući da je podnositeljka predstavke optužena za krivično djelo za koje je bila zapriječena kazna zatvora viša od deset godina, istražitelj i tužilac su odlučili da je pritvore u skladu sa odredbom koja se odnosila na lica optužena za izvršenje teškog krivičnog djela s predumišljajem.

Podnositeljka predstavke je izjavila žalbu na pritvor Vrhovnom javnom tužilaštvu, tvrdeći da nije pokušala ni da pobjegne ni da ometa istragu tokom šest mjeseci koji su prethodili njenom hapšenju iako je znala za krivične optužbe protiv nje, da ne može izvršiti novo krivično djelo pošto više ne radi ni kao blagajnica ni kao knjigovođa, a navela je da treba da bude oslobođena i iz zdravstvenih razloga. Prije no što je njenu žalbu proslijedio Vrhovnom javnom tužilaštvu, regionalni tužilac je potvrdio odluku o pritvoru. U njoj je naveo da član 152 st. 2 Zakona o krivičnom postupku, prema kojem lice ne može biti pritvoreno ako ne postoji opasnost da će pobjeći, ometati postupak ili ponovo izvršiti krivično djelo, može primjeniti samo istražitelj ili njegov nadređeni tužilac. Vrhovno javno tužilaštvo je odbilo zahtjev za oslobađanje podnositeljke predstavke i njenu potonju žalbu.

Podnositeljka predstavke je u novembru 1995. ponovo izjavila žalbu na pritvor Regionalnom sudu u Plovdivu. Sud je žalbu odbio na raspravi u kojoj nijesu učestvovalе strane u postupku i zaključio da je pritvor po zakonu obavezan za krivična djela za koja je zapriječena kazna zatvora od deset ili više godina, a da podnositeljka predstavke nije predočila medicinske dokaze o svom zdravstvenom stanju u to doba.

Tužilac je u februaru 1996. naložio oslobađanje podnositeljke predstavke iz pritvora i odredio joj je kućni pritvor zbog njenog zdravstvenog stanja poslije hitne operacije.

2. Odluka Suda

Podnositeljka predstavke je tvrdila da su joj povrijeđena prava iz člana 5 st. 3 i 4, kao i iz člana 13, jer nije izvedena pred nadležni organ koji obavlja sudsku funkciju, jer zakonitost njenog pritvora nije preispitana i jer nije imala na raspolaganju djelotvorni pravni lijek.

Član 5 stav 3

Sud je prvo ponovio da, prema članu 5 st. 3, uloga službenog lica zakonom određenog da obavlja sudske funkcije jeste da razmotri okolnosti lišenja slobode u odnosu na zakonske kriterijume i da odluči da li je ono opravdano. Kako bi obezbjedilo da lice lišeno slobode bude zaštićeno od proizvoljnosti ili neopravdanog lišenja slobode, to službeno lice mora biti nezavisno od izvršnih vlasti i strana u postupku i mora lično saslušati lice o kome je riječ. Nezavisnost i nepristrasnost službenog lica biće dovedene u pitanje ako postoji mogućnost da će ono kasnije nastupati u ime organa gonjenja. Ako zaključi da lišenje slobode nije opravdano, službeno lice mora biti ovlašćeno da izda obavezujući nalog za oslobađanje lica lišenog slobode.

Podnositeljka ove predstavke je izvedena pred istražitelja koji nije bio ovlašćen da naloži njeno oslobađanje, nije bio procesno nezavisan od tužioca, a pored toga je postojala i mogućnost da će na suđenju podnositeljki predstavke nastupati u svojstvu tužioca. Čak i da je podnositeljku predstavke saslušao tužilac, ni on ne bi bio dovoljno nezavisan i nepristrasan, jer bi i on kasnije nastupao u svojstvu strane u krivičnom postupku. Sud je stoga utvrdio povredu člana 5 st. 3.

Član 5 stav 4

Sud je ponovio da lica koja su uhapšena ili lišena slobode imaju pravo na preispitivanje zakonitosti lišenja slobode, koje obuhvata ocjenu ispunjenosti domaćih procesnih zahtjeva i postojanja osnovane sumnje ili legitimne svrhe koja opravdava lišenje slobode. Sud koji razmatra žalbu na lišenje slobode mora da obezbijedi kontradiktornost postupka i poštovanje načela jednakosti oružja strana u postupku. Ako je lice lišeno slobode na osnovu člana 5 st. 1 (c), mora se održati rasprava.

Sud je u ovom predmetu konstatovao da je domaćim zakonodavstvom propisano da se pritvor određuje licu optuženom za „teško krivično djelo s predumišljajem”, izuzev ako može van sumnje dokazati da ne postoji opasnost da će pobjeći, izvršiti novo krivično djelo ili ometati postupak. Lice može da obori postojanje takve opasnosti samo u izuzetnim okolnostima. Sud je pored toga konstatovao da, prema domaćoj sudskoj praksi, pitanje da li su optužbe potkrijepljene dovoljnim dokazima ne treba da razmatra sudija koji odlučuje o žalbi na pritvor već tužilac. Stoga se Regionalni sud prilikom razmatranja ovog predmeta ograničio na pitanje da li je podnositeljka predstavke optužena za „teško krivično djelo s predumišljajem” i da li treba da bude oslobođena iz pritvora iz zdravstvenih razloga.

Kada je podnositeljka predstavke izjavila žalbu u kojoj je osporavala razloge za svoj pritvor, uključujući osnovanost optužbi protiv nje i slabost dokaza, Regionalni sud nije razmotrio njene argumente, a ni njihov značaj za ispitivanje zakonitosti pritvora.

Po mišljenju Suda, iako sudija ne mora da razmotri svaki argument u žalbi, njegovo prenebregavanje konkretnih činjenica na koje se podnosilac predstavke poziva, a koje mogu dovesti u sumnju zakonitost pritvora, ne bi bilo saglasno sa članom 5 st. 4. Budući da nije uzeo u obzir argumente podnositeljke predstavke, koji nijesu djelovali neuvjerljivo ili neozbiljno, Regionalni sud nije sproveo sudsko preispitivanje onog opsega i karaktera kakav se traži u članu 5 st. 4. Sud je takođe konstatovao da postupak nije bio kontradiktoran i u skladu sa načelom jednakosti oružja strana u postupku, budući da je Regionalni sud donio zaključak po prijemu pisanih komentara tužioca koji je preporučio odbijanje žalbe, a na koje podnositeljki predstavke nije bilo dozvoljeno da odgovori. Pored toga, Regionalni sud je žalbu razmatrao iza zatvorenih vrata, a ne na javnoj raspravi.

Sud je iz navedenih razloga zaključio da je prekršen član 5 st. 4.

Član 13

Podnositeljka predstavke se žalila na povredu člana 13, jer nije bila u mogućnosti da dobije obeštećenje za povredu člana 5 st. 3 i 4. Sud je naglasio da član 5 st. 4 predstavlja *lex specialis* u odnosu na opštu zaštitu koju pruža član 13 i da je pritužba podnositeljke predstavke zasnovana na istim činjenicama koje je Sud razmotrio u skladu sa članom 5 st. 4. S obzirom na to da je utvrdio da je prekršen član 5 st. 4, Sud je zaključio da nije nužno pritužbu podnositeljke predstavke razmotriti shodno članu 13.

Član 41

Sud je stao na stanovište da zaključak o povredi predstavlja pravičnu naknadu na ime bilo koje nematerijalne štete koju je podnositeljka predstavke pretrpjela. Dosudio joj je 14.000.000 bugarskih leva²⁰² na ime sudskih troškova i izdataka.

202 Ekvivalentno oko 7.158 eura u to vrijeme.

Lišenje slobode podnosioca predstavke kako bi se preduprijedilo njegovo izvršenje konkretnih krivičnih djela u vezi sa fudbalskom utakmicom bilo je opravdano shodno članu 5 st. 1 (b)

PRESUDA U PREDMETU OSTENDORF PROTIV NJEMAČKE

(predstavka br. 15598/08)

7. mart 2013.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio Henrik Ostendorf, koji je živio u Bremenu. Navijao je za fudbalski klub *Werder Bremen* i redovno je prisustvovao utakmicama tog tima. Bremenska policija ga je evidentirala u bazi podataka lica spremnih da pobjegavaju sili u kontekstu sportskih događaja, a u njoj je bilo registrovano osam odvojenih incidenata na fudbalskim utakmicama u koje je podnosilac predstavke bio umiješan. Pored toga je bio registrovan u sličnoj bazi podataka na nacionalnom nivou, u kojoj su evidentirana imena lica protiv kojih su pokrenute krivične istrage zbog djela izvršenih u kontekstu sportskih događaja.

Podnosilac predstavke i još oko 40 drugih fudbalskih navijača 10. aprila 2004. iz Bremena su otputovali u Frankfurt na Majni kako bi gledali fudbalsku utakmicu između *Werder Bremena* i *Eintracht Frankfurta*. Policija Frankfurta na Majni je po njihovom dolasku utvrdila identitet članova te grupe. Za većinu njih je od ranije znala da su fudbalski huligani spremni da pobjegnu nasilju. Podnosilac predstavke je identifikovan kao „vođa bande”. Policija je pretresla grupu i od drugih članova, među kojima nije bio podnosilac predstavke, oduzela gumu za zube, kao i nekoliko pari rukavica napunjenih kvarcnim pijeskom.

Grupi je rečeno da će ih policija otpratiti do fudbalskog stadiona i da će svako ko napusti grupu biti uhapšen. Grupa je potom otišla u pivnicu pod nadzorom policije. Kada je grupa napustila pivnicu, policija je konstatovala da podnosilac predstavke više nije u njoj. Našla ga je zaključanog u kabini ženskog toaleta i uhapsila oko 14.30 časova. Odveden je u stanicu policije blizu fudbalskog stadiona i oduzet mu je telefon. Oslobođen je oko 18.30 časova istog dana, sat vremena pošto je utakmica završena, a telefon mu je vraćen 15. aprila 2004.

Podnosilac predstavke je 13. aprila 2004. podnio pritužbu upravi policije Frankfurta na Majni, žaleći se da je njegovo lišenje slobode i oduzimanje

telefona bilo nezakonito. Pritužba je odbačena kao neprihvatljiva, jer je podnosilac predstavke oslobođen prije no što je podnio pritužbu. Pritužba o oduzimanju telefona takođe je proglašena besmislenom, budući da mu je on vraćen.

Podnosilac predstavke, koga je zastupao njegov advokat, 6. septembra 2004. podnio je tužbu protiv savezne države Hesens u Upravnom sudu u Frankfurtu na Majni, u kojoj je od suda zahtijevao da proglasi njegovo lišenje slobode i oduzimanje telefona nezakonitim. Ovaj sud je 14. juna 2005. odbacio tužbu i konstatovao da su postupci organa bili zakoniti. Potonje žalbe u kojima je podnosilac predstavke osporavao zakonitost postupaka policije takođe nijesu urodile plodom.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se žalio da je njegovo pravo na slobodu iz člana 5 prekršeno, jer je lišen slobode iz preventivnih razloga. Tvrdio je, konkretno, da njegovo lišenje slobode nije u skladu ni sa jednom od tačaka člana 5 st. 1. Pored toga je tvrdio da je njegovim evidentiranjem u bazi podataka bremenske policije prekršeno njegovo pravo na pravičnu i javnu raspravu iz člana 6.

Član 5

Sud je prvo istakao da tačke (a)–(f) člana 5 st. 1 sadrže iscrpan spisak osnova po kojima je dozvoljeno lišenje slobode i da nijedno lišenje slobode nije zakonito ako nije zasnovano na tim razlozima. Sud je potom potvrdio da je u ovom predmetu došlo do lišenja slobode, uprkos relativno kratkom trajanju tog lišenja, te da ovaj predmet aktivira član 5.

Sud je potom razmotrio opravdanost lišenja slobode podnosioca predstavke shodno članu 5 st. 1 (c) i da li ono potpada pod lišenje slobode koje se opravdano smatra potrebnim kako bi se preduprijedilo njegovo izvršenje krivičnog djela. Sud se uvjerio da postoji dovoljno činjenica i podataka na osnovu kojih bi objektivni posmatrač mogao zaključiti da podnosilac predstavke planira da organizuje i učestvuje u tuči huligana u Frankfurtu na Majni i njegovoj okolini, tokom koje bi mogla biti izvršena konkretna i određena krivična djela, konkretno – fizički napadi i remećenje reda i mira. Stoga je konstatovao da se lišenje slobode podnosioca predstavke može kategorisati kao ono koje je za cilj imalo da preduprijedi njegovo izvršenje krivičnog djela.

Kada je riječ o tome da li se ovo lišenje slobode opravdano smatralo potrebnim radi sprječavanja izvršenja tih krivičnih djela, Sud je konstatovao da se tuče navijača obično unaprijed organizuju, ali da se ne odvijaju na fudbalskim stadionima. Sud je stoga zaključio da je lišenje slobode podnosioca predstavke, koje je relativno kratko trajalo, bilo nužno kako bi se preduprijedilo izvršenje krivičnog djela.

Međutim, lice lišeno slobode shodno članu 5 st. 1 (c) takođe mora biti izvedeno pred nadležnu sudsku vlast. Drugim djelom člana 5 st. 1 (c) samo se uređuje pritvor, ali ne i lišenje slobode iz preventivnih razloga. U ovom predmetu je cilj lišenja slobode bio isključivo preventivan, jer pripremni akti podnosioca predstavke nijesu bili kažnjivi po njemačkom pravu. Sud je stoga zaključio da lišenje slobode podnosioca predstavke ne može biti opravdano shodno članu 5 st. 1 (c), ali je stao na stanovište da bi lišenje slobode iz isključivo preventivnih razloga možda moglo biti opravdano shodno članu 5 st. 1 (b).

Prilikom razmatranja primjenljivosti člana 5 st. 1 (b), Sud je utvrdio da je obaveza podnosioca predstavke – da očuva mir tako što ne organizuje i ne učestvuje u tuči huligana u naznačeno vrijeme i na naznačenom mestu – dovoljno „konkretna i određena” za svrhe ove odredbe. Sud je priličan značaj pridao činjenici da ova obaveza postoji u pogledu naznačenog vremena, mjesta i krivičnog djela, naime, sati prije, tokom i poslije fudbalske utakmice, grada Frankfurta i krivičnih djela fizičkih napada i remećenja reda i mira.

Sud je, pored toga, jasno ukazao na to da je lišenje slobode podnosioca predstavke bilo opravdano samo ako on nije ispunio ovu obavezu. To znači da je morao preduzeti jasne i pozitivne korake koji ukazuju na to da neće ispuniti ovu obavezu. Sud se u ovom predmetu uvjerio da je podnosilac predstavke bio svjestan konkretnog djela kojeg je trebalo da se uzdrži nakon što mu je naloženo da se ne odvajava od grupe navijača i da je pokušajem da izbegne nadzor policije pokazao da nije spreman to da učini.

Sud je potom razmotrio da li je lišenje slobode u ovom predmetu za cilj imalo da obezbijedi ispunjenje obaveze i da li je bilo kaznenog karaktera. Utvrdio je da lišenje slobode nije bilo kaznenog karaktera budući da zbog tog lišenja slobode nije došlo do tuče, da nije pokrenut nijedan krivični postupak i da policija nije postupila u skladu sa Krivičnim zakonikom.

Potom je Sud morao da utvrdi da li je osnov za lišenje slobode prestao da postoji čim je obaveza ispunjena. Konstatovao je da je obaveza podnosioca

predstavke ispunjena u smislu člana 5 st. 1 (b), budući da je prestala da postoji kada je fudbalska utakmica završena i kada su se drugi fudbalski huligani razišli, te više nije mogla da se organizuje tuča u Frankfurtu. U skladu sa članom 5 st. 1 (b), to je bio trenutak kad je on pušten na slobodu.

Konačno, Sud je morao da utvrdi da li je postignuta odgovarajuća ravnoteža između značaja ispunjenja obaveze i značaja prava na slobodu. Kada je riječ o ovom predmetu, tuče, koje obično za posljedicu imaju fizičke napade i remećenje javnog reda i mira širih razmjera, predstavljaju značajnu prijetnju po bezbjednost fudbalskih utakmica. Pored toga, podnosilac predstavke je opravdano smatran vođom grupe i nije bio voljan da poštuje obavezu očuvanja mira tako što neće organizovati tuču. Sud je stoga utvrdio da je lišenje slobode podnosioca predstavke, koje je relativno kratko trajalo, bilo srazmjerno cilju obezbjeđivanja ispunjenja ove obaveze.

Imajući sve navedeno u vidu, Sud je zaključio da je lišenje slobode podnosioca predstavke bilo opravdano shodno drugom djelu člana 5 st. 1 (b), te da nije došlo do povrede člana 5 st. 5 § 1.

Član 6

Sud je odbacio pritužbu podnosioca predstavke u vezi sa njegovim evidentiranjem u bazi podataka policije, jer nije iscrpio domaće pravne lijekove.

Lišenje slobode podnosioca predstavke tokom saslušanja u policiji bilo je protivno članu 5 st. 1, a njegov predugačak pritvor je doveo do povrede člana 5 st. 3

PRESUDA U PREDMETU OSYPENKO PROTIV UKRAJINE

(predstavka br. 4634/04)

9. novembar 2010.

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, Yaroslav Osypenko, nakon proslave Nove godine u baru *Tor* u mjestu Slovjansk, učestvovao je u tuči koja je u tom baru izbila u ranim jutarnjim časovima. Prijatelj podnosioca predstavke K. posvađao se sa P., koji se takođe nalazio u baru. Njihov sukob je prerastao u veliku tuču, u kojoj je podnosilac predstavke učestvovao na strani K. Policija u Slovjansku je 14. januara 2002. pokrenula krivični postupak zbog remećenja javnog reda i mira.

Nepoznati muškarci su 24. januara 2002. napali podnosioca predstavke i K. Podnosilac predstavke je povrijeđen, a K. je podlegao povredama. Policija je u 2.30 ujutro 25. januara 2002. došla u kuću podnosioca predstavke i odvela ga u stanicu policije kako bi ga ispitala u svojstvu svjedoka smrti K.

Policija je u 11 ujutro odlučila da podnosioca predstavke ispita i u svojstvu svjedoka tuče od 1. januara. Drugi službenik policije ga je ispitivao o tom incidentu od 3 do 7 popodne. Policija je između 7 i 9 uveče ispitala i P. i ostale žrtve tuče. Kada su vidjeli podnosioca predstavke, izjavili su da je on jedno od lica koje ih je povrijedilo. Policijski istražitelj je u 9.30 uveče izdao nalog za hapšenje, kojim je odobrio preliminarni pritvor podnosioca predstavke, osumnjičenog za krivično djelo remećenja javnog reda i mira u baru *Tor*.

Podnosilac predstavke je 28. januara 2002. optužen za ovo krivično djelo i izveden pred Gradski sud, koji je produžio njegov preliminarni pritvor, kao privremenu preventivnu mjeru, do 31. januara 2002. Sud je konstatovao da u spisima predmeta nema dovoljno informacija o karakteru podnosioca predstavke, a ni dokaza da bi on mogao da pobjegne. Gradski sud je 31. januara 2002. odredio pritvor podnosioca predstavke kao preventivnu mjeru, imajući u vidu njegov karakter, okolnosti i težinu krivičnog djela, kao i nužnost da se obezbijedi izvršenje procesnih odluka.

Gradski sud je 11. maja 2002. naložio suđenje podnosiocu predstavke i podržao preventivnu mjeru protiv njega bez obrazloženja. Gradski sud je ponovo, 12. avgusta 2002, produžio pritvor podnosioca predstavke bez obrazloženja.

Podnosilac predstavke je 4. aprila 2003. podnio pritužbu Gradskom sudu, u kojoj je tvrdio da je 25. januara 2002. nezakonito odveden u stanicu, gdje je nezakonito zadržan sve do 28. januara 2002. godine, kao i da je njegov potonji pritvor nezakonit. Podnosilac predstavke je 22. maja 2003. obaviješten da je prekasno da osporava zakonitost preliminarnog pritvora od 25. do 28. januara 2002, jer se predmet već nalazi u fazi suđenja, a da će sud ostatak njegove predstavke razmotriti tokom krivičnog postupka.

Gradski sud je 26. juna 2003. zaključio da je pritvor podnosioca predstavke zakonit, a 4. novembra 2003. odbio je zahtjev podnosioca predstavke da promijeni preventivnu mjeru. Taj je sud konstatovao da je produženje njegovog pritvora nužno zbog težine djela koje mu se stavlja na teret, a 24. maja 2004. odbio je novi zahtjev podnosioca predstavke da se promijeni mjera.

Gradski sud je 7. juna 2004. proglasio podnosioca predstavke krivim za remećenje javnog reda i mira i osudio ga na kaznu zatvora u trajanju od četiri godine, ali ga je u skladu sa Zakonom o pomilovanju oslobodio obaveze da je odsluži. Taj je sud takođe utvrdio da je njegov preliminarni pritvor bio zakonit i da policija nije prekršila zakon. Naložio je momentalno oslobađanje podnosioca predstavke. Ovu presudu su potvrdili regionalni Apelacioni sud i Vrhovni sud.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke je tvrdio da je bio nezakonito lišen slobode od 25. do 28. januara 2002, jer se to lišenje slobode nije moglo opravdati ni po jednoj tački člana 5 st. 1. Pored toga je tvrdio da je njegov pritvor bio protivan članu 5 st. 3, kao i da Gradski sud nije valjano i hitno razmatrao njegov pritvor, suprotno članu 5 st. 4.

Član 5 stav 1

Sud je prvo razmotrio pritužbe podnosioca predstavke u vezi sa periodom od 2.30 ujutro do 3 popodne 25. januara 2002. Zaključio je da je podnosilac predstavke *de facto* bio lišen slobode, bez obzira na spor među stranama u postupku o tome da li je on svojevrijedno otišao u stanicu policije ili ga je na to

primorala policija. Bilo je nerealan pretpostaviti da je podnosilac predstavke mogao slobodno da napusti policiju tokom ovog perioda saslušanja.

Pošto je utvrdio postojanje lišenja slobode, Sud je prešao na razmatranje opravdanosti tog lišenja slobode shodno tački (c) člana 5 st. 1, po kojoj je dozvoljeno lišenje slobode lica osumnjičenih za krivična djela. Sud je u tom pogledu konstatovao da, premda su postojale određene naznake da su domaći organi poslije 3 popodne 25. januara 2002. počeli da sumnjiče podnosioca predstavke, nije bilo dokaza da su ga i ranije sumnjičili. Zato je prihvatio da je policija podnosioca predstavke smatrala svjedokom do tog trenutka, te da njegovo lišenje slobode nije moglo da se podvede pod član 5 st. 1 (c).

Sud je potom razmotrio pritužbu podnosioca predstavke shodno tački (b) člana 5 st. 1, po kojoj je dozvoljeno lišenje slobode radi ispunjenja zakonom propisane obaveze. Podnosilac predstavke je tokom perioda o kojem se radilo zadržan u stanici policije kako bi bio ispitan o smrti K., kao i o tuči u baru *Tor*. Sud je u pogledu prvog ispitivanja konstatovao da nije postojala zakonska obaveza svjedočenja o napadu na podnosioca predstavke i K. Podnosilac predstavke je zapravo u to vrijeme po zakonu bio klasifikovan kao lice koje ima pravo ali ne i obavezu da dâ iskaz.

Situacija se razlikovala kada je riječ o drugom saslušanju, povodom tuče u baru, budući da je krivični postupak već bio pokrenut, a u tom slučaju su važile druge odredbe krivičnog zakonodavstva. Bez obzira na razliku u okolnostima, zakonska obaveza svjedočenja postoji samo pod uslovom da je lice uredno pozvano, dok je prinudno dovođenje svjedoka dozvoljeno samo ako se ono bez valjanog razloga ne odazove pozivu. U ovom predmetu nije sproveden postupak pozivanja svjedoka. Stoga Sud nije mogao zaključiti da je podnosilac predstavke imao zakonsku obavezu da svjedoči o tuči u baru.

Štaviše, ovo lišenje slobode nije bilo srazmjerno. Sud je pridao značaj činjenici da je tuča izbila 24 dana ranije i da u tom predmetu nije postojalo nijedno hitno pitanje u vezi sa podnosiocem predstavke, kao i da domaći organi nijesu pridali nimalo pažnje fizičkom stanju podnosioca predstavke poslije napada na njega. Stoga je Sud zaključio da nije ostvarena pravična ravnoteža između potrebe da se obezbijedi momentalno ispitivanje podnosioca predstavke i značaja lišenja slobode.

Sud iz tih razloga nije mogao utvrditi nijedno opravdanje za lišenje slobode podnosioca predstavke shodno tački (b) ili bilo kojoj drugoj tački člana 5 st. 1.

Zato je konstatovao da je došlo do povrede člana 5 st. 1 u pogledu perioda od 2.30 ujutro do 3 popodne 25. januara 2002.

Sud je potom razmotrio period od 3 popodne 25. januara do sudske odluke od 28. januara 2002. Podnosilac predstavke je tvrdio da je zbog sumnji da je izvršio krivično djelo bez naloga suda zadržan više od 72 sata u preliminarnom pritvoru, što je bilo suprotno domaćem zakonodavstvu. Budući da podnosilac predstavke nije precizirao da li je sudska odluka kojom se odobrava njegov preliminarni pritvor u svojstvu osumnjičenog donjeta prije ili poslije 3 popodne 28. januara 2002, Sud je konstatovao da ne može utvrditi da li je preliminarni pritvor podnosioca predstavke bio u skladu sa pravilom o 72 sata, te je zaključio da nije došlo do povrede člana 5 st. 1 u pogledu tog perioda pritvora.

Član 5 stav 3

Sud je prvo pojasnio da je u smislu člana 5 st. 3 pritvor podnosioca predstavke počeo 25. januara 2002. i da je bez prekida trajao dok ga Gradski sud nije oslobodio 7. juna 2004. Ukupno je trajao dvije godine, četiri mjeseca i 12 dana. Sud je prihvatio da je pritvor podnosioca predstavke prvobitno bio opravdan zbog potrebe da se obezbjedi izvršenje procesnih odluka i zbog težine djela koje mu se stavljalo na teret. Međutim, kako je Sud naglasio, ovi razlozi su s protokom vremena neizbježno postajali sve manje dovoljni.

Shodno tome, domaći organi su bili u obavezi da pomnije analiziraju ličnu situaciju podnosioca predstavke i daju konkretne razloge za njegov pritvor. Sud je smatrao neprihvatljivom činjenicu da je Gradski sud određivao pritvor podnosioca predstavke isključivo zbog težine djela koje mu se stavlja na teret. Sud je stoga zaključio da je pritvor podnosioca predstavke nekoliko puta produžavan iz razloga koji se ne mogu smatrati dovoljnim, te da je došlo do povrede člana 5 st. 3.

Član 5 stav 4

Sud je pritužbu o povredi stava 4 člana 5 proglasio neprihvatljivom, jer nije poštovao pravilo o podnošenju u roku od šest mjeseci.

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 2.500 eura na ime nematerijalne štete.

Prinudno smještanje podnosioca predstavke u psihijatrijsku bolnicu radi sprječavanja pogoršanja njegovog zdravstvenog stanja nije bilo opravdano i bilo je protivno članu 5 st. 1

PRESUDA U PREDMETU PLESÓ PROTIV MAĐARSKÉ

(predstavka br. 41242/08)

2. oktobar 2012.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio Tamás Plesó, državljanin Mađarske rođen 1975.

Njegova majka je, zabrinuta zbog njegovog „čudnog ponašanja” i zbog činjenice da nije našao stalan posao, kontaktirala psihijatricu dr M., koja je u septembru 2007. utvrdila da podnosilac predstavke boluje od „paranoidne šizofrenije pod posmatranjem” i sprovela veći broj terapijskih sastanaka sa njim i psihologom. Nakon odbijanja podnosioca predstavke da učestvuje u daljim sastancima, dr M. je od okružnog suda zahtjevala da naloži prinudno bolničko liječenje.

Tokom sudskog postupka 11. decembra 2007, podnosiocu predstavke je dodijeljen staratelj za potrebe postupka i saslušana je dr M., koja je izložila svoje sumnje da podnosilac predstavke boluje od paranoidne šizofrenije. Podnosilac predstavke je pred sudom izjavio da razmatra da traži pomoć od zdravstvenih radnika, osim dr M. Sud je naložio da istražni psihijatar, dr H., pripremi medicinsko mišljenje o zdravstvenom stanju podnosioca predstavke. Psihijatrijsko ispitivanje je obavljeno tokom pauze u sudskom postupku od 40 minuta. Ni staratelj ni podnosilac predstavke nijesu bili obaviješteni o mišljenju eksperta prije nego što je postupak nastavljen. Dr H. je smatrala da podnosilac predstavke boluje od šizofrenije i da je liječenje neophodno, jer će se inače njegovo zdravstveno stanje pogoršati. Prema njenom mišljenju, podnosilac predstavke nije u stanju da se stara o sebi i stoga predstavlja ozbiljnu opasnost po sebe. Predložila je da se odluka o prinudnom liječenju odloži za šest mjeseci, radi posmatranja njegovog ponašanja, ali je sudija napomenuo da takva mogućnost prema relevantnom domaćem pravu ne može biti dozvoljena.

Okružni sud je 18. decembra 2007. naložio prinudno bolničko liječenje podnosioca predstavke, na osnovu relevantnih odjeljaka Zakona o zdravstvenoj

brizi i u skladu sa sudskom praksom Vrhovnog suda. Pozivajući se na mišljenja doktora, sud je prihvatio da podnosilac predstavke pati od šizofrenije sa grandioznim iluzijama i da je uvjeren da on predstavlja opasnost po sopstveno zdravlje, jer odbija da se dobrovoljno podvrgne psihijatrijskom liječenju i ne vodi računa o sebi. On je potvrdio da bi odgovarajuće liječenje popravilo njegovo stanje i da bi se u suprotnom njegovo zdravstveno stanje pogoršalo.

Staratelj podnosioca predstavke se žalio na ovu odluku, tvrdeći da uslovi za prinudno liječenje shodno Zakonu o zdravstvenoj brizi nijesu ispunjeni, pošto dokazi dva psihijatra nijesu dokazali da podnosilac predstavke predstavlja značajnu opasnost i da ne predstavljaju ništa više od nejasnih predviđanja da će se njegovo zdravstveno stanje pogoršati. Okružni sud je odbacio žalbu u februaru 2008, a podnosilac predstavke je 27. marta 2008. primljen u psihijatrijsko odjeljenje bolnice. U početku je primao terapiju u zatvorenom odjeljenju, a nakon dvije nedjelje u običnom odjeljenju. Sud je 25. aprila 2008. naložio njegovo oslobađanje, oslanjajući se na mišljenje drugog istražnog stručnjaka, prema kome podnosilac predstavke jeste obolio od šizofrenije, ali nije predstavljao direktnu opasnost i bio je voljan da prihvati dobrovoljno liječenje, te je zaključio da uslovi za prinudno liječenje više nijesu ispunjeni.

2. Odluka Suda

Pozivajući se na član 5 st. 1, podnosilac predstavke se žalio da je njegov prinudni boravak u bolnici predstavljao nezakonito lišenje slobode. Predstavka je podnesena 21. avgusta 2008.

Član 5

U ovom predmetu nije bilo sporno da je prinudno zadržavanje podnosioca predstavke u psihijatrijskoj bolnici predstavljalo „lišenje slobode”. Kako bi bilo u skladu sa članom 5, svako lišenje slobode mora biti „zakonito”, a svaku mjeru kojom se neko lice lišava slobode mora da usvoji i izvrši odgovarajući organ i ona ne smije biti proizvoljna.

Sud je naveo da pojam proizvoljnosti u kontekstu člana 5 u određenoj mjeri varira u zavisnosti od vrste lišenja slobode o kojoj se radi. Međutim, on je u svojoj praksi utvrdio jedno opšte načelo – da je lišenje slobode proizvoljno iako je u skladu sa nacionalnim pravom ako postoji element loše volje ili obmane od strane organa. Uslov vezan za zabranu proizvoljnosti pored toga iziskuje da i

rješenje o lišenju slobode i izvršenje tog rješenja moraju zaista biti u skladu sa svrhom ograničenja dozvoljenih u relevantnoj tački člana 5 st. 1. Pored toga, mora postojati neki odnos između osnova za dozvoljeno lišenje slobode na koje se organi pozivaju i mjesta i uslova lišenja slobode.

Štaviše, Sud je ukazao na tri minimalna uslova za zakonito lišenje slobode nekog lica zbog duševne poremećenosti iz člana 5 st. 1 (e): mora se pouzdano dokazati da je lice duševno poremećeno, odnosno mora se utvrditi stvarni psihički poremećaj pred nadležnim organom, a posredstvom objektivne medicinske ekspertize; psihički poremećaj lica mora biti takvog karaktera ili stepena da opravdava prinudnu hospitalizaciju; mora se dokazati nužnost produženja prinudne hospitalizacije – psihički poremećaj mora postojati tokom cijelog perioda lišenja slobode.

Nevoljni boravak podnosioca predstavke u bolnici naložen je na osnovu Zakona o zdravstvenoj brizi i sudske prakse mađarskog Vrhovnog suda. Iako je Evropski sud prihvatio da stoga njegov prinudni boravak u bolnici ima zvaničnu osnovu u domaćem zakonu, primijetio je da je sprovedeni postupak pokazivao znake proizvoljnosti.

Mađarski sudovi su došli do svoje odluke – da podnosilac predstavke ne želi da se podvrgne dobrovoljnom liječenju i da ta situacija predstavlja značajnu opasnost po njegovo zdravlje – gotovo se u potpunosti oslanjajući na ljekarska mišljenja. Evropski sud je primijetio da sudska praksa primjenjena u ovom slučaju nije obezbijedila smjernice u pogledu tačnog značenja pojma „značajna opasnost” u ovom kontekstu i, naročito, da li se to odnosi na moguće pogoršanje zdravstvenog stanja lica o kome je riječ. U tim okolnostima, oslanjanje do te mjere na ljekarska mišljenja teško je pomiriti sa vrhovnim značajem nezavisnog i nepristrasnog postupka donošenja sudske odluke u slučajevima koji se odnose na ličnu slobodu, naročito ako se ima u vidu da je ključno mišljenje formirano tokom 40-minutne pauze u sudskom postupku.

Podnosilac predstavke nije predstavljao neposrednu opasnost po druge ili po sopstvenu bezbjednost, samo je ljekarski predviđeno pogoršanje njegovog zdravstvenog stanja bilo u pitanju. U tim okolnostima, vlasti bi morale da uspostave pravičnu ravnotežu između suprotstavljenih interesa kao posljedice, sa jedne strane, odgovornosti društva da obezbijedi najbolju moguću zdravstvenu njegu lica sa umanjenim sposobnostima i, sa druge strane, neotuđivog prava lica na samoopredijeljenje. Međutim, mađarski sudovi nijesu uložili istinski napor da postignu takvu ravnotežu.

Iako je primijetio da se zakon i praksa u pogledu prinudnog lišenja slobode razlikuju među državama članicama Savjeta Evrope, Evropski sud je smatrao da sloboda odlučivanja država na ovom polju, gdje je u pitanju suštinsko pravo na ličnu slobodu, nije široka. Sud je podvukao da prinudno zadržavanje u bolnici može biti korišćeno samo kao posljednje rješenje u nedostatku manje invazivne alternative i samo ako donosi stvarni zdravstveni boljitak bez nametanja nesrazmjernog tereta licu o kome je riječ. Podnosilac predstavke nije podvrgnut psihijatrijskom liječenju prije postupka na koji se žalio. Štaviše, nije imao istoriju opasnosti po druge, a kamoli krivičnu osudu. Mađarski sudovi su se u suštini oslonili na njegovo odbijanje da boravi u bolnici, u čemu su vidjeli njegov nedostatak uvida u sopstveno zdravstveno stanje, koje je – prema sudovima – podrazumijevalo opasnost od pogoršanja. Evropski sud nije mogao da prihvati ovo obrazloženje, pošto je predstavljalo kružni argument i nije u skladu sa djelotvornom zaštitom prava prema Konvenciji. Kada su naložili psihijatrijski pritvor podnosioca predstavke, mađarski sudovi nijesu detaljno razmotrili razloge zbog kojih je odbio bolničko liječenje, stvarnu prirodu ili medicinsku korist od predviđenog prinudnog liječenja, mogućnost primjene perioda posmatranja ili podvrgavanja vanbolničkom liječenju. Konačno, neobično je da sudovi nijesu dali nikakav značaj odbijanju podnosioca predstavke uprkos činjenici da njegova pravna sposobnost nije ukinuta. Evropski sud stoga nije bio uvjeren da je psihički poremećaj podnosioca predstavke opravdao prinudno lišenje slobode. Stoga je došlo do povrede člana 5 st. 1.

Član 41

Podnosiocu predstavke je dosuđeno 10.000 eura na ime nematerijalne štete i 2.500 eura na ime sudskih troškova i izdataka.

Pritvor i ekstradicioni pritvor podnosioca predstavke bili su nezakoniti i predugi, te su bili protivni članu 5 st. 1

PRESUDA U PREDMETU QUINN PROTIV FRANCUSKE

(predstavka br. 18580/91)

22. mart 1995.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio američki državljanin Thomas Quinn, rođen 1937. godine, koji je živio u Parizu. U Francuskoj je na osnovu 93 tužbe francuskih investitora 1988. godine pokrenuta istraga. Investitorima su se obraćali brokери sa sjedištem u Švajcarskoj i Lihtenštajnu, koji su im prodali vještački uvećane dionice lažnih preduzeća na američkom tržištu. Pokrenut je krivični postupak protiv 11 lica, uključujući i podnosioca predstavke.

Podnosilac predstavke je uhapšen 1. avgusta 1988, a u posjedu je imao dva lažna grčka pasoša. Optužen je za prevaru, krivična djela po zakonodavstvu o izdavanju hartija od vrijednosti i krivotvorenje ličnih isprava. Podnosilac predstavke je na dan kada je uhapšen pritvoren u pariskom zatvoru *Santé*. Istražni sudija je tri puta produžavao pritvor podnosioca predstavke na po četiri mjeseca uz obrazloženje da je to jedini način da se obezbijedi njegovo prisustvo na suđenju.

Podnosilac predstavke se na posljednji nalog kojim je njegov pritvor produžen žalio Vijeću Apelacionog suda u Parizu koje odlučuje o optužnicama. Sud je 2. avgusta 1989. ukinuo sporni nalog, ustvrdivši da lišenje slobode nije više neophodno radi utvrđivanja istine u istrazi ili zaštite javnog reda. Podnosilac predstavke je pružio jemstva u pogledu boravišta i kretanja koja su uvjerila sud da će se pojaviti na suđenju. Odluka je odmah stupila na snagu, ali podnosilac predstavke nije momentalno oslobođen. Odluka je prethodno morala da bude dostavljena javnom tužiocu zaduženom za njeno izvršenje, a bilo je potrebno i završiti relevantne formalnosti.

Istražni sudija u Ženevi je 4. avgusta 1989. poslao faks tužilaštvu u Parizu zahtijevajući privremeno hapšenje podnosioca predstavke radi njegovog izručenja. Ovaj zahtjev je 5. avgusta 1989. prosljeđen preko Interpola, a 16. avgusta 1989. diplomatskim kanalima. Javni tužilac u Parizu je naložio

privremeno hapšenje podnosioca predstavke. Podnosilac predstavke je uhapšen u zatvoru *Santé*, gdje se i dalje nalazio u pritvoru. Saslušao ga je tužilac i određen mu je pritvor do izručenja.

Podnosilac predstavke je tokom postupka izručenja tri puta podnio zahtjev za oslobađanje i u svakom se zahtjevu pozivao na član 5 Konvencije. Vijeće koje odlučuje o optužnicama je sva tri zahtjeva odbacilo zbog opasnosti od njegovog bjekstva i nepostojanja jemstava kojima bi se obezbijedilo njegovo prisustvo u vezi sa daljim postupkom. Kada je riječ o dužini pritvora, zaključilo je da je postupak vođen bez prekida i odugovlačenja. Predsjednik Vlade je 24. januara 1991. odobrio zahtjev švajcarskih organa za izručenje podnosioca predstavke. Nalog mu je uručen 19. februara 1992. godine.

Podnosilac predstavke se pojavio pred Krivičnim sudom u Parizu dok se nalazio u ekstradicionom pritvoru. Na dan 10. jula 1991. proglašen je krivim za prevaru na štetu 93 lica i prevaru javnosti u vezi sa transakcijama sa stranim hartijama od vrijednosti u Francuskoj. Osuđen je na četiri godine zatvora i izrečena mu je novčana kazna u iznosu od 300.000 francuskih franaka (FRF).²⁰³ U postupku po žalbi je kazna smanjena na četiri godine zatvora, jednu godinu uslovno.

Podnosilac predstavke, koji se u pritvoru nalazio od 1. avgusta 1988. do 4. avgusta 1989, a potom tokom suđenja pred francuskim sudom (ukupno oko jednu godinu i 10 mjeseci), izručen je Švajcarskoj 24. septembra 1992, nakon što je odslužio svoju kaznu.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se žalio da su njegov pritvor i lišenje slobode do izručenja bili protivni članu 5 st. 1 i 3 i članu 18. Tvrdio je da je postupak izručenja bio zloupotrijebljen u cilju istrage u Francuskoj i žalio se da je njegovo lišenje slobode u vezi sa tim postupkom bilo nezakonito, kao i na dužinu pritvora prije suđenja.

Član 5 stav 1

Sud je prvo razmotrio pritvor podnosioca predstavke zbog postupka pred francuskim sudom. Priznao je da je određeno kašnjenje u izvršenju odluke

203 Taj iznos je bio ekvivalentan 39.000 britanskih funti u to vrijeme.

kojom se nalaže oslobađanje lica iz pritvora razumljivo. Međutim, Sud je u ovom predmetu konstatovao da je prošlo 11 sati od trenutka kada je Vijeće koje odlučuje o optužnicama usvojilo tu odluku do trenutka kada je podnosilac predstavke o njoj bio obaviješten i od kada je Vijeće preduzelo ijedan korak ka njenom izvršenju. Zaključio je da je prekršen član 5 st. 1 (c), jer je podnosilac predstavke ostao u pritvoru do 4. avgusta 1989, iako je u odluci od 2. avgusta 1989. naloženo da on bude „smjesta” oslobođen.

Kada je riječ o ekstradicionom pritvoru podnosioca predstavke, Sud je zaključio da je on u načelu bio opravdan shodno članu 5 st. 1 (f). Primijetio je da je u članu 5 st. 1 propisano da svako lišenje slobode mora biti zakonito, što znači da mora biti u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i ciljem člana 5 – da pruža zaštitu od proizvoljnog postupanja. Sud nije utvrdio nikakve dokaze da je ekstradicioni pritvor stremio ostvarenju ijednog drugog cilja osim onog zbog kojeg je određen ili da je njime zamaskiran pritvor u vezi sa suđenjem pred francuskim sudom. Konstatovao je da činjenica da su se postupci vodili istovremeno ne dovodi do zaključka da je došlo do zloupotrebe postupka izručenja, te da nema dokaza da je taj pritvor bio nezakonit.

Bez obzira na ovaj zaključak, Sud je konstatovao da je period ekstradicionog pritvora podnosioca predstavke od skoro dvije godine bio neobično dugačak. Naglasio je da formulacije u Konvenciji jasno ukazuju na to da je lišenje slobode shodno članu 5 st. 1 (f) opravdano samo dok je postupak izručenja u toku. Stoga, ako se taj postupak ne sprovodi marljivo, lišenje slobode više nije opravdano po Konvenciji. Sud je u pogledu postupka izručenja u ovom predmetu konstatovao da je dužina cjelokupnog postupka bila pretjerana zbog dovoljno velikih kašnjenja. Štaviše, utvrdio je da su pravni lijekovi koje je podnosilac predstavke iskoristio doveli do značajnog odugovlačenja postupka. Sud je shodno tome zaključio da je pored povrede člana 5 st. 1 (c) došlo i do povrede člana 5 st. 1 (f).

Član 5 stav 3

Sud je prilikom razmatranja pritužbe podnosioca predstavke o povredi člana 5 st. 3 prvo jasno ukazao na to da se ova odredba odnosi isključivo na lišenje slobode shodno članu 5 st. 1 (c). Zato je konstatovao da ona ne važi u pogledu ekstradicionog pritvora podnosioca predstavke. Sud je potom razmotrio pritvor podnosioca predstavke u odnosu na član 5 st. 3. Zaključio je da ovaj period lišenja slobode nije bio pretjeran, a nije utvrdio nikakve dokaze o nesavjesnosti domaćih organa. Stoga je konstatovao da nije došlo do povrede člana 5 st. 3.

Član 18

Sud je prilikom razmatranja pritužbe podnosioca predstavke o povredi člana 5 zaključio da nema dokaza o zloupotrebi postupka izručenja, te je zaključio da nije neophodno da ovu tvrdnju ispita u skladu sa članom 18.

Član 50 (sada član 41)

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 60.000 FRF na ime nematerijalne štete i 150.000 FRF na ime sudskih troškova i izdataka.²⁰⁴

204 Taj iznos je bio ukupno bio ekvivalentan 27.300 britanskih funti u to vrijeme.

Povreda članova 3 i 5 st. 1 (a) jer država nije uklonila jezičke prepreke za individualizovano liječenje prinudno hospitalizovanog pacijenta sa psihičkim poremećajem

PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU ROOMAN PROTIV BELGIJE

(predstavka br. 18052/11)

31. januar 2019.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio belgijski državljanin René Rooman, rođen 1957, koji je bio pripadnik manjine u Belgiji koja govori njemački jezik.

Podnosilac predstavke je 1997. osuđen za niz krivičnih djela vezanih za razvrat i silovanje maloljetnika, krađu, uništavanje i nanošenje štete, kao i posjedovanje zabranjenog vatrenog oružja. Nakon ovih osuda i krivičnih djela koja je izvršio u zatvoru, domaći organi su naložili njegovo obavezno psihijatrijsko liječenje na osnovu izvještaja psihologa, neuropsihijataru i psihijataru. Podnosilac predstavke je 21. januara 2004. primljen u ustanovu socijalne zaštite u regionu Belgije u kojem se govori francuski jezik, a u njoj se nalazio i u vrijeme kada je Evropski sud izrekao presudu. Stručnjak za psihijatriju je u izvještaju naveo da nekoliko godina mora da prima terapiju za paranoidnu psihozu, a da se psihofarmakološko i psihoterapeutsko liječenje moraju istovremeno sprovoditi, i to na njemačkom jeziku.

Podnosilac predstavke je od 2004. do 2017. držan u ustanovi u kojoj nije bilo zaposlenih koji govore njemački jezik koji bi ga liječili i pružali mu pomoć. Neko vrijeme mu je pomagala medicinska sestra koja je govorila njemački, a povremeno su ga obilazili stručnjaci koji govore njemački, ali to nije bilo ni redovno ni dugoročno. Podnosilac predstavke je podnio nekoliko zahtjeva Odboru za socijalnu zaštitu (OSZ) za uslovno otpuštanje, a izjavljivao je i žalbe sudu, ali bez uspjeha. Premda je OSZ u brojnim prilikama ukazivao na to da je podnosiocu predstavke zbog prepreka u komunikaciji uskraćeno liječenje njegovih psihičkih poremećaja i davao konkretne preporuke organima vlasti, te preporuke nijesu sprovedene u praksi.

Tri stručnjaka, koja su zasebno pregledala podnosioca predstavke, 2015. godine su u novom izvještaju zaključila da on i dalje pati od paranoidnog

deluzionog poremećaja, psihotičnosti i neuropsihološkog stanja, kao i da je njegovo neuropsihološko stanje praktično istovjetno onom iz 2009. Odjeljenje za socijalnu zaštitu je 2017. izreklo presudu u kojoj je odbilo zahtjev podnosioca predstavke za konačno ili uslovno otpuštanje. Konstatovalo je da on od avgusta 2017. ima kontakte sa psihologom i asistentima psihološke i socijalne službe, da se može sastajati sa psihijatrom koji govori njemački i da smije jednom mjesečno da izlazi u pratnji medicinske sestre koja govori njemački. Podnosilac predstavke je takođe imao na raspolaganju prevodioca za njemački kada god mu je takva pomoć bila neophodna.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se žalio na povrede članova 3 i 5 zbog obavezne hospitalizacije tokom koje mu nije pružena psihološka i psihijatrijska pomoć. Vijeće Suda je 18. jula 2017. utvrdilo da je prekršen član 3, a da nije prekršen član 5 st. 1. Predmet je na zahtjev podnosioca predstavke u skladu sa članom 43 upućen na razmatranje Velikom vijeću.

Član 3

Sud je primijetio da je članom 3 zajemčena apsolutna zabrana mučenja ili nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja koje je doseglo minimalni nivo surovosti, a koje se ocjenjuje imajući u vidu sve okolnosti predmeta. Postupanje se smatra ponižavajućim ako prouzrokuje osjećanja straha, nespokojstva i inferiornosti kod žrtve. Mjere kojima se lica lišavaju slobode neizbježno podrazumijevaju element patnje i poniženja, ali države moraju obezbijediti da su ona lišena slobode u uslovima koji su u skladu sa članom 3 i u kojima se poštuje njihovo ljudsko dostojanstvo. Mora se pridati pažnja zdravlju lica i posljedicama koje po njega ima način lišenja slobode, kao i adekvatnost zdravstvene pomoći i njege.

Sud je u pogledu perioda od 2004. do 2017. godine utvrdio da domaći organi nijesu podnosiocu predstavke obezbijedili liječenje koje je njegovo zdravstveno stanje iziskivalo i da nijesu razmotrili dodatne mogućnosti za prevazilaženje jezičkih barijera sa kojima se suočavao. Domaći organi su opravdavali činjenicu da mu se ne pruža psihoterapeutska pomoć, pri čemu su jednostavno odlučili da podnosilac predstavke ne može biti smješten u objekat sa blažim režimom u kojem se govori njemački i konstatovali da u ustanovi u kojoj je hospitalizovan nema zaposlenih koji govore njemački. Sud je zaključio da je tokom ovog perioda došlo do povrede člana 3. Kada je riječ o periodu poslije avgusta 2017,

Sud je konstatovao da prag surovosti nije dosegnut iako su mjere za liječenje podnosioca predstavke i dalje bile manjkave, te je zaključio da u tom periodu nije došlo do povrede člana 3.

Član 5

Sud je istakao da je lišenje slobode u skladu sa članom 5 st. 1 ako je zakonito, ako se poštuje postupak propisan zakonom i ako nema proizvoljnosti. Lišenje slobode mora biti u skladu sa svrhom ograničenja slobode koja su dozvoljena shodno tačkama člana 5 st. 1. Kada je riječ o licima sa psihičkim poremećajima, lica mogu biti lišena slobode jer su „duševno poremećena” samo ako su ispunjena sljedeća tri uslova: (i) postoje dokazi da je lice duševno poremećeno; (ii) psihički poremećaj lica mora biti takvog karaktera da opravdava prinudnu hospitalizaciju; i (iii) psihički poremećaj mora postojati tokom cijelog perioda lišenja slobode. Prinudna hospitalizacija može biti nužna da bi se to lice liječilo ili da bi se ono nalazilo pod kontrolom i nadzorom kako bi se spriječilo da naudi sebi ili drugima.

Sud sve veći značaj pridaje potrebi liječenja psihičkih oboljenja ili smanjenja opasnosti koju predstavljaju lica lišena slobode. Sud je u ovom predmetu pojasnio i precizirao načela iz svoje prakse. Izričito je potvrdio da lišenje slobode po osnovu člana 5 st. 1 (e) služi ostvarenju kako socijalne svrhe, tako i terapijske svrhe, i da se tim članom štite interesi duševno poremećenog lica da bude podvrgnuto odgovarajućem i individualizovanom liječenju.

Konstatujući postojanje veze između zakonitosti lišenja slobode i adekvatnosti pruženog liječenja, Sud je izjavio da su organi u obavezi da prinudno hospitalizovanim licima obezbijede psihijatrijsko i psihološko liječenje. Lišenje slobode pacijenta sa mentalnim poremećajem shodno članu 5 st. 1 (e) zakonito je samo ako je ono smješteno u bolnici, na klinici ili u drugoj odgovarajućoj ustanovi ustanovljenoj u tu svrhu. Obim liječenja koje mu se pruža mora obuhvatati individualizovani program u kojem se u obzir uzimaju specifičnosti psihičkog zdravlja tog lica u cilju njegove pripreme za moguću reintegraciju u društvo.

Sud je konstatovao da se intenzitet njegove analize terapije koja se pruža podnosiocu predstavke i veze između cilja lišenja slobode i uslova lišenja slobode razlikuje u zavisnosti od toga da li se pritužba odnosi na povredu člana 3 ili člana 5 st. 1. Njegov zaključak da nije došlo do povrede jedne od ovih odredbi ne isključuje mogućnost zaključka da je prekršena ona druga.

U ovom predmetu je u pitanju bilo nepostojanje liječenja i terapija prilagođenih situaciji podnosioca predstavke, odnosno njegovoj jezičkoj barijeri. Sud je prvo potvrdio da lišenje slobode podnosioca predstavke potpada pod polje dejstva člana 5 st. 1 (e). Kada je riječ o zakonitosti prinudne hospitalizacije, odluka o njoj donijeta je u skladu sa zakonom propisanim postupkom i zadovoljena su navedena tri uslova. Kada je riječ o vezi između cilja lišenja slobode podnosioca predstavke i adekvatnosti njegovog liječenja, Sud je razmotrio dva odvojena perioda.

Sud je u pogledu perioda od 2004. do 2017. zaključio da su domaći organi prenebregli značaj dijaloga između psihijatrijskog pacijenta i terapeuta, te da nijesu podnosiocu predstavke pružili individualizovanu terapiju prilagođenu njegovom stanju, što je za posljedicu imalo njegovo značajno zanemarivanje tokom perioda dužeg od 13 godina. Sud je stoga utvrdio da je način prinudne hospitalizacije podnosioca predstavke u ovom periodu predstavljao povredu člana 5 st. 1.

Sud je u pogledu perioda od avgusta 2017. primio k znanju napore koje su domaći organi preduzeli kako bi podnosiocu predstavke obezbijedili liječenje koje je bilo koherentno i prilagođeno njegovoj situaciji, te je zaključio da je liječenje koje mu je bilo na raspolaganju bilo u skladu sa terapeutskim ciljem prinudne hospitalizacije. Shodno tome, postojala je veza između svrhe lišenja slobode i uslova lišenja slobode, te je Sud utvrdio da u tom periodu nije prekršen član 5 st. 1.

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 32.500 eura na ime nematerijalne štete.

Kontinuirano lišenje slobode podnosioca predstavke bilo je protivno članu 5 st. 3 usljed nepostojanja dovoljnih i mjerodavnih osnova

PRESUDA U PREDMETU ŠOŠ PROTIV HRVATSKE

(predstavka br. 26211/13)

1. decembar 2015.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio hrvatski državljanin Vlatko Šoš, koji je živio u Zagrebu. On je u istražnom zatvoru proveo dvije i po godine zbog sumnji da se bavio trgovinom droge.

Podnosilac predstavke je uhapšen 19. maja 2011. zbog navodnog učešća u međunarodnoj organizovanoj trgovini droge. Pritvor u istražnom zatvoru prvobitno mu je određen po tri osnova: zbog opasnosti od uticaja na svjedoke, opasnosti da će ponovo izvršiti krivično djelo, kao i zbog težine djela koja mu se stavljaju na teret. Domaći organi su u avgustu 2011. prestali da se pozivaju na opasnost od uticaja na svjedoke budući da su svi relevantni svjedoci ispitani, a na razlog vezan za težinu djela koja mu se stavljaju na teret prestali su da se pozivaju u februaru 2013, nakon što je relevantno domaće pravo izmijenjeno. Podnosilac predstavke je izjavio brojne žalbe u kojima je osporavao sudska rješenja o produženju pritvora, tvrdeći da je on stalno produžavan, a da nije uzeta u obzir njegova konkretna situacija: da je on samozaposleni automehaničar, da nikad nije bio u sukobu sa zakonom i da je obuhvaćen krivičnom istragom samo zato što poznaje jednog od optuženih. Podnosilac predstavke je pored toga isticao da razlozi predočeni u rješenjima o produženju njegovog pritvora nijesu bili ni mjerodavni ni dovoljni. Tvrдио je da je Županijski sud u Splitu kolektivno produžavao pritvor svih optuženih u postupku i da nije u obzir uzimao njegove konkretne argumente.

Sve njegove žalbe odbačene su, konkretno, od strane Ustavnog suda decembra 2011. i februara i novembra 2012, kao i od strane Vrhovnog suda u septembru 2013. Podnosilac predstavke je na kraju oslobođen 19. novembra 2013, po isteku najdužeg perioda koji je mogao provesti u istražnom zatvoru. Krivični postupak protiv podnosioca predstavke i dalje je bio u toku u vrijeme kada je Evropski sud za ljudska prava izrekao ovu presudu.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke je tvrdio da su mu prekršena prava iz člana 5, jer je produženje njegovog pritvora bilo proizvoljno i nije bilo zasnovano na mjerodavnim i dovoljnim osnovama.

Član 5 stav 3

Sud je ponovio da se opravdanost dužine lišenja slobode shodno članu 5 st. 3 ne može ocijenjivati apstraktno. Opravdanost produženja lišenja slobode optuženog mora se ocijeniti u svakom konkretnom slučaju, a produženje lišenja slobode je opravdano samo ako postoje konkretne indikacije istinske potrebe da se zaštiti javni interes. Potrebno je bilo uzeti u obzir period lišenja slobode podnosioca predstavke koji je počeo 19. maja 2011. (na dan njegovog hapšenja), a koji je okončan 19. novembra 2013. (kada je on pušten na slobodu), odnosno period od dvije i po godine. Sud je naglasio da nacionalni organi moraju da daju uvjerljive razloge zašto neko lice drži u pritvoru toliko dugo.

Pritvor podnosioca predstavke je prvobitno određen po tri osnova: zbog opasnosti od uticaja na svjedoke, opasnosti da će ponovo izvršiti krivično djelo, kao i zbog težine djela koja mu se stavljaju na teret. Prvi osnov je prestao da postoji 18. avgusta 2011, kada su saslušani svi svjedoci. Slično tome, organi poslije januara 2013. nijesu više mogli da se pozivaju na težinu djela koja mu se stavljaju na teret zbog izmjena mjerodavnog nacionalnog zakonodavstva. Od tada je produženje pritvora podnosioca predstavke počivalo samo na opasnosti da će ponovo izvršiti krivično djelo.

Sud je razmotrio svaki od ovih osnova. Kada je riječ o opasnosti od uticaja na svjedoke, konstatovao je da je istražni sudija u početnim fazama postupka smatrao da je neophodno da sasluša jedan broj svjedoka koji su imali relevantna saznanja o krivičnim djelima i koji su poznavali podnosioca predstavke. Imajući u vidu naročitu složenost predmeta o kojem se radilo, ovaj je osnov bio „mjerodavan” i „dovoljan” kako bi se opravdalo lišenje slobode podnosioca predstavke.

Kada je riječ o težini optužbi protiv podnosioca predstavke, Sud je ponovio da, mada ona može biti relevantan element u opštoj procjeni, potreba nastavka lišenja slobode ne može se procjenjivati samo sa apstraktne tačke gledišta, uzimajući u obzir samo težinu krivičnog djela. Međutim, neka djela zbog svoje težine i javne reakcije na njih mogu dovesti do uznemirenja javnosti

koje bi moglo da opravda lišenje slobode, makar na određeno vreme. Ipak, ovaj osnov se može smatrati mjerodavnim i dovoljnim samo ako je zasnovan na činjenicama koje dokazuju da bi puštanje optuženog na slobodu stvarno ugrozilo javni poredak.

Nacionalni sudovi u ovom predmetu nijesu objasnili zašto je nužno produženje lišenja slobode podnosioca predstavke radi sprječavanja uznemiravanja javnosti, a nijesu ni razmotrili da li podnosilac predstavke predstavlja opasnost po javnu bezbjednost, s obzirom na konkretne okolnosti njegovog slučaja i optužbe protiv njega, te se ovaj argument nije mogao smatrati dovoljnim za određivanje ili produženje pritvora podnosioca predstavke.

Konačno, kada je riječ o produženju pritvora podnosioca predstavke zbog opasnosti da će izvršiti novo krivično djelo, domaći sudovi nijesu ukazali ni na jedan aspekt karaktera ili ponašanja podnosioca predstavke koji bi opravdao njihov zaključak da postoji takva opasnost. Nijesu uopšte uzeli u obzir da nije nikada bio u sukobu sa zakonom niti njegovo zaposlenje. Iako je podnosilac predstavke dosledno insistirao na potrebi da posvete valjanu pažnju njegovoj konkretnoj situaciji, domaći sudovi su nastavili da izdaju rješenja o pritvoru bez valjane ocjene njegovog predmeta u kontekstu rješenja o pritvoru ostalih devet optuženih i nijesu podrobno razmotrili mogućnost da primjene neku manje tešku mjeru opreza.

Propustivši da se u dovoljnoj mjeri posvete relevantnim pitanjima koja se odnose na konkretnu situaciju podnosioca predstavke, domaći organi su njegov pritvor produžavali po osnovama koje se ne mogu smatrati „mjerodavnim” i „dovoljnim”, protivno članu 5 st. 3 Konvencije.

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 2.600 eura na ime nematerijalne štete i 5.000 eura na ime sudskih troškova i izdataka.

Sedmočasovno lišenje slobode lica bez krivične optužbe kako bi bila spriječena da izazovu nasilje na dan održavanja fudbalske utakmice nije predstavljalo povredu člana 5

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U PREDMETU S., V. I A. PROTIV DANSKE

(predstavke br. 35553/12, 36678/12 i 36711/12)

22. oktobar 2018.

1. Osnovne činjenice

Predstavke su podnijela tri državljanina Danske – S., V. i A. Oni su 2009. otputovali u Kopenhagen na fudbalsku utakmicu Danske i Švedske. Policija je na dan utakmice lišila slobode 138 navijača, uključujući podnosioc predstavlki, kako bi spriječila huliganstvo. Podnosioci predstavlki su bili lišeni slobode manje od osam sati, a da pritom nijesu bili optuženi za krivično djelo. Oni su lišeni slobode u skladu sa članom 5 st. 3 Zakona o policiji, po kojem je bilo dozvoljeno lišenje slobode radi sprječavanja remećenja javnog reda ili opasnosti po bezbjednost ljudi. Ova odredba se mogla primijeniti samo kada su manje intruzivne mjere bile neadekvatne, a period lišenja slobode je morao biti što kraći i nije smio premašivati šest sati, osim kada je to bilo opravdano zbog izuzetnih okolnosti.

Kada su pušteni na slobodu, podnosioci predstavlki su zahtijevali naknadu i preispitivanje zakonitosti njihovog lišenja slobode, tvrdeći da nijesu bili umiješani ni u kakve sukobe i da takve namjere nijesu ni imali. Gradski sud je utvrdio da je policija prije fudbalske utakmice došla do podataka da postoje namjere da se izazove nasilje i da je nakon prve velike tuče koja je izbila prije utakmice nastala konkretna i neposredna opasnost od remećenja javnog reda koje je policija bila dužna da spriječi. Sud je prihvatio dokaze koji su potvrđivali da su podnosioci predstavlki lišeni slobode pošto su ih drugi vidjeli ili čuli kako podstrekuju druge da zapodjenu tuču i da su svi podnosioci predstavlki nekoliko puta ranije već lišavani slobode u vezi sa sličnim događajima. Po tvrdnjama policije, ona je u svojoj strategiji imala u vidu rok od šest sati. Pošto je utakmica trebalo da počne u osam uveče, policija je planirala da sa gledaocima pokrene proaktivni dijalog od podneva i da izbjegava da ikog liši slobode ranije tokom dana, kako bi spriječila oslobađanje lica lišenih slobode tokom ili ubrzo po završetku fudbalske utakmice i njihovo potencijalno učešće u obračunima. Zbog nasilja koje je izbilo, policija je smatrala da mora produžiti rok od šest

sati i počela da je oslobađa lica lišena slobode poslije ponoći, kada nije bilo vjerovatno da će se okršaji nastaviti. U odsustvu blažih mjera koje su mogle biti preduzete kako bi se spriječila opasnost od dodatnih nemira, domaći sud je utvrdio da su razlozi za lišenje slobode podnosilaca predstavki bili zakoniti. Viši sud Zapadne Danske je 2011. potvrdio ovu presudu, a zahtjev za žalbu Vrhovnom sudu je odbijen.

2. Odluka Suda

Podnosioci predstavki su tvrdili da je njihovo preventivno lišenje slobode bilo protivno članu 5.

Član 5

Sud je konstatovao da svrha člana 5 jeste da spriječi proizvoljno i neopravdano lišenje slobode i razmotrio je da li je lišenje slobode podnosilaca predstavki bilo opravdano shodno tački (b) ili tački (c) člana 5 st. 1.

Kada je riječ o tački (b), Sud je naglasio da je na osnovu ove odredbe dozvoljeno lišenje slobode nekog lica kako bi se ono prinudilo da ispuni određenu i konkretnu obavezu koju već ima. Široko tumačenje ove odredbe moglo bi dovesti do opasnosti od proizvoljnog lišenja slobode i posljedica koje nijesu u skladu sa vladavinom prava. Iz tog razloga, obaveza neizvršenja krivičnog djela može se smatrati „određenom i konkretnom” samo pod uslovom da su u dovoljnoj mjeri naznačeni mjesto i vrijeme predstojećeg izvršenja djela i njegove potencijalne žrtve, da je lice koje treba lišiti slobode upoznato sa konkretnim aktom kojeg je trebalo da se uzdrži i da pokazuje da nije voljno da se od njega uzdrži.

Podnosiocima ovih predstavki nijesu izdati nikakvi određeni nalozi ili upozorenje o posljedicama njihovog nepovino vanja nalogu ili neuzdržavanja od izvršenja određenog akta. Sud je smatrao da se prisustvo policije prije, tokom i nakon utakmice ne može porediti sa konkretnim mjerama navedenim u presudi u predmetu *Ostendorf protiv Njemačke*²⁰⁵, potrebnim kako bi se neko lice upoznalo sa konkretnim aktom kojeg treba da se uzdrži, kao što je izazivanje tuče huligana. Sud je stoga zaključio da lišenje slobode podnosilaca predstavki ne potpada pod polje dejstva člana 5 st. 1 (b).

205 *Ostendorf protiv Njemačke*, presuda izrečena 7. marta 2013, predstavka br. 15598/08 (prikaz dat u ovoj publikaciji).

Sud je napomenuo da je, shodno članu 5 st. 1 (c), lišenje slobode dozvoljeno po tri različita osnova – zbog osnovane sumnje da je lice izvršilo krivično djelo, kada se lišenje slobode nekog lica osnovano smatra nužnim kako bi se ono spriječilo da izvrši krivično djelo i kako bi se spriječilo bjekstvo lica koje je izvršilo krivično djelo. Sud je u presudi u predmetu *Ostendorf* stao na stanovište da je tačkom (c) obuhvaćen pritvor do suđenja, te da je po njoj lišenje slobode dozvoljeno samo u vezi sa krivičnim postupkom. Sud se ponovo usredsredio na ovo pitanje u ovoj presudi i razjasnio svoju raniju praksu. Zaključio je da su u prvom i drugom dijelu tačke (c) člana 5 st. 1 propisana dva posebna i različita osnova za lišenje slobode. Stoga lice može zakonito biti lišeno slobode van konteksta krivičnog postupka pod uslovom da je zaštićeno od proizvoljnosti.

Kada je riječ o zahtjevu da lice bude lišeno „slobode radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast”, Sud je naveo da se taj zahtjev odnosi na sve kategorije slučajeva koji se pominju u članu 5 st. 1 (c). Međutim, ovaj se zahtjev mora tumačiti sa određenim stepenom fleksibilnosti, naročito kada se iz nekog razloga nije materijalizovala namjera privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast, što uključuje i slučajeve preventivnog lišenja slobode. Lišenje slobode podnosioca predstavlja nije za svrhu imalo njihovo izvođenje pred sudiju, već njihovo oslobađanje čim prestane opasnost od remećenja javnog reda ili opasnost po bezbjednost drugih ljudi. Strogo poštovanje zahtjeva vezanog za svrhu isključilo bi svaku vrstu kratkoročnog preventivnog lišenja slobode, a policija ne bi bila u mogućnosti da ispunjava svoje dužnosti očuvanja reda i zaštite javnosti.

Sud je zaključio da preventivno lišenje slobode potpada pod polje dejstva drugog dijela člana 5 st. 1 (c) ako je lice oslobođeno poslije kratkog perioda vremena, bilo zato što je opasnost prestala, bilo zato što je propisani vremenski rok istekao, bez obzira na zahtjev vezan za svrhu. Svaka fleksibilnost primijenjena u ovoj stvari mora biti u skladu sa garancijama iz člana 5 st. 1, konkretno – da je lišenje slobode zakonito, da se osnovano smatra nužnim, da je lice zaštićeno od proizvoljnog postupanja, te da organi vlasti imaju dokaze da postoji vjerovatnoća da bi lice lišeno slobode bilo umiješano u izvršenje konkretnog i određenog krivičnog djela da nije bilo spriječeno lišavanjem slobode.

Sud je takođe ocijenio da u pogledu preventivnog lišenja slobode treba da važe i dodatne garancije iz stavova 3 i 5. Shodno članu 5 st. 3, ako je lice oslobođeno, te više nije uhapšeno ili pritvoreno, ne postoji obaveza da ono bez odlaganja bude izvedeno pred sudiju. Zahtjev po kojem lice lišeno slobode

ima pravo na suđenje ili da bude pušteno na slobodu do kraja suđenja ne važi u slučaju preventivnog lišenja slobode, budući da nije pokrenut nikakav krivični postupak. Međutim, preventivno lišenje slobode podliježe garantijama propisanim u članu 5 st. 5, a sudsko preispitivanje zakonitosti lišenja slobode sastavni je dio razmatranja zahtjeva za naknadu.

Primijenivši data načela na ovaj predmet, Sud je utvrdio da lišenje slobode podnosioca predstavki potpada pod drugi dio člana 5 st. 1 (c), u skladu sa fleksibilnim tumačenjem zahtjeva vezanog za svrhu. Sud je konstatovao da je policija u svojoj strategiji propisno uzela u obzir rok od šest sati, a da je lišenje slobode podnosioca predstavki nakon isteka tog roka bilo opravdano zbog kontinuiranog nasilja i izuzetne okolnosti propisane zakonom koju su domaći sudovi prihvatili. U odsustvu bilo kakvih naznaka da je procjena domaćih sudova bila proizvoljna ili očigledno nerazumna, Sud se oslonio na tumačenje materijalnih i procesnih pravila od strane nacionalnih sudova i prihvatio da je lišenje slobode bilo zakonito.

Sud je potom stao na stanovište da je krivično djelo u dovoljnoj mjeri bilo konkretno i određeno u smislu člana 5 st. 1 (c) i da su domaći organi predočili dovoljno dokaza da je postojala vjerovatnoća da će podnosioci predstavki izvršiti neko krivično djelo da njihovim lišenjem slobode to nije spriječeno. U brojnim odredbama domaćeg zakonodavstva bila su navedena krivična akta kojih su se podnosioci predstavki morali uzdržavati. Sud je konstatovao da je policija već bila preduzela oprezan pristup kada se ispostavilo da blage mjere nijesu dovoljne, te da se lišenje slobode podnosioca predstavki osnovano moglo smatrati nužnim kako bi se oni spriječili da podstrekuju huliganstvo. Kada je riječ o trajanju lišenja slobode, Sud je prihvatio da su podnosioci predstavki oslobođeni čim je prošla neposredna opasnost, a da lišenje slobode nije trajalo duže nego što je bilo neophodno.

Sud je stoga zaključio da je preventivno lišenje slobode podnosioca predstavki bilo u skladu sa članom 5 st. 1 (c), te da član 5 nije prekršen.

Lišenje slobode podnosioca predstavke u psihijatrijskoj ustanovi bilo je protivno Konvenciji

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U PREDMETU STANEV PROTIV BUGARSKE

(predstavka br. 36760/06)

17. januar 2012.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio bugarski državljanin Kosev Stanev, rođen 1956. godine. Godine 2001. bugarski sudovi su ustanovili da podnosilac predstavke boluje od šizofrenije još od 1975. godine. Iz tih razloga, proglašen je djelimično nesposobnim, a 2002. mu je određeno djelimično starateljstvo jednog činovnika Gradskog vijeća.

Bez ikakvih konsultacija ili čak obavještenja, staratelj je podnosioca predstavke u decembru 2002. godine smjestio u Centar za socijalno staranje o muškarcima sa psihijatrijskim poremećajima, a kasnije je direktor te ustanove postao staratelj podnosioca predstavke. Podnosiocu predstavke je bilo dozvoljeno da napusti ustanovu isključivo uz dozvolu direktora.

Uslovi u tom domu za socijalno staranje bili su takvi da je Komitet Savjeta Evrope za sprječavanje mučenja i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT), poslije zvaničnih posjeta toj ustanovi tokom 2003. i 2004. godine, ocjenio da uslovi koji tamo vladaju sasvim odgovaraju pragu koji se postavlja kako bi se postupanje prema šticienicima proglasilo nečovječnim i ponižavajućim postupanjem. CPT je primijetio da su zgrade u potpunosti uništene, da nema tekuće vode, da su sanitarne prostorije u veoma lošem stanju i nalaze se van zgrade. Sem toga, CPT je ustanovio da su grijanje i ishrana žitelja doma neadekvatni, da ljudi koji su tamo smješteni žive pasivnim, monotonim životom zbog toga što nemaju mogućnost da se bave bilo kakvim aktivnostima i, konačno, da se odjeća poslije pranja ne vraća pravim vlasnicima.

U novembru 2004. godine, podnosilac predstavke je pokušao da povрати poslovnu sposobnost. Tužiocima su 2005. godine, po dobijanju ljekarskog izvještaja, odbili da pokrenu postupak za vraćanje poslovne sposobnosti, utvrdivši da podnosilac predstavke nije u stanju da vodi samostalan život i da je ustanova najpogodnije mjesto za njega. Docnije je, međutim, u jednom

privatnom ljekarskom izvještaju ustanovljeno da je podnosiocu predstavke pogrešno dijagnostikovana šizofrenija.

2. Odluka Suda

Podnosilac je u predavci Evropskom sudu naveo sljedeće: (a) da uslovi života u domu za socijalno staranje predstavljaju kršenje člana 3, kojim se zabranjuje nečovječno i ponižavajuće postupanje; (b) da mu je uskraćeno pravo na djelotvorni pravni lijek zbog toga što bugarski zakoni nijesu predvidjeli mogućnost da ospori odluku o svome smještaju u dom za socijalno staranje; (c) da je prekršen član 5 st. 1, 4 i 5 time što je nezakonito i proizvoljno lišen slobode i smješten u dom za socijalno staranje; (d) da je povrijeđen član 6 zbog toga što g. Stanev nije mogao da se obrati sudu i zatraži oslobađanje od djelimičnog starateljstva; i (e) da je ograničenjima koja predstavljaju posljedicu djelimičnog starateljstva prekršen član 8 Konvencije.

Nadležnost nad ovim predmetom ustupljena je Velikom vijeću.

Član 5 stav 1

Sud je konstatovao da je podnosilac predstavke bio smješten u bloku koji je smio da napušta, ali da su vrijeme koje je provodio van ustanove i mjesta na koja je smio da ide uvijek podlijegali kontroli i ograničenjima. Njegova lična sloboda bila je znatno ograničena sistemom dopusta i činjenicom da je uprava zadržala njegove identifikacione isprave. Primijetio je da država nije dokazala da se podnosilac predstavke zbog svog zdravstvenog stanja nalazio u neposrednoj opasnosti ili da je radi njegove zaštite bilo nužno uvođenje bilo kakvih posebnih ograničenja.

Period na koji je on smješten u dom nije bio preciziran, te je on tamo smješten neograničeno. U vrijeme kada je Sud izrekao presudu, on je u njemu živio već više od osam godina i sigurno je osjetio sve negativne posljedice ograničenja kojima je bio podvrgnut. Nije zatraženo njegovo mišljenje o smještaju u ovu ustanovu, a on se nikada nije izričito saglasio sa tim. Od 2004, ako ne i ranije, izričito je izražavao želju da napusti ustanovu, kako psihijatrima, tako i u zahtjevima za vraćanje poslovne sposobnosti koje je podnosio organima. Sud nije bio uvjeren da je ikada dao saglasnost na smještanje u dom, čak ni prećutno, i zaključio je da ovaj predmet potpada pod polje dejstva člana 5 st. 1.

Budući da odluka staratelja podnosioca predstavke da ga smjesti u ustanovu za ljude sa psihijatrijskim poremećajima bez njegove prethodne saglasnosti nije bila važeća po bugarskom pravu, njegovo lišenje slobode bilo je protivno članu 5. U svakom slučaju, ta je mjera bila nezakonita u smislu člana 5 st. 1 budući da se nije mogao primijeniti nijedan izuzetak iz tog člana, uključujući iz tačke (f), kojom se dozvoljava zakonito lišenje slobode „duševno poremećenog” lica. Nepostojanje recentne ljekarske procjene samo bi po sebi bilo dovoljno za zaključak da je njegovo smještanje u dom bilo nezakonito, a, pored toga, nije utvrđeno da on predstavlja opasnost ni po samog sebe ni po druge. Sud je takođe ukazao na propuste u procjeni da li on pati od poremećaja koji opravdava njegovo lišenje slobode. Zapravo, u mjerodavnom zakonodavstvu takva procjena nije ni bila predviđena.

Stoga je Sud konstatovao da je smještanje podnosioca predstavke u dom bilo nezakonito i da nije bilo opravdano shodno članu 5 st. 1 (e), te da je došlo do povrede člana 5 st. 1.

Član 5 stav 4

Bugarska nije ukazala ni na jedan domaći pravni lijek koji bi podnosiocu predstavke mogao da pruži neposrednu mogućnost da ospori zakonitost svog smještaja u dom za socijalno staranje. Sud je takođe ukazao na to da bugarski sudovi nijesu bili uključeni u donošenje odluke o smještanju podnosioca predstavke u dom za socijalno staranje, kao i na to da bugarski zakoni ne propisuju periodično sudsko preispitivanje odluke o smještanju u zatvorenu ustanovu. Iz svih tih razloga, ovdje se radilo o kršenju člana 5 st. 4.

Član 5 stav 5

Sud je ponovio da, kako bi zaključio da je prekršen član 5 st. 5, mora utvrditi da zaključak o kršenju jednog od drugih stavova tog člana ne omogućuje podnošenje izvršivog zahtjeva za naknadu pred domaćim sudom, bilo prije nego što Sud izrekne svoju presudu bilo pošto to učini.

Kada je riječ o povredi člana 5 st. 1, Sud je primijetio da je mjerodavnim domaćim pravom predviđena naknada štete proistekle iz sudske odluke kojom se nalaže određena vrsta lišenja slobode u slučaju da je ta odluka ukinuta jer za nju nema nikakvih pravnih osnova. To, međutim, ovdje nije bio slučaj – bugarski sudski organi ni u jednoj fazi nijesu zaključili da je mjera bila nezakonita ili na neki drugi način suprotna članu 5 Konvencije.

Kada je riječ o primjeni druge odredbe relevantnog Zakona za zahtijevanje naknade štete proistekle iz nezakonitog činjenja vlasti, Sud je primijetio da država nije predočila nijednu domaću odluku koja je ukazivala na to da se ta odredba može primijeniti na predmete koji se odnose na upućivanje lica sa mentalnim invaliditetom u domove za socijalno staranje na osnovu građanskopravnih sporazuma.

Stoga je Sud utvrdio da nije dokazano da je podnosilac predstavke imao pravo na naknadu zbog nezakonitog zatvaranja/lišenja slobode prije nego što je Sud izrekao presudu ili da bi ga imao pošto Sud izrekne presudu, te je zaključio da je došlo do povrede člana 5 st. 5.

Član 3

Sud je primijetio da se članom 3 Konvencije zabranjuje nečovječno i ponižavajuće postupanje prema bilo kome pod staranjem vlasti, bez obzira na to da li je pritvor naložen u kontekstu krivičnog postupka ili je riječ o prijemu u dom za socijalno staranje.

Analizirajući uslove u tom domu, Evropski sud je ustanovio da je prema nalazima CPT-a: (a) hrana bila nedovoljna i lošeg kvaliteta; (b) zgrada nije bila dovoljno zagrijavana, pa je tokom zime g. Stanev morao da spava u kaputu; (c) podnosilac predstavke je mogao da se tušira samo jednom nedjeljno u nehigijenskom i uništenom kupatilu; (d) sanitarne prostorije su bile u užasnom stanju i bilo im je opasno pristupiti. S obzirom na činjenicu da je podnosilac predstavke bio prinuđen da u takvim uslovima boravi oko osam godina, to postupanje je predstavljalo kršenje člana 3. Država je pokušala da tvrdi kako je usljed nedostatka finansijskih sredstava bila spriječena da renovira taj dom. Ova tvrdnja se nije mogla prihvatiti kao opravdanje za uslove kojima je bio izložen podnosilac predstavke.

Član 13

Sud je primijetio da se smještaj podnosioca predstavke u dom za socijalno staranje po bugarskim zakonima nije svrstavao u kategoriju pritvora, te da podnosilac predstavke iz tih razloga nije imao pravo na naknadu. Prema tome, pravni lijekovi o kojima je riječ nijesu bili djelotvorni u smislu člana 13.

Član 6 stav 1

Sud je utvrdio da podnosilac predstavke nije bio u mogućnosti da zatraži da mu se ponovo uspostavi poslovna sposobnost na bilo koji drugi način sem preko staratelja ili pojedinca koji je naveden u Krivičnom zakoniku Bugarske. Pored toga, prema bugarskom zakonu, nema pravne razlike između lica koja su djelimično ili u potpunosti lišena poslovne sposobnosti, a ne postoji ni propis o periodičnom preispitivanju odluke o lišenju poslovne sposobnosti.

Sud je ustanovio da, iako pravo na pristup sudovima nije apsolutno pravo, pravo na obraćanje sudu sa zahtjevom da se preispita odluka o proglašenju poslovne nesposobnosti predstavlja pravo od suštinskog procesnog značaja za zaštitu svih lica djelimično lišenih poslovne sposobnosti. Iz toga slijedi da lica koja su lišena slobode usljed toga što se smatraju poslovno nesposobnima u načelu treba da imaju mogućnost neposrednog pristupa sudu. Prema rezultatima jedne nedavno organizovane studije, 18 od 20 nacionalnih evropskih pravnih sistema dopušta neposredni pristup sudu svakom licu koje je proglašeno djelimično poslovno nesposobnim, a želi da se njegov ili njen status preispita. U 17 zemalja taj pristup je otvoren čak i za one koji su proglašeni u potpunosti poslovno nesposobnima. Prema tome, postoji evropska saglasnost kada je riječ o davanju mogućnosti licima koja su proglašena poslovno nesposobnima da se neposredno obrate sudu.

Iz tih razloga, član 6 st. 1 mora se tumačiti kao član koji u načelu svakome ko se nalazi u položaju podnosioca predstavke jemči neposredni pristup sudu, kako bi zatražio da mu se vrati poslovna sposobnost. Odgovarajuće bugarsko zakonodavstvo ne jemči to pravo uz dovoljan stepen sigurnosti, te se u datim okolnostima radi o kršenju člana 6 st. 1.

Član 41

Sud je zaključio da je Bugarska dužna da podnosiocu predstavke isplati iznos od 15.000 eura na ime nematerijalne štete.

Lišenje slobode podnosioca predstavke kao „zabranjenog imigranta” bilo je suprotno članu 5 zbog nepostojanja pravnog lijeka kojim bi on osporio zakonitost lišenja slobode, predugog trajanja lišenja slobode i ponižavajućih uslova – Malti je naloženo da usvoji opšte mjere u skladu sa članom 46

PRESUDA U PREDMETU SUSO MUSA PROTIV MALTE

(predstavka br. 42337/12)

23. jul 2013.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio Ibrahim Suso Musa, navodno državljanin Republike Sijera Leone, koji je nezakonito brodom stigao na Maltu 8. aprila 2011. Po dolasku ga je uhapsila policija i uručen mu je dokument koji je sadržao kako odluku o vraćanju, tako i nalog o udaljenju, budući da je na Malti prisutan kao „zabranjeni imigrant” po malteškom imigracionom pravu. On je okvalifikovan kao „zabranjeni imigrant” jer je nezakonito ušao u zemlju i nije imao dovoljno sredstava za izdržavanje.

U odluci o vraćanju podnosilac predstavke je obavješten o mogućnosti da se prijavi za period dobrovoljnog odlaska. Međutim, u donjem dijelu tog dokumenta nalazio se nalog o udaljenju, zasnovan na odbijanju zahtjeva podnosioca predstavke za period dobrovoljnog odlaska. U obrazloženju je navedena opasnost od bjekstva, činjenica da se njegov zahtjev za zakonit boravak smatra očigledno neosnovanim ili lažnim, te da se on smatra opasnim po javnu politiku, javnu bezbjednost ili nacionalnu bezbjednost.

Podnosilac predstavke je obavješten o pravu da izjavi žalbu na odluku o vraćanju i na nalog o udaljenju Odboru za imigracione žalbe (*Immigration Appeals Board*, IAB) u roku od tri radna dana. Međutim, nijesu mu predočene nikakve informacije o žalbenom postupku ili dostupnosti pravne pomoći.

Podnosilac predstavke je zadržan u Safi barakama na osnovu odluke o vraćanju i naloga o udaljenju. Ovi pritvorski centri su se nalazili u dvije vojne baze, a po mišljenju Komiteta za sprječavanje mučenja (*Committee for the Prevention of Torture*, CPT) i Međunarodne komisije pravnika (*International Commission of Jurists*, ICJ), uslovi u njima nijesu bili u skladu sa međunarodnim pravom i standardima, po kojima migranti lišeni slobode treba da budu smješteni u posebne centre koji

zadovoljavaju njihove konkretne potrebe. Podnosilac predstavke je podnio zahtjev za azil 14. aprila 2011, dok se nalazio u Safi barakama. Njegov zahtjev je odbijen 31. decembra 2011, jer ne zadovoljava kriterijume za dodjeljivanje statusa izbjeglice. Žalbu na ovu odluku, koju je podnosilac predstavke izjavio 24. januara 2012, Odbor za žalbe izbjeglica odbacio je 2. aprila 2012. godine.

Podnosilac predstavke je odvojeno podnio pritužbu IAB-u, u kojoj je osporavao zakonitost lišenja slobode. Tvrdio je da su i odluka o lišenju slobode i njegovo kontinuirano lišenje slobode u suprotnosti sa zakonom. Konkretno, kada je riječ o prvobitnoj odluci o lišenju slobode, tvrdio je da uopšte nije sprovedena procjena mogućnosti preduzimanja „drugih dovoljnih i manje prisilnih mjera”, te da su organi bez ikakve individualne procjene odlučili da postoji opasnost da će pobjeći i da izbjegava ili ometa postupak vraćanja ili udaljenja. Žalio se da je ta odluka donijeta, a da mu nije data prilika da zatraži dobrovoljni odlazak. Kada je riječ o lišenju slobode, podnosilac predstavke je tvrdio da je ono nezakonito jer postupak vraćanja nije mogao da se nastavi kada je on u aprilu 2011. podnio zahtjev za azil. IAB je odbio njegovu pritužbu 5. jula 2012. godine.

Dok su navedeni postupci bili u toku, u Safi barakama je 16. avgusta 2011. izbila pobuna u kojoj je povrijeđen veći broj pritvorenih migranata, službenika policije i vojnika. Na dan pobune su uhapšena 23 migranta, uključujući i podnosioca predstavke. Oni su optuženi za niz krivičnih djela, uključujući nanošenje štete privatnoj imovini, nasilje prema javnim službenicima, nepovinovanje zakonitim nalogima i kršenje javnog reda i mira. Uhapšeni muškarci su odvedeni u Kazneno-popravnu ustanovu *Corradino* do okončanja krivičnog postupka. Krivični sud je 30. januara 2012. odobrio puštanje podnosioca predstavke uz jemstvo, te je on pušten iz Kazneno-popravne ustanove *Corradino* i vraćen u Safi barake.

Podnosilac predstavke je pušten na slobodu 21. marta 2013, pošto je proveo 546 dana u imigracionom pritvoru. Vlasti su u januaru 2013. saslušale podnosioca predstavke u prisustvu predstavnika Konzulata Republike Sjeverna Leone, a u kontekstu organizovanja njegove deportacije. Međutim, konzul je nakon tog sastanka obavijestio malteške organe da podnosilac predstavke nije državljanin Republike Sjeverna Leone, te da on više ne može biti od pomoći.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se žalio da u malteškom pravnom sistemu nije na raspolaganju imao brz i djelotvoran pravni lijek, protivno članu 5 st. 4. Pored

toga se žalio da njegovo lišenje slobode u Safi barakama nije bilo u skladu sa članom 5 st. 1 (f), jer on nije bio lišen slobode kako bi se spriječio njegov ulazak na Maltu ili u cilju njegove deportacije. Konačno, žalio se da mu nijesu pružene nikakve informacije o konkretnom razlogu za njegovo lišenje slobode, suprotno članu 5 st. 2.

Član 5 stav 4

Sud je prvo istakao da je svrha člana 5 st. 4 da obezbijedi licima lišenim slobode pravo na pokretanje sudskog postupka kako bi se preispitala materijalna i procesna zakonitost njihovog lišenja slobode. Naglasio je da raspoloživi domaći pravni lijekovi moraju biti dovoljno izvjesni kako bi zadovoljili zahtjeve vezane za pristupačnost i djelotvornost.

Sud je prvo razmotrio ustavnu nadležnost na Malti. Ukazao je na to da je ranije zauzeo stav da se izjavljivanjem ustavne žalbe ne obezbjeđuje brzo preispitivanje zakonitosti lišenja slobode podnosioca predstavke usljed složenosti i predugog trajanja tog postupka.

Sud je potom razmotrio mogućnost podnosioca predstavke da podnese zahtjev za puštanje na slobodu u skladu sa Zakonom o imigraciji, na koji je ukazala država. Konstatovao je da se relevantnim odredbama ovog zakona uređuje samo uslovno puštanje iz pritvora i da u njima nije predviđeno bilo kakvo preispitivanje zakonitosti lišenja slobode. Sud je stoga zaključio da podnosilac predstavke nije imao na raspolaganju djelotvorni pravni lijek koji zadovoljava uslove iz član 5 st. 4, te da je došlo do povrede ovog prava.

Član 5 stav 1

Odredba člana 5 st. 1 (f) sadrži dva posebna dijela koja se odnose na dvije vrste imigracionog pritvora. Tom se odredbom dozvoljava lišenje slobode 1) kako bi se spriječio neovlašćeni ulazak u zemlju i 2) u cilju deportacije. Sud je ponovio neka od načela u vezi sa tumačenjem člana 5 st. 1 (f) iz svoje presude u predmetu *Saadi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*²⁰⁶. Konkretno, svaki ulazak u zemlju je „neovlašćen” dok ga država ne odobri, a dozvoljeno je lišenje slobode lica koje želi da uđe u zemlju i kome je potrebno odobrenje, ali ga nije još dobilo, kako bi se spriječio „njegov neovlašćeni ulazak” u zemlju. Pored

206 *Saadi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda Velikog vijeća izrečena 29. januara 2008, predstavka br. 13229/03.

toga, lišenje slobode u cilju deportacije iz drugog dijela odredbe člana 5 st. 1 (f) dozvoljeno je samo pod uslovom da se taj postupak sprovodi savjesno. Sud je u presudi u predmetu *Saadi* takođe rekao da lišenje slobode iz člana 5 st. 1 (f) mora samo da bude zakonito i da ne smije da bude proizvoljno. Ono ne mora da bude nužno.

Primjenivši ova načela na konkretan predmet, Sud je ukazao na to da on u svojoj praksi nije ponudio konkretne smjernice o tome kada imigracioni pritvor nije obuhvaćen prvim djelom odredbe člana 5 st. 1 (f), te da ovo pitanje u velikoj mjeri zavisi od nacionalnog prava. S obzirom na oprečna tumačenja Propisa o statusu izbjeglica od strane malteške države i IAB-a, Sud je utvrdio da kvalitet nacionalnog prava i njegova usaglašenost sa vladavinom prava predstavljaju prvo pitanje koje treba razmotriti.

Postojao je spor da li je po malteškom pravu dozvoljeno lišenje slobode „zabranjenih imigranata” do trenutka kad oni podnesu zahtjev za azil ili je to lišenje slobode zakonito sve do okončanja postupka po njihovom zahtjevu za azil. Sud je, međutim, prihvatio da postoji pravni osnov za lišenje slobode podnosioca predstavke, te da osnovno pitanje koje treba razmotriti jeste da li je to lišenje slobode bilo proizvoljno.

Sud je s tim u vezi ukazao na zabrinutost u vezi sa mjestom i uslovima lišenja slobode, koje su CPT i ICJ opisali kao nečovječne i ponižavajuće. Takođe je pomenuo predugo trajanje imigracionog pritvora. Budući da je u svojoj ranijoj praksi zauzimao stav da je tromjesečni pritvor do okončanja postupka po zahtjevu za azil nerazuman, Sud je stao na stanovište da se i period pritvora od šest mjeseci u ovom predmetu takođe mora smatrati nerazumnim. Stoga je Sud zaključio da je lišenje slobode podnosioca predstavke do odluke o njegovom zahtjevu za azil predstavljalo povredu člana 5 st. 1 (f).

Što se tiče lišenja slobode podnosioca predstavke od 2. aprila 2012. do 21. marta 2013, budući da do januara 2013. nije bilo pokušaja deportovanja podnosioca predstavke, Sud je konstatovao da se ne bi moglo reći da je lišenje slobode prije ovog perioda bilo u cilju deportacije. Štaviše, Sud je utvrdio da organi jedva da su preduzeli ikakve stvarne korake kako bi deportovali podnosioca predstavke tokom naredna dva mjeseca i da je do 11. februara 2013. bilo očigledno da ne postoje stvarni izgledi da će on biti deportovan. Stoga su oba perioda lišenja slobode, prije i nakon odluke o zahtjevu za azil podnosioca predstavke, bila protivna članu 5 st. 1 (f).

Član 5 stav 2

Sud je utvrdio da je podnosiocu predstavke predočeno dovoljno informacija o razlozima za njegovo hapšenje u odluci o vraćanju i u nalogu o udaljenju, te je njegovu pritužbu o povredi člana 5 st. 2 proglasio očigledno neosnovanom i neprihvatljivom.

Član 46

Sud je utvrdio da problemi na koje je ukazano u ovom predmetu mogu dovesti do podnošenja brojnih drugih osnovanih predstavki. Stoga je državu pozvao da sprovede opšte mjere na nacionalnom nivou. Konkretno, preporučio je Malti da uspostavi mehanizam sa relevantnim procesnim garancijama koji će licima omogućiti da osporavaju zakonitost lišenja slobode u rokovima koji su u skladu sa Konvencijom. Sud je, pored toga, Malti preporučio da preduzme opšte mjere kako bi unaprijedila uslove imigracionog pritvora i ograničila periode lišenja slobode.

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 24.000 eura na ime nematerijalne štete i 3.000 eura na ime sudskih troškova i izdataka.

Došlo je do povrede člana 5 jer je podnositeljki predstavke produžavan pritvor, a ona nije bila u mogućnosti da iskoristi pravni lijek

PRESUDA U PREDMETU SVIPSTA PROTIV LETONIJE

(predstavka br. 66820/01)

9. mart 2006.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnijela letonska državljanka Astrīda Svipsta, koja se nalazila pod istragom zbog sumnji da je organizovala i podstrekla ubistvo koje se dogodilo 17. februara 2000. godine. Uhapšena je 1. juna 2000, a narednog dana joj je Okružni sud u Kurzemu, administrativnom okrugu Rige, odredio pritvor u trajanju od dva mjeseca.

Pritvor podnositeljke predstavke je potom šest puta produžavan: 26. jula, 20. septembra i 22. novembra 2000. i 25. januara, 29. marta i 30. aprila 2001. Letonski sudovi su produžavali njen pritvor iz sljedećih razloga: tužiocu je bilo potrebno još vremena da prikupi, analizira i pripremi dokaze od svjedoka i raznih nacionalnih i međunarodnih organa, težina krivičnog djela, činjenica da je krivično djelo o kojem je riječ učinila organizovana grupa, a u nekim prilikama je kao razlog navođena i opasnost da će ponovo učiniti krivično djelo ili pokušati da pobjegne.

Podnositeljka predstavke je šest puta izjavila žalbe na ove odluke u periodu od 15. avgusta 2000. do 11. maja 2001, ali bez uspjeha. Samo se u jednoj od šest odluka, onoj usvojenoj 17. aprila 2001. godine, pominjalo konkretno ponašanje podnositeljke predstavke koje je opravdavalo produženje pritvora, konkretno – da je pritvor potrebno produžiti zbog njene ličnosti i opasnosti od dosluha, budući da je navodno sa ostalim optuženima dogovarala bjekstvo iz zemlje.

Posljednji nalog suda kojim je odobreno produženje pritvora podnositeljke predstavke, a koji je izdat 30. aprila 2001, istekao je 18. maja 2001. Međutim, podnositeljka predstavke je zadržana u pritvoru i nakon tog dana, još četiri mjeseca i 23 dana bez sudske dozvole, a u skladu sa članom 77 st. 5 letonskog Zakona o krivičnom postupku. Tužilac tokom tog perioda nije podnositeljki predstavke dozvolio uvid u spise na kojima je produženje njenog pritvora bilo zasnovano.

Regionalni sud u Rigi je 11. oktobra 2001. odredio suđenje podnositeljki predstavke, a njegov nalog o produženju pritvora do okončanja suđenja nije bio obrazložen. Žalba koju je na taj nalog izjavila podnositeljka predstavke odbijena je 19. oktobra 2001, pri čemu ju je sudija podsjetio da je optužena za krivično djelo za koje se može izreći kazna doživotnog zatvora, te da je nalog o pritvoru izdat zbog težine krivičnog djela i njene ličnosti.

Podnositeljka predstavke je 13. septembra 2002. proglašena krivom za ubistvo iz nehata i osuđena na kaznu zatvora od 12 godina, koju je Krivično odjeljenje letonskog Vrhovnog suda u žalbenom postupku smanjilo na 10 godina. Podnositeljka predstavke je potom izjavila žalbu Senatu letonskog Vrhovnog suda, ali je ta žalba odbačena.

2. Odluka Suda

Podnositeljka predstavke je tvrdila da njen pritvor nije zadovoljavao zahtjeve iz člana 5 st. 1 Konvencije i da je bio nerazumno dug, protivno članu 5 st. 3. Pored toga je tvrdila da joj je bilo uskraćeno pravo na djelotvorno sudsko preispitivanje zakonitosti njenog pritvora, suprotno članu 5 st. 4. Konačno, podnositeljka predstavke je tvrdila da su joj povrijeđena prava iz člana 6 zbog dužine krivičnog postupka protiv nje.

Član 5 stav 1

Sud je konstatovao da je period koji treba razmotriti počeo da teče 1. juna 2000, na dan kada je podnositeljka predstavke uhapšena, i da je okončan 13. septembra 2002. godine, kada je izrečena prvostepena osuđujuća presuda. Kako bi utvrdio da li je došlo do povrede Konvencije, Sud je razmotrio različite periode pritvora podnositeljke predstavke i njihovu usaglašenost sa članom 5 st. 1.

Sud je prvo razmotrio periode od 1. juna 2000. do 18. maja 2001. i od 11. oktobra 2001. do 13. septembra 2002. i utvrdio da su ovi periodi pritvora bili u skladu sa domaćim pravom i članom 5 st. 1.

Međutim, pritvor podnositeljke predstavke u periodu od 18. maja 2001. do 11. oktobra 2001. produžavan je automatski. Po mišljenju Suda, u članu 77 st. 5 letonskog Zakona o krivičnom postupku ne pominje se izričito zahtjev za dalje držanje podnositeljke predstavke u pritvoru, a ta odredba se može tumačiti na više načina. Ovo automatsko produženje pritvora podnositeljke predstavke bilo

je rezultat uobičajene prakse letonskih organa, za koju nije postojao precizan osnov u zakonodavstvu i koja je očigledno bila osmišljena kako bi nadomijestila slabosti Zakona o krivičnom postupku. Činjenica da ovom odredbom domaće prava nije obezbijedena pravna izvjesnost i zaštita od proizvoljnog pritvora znači da ta odredba ne zadovoljava zahtjeve „zakonitosti” iz člana 5 Konvencije.

Član 5 stav 3

Sud je konstatovao da je pritvor podnositeljke predstavke šest put produžavan i da se ona žalila na produženje. Pritvor je ukupno trajao više od dvije godine i tri mjeseca.

Nalozu su sačinjavali u skladu sa obrascem i, s izuzetkom naloga izdatog 17. aprila 2001, u njima je uglavnom davano identično obrazloženje. Razlozi za produženje pritvora podnositeljke predstavke bili su kratki i apstraktni, a u nalogima su samo bili pomenuti određeni zakonski kriterijumi, ali bez preciziranja o primjeni ovih kriterijuma u konkretnom slučaju podnositeljke predstavke. Iako su se u tim odlukama pominjali konkretni dokazi u vezi sa podnositeljskom predstavke, Sud je i dalje smatrao da su one nedovoljne kako bi bile u skladu sa članom 5 st. 3.

Štaviše, Sud je prihvatio da je težina krivičnog djela zbog kojeg se vodila istraga protiv podnositeljke predstavke sama po sebi u početku bila dovoljna da joj se odredi pritvor. Međutim, faktori koji su opravdavali pritvor podnositeljke predstavke gubili su na značaju što je ona duže bila lišena slobode. Na primjer, podnositeljka predstavke nije mogla da ometa istragu pošto joj je određeno suđenje. Budući da su razlozi za produženje pritvora podnositeljke predstavke ostajali isti, a nijesu više predstavljali dovoljan osnov za produženje njenog lišenja slobode, Sud je konstatovao da je prekršen član 5 st. 3.

Član 5 stav 4

Sud je naglasio osnovnu garanciju člana 5 st. 4, a to je pravo na djelotvorno razmatranje žalbe na pritvor od strane sudije.

Sud je prvo razmotrio razloge za izdavanje naloga kojima se produžava pritvor podnositeljke predstavke. Kao što je pomenuto, Sud je konstatovao da su nalozu bili zasnovani na obrascu i da su sadržali ista obrazloženja. Budući da u nalogima nijesu djelotvorno razmotrene napomene strana u postupku, nije ustanovljena veza sa ponašanjem podnositeljke predstavke, te da u njima nije

ilustrovano da će se ostvariti razlozi za pritvor koje je iznio tužilac, o produženju pritvora podnositeljke predstavke odlučivano je u nalogima koji nijesu sadržali zadovoljavajuća obrazloženja. Po mišljenju Suda, praksa prvostepenog suda predstavljala je klasični slučaj uskraćivanja osnovnih garancija iz člana 5 st. 4.

Sud je potom razmotrio činjenicu da advokatu podnositeljke predstavke tokom 2001. godine nije bio omogućen uvid u istražne spise, uprkos činjenici da su oni sadržali brojne elemente koji su bili ključni za produženje njenog pritvora. Stoga je za odbranu bilo od suštinskog značaja da ima mogućnost uvida u te spise kako bi djelotvorno mogla da osporava zakonitost pritvora podnositeljke predstavke. Sud je priznao da potreba za efikasnim sprovođenjem istrage može podrazumijevati da dio prikupljenih podataka ostane tajan kako bi se spriječilo da optuženi vrši uticaj ili ometa sudski postupak. Međutim, ne može se stremiti ostvarenju zakonitog cilja tako što će se značajno ograničiti prava odbrane. Stoga je konstatovao da je prekršen član 5 st. 4.

Kada je riječ o adekvatnosti raspoloživog pravnog lijeka, u letonskom pravu nije bio predviđen rok isteka pritvora nakon određivanja suđenja podnositeljki predstavke. Nalog o pritvoru je u načelu ostajao na snazi do izricanja presude. U letonskom pravu nije postojao pravni lijek koji bi omogućio periodično preispitivanje zakonitosti pritvora podnositeljke predstavke tokom faze suđenja. Letonski sudovi su imali praksu da razmatraju žalbe podnijete tokom ove faze, ali ta praksa nije bila zasnovana na pravu i mogla se promijeniti. Stoga je Sud zaključio da ovaj pravni lijek ne zadovoljava zahtjeve pristupačnosti i djelotvornosti iz člana 5 st. 4.

Član 6 stav 1

Sud je konstatovao da je postupak o kojem je riječ trajao tri godine, osam mjeseci i šest dana. Međutim, s obzirom na složenost predmeta i vrijeme koje je bilo svim stranama u postupku potrebno da prouče dokaze, Sud je zaključio da ukupno trajanje postupka nije bilo protivno članu 6.

Član 41

Sud je podnositeljki predstavke dodijelio 3.000 eura na ime svih sudskih troškova i izdataka.

Kontinuirano držanje podnosioca predstavke u psihijatrijskoj bolnici bilo je pogrešno zasnovano na izvještajima policije, a ne na medicinskim dokazima, te je bilo protivno članu 5 st. 1 (e)

PRESUDA U PREDMETU TRAJČE STOJANOVSKI PROTIV BIVŠE JUGOSLOVENSKE REPUBLIKE MAKEDONIJE

(predstavka br. 1431/03)

22. oktobar 2009.

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke je rođen 1973. godine. Prvostepeni sud u Štipu je u julu 1998. naložio njegovo prinudno psihijatrijsko liječenje u medicinskoj ustanovi zatvorenog tipa na neodređeno vrijeme.

Domaći sud je ovu mjeru odredio zato što je podnosilac predstavke pretukao lice koje se sa njegovim ocem svađalo u zgradi suda oktobra 1995. Lice koje je pretukao pretrpjelo je teške povrede glave i preminulo poslije nekoliko dana. Podnosilac predstavke je udario i sudiju, a morao je biti spriječen u pokušaju da fizički napadne još jedno lice. Domaći sud je utvrdio da je podnosilac predstavke „blago mentalno retardiran” i zaključio je da je agresivan i opasan po javnost. Sačinjena su dva medicinska izvještaja u kojima je potvrđeno da je podnosilac predstavke psihički obolio i da mu je potrebno liječenje u specijalizovanoj psihijatrijskoj bolnici. Nalog o hospitalizaciji je odmah izvršen.

Bolnica u koju je podnosilac predstavke bio smješten u dva navrata je, u oktobru 1999. i aprilu 2003, od domaćeg suda zatražila da izmijeni nalog o hospitalizaciji i da ga oslobodi pod uslovom da se podvrgne obaveznom psihijatrijskom liječenju. Bolnica je smatrala da se on lijepo ponaša, da je uspostavio i održava dobre odnose sa zaposlenima i ostalim pacijentima i da nije ispoljio nijedan neurotični ili psihički poremećaj otkad je primljen. U zahtjevu iz 2003. kao cilj je navedena brža i efikasnija resocijalizacija i reintegracija podnosioca predstavke, a on je prebačen u odjeljenje otvorenog tipa u bolnici. Javni tužilac je podržao prijedlog bolnice. Međutim, sud je oba puta odbio zahtjeve bolnice. Oslanjao se na izvještaje policije u kojima je bilo navedeno da je podnosilac predstavke nekoliko puta napustio bolnicu, a da su ga se ostali stanovnici njegovog rodnog sela plašili kada je dolazio u posjetu.

Podnosilac predstavke je bez dozvole 6. januara 2004. napustio bolnicu i ostao van nje sve do 8. januara 2004, kada ga je policija vratila. Podnosilac predstavke je 9. februara 2004. izjavio žalbu na odluku kojom se odbija njegovo otpuštanje iz bolnice, žaleći se da sud odluku nije zasnovao na relevantnim činjenicama. Tvrdio je da stručna mišljenja bolnice i odgovornog ljekara koji ga liječi predstavljaju jedine relevantne dokaze za sud. Javni tužilac je u podnescima od 31. marta 2004. podržao žalbu podnosioca predstavke i njegov zahtjev za preispitivanje njegovog predmeta.

Međutim, Apelacioni sud u Štipu je u aprilu 2004. odbio žalbu. Naveo je da prijedlog bolnice nije od značaja jer ne obavezuje taj sud. Konstatovao je da je slobodan da na osnovu rezultata liječenja odluči da li podnosilac predstavke može da bude otpušten i da se potom liječi. Konačno, zaključio je da je podnosilac predstavke nekoliko puta pobjegao iz bolnice i da je opasan po javnost, te da je prerano za zaključak da on može biti otpušten. Domaći sud više nije razmatrao ovaj predmet. Podnosilac predstavke je u februaru 2007. smješten u odjeljenje bolnice poluotvorenog tipa, u kojem je ostao do vremena kada je Evropski sud za ljudska prava izrekao ovu presudu. Bolnicu nije mogao da napušta bez dozvole ljekara.

Bolnica je u novembru 2008. ponovo neuspješno podnijela zahtjev za uslovno otpuštanje podnosioca predstavke, oduzimanje njegove poslovne sposobnosti i imenovanje staratelja. Poslije konsultacija sa dva ljekara iz te bolnice i predstavnikom Centra za socijalni rad, domaći sud je utvrdio da nema osobe koja bi bila podobna da bude imenovana za staratelja podnosioca predstavke.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se žalio na povredu člana 5 st. 1, tvrdeći da je njegovo kontinuirano lišenje slobode u bolnici bilo nezakonito jer su sudovi svoje odluke pogrešno zasnivali na izvještajima policije, a ne na nalazima bolnice.

Član 5 stav 1

Sud je ponovio da lišenje slobode mora biti u skladu sa domaćim pravom kako bi zadovoljilo uslov vezan za „zakonitost” iz člana 5. Pored toga, lišenje slobode nekog lica može biti opravdano samo ako su razmotrene druge, blaže mjere, te je utvrđeno da one nijesu dovoljne da zaštite to lice ili javni interes.

Podnosilac predstavke je bio smješten u odjeljenje poluzatvorenog tipa koje je smio da napušta samo uz prethodno odobrenje odgovornog ljekara. Stoga je držanje podnosioca predstavke u bolnici predstavljalo „lišenje slobode” u smislu člana 5 st. 1.

Sud je primijetio da je nalog o hospitalizaciji iz 1998. godine izdao sud. Stoga je prvobitno lišenje slobode podnosioca predstavke bilo zakonito prema članu 5 st. 1 (a). Međutim, konkretne okolnosti ovog predmeta, a naročito razlozi za produženje lišenja slobode koje su domaći sudovi predočavali, doveli su u pitanje da li je ono i potom bilo dozvoljeno u skladu sa tačkom (a). Prilikom preispitivanja zakonitosti lišenja slobode 2003. nije se uopšte pominjala osuda iz 1998, već je fokus bio na psihičkom zdravlju, a pominjani su interesi javnosti ako on bude otpušten. U vrijeme preispitivanja 2003. više nije postojala uzročno-posljedična veza između osude podnosioca predstavke i njegovog lišenja slobode. Zapravo, strane u postupku nijesu ni sporile da zakonitost lišenja slobode podnosioca predstavke treba razmotriti u skladu sa članom 5 st. 1 (e).

Sud je naveo tri osnovna uslova koja moraju biti ispunjena kako bi lišenje slobode nekog lica zato što je duševno poremećeno bilo u skladu sa članom 5 st. 1 (e): mora se sa pouzdanošću dokazati, posredstvom objektivne medicinske ekspertize, da je lice duševno poremećeno, odnosno, mora se pred nadležnim organom dokazati postojanje stvarnog psihičkog poremećaja na osnovu objektivne medicinske ekspertize; psihički poremećaj lica mora biti takvog karaktera da opravdava prinudnu hospitalizaciju; psihički poremećaj, potvrđen objektivnim medicinskim dokazima, mora postojati tokom cijelog perioda lišenja slobode.

Sud je utvrdio da je bolnica zahtjev podnijela u cilju uslovnog otpusta podnosioca predstavke budući da njegov psihički poremećaj više nije zadovoljavao drugi i/ili treći uslov. Domaći sud je ovaj zahtjev odbio, pri čemu je mišljenje bolnice odbacio kao neobavezujuće. Umjesto toga, oslonio se isključivo na percipirani strah seljaka, a te podatke o ponašanju podnosioca predstavke van bolnice pružila je policija.

Po mišljenju Suda, tokom preispitivanja prinudne hospitalizacije podnosioca predstavke 2003. godine nije predočen nijedan objektivni znak da podnosilac predstavke ugrožava ili da je opasan po društvo. Sudovima nijesu predočeni nikakvi dokazi o opasnosti da će podnosilac predstavke izvršiti novo krivično djelo ako bude otpušten. Pored toga, u izvještajima bolnice nije bilo nikakvih

indikacija da je podnosilac predstavke i dalje agresivan ili opasan po javnost. Zapravo, bolnica je podnosioca predstavke opisivala kao kooperativnog i navodila da on redovno uzima svoju blagu terapiju.

Stoga, psihički poremećaj podnosioca predstavke nije bio takvog karaktera ili stepena da bi opravdao njegovu dalju prinudnu hospitalizaciju niti se ona mogla i dalje opravdavati postojanjem takvog poremećaja. Kontinuirana hospitalizacija podnosioca predstavke očigledno je bila nesrazmjerna njegovom psihičkom stanju u to vrijeme i nepotrebna, te je Sud jednoglasno zaključio da je došlo do povrede člana 5 st. 1 (e).

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 1.500 eura na ime nematerijalne štete i 1.540 eura na ime sudskih troškova i izdataka.

Povreda člana 5 st. 1 (b), st. 2 i st. 5 zbog preinačenja novčane kazne u kaznu zatvora iako je podnosilac predstavke platio novčanu kaznu i zbog postupka za naknadu štete

PRESUDA U PREDMETU VELINOV PROTIV BIVŠE JUGOSLOVENSKE REPUBLIKE MAKEDONIJE

(predstavka br. 16880/08)

19. septembar 2013.

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke je rođen 1952. i radio je kao vozač. Ministarstvo unutrašnjih poslova je 30. juna 2000. pokrenulo prekršajni postupak protiv njega jer je vozio neispravan autobus.

Prvostepeni sud u Štipu je 22. septembra 2000. podnosioca predstavke proglasio krivim za prekršaj i naložio mu da plati novčanu kaznu u iznosu od 2.000 MKD²⁰⁷ u roku od 15 dana od pravosnažnosti presude. Taj sud je takođe odredio da će novčana kazna podnosioca predstavke biti preinačena u kaznu zatvora ako je ne plati. Sud je 14. novembra 2001. naložio podnosiocu predstavke da plati novčanu kaznu i da se pred tim sudom pojavi 26. novembra 2001. i predoči dokaze o uplati. Dopis u kojem je podnosilac predstavke obavešten o nalogu suda uručen je njegovom sinu. Sudija je 7. februara 2002. preinačio novčanu kaznu u kaznu zatvora u trajanju od dva dana.

Rješenje o lišenju slobode 12. februara 2002. uručeno je lično podnosiocu predstavke, a on je obavješten da će kaznu zatvora početi da služi 15. marta 2002. Podnosilac predstavke je 13. februara 2002. platio novčanu kaznu, ali primjerak uplatnice nije podnio sudu. Na dan 28. oktobra 2002. uhapšen je u svojoj kući, ali nije obaviješten o razlozima za hapšenje sve do popodneva 29. oktobra 2002. Iz zatvora je pušten pošto je podnio primjerak uplatnice.

Podnosilac predstavke se 22. novembra 2002. obratio Ministarstvu pravde radi postizanja vansudskog poravnanja i isplate naknade za nematerijalnu štetu u iznosu od 310.000 MKD²⁰⁸ zbog, kako je tvrdio, nezakonitog lišenja slobode.

207 Ekvivalentno 33 eura.

208 Ekvivalentno 5.060 eura.

Ministarstvo je odbilo zahtjev podnosioca predstavke i navelo da on nije predočio nikakve dokaze da je protivpravno osuđen ili lišen slobode. Podnosilac predstavke je potom pokrenuo parnični postupak protiv države, a u tužbi je, između ostalog, tvrdio da potpis na dostavnici dopisa suda od 14. novembra 2001. nije njegov. Sud je odbacio njegov zahtjev i zaključio da su dopisi od 14. novembra 2001. i 12. februara 2002. valjano uručeni podnosiocu predstavke, a da je njegov sin u to vrijeme bio zreo i u stanju da razumije sadržaj. Takođe je konstatovao da je podnosilac predstavke novčanu kaznu platio 13. februara 2002, a da o tome nije obavijestio sud. Podnosilac predstavke se bez uspjeha žalio na ovu odluku, tvrdeći, između ostalog, da je država odgovorna da uspostavi sistem za evidentiranje uplata.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se žalio na nezakonito lišenje slobode po hapšenju 28. oktobra 2002, suprotno članu 5 st. 1. Pored toga se žalio na povredu člana 5 st. 2, jer nije bio obavješten o razlozima za lišenje slobode, kao i na povredu člana 5 st. 5, jer nije dobio nikakvu naknadu za nezakonito lišenje slobode. Podnosilac predstavke se takođe žalio na kršenje članova 6 i 13.

Član 5 stav 1

Sud je ponovio da lišenje slobode mora prije svega da bude u skladu sa domaćim zakonodavstvom kako bi zadovoljilo zahtjev vezan za „zakonitost” iz člana 5. Lišenje nekog lica slobode je ozbiljna mjera koja je opravdana samo ako su razmotrene druge, blaže mjere i ako je zaključeno da one nijesu dovoljne.

Podnosilac predstavke je bio lišen slobode u zatvoru u Štipu od 28. do 29. oktobra 2002. Sud je ovaj predmet razmotrio u odnosu na tačku (b) člana 5 st. 1, kojom je dozvoljeno zakonito lišenje slobode u skladu sa nalogom suda. Sud je primijetio da nema sumnje da je rješenje o pritvoru od 7. februara 2002. bilo izdato „u skladu sa zakonom propisanim postupkom” i podsjetio je da se zahtjev vezan za „zakonitost” odnosi i na izricanje i na izvršenje mjera koje podrazumijevaju lišenje slobode.

Sud je razmotrio da li je lišenje slobode podnosioca predstavke bilo nezakonito nakon što je platio novčanu kaznu, a pošto je ona preinačena u kaznu zatvora. Konstatovao je da ne postoji zakonska odredba kojom se uređuje izvršenje kazne zatvora u koju je novčana kazna preinačena kada je ta novčana kazna u potpunosti plaćena, a pošto je preinačena. Prema relevantnim propisima, u slučaju da lice plati dio novčane kazne, preostali

neplaćeni dio preinačuje se u kaznu zatvora. Potonje plaćanje ostatka novčane kazne podrazumijevalo je obustavu izvršenja kazne zatvora. Nije bilo razloga zašto se ova pravila nijesu mogla primijeniti u okolnostima ovog predmeta, u kojem je novčana kazna u cjelosti plaćena prije no što je počelo izvršenje kazne zatvora u koju je preinačena. Na osnovu rješenja o oslobađanju iz zatvora u Štipu bilo je jasno da je podnosilac predstavke oslobođen na osnovu dokaza da je novčana kazna plaćena. U tim okolnostima je osnov za lišenje slobode podnosioca predstavke shodno članu 5 st. 1 (b) prestao da postoji čim je on postupio u skladu sa nalogom da plati novčanu kaznu.

Sud je u pogledu činjenice da podnosilac predstavke nije obavijestio sud da je platio novčanu kaznu konstatovao da ne postoji zakonska odredba koja to nalaže. Pored toga, podnosilac predstavke je uhapšen i zatvoren više od šest mjeseci pošto je izdat nalog o lišenju slobode, a novčana kazna plaćena. Sud je stao na stanovište da propust podnosioca predstavke da obavjesti sud ne oslobađa državu od odgovornosti da uspostavi efikasan sistem za evidentiranje plaćenih novčanih kazni koje odredi sud. U postupku odlučivanja o stvarima u kojima se u pitanje dovodi sloboda nekog lica treba uzeti u obzir sve relevantne okolnosti predmeta, a država je u obavezi da preduzme sve neophodne mjere kako bi izbjegla neopravdana ograničenja slobode. Sud je stoga zaključio da je lišenje podnosioca predstavke slobode bilo protivno članu 5 st. 1 (b).

Član 5 stav 2

Prema članu 5 st. 2, uhapšenim licima moraju biti predočeni, i to ne uskostručnim već jednostavnim jezikom koji mogu da razumiju, suštinski pravni i činjenični osnovi njihovog hapšenja, kako bi ona mogla, ako nađu za shodno, da se obrate sudu i osporavaju zakonitost hapšenja. Sud je primijetio da je domaći sud tokom postupka za naknadu štete utvrdio da su službenici policije koji su podnosioca predstavke uhapsili u njegovoj kući posjedovali nalog za hapšenje, ali da mu ga nijesu uručili, te je zaključio da podnosilac predstavke nije bio obavješten o razlozima za hapšenje. Podnosilac predstavke je oslobođen čim je predočio primjerak uplatnice, što je učinio čim je saznao zašto je lišen slobode. Sud je stoga utvrdio da podnosilac predstavke nije bio obavješten o razlozima za hapšenje, kao što je propisano članom 5 st. 2.

Član 5 stav 5

Domaći sudovi su odbacili zahtjev za naknadu štete podnosiocu predstavke iako su utvrdili da on nije bio obavješten o razlozima za hapšenje, protivno

domaćem zakonodavstvu. Država je priznala da to predstavlja povredu prava podnosioca predstavke iz člana 5 st. 5, a Sud se sa njom složio. Pored toga, činilo se da podnosiocu predstavke takvo pravo ne bi bilo obezbijeđeno ponavljanjem postupka nakon presude Evropskog suda u kojoj je utvrđena povreda Konvencija. S obzirom na okolnosti ovog predmeta, Sud je zaključio da bi podnosiocu predstavke bio nametnut prekomjeran teret kada bi se od njega zahtijevalo da traži ponavljanje postupka za naknadu štete, te da je prekršen član 5 st. 5.

Član 6

Sud je smatrao da je postupak za naknadu štete bio predug i da nije zadovoljavao zahtjev vezan za razuman rok iz člana 6 st. 1, protivno toj odredbi.

Član 13

Podnosilac predstavke se žalio da nije na raspolaganju imao nijedan djelotvorni pravni lijek koji bi izjavio zbog predugog postupka za naknadu štete. Sud nije vidio nijedan razlog zašto bi odstupio od svoje ranije prakse, u kojoj je utvrđivao povredu člana 13 zajedno sa članom 6 zbog nepostojanja djelotvornog pravnog lijeka u predmetima u kojima se radilo o predugim postupcima, te je zaključio da je došlo do povrede člana 13, zajedno sa članom 6.

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 1.500 eura na ime nematerijalne štete, 410 eura na ime troškova i izdataka u postupku za naknadu štete, kao i 850 eura na ime troškova i izdataka u postupku pred Sudom.

Lišenje slobode u centru za triježenje bez razmatranja preduzimanja blažih mjera u odnosu na pijano lice predstavljalo je povredu člana 5

PRESUDA U PREDMETU WITOLD LITWA PROTIV POLJSKE

(predstavka br. 26629/95)

4. april 2000.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio poljski državljanin Witold Litwa, rođen 1946. godine, čiji je vid bio teško oštećen. Podnosilac predstavke je 5. maja 1994. u pratnji prijatelja W. K. i psa vodiča otišao u poštu. Podnosilac predstavke se požalio službenicima pošte kada je shvatio da je neko otvorio i ispraznio njegove sandučiće u pošti. Službenici su pozvali policiju i tvrdili da je podnosilac predstavke pijan i da se nepristojno ponaša, te ga je policija odvela u centar za triježenje. Formular u kojem je evidentirano zadržavanje podnosioca predstavke u centru za triježenje sadržao je podatke o njegovom podrobnom pregledu, kao i opis njegovog ponašanja. Ponašanje, kao i psihičko i fizičko stanje podnosioca predstavke ocijenjeni su kao „dobri”. U centru je zadržan šest sati i 30 minuta, a pušten je kada je doktor ocijenio da je on „triježan”.

Podnosilac predstavke je poslije puštanja iz centra od tužioca zatražio da pokrene krivični postupak protiv službenika policije i zaposlenih u centru za triježenje. Tvrdio je da ga je policija tukla, a zaposleni maltretirali. Okružni tužilac je otvorio istragu zbog sumnji na krivična djela fizičkog napada, krađe i kršenja ličnih prava. Policija je 1996. saslušala službenike policije i W. K. i zaključila da nijedno krivično djelo nije izvršeno, a okružni tužilac je potvrdio odluku o obustavljanju postupka.

Podnosilac predstavke je u međuvremenu podnio i zahtjev za naknadu Regionalnom sudu zbog „nezakonitih napada državnih službenika” i „krađe njegovih ličnih stvari”. Regionalni sud je tužbu odbacio, smatrajući da je hapšenje podnosioca predstavke bilo zakonito. Podnosilac predstavke je izjavio žalbu na ovu odluku, tvrdeći da je bila zasnovana samo na iskazima službenika policije i da su ukradene njegove lične stvari. Apelacioni sud je njegovu žalbu odbacio 25. januara 1995.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke je tvrdio da je nezakonito lišen slobode, te da je prekršen član 5.

Član 5

Sud je utvrdio da zadržavanje podnosioca predstavke u centru za triježenje predstavlja „lišenje slobode” u smislu člana 5 st. 1. Konstatovao je da je lišenje slobode nezakonito izuzev ako je do njega došlo po jednom od dozvoljenih osnova koji su iscrpno navedeni u članu 5 st. 1.

Sud se u ovom predmetu složio sa tvrdnjama strana u postupku da konkretno lišenje slobode nije obuhvaćeno tačkama (a), (b), (c), (d) ili (f) člana 5 st. 1 i prešao je na razmatranje njegove opravdanosti u skladu sa tačkom (e), naročito da li je u pitanju bilo zakonito lišenje slobode alkoholičara.

Sud se prilikom tumačenja izraza „alkoholičari” rukovodio članovima 31–33 Bečke konvencije o ugovornom pravu od 23. maja 1969. godine. Primijetio je da proces tumačenja mora da počne utvrđivanjem uobičajenog značenja tog izraza, u okviru njegovog konteksta i cilja i svrhe odredbe.

Sud je prvo konstatovao da spisak situacija u kojima je lišenje slobode dozvoljeno iz člana 5 st. 1 predstavlja izuzetak od opšteg pravila, te da se ne može ekstenzivno tumačiti. Takođe je konstatovao da se riječ „alkoholičari” pojavljuje u kontekstu u kojem se pominju i druge kategorije lica (lica koja šire zarazne bolesti, duševno poremećena lica, uživaoci droge i skitnice) koja opravdano mogu biti lišena slobode u cilju zaštite javne bezbjednosti ili njihovih vlastitih interesa. Stoga pod „alkoholičarima” treba podrazumijevati ne samo lica u kliničkom stanju alkoholizma već i ona koja nemaju medicinsku dijagnozu da su „alkoholičari”, ali koja svojim ponašanjem i postupcima pod uticajem alkohola predstavljaju opasnost po javni red ili sopstveno zdravlje i bezbjednost. Sud je, pored toga, konstatovao da to ne znači da se član 5 st. 1 (e) može tumačiti kao da dozvoljava lišenje slobode nekog lica samo zato što je konzumiralo alkohol. Potvrdivši da je ovo tumačenje u skladu sa pripremnim radovima na Konvenciji, Sud je zaključio da lišenje slobode podnosioca predstavka potpada pod polje dejstva člana 5 st. 1 (e).

Sud je potom ocijenio da je lišenje slobode bilo „zakonito” i da nije bilo proizvoljno. Kako bi neko lišenje slobode ispunjavalo ove kriterijume, ono mora

biti određeno u zakonom propisanom postupku, u skladu sa svrhom člana 5 i nužno u okolnostima slučaja.

Sud je smatrao da je za lišenje slobode podnosioca predstavke postojao pravni osnov u poljskom zakonodavstvu, ali je izrazio sumnju da je podnosilac predstavke svojim ponašanjem doveo u opasnost javnost ili samog sebe, svoje vlastito zdravlje, dobrobit ili ličnu bezbjednost. Budući da je lišenje slobode nekog lica tako ozbiljna mjera, organi su morali prvo da razmotre primjenu blažih mjera i zaključe da one nijesu dovoljne da zaštite to lice ili javni interes. Organi su u slučaju podnosioca predstavke prenebregli nekoliko mjera propisanih domaćim pravom koje su mogli da primijene prema pijanom licu, uključujući da ga odvedu u javnu ustanovu za zaštitu zdravlja ili njegovoj kući.

Stoga je Sud zaključio da lišenje slobode podnosioca predstavke nije bilo zakonito shodno članu 5 st. 1 (e), te da je prekršen član 5.

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 8.000 zlota na ime nematerijalne štete i 15.000 zlota na ime sudskih troškova i izdataka²⁰⁹.

209 Ova dva iznosa su u to vrijeme bila ekvivalentna 2.000 eura, odnosno 3.750 eura.

Lišenje slobode četiri podnosioca predstavke u tranzitnoj zoni aerodroma „Šeremetjevo” predstavljalo je povredu članova 3 i 5

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U PREDMETU Z. A. I DRUGI PROTIV RUSIJE

(predstavke br. 61411/15, 61420/15, 61427/15 i 3028/16)

21. novembar 2019.

1. Osnovne činjenice

Predmet je formiran na osnovu četiri predstavke koje su podnijeli Z. A., irački državljanin rođen 1987, M. B., koji je imao palestinski pasoš, rođen 1988, A. M., državljanin Somalije rođen 1981, i Hasan Yasien, sirijski državljanin rođen 1975.

Nakon što su ih razne druge države deportovale ili vratile, podnosioci predstavki su se, ne svojom voljom, našli u tranzitnoj zoni moskovskog aerodroma „Šeremetjevo” u raznim vremenima u periodu od aprila do septembra 2015. Pošto su stigli na aerodrom „Šeremetjevo”, ruska Pogranična služba pri Federalnoj bezbjednosnoj službi (PS) oduzela im je pasoše i predala ih posadama aviona tek kada je trebalo da odlete sa aerodroma „Šeremetjevo”.

Prema njihovim opisima uslova u kojima su boravili, podnosioci predstavki su spavali na dušecima na podu u zoni za ukrcajanje, koja je stalno bila osvijetljena, puna ljudi i bučna. Imali su na raspolaganju jedan tuš koji su uz prethodnu dozvolu mogli besplatno da koriste. Podnosioci predstavki nijesu imali pristupa svježem vazduhu ili rekreaciji na otvorenom. Nijesu imali pristup ni javnom bilježniku, zbog čega nijesu bili u mogućnosti da daju ovjerena ovlašćenja koja su im po ruskom pravu bila potrebna kako bi angažovali predstavnika koji bi u njihovo ime komunicirao sa javnim vlastima, a svi njihovi zahtjevi za zdravstvenu zaštitu su odbijeni. Službenici PS-a su po sopstvenom nađenju omogućavali podnosiocima predstavki pristup advokatu, a takav pristup im nikad nije bio garantovan. Svi sastanci podnosilaca predstavki sa advokatima sa kojima ih je povezala kancelarija UNHCR-a u Rusiji odvijali su se u prisustvu dvojice ili trojice službenika PS-a.

Z. A., M. B. i Yasien su u tranzitnoj zoni aerodroma „Šeremetjevo” proveli između pet i osam mjeseci. Z. A. i M. B. su podnijeli zahtjeve za azil, koji su odbijeni jer nijesu predočili uvjerljive razloge zašto lično strahuju od progona. Obojica su

izjavila žalbe na odluke, prvo Federalnoj migracionoj službi Rusije (FMS), a potom sudu u moskovskom okrugu Basmanij. Njihove žalbe su odbijene. Yasien se žalio FMS-u i sudu u moskovskom okrugu Zamoskvorecki, a obje žalbe su odbijene.

A. M. je u zoni proveo skoro dvije godine. Njegov zahtjev za azil je odbijen, jer njegova porodica i dalje živi u Somaliji i nije izložena progonu, a on je radio u Jemenu. FMS moskovskog regiona je zaključila da podnosilac predstavke nije Somaliju napustio ni iz jednog razloga navedenog u Federalnom zakonu FZ-4528-1 od 19. februara 1993. (i njegovim izmenama i dopunama, u daljem tekstu: Zakon o izbjeglicama), te da on može biti tamo deportovan.

2. Odluka Suda

Podnosioci predstavki su se žalili na povredu člana 5 st. 1 Konvencije, tvrdeći da su bili nezakonito lišeni slobode u tranzitnoj zoni aerodroma „Šeremetjevo” do okončanja postupaka po njihovim zahtjevima za azil. Takođe su se žalili na povredu člana 3 Konvencije, tvrdeći da su uslovi u kojima su bili lišeni slobode bili neodgovarajući. Vijeće Suda je većinom glasova 28. marta 2017. utvrdilo povredu člana 5 st. 1 i člana 3 Konvencije. Predmet je na zahtjev države upućen na razmatranje Velikom vijeću, u skladu sa članom 43.

Član 1 Konvencije

Sud je prvo razmotrio da li podnosioci predstavki potpadaju pod nadležnost Rusije u skladu sa članom 1 Konvencije. Budući da je tranzitna zona aerodroma „Šeremetjevo” dio ruske teritorije, podnosioci predstavki su se tokom događaja o kojima je riječ u ovom predmetu nalazili u nadležnosti Rusije.

Član 5

Sud je prvo ponovio da prilikom utvrđivanja da li je neko „lišen slobode” u smislu člana 5 treba krenuti od njegove konkretne situacije u stvarnosti i da se mora uzeti u obzir čitav niz faktora, poput vrste, trajanja, efekata i načina sprovođenja mjere o kojoj je riječ. Takođe je naglasio značaj povlačenja razlike između ograničenja slobode kretanja i lišenja slobode u kontekstu zatočenja stranaca u aerodromskim tranzitnim zonama i prihvatnim centrima za identifikaciju i registraciju migranata.

Sud je razmotrio pojedinačnu situaciju podnosioca predstavki i njihove mogućnosti izbora, važeći pravni režim zemlje o kojoj je riječ i njegovu svrhu,

trajanje lišenja slobode naročito u svijetlu njegovog cilja i procesnu zaštitu koju su podnosioci predstavki uživali tokom događaja, kao i prirodu i stepen stvarnih ograničenja koja su podnosiocima predstavki nametnuta ili koja su oni doživjeli. Sud je povukao razliku između zadržavanja u aerodromskim i kopnenim pograničnim zonama i naglasio da je jasno da podnosioci predstavki ne samo da nijesu mogli da uđu u druge dijelove Rusije već i da zbog logističkih i birokratskih prepreka nijesu imali praktičnu i realnu mogućnost da napuste tranzitnu zonu kako bi otputovali negdje drugdje gdje im život ili zdravlje ne bi bili u neposrednoj opasnosti.

Sud je konstatovao da je jasno da su ruski organi imali pravo da sprovede nužne provjere i razmotre zahtjeve podnosilaca predstavki prije nego što odluče da li da im dozvole ulazak u zemlju. Međutim, imajući u vidu nepostojanje bilo kakvih domaćih propisa kojima se određuje maksimalno trajanje boravka podnosilaca predstavki, u velikoj mjeri neregularni karakter njihovog boravka u tranzitnoj zoni aerodroma „Šeremetjevo”, predugo trajanje tog boravka i velika kašnjenja u razmatranju zahtjeva za azil podnosilaca predstavki od strane domaćih organa, karakteristike zone u kojoj su podnosioci predstavke držani i kontrolu kojoj su bili podvrgnuti tokom relevantnog perioda, kao i činjenicu da podnosioci predstavki nijesu imali nikakvu praktičnu mogućnost da napuste zonu, Sud je zaključio da su podnosioci predstavki bili lišeni slobode u smislu člana 5, te da je član 5 st. 1 primjenljiv.

Sud je stao na stanovište da ne postoji jasno definisani zakonski osnov za lišenje slobode podnosilaca predstavki, što bi samo po sebi bilo dovoljno da se utvrdi povreda člana 5. Sud je utvrdio da tome treba dodati faktore poput dugotrajnosti boravka podnosilaca predstavki u tranzitnoj zoni, kašnjenja u uručenju odluka ruskih upravnih i sudskih organa, kao i zatočenja na mjestu koje očigledno nije bilo primjereno za dugotrajni boravak. Sve ove otežavajuće činjenice su takođe navele Sud da zaključi da je prekršeno pravo iz člana 5 st. 1 (f) svih podnosilaca predstavki.

Član 3

Na osnovu materijala koje je imao na raspolaganju, Sud je u pogledu pritužbe o članu 3 jasno mogao da utvrdi da uslovi boravka podnosilaca predstavki u tranzitnoj zoni aerodroma „Šeremetjevo” nijesu bili adekvatni za prisilni dugotrajni boravak. Po mišljenju Suda, situacija u kojoj neko lice ne samo da mora mjesecima uzastopce da spava na podu u aerodromskoj tranzitnoj zoni koja je stalno osvijetljena, puna ljudi i bučna, u kojoj nema

neometani pristup tušu ili mogućnostima da kuva i da se napolju rekreira, već nema ni pristupa ljekarskoj ili socijalnoj pomoći, ne zadovoljava ni minimalne standarde poštovanja ljudskog dostojanstva. Situaciju je otežavala činjenica da su podnosioci predstavki morali sami da se snalaze u tranzitnoj zoni, suprotno ruskim nacionalnim propisima po kojima svaki tražilac azila ima pravo na potvrdu o razmatranju zahtjeva za azil i na smještaj u privremenom smještajnom objektu do okončanja postupka po njegovom zahtjevu za azil.

Sveukupni strašni materijalni uslovi koje su podnosioci predstavki morali toliko dugo da trpe, njihovo izuzetno dugo lišenje slobode i činjenica da se organi uopšte nijesu o njima starali predstavljali su postupanje protivno članu 3 Konvencije.

Član 41

Sud je dosudio 15.000 eura M. B., po 20.000 eura Z. A. i Yasieni i 26.000 eura A. M. na ime nematerijalne štete u vezi sa objema povredama koje je utvrdio, kao i 19.000 eura svim podnosiocima predstavki zajedno na ime sudskih troškova i izdataka.

Pregled presuda Suda po članu 5 u pogledu zemalja u regionu

Albanija

1. *Frroku protiv Albanije*, predstavka br. 47403/15, presuda izrečena 18. septembra 2018.

Protiv podnosioca predstavke, poslanika u Skupštini, pokrenuta su tri krivična postupka. Iako Skupština nije odobrila njegov pritvor u vezi sa trećim postupkom, Sud je utvrdio da je njegovo lišenje slobode u vezi sa prvim i drugim krivičnim postupkom bilo zakonito. Nije došlo do povrede člana 5 st. 1.

2. *Delijorgji protiv Albanije*, predstavka br. 6858/11, presuda izrečena 28. aprila 2015.

Protiv podnosioca predstavke je pokrenut krivični postupak zbog ubistva i kršenja propisa o eksplozivima. Imajući u vidu nedosljedno tumačenje vremena počev od kojeg se računao maksimalni rok pritvora do okončanja postupka pred domaćim sudovima, Sud je zaključio da podnosilac predstavke tokom lišenja slobode nije uživao odgovarajuće mjere zaštite od proizvoljnosti. Pored toga, on je držan u stanju nezvjesnosti u pogledu razloga za njegov kontinuirani kućni pritvor, što je predstavljalo povredu člana 5 st. 1. Državni organi su prekršili i član 5 st. 4, jer nijesu „hitno” razmotrili prvi zahtjev za oslobađanje koji je podnosilac predstavke podnio.

3. *Grori protiv Albanije*, predstavka br. 25336/04, presuda izrečena 7. jula 2009.

Predstavku je podnio albanski državljanin koji je u Italiji u odsustvu osuđen za ubistvo i nezakonito posjedovanje vatrenog oružja. Služio je kaznu doživotnog zatvora i žalio se na neodgovarajuće liječenje u zatvoru i nezakonito lišenje slobode, jer su albanski organi sprovodili kaznu doživotnog zatvora koju su mu italijanski sudovi izrekli u odsustvu. Došlo je do povrede člana 5 st. 1, jer pravni osnov za lišenje slobode nije zadovoljavao kvalitativne elemente zahtjeva vezanog za „zakonitost”, a organi su se pozivali na pravni osnov iz međunarodnog prava koje još nije bilo na snazi u Albaniji, te nije bilo predvidljivo, pa samim tim ni u skladu sa domaćim zakonodavstvom. Sud je takođe utvrdio povrede članova 3 i 34.

Bosna i Hercegovina

1. *Al Husin protiv Bosne i Hercegovine*, predstavka br. 10112/16, presuda izrečena 25. juna 2019.

Predstavku je podnio sirijski državljanin osuđen i zatvoren za djela koja je izvršio dok se borio sa mudžahedinima. Oduzeto mu je bosansko državljanstvo i određen mu je pritvor. Pušten je poslije mnogo godina nakon što su brojne zemlje kojima su se organi obraćali odbile da ga prime. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 1, jer osnovi za pritvor nijesu bili validni tokom cijelog perioda zbog nedostatka realnih izgleda da će biti protjeran. Sud nije utvrdio povredu člana 5 st. 4, jer je podnosilac predstavke imao uvid u dokaze protiv njega i mogao je djelotvorno da ih osporava.

2. *Čović protiv Bosne i Hercegovine*, predstavka br. 61287/12, presuda izrečena 3. oktobra 2017.

Podnosilac predstavke je skoro godinu dana bio pritvoren zbog sumnje da je izvršio ratne zločine. Sud je redovno preispitivao zakonitost njegovog pritvora i produžavao ga, a njegove razne žalbe, uključujući i Ustavnom sudu, bile su odbijene. Ustavni sud je žalbu odbio jer nije mogao da postigne većinu i nije se bavio prihvatljivošću ili meritumom njegove žalbe – čime je podnosilac predstavke lišen djelotvornog postupka i realne mogućnosti da iskoristi ovaj pravni lijek, što je bilo protivno članu 5 st. 4.

3. *Hadžimejlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine*, predstavke br. 3427/13, 74569/13 i 7157/14, presuda izrečena 3. novembra 2015.

Tri podnosioca predstavki su osporavala lišenje slobode u ustanovi socijalnog zbrinjavanja, a opštinski sudovi su nakon ispitivanja trenutnog stanja podnosilaca predstavki zaključili da oni ne treba da budu zatvoreni u njoj. Međutim, budući da podnosioci predstavki nijesu oslobođeni, njihovo smještanje u ustanovu socijalnog zbrinjavanja nije bilo naloženo u „skladu sa zakonom propisanim postupkom” u smislu člana 5 st. 1, te je došlo do povrede te odredbe.

4. *Al Husin protiv Bosne i Hercegovine*, predstavka br. 3727/08, presuda izrečena 7. februara 2012.

Predstavku je podnio sirijski državljanin osuđen i zatvoren za djela koja je izvršio dok se borio sa mudžahedinima. Oduzeto mu je bosansko državljanstvo

i određen mu je pritvor. Zatražio je azil, ali je njegov zahtjev odbijen i izdato je rješenje o deportaciji. Došlo je do povrede člana 5 st. 1, jer prvi dio njegovog pritvora nije bio osnovan, budući da je rješenje o deportaciji izdato kada se on već tri godine nalazio u pritvoru. Ustanovljena je i povreda člana 3.

5. *Al Hamdani protiv Bosne i Hercegovine*, predstavka br. 31098/10, presuda izrečena 7. februara 2012.

Predstavku je podnio irački državljanin osuđen i zatvoren za djela koja je izvršio dok se borio sa mudžahedinima. Izdato je rješenje o deportaciji, a on je pušten iz pritvora, ali je ostao pod nadzorom. Povreda člana 5 st. 1, jer prvi dio njegovog pritvora nije bio osnovan, budući da tokom tog perioda nije pokrenut postupak njegove deportacije.

6. *Hadžić i Suljić protiv Bosne i Hercegovine*, predstavke br. 39446/06 i 33849/08, presuda izrečena 7. juna 2011.

Ova dva podnosioca predstavki su bila lišena slobode u psihijatrijskom odjeljenju u aneksu zatvora, u kojem su spavaonice bile prenaseljene, medicinsko osoblje neadekvatno, a ni liječenje pacijenata u zatvoru nije bilo adekvatno. Vlasti su namjeravale da sve pacijente iz aneksa presele u bolji objekat, ali su podnosioci predstavki u aneksu ostali dok sud nije naložio njihovo prebacivanje u zatvor. Sud je ovo lišenje slobode proglasio nezakonitim shodno članu 5 st. 1 (e), jer aneks nije predstavljao odgovarajuću ustanovu.

7. *Palić protiv Bosne i Hercegovine*, predstavka br. 4704/04, presuda izrečena 15. decembra 2011.

Suprug podnositeljke predstavke je bio žrtva prisilnog nestanka tokom rata od 1992. do 1995. godine. Dom za ljudska prava, ustanovljen u skladu sa Dejtonskim mirovnim sporazumom iz 1995. godine, utvrdio je povredu prava na život, zabrane zlostavljanja i nezakonito lišenje slobode. Vlasti su isplatile novčanu naknadu i sprovele istražne radnje koje su dovele do pronalaženja posmrtnih ostataka supruga i hapšenja navodnih učinilaca. Sud nije utvrdio povredu člana 5, kao ni povredu članova 2 i 3, jer su domaći organi sprovedi djelotvornu istragu.

8. Halilović protiv Bosne i Hercegovine, predstavka br. 23968/05, presuda izrečena 24. novembra 2009.

Podnosilac predstavke je pokušao da ubije lice za koje je umislio da ga proganja. Oslobođen je krivice zbog neuračunljivosti, a predmet je proslijeđen Centru za socijalni rad. Smješten je u forenzičko-psihijatrijsko odjeljenje zatvora, a Centar za socijalni rad je odlučio da on tu treba da ostane neodređeno vrijeme. Podnosilac predstavke je lišen slobode u skladu sa odlukom upravnog organa, a ne u skladu sa odlukom nadležnog građanskog suda – povreda člana 5 st. 1 (e), jer organi nijesu postupili u skladu sa suštinskim procesnim zahtjevom.

9. Tokić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, predstavka br. 12455/04, presuda izrečena 8. jula 2008.

Četiri podnosioca predstavke su optužena za krivična djela. Zbog neuračunljivosti nijesu proglašena odgovornim za ta djela i određeno im je zadržavanje u psihijatrijskom odjeljenju zatvora. Podnosioci predstavke su se žalili na nezakonitost lišenja slobode, jer je po novim propisima nadležni građanski sud morao da odluči o njihovom obaveznom lišenju slobode. Budući da takva odluka nije donijeta, Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 1.

Hrvatska

1. Oravec protiv Hrvatske, predstavka br. 51249/11, presuda izrečena 11. jula 2017.

Podnosilac predstavke je uhapšen i lišen slobode zbog sumnji da se bavio trgovinom droge, ali ga je istražni sudija kasnije oslobodio. Tužilac se žalio na tu odluku, a podnosilac predstavke je ponovo uhapšen i pritvoren. Pritužbe podnosioca predstavke Ustavnom sudu nijesu urodile plodom. Sud nije utvrdio povredu člana 5 st. 1, jer je pritvor bio zakonit i nije premašio zakonom propisani maksimalni period. Međutim, utvrdio je povredu člana 5 st. 4, zbog toga što žalbeni postupak nije bio kontradiktoran.

2. Merčep protiv Hrvatske, predstavka br. 12301/12, presuda izrečena 24. aprila 2016.

Podnosilac predstavke je uhapšen pod sumnjom da je izvršio ratne zločine protiv civilnog stanovništva i pokrenute su istrage. Pritvor mu je određen zbog opasnosti da će uticati na svjedoke i težine djela koja mu se stavljaju na teret.

Nakon što je podnijeta optužnica, njegov pritvor je produžen zbog težine djela koja mu se stavljaju na teret i opasnosti od uznemirenja javnosti ako bude oslobođen. U pritvoru je proveo više od godinu i po dana. Nije utvrđena povreda člana 5 st. 3, jer su tokom cijelog pritvora postojali mjerodavni i dovoljni razlozi za njegovo lišenje slobode.

3. *Milanković i Bošnjak protiv Hrvatske*, predstavke br. 37762/12 i 23530/13, presuda izrečena 24. aprila 2016.

Podnosioci predstavki su uhapšeni pod sumnjom da su izvršili ratne zločine protiv civilnog stanovništva i pokrenute su istrage. Pritvor im je određen zbog opasnosti da će uticati na svjedoke i težine djela koja im se stavljaju na teret. Nakon što je podnijeta optužnica, njihov pritvor je produžen zbog težine djela koja im se stavljaju na teret i opasnosti od uznemirenja javnosti ako budu oslobođeni. Jedan podnosilac predstavke je nakon dvije godine pritvora oslobođen krivice i pušten iz pritvora, dok je drugi podnosilac predstavke proglašen krivim i osuđen na deset godina zatvora. Nije utvrđena povreda člana 5 st. 3, jer su tokom cijelog pritvora postojali mjerodavni i dovoljni razlozi za njihovo lišenje slobode.

4. *Šoš protiv Hrvatske*, predstavka br. 26211/13, presuda izrečena 1. decembra 2015.

Podnosilac predstavke je uhapšen zbog navodnog učešća u međunarodnoj organizovanoj trgovini drogom. Njemu je pritvor prvobitno određen iz tri razloga: opasnosti da će uticati na svjedoke, da će izvršiti novo krivično djelo, kao i zbog težine djela koja mu se stavljaju na teret. Domaći organi su kasnije prestali da se pozivaju na dva od ta tri razloga. Podnosilac predstavke se žalio i osporavao produženje pritvora, jer u obzir nije uzeta njegova konkretna situacija, ali su sve njegove žalbe odbačene. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 3, jer je pritvor, koji je trajao oko dvije i po godine, bio preduug.

5. *Nenad Kovačević protiv Hrvatske*, predstavka br. 38415/13, predstavka izrečena 24. novembra 2015.

Nakon što je pušten iz pritvora, podnosilac predstavke je postao nedostupan domaćim organima, a sud ga je u odsustvu proglasio krivim za ubistvo. Uhapšen je u Bosni i Hercegovini i izručen Hrvatskoj da odsluži kaznu. Zahtjev za ponavljanje postupka koji je podnosilac predstavke podnio je odobren i on je pritvoren šest mjeseci do okončanja postupka kako bi se spriječila opasnost od

njegovog bjekstva. Sud nije utvrdio povredu člana 5 st. 3, jer su za kontinuirani pritvor podnosioca predstavke predloženi mjerodavni i dovoljni razlozi.

**6. *Jović protiv Hrvatske*, predstavka br. 45593/13,
presuda izrečena 13. oktobra 2015.**

Podnosilac predstavke je uhapšen pod sumnjom da je izvršio ratne zločine, a pritvor mu je određen zbog opasnosti od bjekstva i da će uticati na svjedoke, kao i težine djela koja mu se stavljaju na teret. Protiv njega je podignuta optužnica i on je tokom postupka zadržan u pritvoru. Sud ga je proglasio krivim i osudio na pet godina zatvora, ali je na presudu izjavljena žalba i predmet je zbog procesnih manjkavosti vraćen prvostepenom sudu na ponovno postupanje. Pritvor podnosioca predstavke je produžen i zbog opasnosti da će pobjeći. Izjavljivao je žalbe na produženje pritvora, na kraju i tužbu Ustavnom sudu, ali su sve one odbijane kao neprihvatljive jer je usvojeno novo rješenje o pritvoru. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 4, jer Ustavni sud nije odlučivao o meritumu ustavne tužbe, čime je onemogućio valjano i smisleno preispitivanje opravdanosti lišenja slobode.

**7. *V. R. protiv Hrvatske*, predstavka br. 55102/13,
presuda izrečena 13. oktobra 2015.**

Podnosilac predstavke je uhapšen zbog sumnji o seksualnom zlostavljanju i nepriličnom ponašanju. Određen mu je pritvor zbog opasnosti da će izvršiti novo krivično djelo i uticati na svjedoke. Sud je odobravao zahtjeve za produženje pritvora, a žalbe podnosioca predstavke su odbacivane. Ustavni sud je tužbu podnosioca predstavke proglasio neprihvatljivom, jer je usvojeno novo rješenje o pritvoru. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 4, jer Ustavni sud nije odlučivao o meritumu ustavne tužbe, čime je onemogućio valjano i smisleno preispitivanje lišenja slobode.

**8. *M. S. protiv Hrvatske (br. 2)*, predstavka br. 75450/12,
presuda izrečena 19. februara 2015.**

Podnositeljki predstavke su dijagnostikovani psihički poremećaji i ona je protiv svoje volje primljena na kliniku, gde je vezana za krevet i u tom položaju provela 14 sati. Županijski sud je naložio njeno prinudno liječenje na klinici, a tu odluku je podržalo i vijeće ovog suda uprkos zahtjevu podnositeljke predstavke da bude otpuštena. Povreda člana 5 st. 1 zbog nedostatka adekvatnih procesnih jemstava, uključujući činjenicu da je imenovan branilac po službenoj dužnosti koji se nije pokazao djelotvornim. Sud je utvrdio i

povredu člana 3 zbog zlostavljanja podnositeljke predstavke tokom prinudne hospitalizacije i propusta domaćih organa da sprovedu istragu.

**9. *Dragin protiv Hrvatske*, predstavka br. 75068/12,
presuda izrečena 24. jula 2014.**

Podnosilac predstavke je uhapšen pod sumnjom da je podstrekivao teško ubistvo i zbog nezakonitog posjedovanja vatrenog oružja i eksploziva. Određen mu je pritvor, koji je redovno produžavan zbog opasnosti da će pobjeći, a on se na ove odluke žalio. U pritvoru je ostao pošto je ukinuta prva osuđujuća presuda protiv njega, i to u maksimalnom periodu dozvoljenim zakonom. Taj pritvor je produžen u skladu sa drugom odredbom. Sud nije utvrdio da je došlo do proizvoljnog tumačenja ili primjene domaćeg zakonodavstva, te je konstatovao da nije došlo do povrede člana 5 st. 1 (c). Međutim, utvrdio je da je prekršen član 5 st. 3 jer kašnjenja u postupku, u ukupnom trajanju od više od tri godine, kao i propust domaćih organa da razmotre druge preventivne mjere, nijesu bili u skladu sa zahtjevom „dužne savjesnosti” u takvim predmetima.

**10. *Margaretić protiv Hrvatske*, predstavka br.
16115/13, presuda izrečena 5. juna 2014.**

Podnosilac predstavke je uhapšen zbog sumnje na zavjeru i zloupotrebu ovlašćenja. Njegov pritvor, dug ukupno 14 mjeseci, produžavan je dok nije oslobođen, a tad su mu određene preventivne mjere, uključujući oduzimanje putne isprave. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 3 zbog predugog trajanja pritvora s obzirom na okolnosti podnosioca predstavke, uključujući i to što mu je određeno previsoko jemstvo. Utvrdio je i povredu člana 5 st. 4, jer nije razmotren meritum ustavne tužbe podnosioca predstavke i jer je ona odbačena bez relevantnog obrazloženja.

**11. *Orban protiv Hrvatske*, predstavka br. 56111/12,
presuda izrečena 19. decembra 2013.**

Podnosilac predstavke je uhapšen pod sumnjama da je zloupotrijebio ovlašćenja, izvršio prevaru i povrijedio obavezu vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga. Pritvoren je zbog opasnosti da će uticati na svjedoke i zbog težine djela koja mu se stavljaju na teret. Njegov pritvor u ukupnom trajanju od jedne i po godine više puta je produžavan, a njegove žalbe na te odluke su odbačene. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 3, jer domaći organi nijesu predočili mjerodavne i dovoljne razloge za pritvor.

12. *Perica Oreb protiv Hrvatske*, predstavka br. 20824/09, presuda izrečena 31. oktobra 2013.

Podnosilac predstavke se nalazio u pritvoru od početka policijske istrage do izricanja osuđujuće presude, dakle – više od dvije godine, pri čemu je bio privremeno oslobođen nekih mjesec dana jer mu je uvažena žalba. Sve ostale žalbe podnosioca predstavke su odbačene. Sud je utvrdio povrede člana 5 st. 3 i 4 zbog pretjerano dugog i neopravdanog pritvora i zbog toga što je Ustavni sud bez razmatranja merituma odbacio njegovu ustavnu tužbu zbog produženja pritvora. Sud je utvrdio i povredu člana 6 st. 2.

13. *Trifković protiv Hrvatske*, predstavka br. 36653/09, presuda izrečena 6. novembra 2012.

Podnosilac predstavke je proveo više od tri godine u pritvoru zbog sumnji da je prodavao heroin. Njegove žalbe na pritvor su odbačene. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 3 i 4 zbog predugog trajanja pritvora nakon hapšenja i zbog toga što je Ustavni sud bez razmatranja merituma odbacio njegovu ustavnu tužbu zbog produženja pritvora.

14. *Osmanović protiv Hrvatske*, predstavka br. 67604/10, presuda izrečena 6. novembra 2012.

Podnosilac predstavke je optužen za napad na dva službenika policije koja nijesu bila na dužnosti. U pritvoru je zadržan osam dana zbog opasnosti da će izvršiti novo krivično djelo i zbog težine djela za koje se tereti. Sud nije utvrdio povredu člana 5 st. 3, jer su postojali mjerodavni i dovoljni razlozi za njegov pritvor. Utvrdio je povredu člana 5 st. 4, jer je Ustavni sud odbacio njegovu ustavnu tužbu samo zato što on više nije bio u pritvoru, što nije zadovoljilo zahtjev o djelotvornosti preispitivanja.

15. *Grubić protiv Hrvatske*, predstavka br. 5384/11, presuda izrečena 30. oktobra 2012.

Podnosilac predstavke je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 30 godina zbog oružane pljačke i teškog ubistva. Tvrdio je da je istekao maksimalni period pritvora dok je trajao postupak po žalbi i da je njegov potonji pritvor bio nezakonit. Sud je utvrdio da nije prekršen član 5 st. 1, jer su donijete odluke bile u skladu sa domaćim zakonodavstvom i jer su bile pojašnjene u smjernicama i ustaljenoj praksi Vrhovnog suda.

**16. *Dervishi protiv Hrvatske*, predstavka br. 67341/10,
presuda izrečena 25. septembra 2012.**

Podnosilac predstavke je uhapšen zbog sumnje da se bavio nezakonitim prometom heroína. Proveo je ukupno tri godine i šest mjeseci u pritvoru, koji je više puta produžavan zbog opasnosti da će uticati na svjedoke i izvršiti novo krivično djelo, kao i zbog težine djela koja mu se stavljaju na teret. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 3, budući da odugovlačenje u ispitivanju dokaza, dug period bez ikakvog napretka u postupku i činjenica da organi nikada nijesu razmotrili mogućnosti izricanja drugih preventivnih mjera nijesu bili u skladu sa zahtjevom vezanim za „posebnu savjesnost” u ovakvim predmetima.

**17. *Krasniqi protiv Hrvatske*, predstavka br. 4137/10,
presuda izrečena 10. jula 2012.**

Podnosilac predstavke je u odsustvu proglašen krivim za četiri ubistva i osuđen na kaznu zatvora od 20 godina. Uhapšen je u Njemačkoj i izručen je Hrvatskoj, gdje je smješten u pritvor dok je u toku bio ponovljeni krivični postupak protiv njega. Sud nije utvrdio povredu člana 5 st. 1 (a), jer su donijete odluke bile u skladu sa domaćim zakonodavstvom i jer su bile pojašnjene u smjernicama i ustaljenoj praksi Vrhovnog suda.

**18. *Šebalj protiv Hrvatske*, predstavka br. 4429/09,
predstavka izrečena 28. juna 2011.**

Protiv podnosioca predstavke je pokrenuto nekoliko krivičnih postupaka. Njegov pritvor je produžen i nakon isteka zakonom određenog maksimalnog perioda na osnovu rješenja o pritvoru izdatom u paralelnom krivičnom postupku, pri čemu taj pritvor nije bio zasnovan na zakonskoj odredbi ili sudskoj praksi – ovo je bilo protivno pravnoj izvjesnosti i zabrani proizvoljnosti, te je predstavljalo povredu člana 5 st. 1 (c). Ne vodeći računa o tvrdnjama koje je podnosilac predstavke iznio u žalbama, Apelacioni i Ustavni sud nijesu osigurali sudsko preispitivanje onog opsega i karaktera kakav se traži u članu 5 st. 4. Sud je utvrdio i povrede stavova 1 i 3 člana 6.

**19. *Krnjak protiv Hrvatske*, predstavka br. 11228/10,
presuda izrečena 28. juna 2011.**

Podnosilac predstavke je proglašen krivim za ratne zločine i osuđen na kaznu zatvora od osam godina. Nalazio se u pritvoru, a njegova ustavna tužba

je proglašena neprihvatljivom jer je u međuvremenu donijeto novo rješenje o pritvoru. Proglasivši ustavnu tužbu neprihvatljivom, Ustavni sud nije ispunio zahtjev da okolnosti koje vlasti dobrovoljno stvore moraju biti takve da podnosiocu predstavke pruže stvarnu priliku da iskoristi to pravno sredstvo, tako da taj sud nije ispunio svoju obavezu da preispita zakonitost pritvora – povreda člana 5 st. 4. Sud nije utvrdio povredu člana 5 st. 1 (c), jer su data adekvatna obrazloženja.

**20. *Bernobić protiv Hrvatske*, predstavka br. 57180/09,
presuda izrečena 21. juna 2011.**

Podnosilac predstavke je lišen slobode zbog sumnji da se bavi trgovinom droge. Njegova ustavna tužba je proglašena neprihvatljivom, jer je u međuvremenu usvojeno novo rješenje o pritvoru. Sud nije utvrdio povredu člana 5 st. 1 – pritvor nije bio proizvoljan zbog perioda vremena koji je protekao od utvrđenja da je rješenje o pritvoru manjkavo do izdavanja novog rješenja o pritvoru. Sud nije utvrdio ni povredu člana 5 st. 3 – postupak je zadovoljavao zahtjeve vezane za efikasnost i „posebnu savjesnost”. Proglasivši ustavnu tužbu neprihvatljivom, Ustavni sud nije ispunio zahtjev da okolnosti koje vlasti dobrovoljno stvore moraju biti takve da podnosiocu predstavke pruže stvarnu priliku da iskoristi to pravno sredstvo, tako da taj sud nije ispunio svoju obavezu da preispita zakonitost pritvora – povreda člana 5 st. 4.

**21. *Šuput protiv Hrvatske*, predstavka br. 49905/07,
presuda izrečena 31. maja 2011.**

Podnosilac predstavke je proveo skoro dvije godine u pritvoru zbog sumnji da je izvršio ratne zločine protiv ratnih zarobljenika. Žalio se da mu nije pružena odgovarajuća zdravstvena zaštita i na stalno produžavanje pritvora. Način na koji je krivični postupak sproveden bio je u skladu sa zahtjevima vezanim za efikasnost, a domaći organi su sa posebnom savjesnošću vodili postupak protiv podnosioca predstavke – nije došlo do povrede člana 5 st. 3.

**22. *Getoš-Magdić protiv Hrvatske*, predstavka br.
56305/08, presuda izrečena 2. decembra 2010.**

Podnositeljki predstavke je određen pritvor zbog sumnji da je izvršila ratne zločine. Žalila se na dužinu pritvora od skoro dvije godine i na stalno produžavanje pritvora. Sud je utvrdio da nije prekršen član 5 st. 3, jer je način vođenja krivičnog postupka bio u skladu sa zahtjevima vezanim za efikasnost.

Proglasivši njenu ustavnu tužbu neprihvatljivom zato što je u međuvremenu izdato novo rješenje o pritvoru, Ustavni sud nije ispunio zahtjev da okolnosti koje vlasti dobrovoljno stvore moraju biti takve da podnosiocu predstavke pruže stvarnu priliku da iskoristi to pravno sredstvo, tako da taj sud nije ispunio svoju obavezu da preispita zakonitost pritvora – povreda člana 5 st. 4.

**23. *Hadi protiv Hrvatske*, predstavka br. 42998/08,
presuda izrečena 1. jula 2010.**

Podnosilac predstavke se žalio na nezakonitost pritvora koji mu je određen zbog optužbe o teškoj krađi, kao i na neadekvatnost postupka o zakonitosti njegovog pritvora. Sud nije utvrdio povredu člana 5 st. 1, zaključivši da zbog protoka perioda od pet dana, od dana kada je utvrđeno da je rješenje o pritvoru manjkavo do dana kada je izdato novo rješenje, pritvor nije bio proizvoljan, te da je bio u skladu sa zakonom propisanim postupkom. Proglasivši ustavnu tužbu podnosioca predstavke neprihvatljivom zato što je u međuvremenu izdato novo rješenje o pritvoru, Ustavni sud nije ispunio zahtjev da okolnosti koje vlasti dobrovoljno stvore moraju biti takve da podnosiocu predstavke pruže stvarnu priliku da iskoristi to pravno sredstvo, tako da taj sud nije ispunio svoju obavezu da preispita zakonitost pritvora – povreda člana 5 st. 4.

**24. *Peša protiv Hrvatske*, predstavka br. 40523/08,
presuda izrečena 8. aprila 2000.**

Podnosilac predstavke je uhapšen i pritvoren zbog sumnji da je uzimao mito. Domaći organi su skoro dvije godine produžavali njegov pritvor, pri čemu su se usredsredili na težinu djela koja mu se stavljaju na teret, a u obzir nijesu uzeli alternativne preventivne mjere ili druge garancije kako bi se obezbijedilo njegovo prisustvo na suđenju – ti razlozi nijesu bili dovoljni, te je došlo do povrede člana 5 st. 3. Proglasivši ustavnu tužbu podnosioca predstavke neprihvatljivom zato što je u međuvremenu izdato novo rješenje o pritvoru, Ustavni sud nije ispunio zahtjev da okolnosti koje vlasti dobrovoljno stvore moraju biti takve da podnosiocu predstavke pruže stvarnu priliku da iskoristi to pravno sredstvo, tako da taj sud nije ispunio svoju obavezu da preispita zakonitost pritvora – povreda člana 5 st. 4. Sud je utvrdio i povredu člana 6 st. 2.

Crna Gora

1. *Bigović protiv Crne Gore*, predstavka br. 48343/16, presuda izrečena 5. marta 2019.

Podnosilac predstavke je 2006. uhapšen i pritvoren zbog opasnosti da će pobjeći. Pritvor mu je iz istog razloga produžavan naredne četiri godine i sedam mjeseci. Godine 2012. izrečena mu je osuđujuća presuda, koja je 2015. potvrđena u žalbenom postupku. U brojnim navratima je podnosio zahtjeve za oslobađanje iz zdravstvenih razloga. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 1 (c) zbog nepreciznosti u rješenjima o pritvoru u pogledu trajanja i dužine pritvora, kao i nedosljednosti u vezi sa primjenom zakonskih rokova za preispitivanje osnovanosti pritvora. Sud je utvrdio i povredu člana 5 st. 3, jer domaći organi nijesu redovno preispitali opravdanost pritvora i zbog toga što su rješenja bila nedovoljno obrazložena. Sud je takođe utvrdio povredu člana 3 zbog uslova u pritvoru.

2. *Šaranović protiv Crne Gore*, predstavka br. 31775/16, presuda izrečena 5. marta 2019.

Podnosilac predstavke je proveo dvije i po godine u pritvoru zbog sumnji da je naložio ubistvo brata vođe jedne kriminalne organizacije. Podnosilac predstavke je potom ubijen pred svojom kućom, a postupak pred Sudom je nastavila njegova supruga. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 1 (c) u pogledu perioda pritvora koji nije bio zasnovan na zakonu, budući da nije preispitivan svakih 30 dana, u roku propisanom zakonom. Sud je takođe utvrdio nepreciznosti u rješenjima o pritvoru u pogledu trajanja i dužine pritvora, kao i nedosljednosti u vezi sa primjenom zakonskih rokova za preispitivanje osnovanosti pritvora.

3. *Mugoša protiv Crne Gore*, predstavka br. 76522/12, presuda izrečena 21. juna 2016.

Podnosilac predstavke je pritvoren zbog sumnji da je izvršio ubistvo, a njegov pritvor je dva puta produžavan u skladu sa zakonom propisanim rokom od dva mjeseca. Podnosio je zahtjeve za oslobađanje jer nije izdato rješenje o produženju pritvora nakon isteka dva mjeseca, mada je on na kraju izdat. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 1 (c), jer je pritvor bio nezakonit u periodu otkad je podnosilac podnio pritužbu do produženja pritvora usljed nepreciznosti u rješenjima o pritvoru u pogledu trajanja i produženja pritvora,

kao i nedosljednosti u vezi sa primjenom zakonskih rokova za preispitivanje osnovanosti pritvora. Sud je takođe utvrdio povredu člana 6 st. 2.

4. *Bulatović protiv Crne Gore, predstavka br. 67320/10, presuda izrečena 22. jula 2014.*

Predstavku je podnio crnogorski državljanin kojeg je Španija izručila Crnoj Gori, a koji je u odsustvu proglašen krivim za ubistvo. Krivični postupak protiv njega je ponovo pokrenut, a on je smješten u pritvor, koji je produžavan dok osuđujuća presuda protiv njega nije potvrđena. Podnio je kontrolni zahtjev, a Vrhovni sud je utvrdio da je krivični postupak predugo trajao i dosudio mu naknadu. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 3 zbog predugog trajanja pritvora. Utvrdio je i povredu člana 3.

Sjeverna Makedonija

1. *Selami i drugi protiv Sjeverne Makedonije, predstavka br. 78241/13, presuda izrečena 1. marta 2019.*

Predstavku su podnijeli članovi porodice koji su se žalili na nisku naknadu koja im je dodijeljena za nezakonito lišenje slobode i zlostavljanje njihovog supruga odnosno oca, a smatrali su da je jedan od sinova posredna žrtva. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 5 zbog niske naknade, kao i povredu člana 3.

2. *Ramkovski protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, predstavka br. 33566/11, presuda izrečena 8. februara 2018.*

Predstavku su podnijeli otac i kći koji su bili osumnjičeni za udruživanje radi izvršenja krivičnog djela i utaju poreza. Uhapšeni su i određen im je pritvor, prvobitno u trajanju od 30 dana. Međutim, njihov pritvor je nekoliko puta produžavan, a njihove žalbe su odbijene. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 3 zbog nedostatka mjerodavnih i dovoljnih razloga za produženje njihovog pritvora.

3. *Miladinov i drugi protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, predstavke br. 46398/09, 50570/09 i 50576/09, presuda izrečena 24. aprila 2014.*

Dvojici podnosilaca predstavki je određen pritvor, a trećem kućni pritvor. Obje vrste pritvora su produžavane mnogo puta. Sud je utvrdio povredu

člana 5 st. 3 zbog nedostatka konkretnih i dovoljnih razloga za pritvor dvojice podnositelaca predstavki. Takođe je utvrdio i povredu člana 5 st. 4, jer tokom postupka preispitivanja osnovanosti pritvora nije održana javna rasprava, kao i zbog toga što domaći organi nijesu poštovali načelo „jednakosti oružja” u postupku o produžavanju pritvora.

**4. *Velinov protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije,*
predstavka br. 16880/08, presuda izrečena 19. septembra 2013.**

Podnosilac predstavke je proglašen krivim za prekršaj i izrečena mu je novčana kazna, pri čemu mu je prijetio zatvor ako je ne plati. Novčana kazna je preinačena u kaznu zatvora, ali je podnosilac predstavke platio kaznu, a da o tome nije obavijestio sud. Stavljen je u zatvor, ali je oslobođen kada je predočio potrebne dokaze. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 1 (b), jer država nije preduzela sve neophodne mjere kako bi izbjegla neopravdano ograničenje slobode podnosioca predstavke. Član 5 st. 2 je prekršen jer podnosilac predstavke nije obaviješten o razlozima zbog kojih je uhapšen. Člana 5 st. 5 je povrijeđen zbog propusta organa da podnosiocu predstavke dodijele naknadu iako je utvrđena povreda člana 5 st. 2. Sud je zaključio i da su prekršeni član 6 i član 13.

**5. *El-Masri protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije,*
predstavka br. 39630/09, presuda izrečena 13. decembra 2012.**

Predstavku je podnio njemački državljanin koji je otputovao u Makedoniju. Ispitan je na granici i odveden u hotel, gdje je podvrgnut brojnim saslušanjima i prijetnjama i prinuđen je da prizna da je pripadnik Al-Kaide. Potom je odveden na aerodrom, gdje je teško pretučen prije no što je ukrcao na avion za Avganistan, gdje je ostao četiri mjeseca. Na kraju je vraćen u Njemačku. Lišenje slobode u hotelu i na aerodromu nije bilo odobreno, osnovano ni evidentirano, a nije sprovedena ni delotvorna istraga, čime je prekršen član 5. Sud je utvrdio i povrede članova 3, 8, 10 i 13.

**6. *Vasilkoski i drugi protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije,*
predstavka br. 28169/08, presuda izrečena 28. oktobra 2010.**

Predstavku je podnijelo 38 lica uhapšenih pod sumnjom da su nezakonito prisvojila naknade za putarinu u vrijednosti od više miliona eura. U više navrata im je produžavan pritvor u koji su smješteni tokom istrage, a njihove žalbe nijesu urodile plodom. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 3, jer su sudovi u

rješenjima o produženju pritvora sažeto navodili iste razloge, pri čemu nijesu uzimali u obzir ličnu situaciju podnosioca predstavke, kao ni mogućnost izricanja alternativnih preventivnih mjera.

**7. *Mitreski protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije,*
predstavka br. 11621/09, presuda izrečena 25. marta 2010.**

Podnosilac predstavke je uhapšen, a istražni sudija mu je odredio kućni pritvor u trajanju od 30 dana. Postupajući po žalbi javnog tužioca, vijeće je ukinulo kućni pritvor i naložilo pritvor podnosioca predstavke u zatvoru. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 4 zbog proceduralnog propusta usljed kojeg podnosilac predstavke nije djelotvorno učestvovao u postupku pred vijećem.

**8. *Trajče Stojanovski protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije,*
predstavka br. 1431/03, presuda izrečena 22. oktobra 2009.**

Podnosilac predstavke, koji je patio od psihičkog poremećaja, pretukao je jedno lice koje je nekoliko dana kasnije preminulo. Domaći sud je smatrao da je podnosilac predstavke agresivan i opasan po javnost i naložio njegovo obavezno psihijatrijsko liječenje u ustanovi zatvorenog tipa na neodređeno vrijeme. Bolnica je kasnije podnosila zahtjeve za njegovo oslobađanje, uz obrazloženje da se njegovo stanje popravilo. Sud je ove zahtjeve odbacivao, oslonivši se na izvještaje policije o strahu koji podnosilac predstavke izaziva među mještanima svog rodnog sela. Sud je konstatovao da je prvobitno lišenje slobode podnosioca predstavke bilo zakonito shodno članu 5 st. 1 (a), ali da se vremenom izgubila uzročno-posljedična veza između njegove osude i lišenja slobode. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 1 (e), budući da psihički poremećaj podnosioca predstavke nije bio takvog karaktera ili stepena da bi opravdao njegovu dalju prinudnu hospitalizaciju niti se ona mogla i dalje opravdavati postojanjem takvog poremećaja.

**9. *Lazoroski protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije,*
predstavka br. 4922/04, presuda izrečena 8. oktobra 2009.**

Oficir bezbjednosne službe na visokom položaju usmeno je naložio hapšenje podnosioca predstavke zbog sumnji da je naoružan i može otići iz zemlje. Podnosilac predstavke je odveden u stanicu policije, gdje je zadržan jedan dan. Istražni sudija je utvrdio da je zakonito lišen slobode zbog sumnji da se bavi trgovinom oružja. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 1 (c), jer nijesu predloženi nikakvi dokazi koji bi ukazivali na to da je podnosilac predstavke umještan u

trgovinu oružjem, te da nije postojala „osnovana sumnja” koja bi u dovoljnoj mjeri opravdala njegovo lišenje slobode. Sud je utvrdio da je povrijeđen član 5 st. 2, jer podnosiocu predstavke nijesu predloženi razlozi za hapšenje. Sud je utvrdio i povredu člana 6.

Srbija

1. *Purić i RB protiv Srbije*, predstavke br. 27929/10 i 52120/13, presuda izrečena 15. oktobra 2019.

Podnosioci predstavki, koji su lišeni slobode na osnovu raznih optužbi, prvobitno su pritvoreni zbog opasnosti da će ometati postupak, izvršiti novo krivično djelo, zbog težine zapriječenih kazni i prirode navodnih krivičnih djela. Domaći organi su se kasnije pozivali samo na poslednja dva razloga, a podnosioci predstavki su zadržani u pritvoru tri, odnosno mjesec dana. Ustavni sud nije utvrdio povredu prava podnosioca predstavki na slobodu i bezbjednost. Evropski sud je konstatovao da su nacionalni sudovi ocijenili potrebu produženja pritvora sa apstraktnog i formalističkog stanovišta i da nijesu dokazali da bi oslobađanje podnosioca predstavki zaista ugrozilo javni red, te je zaključio da je povrijeđen član 5 st. 3.

2. *Mitrović protiv Srbije*, predstavka br. 52142/12, presuda izrečena 21. marta 2017.

Podnosilac predstavke je u Srbiji pritvoren na osnovu odluke sudova takozvane „Republike Srpske Krajine”, koja nije bila međunarodno priznata. Sud je utvrdio povredu člana 5 st. 1, jer srpski organi nijesu sproveli postupak za priznanje te odluke.

3. *Grujović protiv Srbije*, predstavka br. 25381/12, presuda izrečena 21. jula 2015.

Austrija je podnosioca predstavke izručila Srbiji, gdje je protiv njega pokrenuto nekoliko krivičnih postupaka. Određen mu je pritvor, koji je stalno produžavan. Prvostepeni sud ga je proglasio krivim, ali je žalbeni sud predmet vratio na ponovno postupanje. Podnosilac predstavke je ostao u pritvoru, a njegove dalje žalbe su odbijene. Sud je konstatovao da je predugo trajanje pritvora, nešto manje od sedam i po godina, bilo protivno članu 5 st. 3. Utvrdio je i povredu člana 6 st. 1.

4. *Lakatoš i drugi protiv Srbije*, predstavka br. 3363/08, presuda izrečena 7. januara 2014.

Pet podnosilaca predstavke se žalilo na zlostavljanje od strane policije poslije hapšenja zbog niza pljački starijih ljudi. Tri podnosioca predstavke su provela više od jedne godine i osam mjeseci u pritvoru, koji su domaći sudovi produžili 11 puta. Sud je zaključio da je prekršen član 5 st. 3, jer predočeni razlozi za pritvor nijesu ukazivali na to da bi oslobađanje optuženih zaista dovelo do ugrožavanja javnog reda, te se nijesu mogli smatrati relevantnim i dovoljnim opravdanjem za pritvor. Sud je utvrdio i povredu člana 3.

5. *Luković protiv Srbije*, predstavka br. 43808/07, presuda izrečena 26. marta 2013.

Podnosilac predstavke je uhapšen i pritvoren pod sumnjom da je organizovao kriminalnu grupu i za korupciju. Njegov pritvor je nekoliko puta produžen da bi on na kraju bio pušten iz pritvora uz jemstvo. Sud nije utvrdio povredu člana 5 st. 3, jer su razlozi za zadržavanje podnosioca predstavke u pritvoru redovno preispitivani i opravdavani, a dužina postupka od skoro četiri godine bila je opravdana zbog složenosti predmeta.

6. *Đermanović protiv Srbije*, predstavka br. 48497/06, presuda izrečena 23. februara 2010.

Protiv podnosioca predstavke je otvorena krivična istraga zbog sumnje da je zloupotrijebio ovlašćenja i falsifikovao službene isprave. Okružni sud mu je odredio pritvor zbog opasnosti od bjekstva. Žalba podnosioca predstavke na ovo rješenje i zahtjev da bude oslobođen uz jemstvo su odbačeni. Predmet je u žalbenom postupku vraćen na ponovno postupanje, a on je u pritvoru ostao ukupno dvije godine i dva mjeseca. Zahtjevi podnosioca predstavke da bude pušten iz pritvora su odbijani. Domaći sudovi nijesu ispitivali da li su prvobitni razlozi za pritvor i dalje postojali tokom cijelog postupka, a nijesu ni razmotrili alternativne preventivne mjere, te je prekršen član 5 st. 3.

7. *Milošević protiv Srbije*, predstavka br. 31320/05, presuda izrečena 28. aprila 2009.

Podnosilac predstavke je uhapšen pod sumnjom da je izvršio niz pljački i odveden je u zatvor. Pritvor mu je produžen, a da on nije imao priliku da se obrati sudu. Njegova žalba na pritvor je odbijena. Podnosilac predstavke je

lično izveden pred sudiju koji je bio u obavezi da preispita zakonitost njegovog pritvora i bio ovlašćen da naloži njegovo oslobađanje tek 41 dan poslije hapšenja, što je bilo protivno članu 5 st. 3.

**8. *Vrenčev protiv Srbije*, predstavka br. 2361/05,
presuda izrečena 23. septembra 2008.**

Podnosilac predstavke je uhapšen zbog sumnje da je nezakonito posjedovao drogu. Oslobođen je 20 dana kasnije, poslije rasprave na kojoj je proglašen krivim. Sud nije utvrdio povredu člana 5 st. 1 iako sudovi nijesu zabilježili ispravnu adresu podnosioca predstavke. Bilo je potrebno 20 dana da podnosilac predstavke bude lično izveden pred sudiju, a njegovo pravo da do kraja suđenja bude na slobodi je prekršeno, te je došlo do povrede člana 5 st. 3. Kašnjenja i odsustvo javne rasprave u postupku pred Vrhovnim sudom bili su protivni članu 5 st. 4. Sud je takođe potvrdio da podnosilac predstavke nije imao utuživo pravo na naknadu u eventualnom kasnijem parničnom postupku, te je zaključio da je povrijeđen i član 5 st. 5.

AIRE centar

AIRE (Advice on Individual Rights in Europe) centar je specijalizirana nevladina organizacija koja promovira primjenu evropskog prava i pruža podršku žrtvama povreda ljudskih prava. Njegov tim međunarodnih pravnika pruža stručnu pomoć i praktične savjete o pravnim standardima Evropske unije i Vijeća Evrope. AIRE centar ima bogato iskustvo u postupcima pred Evropskim sudom za ljudska prava i do sada je učestvovao u raspravama u više od 150 predmeta.

AIRE centar je tokom poslednjih 20 godina izgradio neprevaziđeni ugled na Zapadnom Balkanu, u kojem saraduje sa pravosudnim sistemima ovog regiona na svim nivoima. Blisko saraduje sa ministarstvima pravde, centrima za obuku nosilaca pravosudnih funkcija i ustavnim i vrhovnim sudovima na sprovođenju, podršci i pomoći dugoročnom razvoju vladavine prava i reformskim projektima. AIRE centar takođe saraduje sa NVO sektorom širom regiona na podsticanju pravnih reformi i poštovanja osnovnih prava. Njegov se rad od samog početka temelji na nastojanju da osigura da svi mogu praktično i djelotvorno ostvarivati svoja zakonska prava. To u praksi podrazumijeva naprijeđenje i olakšavanje valjane primjene Evropske konvencije o ljudskim pravima, podršku procesu evropskih integracija putem jačanja vladavine prava i punog priznanja ljudskih prava, kao i podsticanje regionalne saradnje među sudijama i pravnim stručnjacima širom regiona.

